

15-16 MAYIS
MAY
2024

ULUSLARARASI

Mitoloji

INTERNATIONAL MYTHOLOGY CONGRESS

KONGRESİ

AHLAK
BİLGİ
ÜRETİM

**ULUSLARARASI MİTOLOJİ
KONGRESİ-I
15-16 MAYIS 2024 MARDİN**

MARDİN-2024

ULUSLARARASI MİTOLOJİ KONGRESİ-I
15-16 MAYIS 2024
MARDİN

ÖZET KİTAPÇIĞI

Editörler: Ahmet Kırcan, Yunus Cengiz

ISBN: 978-625-9868-837

Mardin, 2024

Copyright© Mardin Artuklu Üniversitesi Yayınları Mardin Artuklu Üniversitesi,

Artuklu Yerleşkesi, Diyarbakır Yolu Artuklu / Mardin

Tel : +90 482 2134002 • Fax : +90 482 2134004 •

web : www.artuklu.edu.tr

Yayımlanan yazıların hukuki sorumluluğu yazarlarına aittir.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ.....	1
KURULLAR.....	2
BİLİM KURULU.....	3
Gülbanklarda ve Düvazlarda Türk Mitolojisinin İzleri Aytekin Demircioğlu.....	6
Ahmet Paşa ve Hafız-ı Şirazî Divanlarındaki Şehname Kahramanlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi Mustafa Yasin Başçetin.....	7
Mahmut ile Yezida Oyunundaki “Fasit Daire”: Sonsuzluk ve Aşkın Döngüsü Kübra Fatma Dursun Önen	8
“Titanların Savaşı”nda Jungian Arketipler Bülent Alan Mehmet Faruk Toson	9
Joseph Campbell’in Monomit Kuramı Bağlamında Azrâ’nın Yolculuğu Mehmet Halil Erzen	10
Mevlana’nın Eserlerinde Hüma Kuşu Mahsa Anvarı	11
Şiirden Görsele İnsanın Varlık Arayışı: Anka Nazire Erbay.....	12
E. T. A. Hoffmann ve Ahmet Hamdi Tanpınar Hikâyelerinde Transformasyon Ögesi Olarak Yılan Mitler Gizem Kunduracı	13
Madeline Miller’in <i>Ben Kirke</i> Adlı Romanında Mitoloji Ve Dönüşüm Güllü Ermiş	15
Eski Mezopotamya ve Diğer Kültürlerdeki Yaratılış Mitleri Üzerine Yeni Öneriler Mehmet Yunus Aktürk.....	16
Ahmedi’nin Nergis Redifli Kasidesinde Narkissos’un İzleri Özlem Şahin	17
Mitten Mistisizme Ateşin Seyri Sevda Aktulga Gürbüz	18
Suruçlu Yaqub’un ‘Mimro ^o d ² - ^o al Tawrto ^o Sûmoqto ^o w ² - ^o al Z ² qîfeh d ² -Moran’ Adlı Söyleysel Şiirinde Mitolojik Kırmızı İnek Metaforu ve İsa’nın Çarmıha Gerilmesi Meselesi: Lingo- Hermönitik bir Mito-Biblik Okuma Denemesi Mehmet Sait Toprak.....	19
Anadolu’nun Mitleri ve İmgeleri	

Sadık Tumay	20
Paul Ricoeur Hermenötiğinde Bir Yorumsama İmkânı Olarak Mit	
Merve Palanci.....	21
Anahtar Kelimeler: Hermenötik, mitoloji, Paul Ricoeur, demitolojizasyon, alegoriMitolojik Kahramandan Dijital Karaktere: Roblox Evreninde Kültürel İnşa, Çocuk ve Taklit	
Meryem Selva İnce.....	22
Ülgen ve Erlik: Resim Sanatındaki Yerleşimi	
Merve Deniz Erdem	23
Valeriy Bryusov’un <i>Dostlar</i> ve <i>Ev Cini</i> Adlı Şiirlerinde Rus Ruhunun Simgesi: “Ev Cini”	
Mesude Sağıroğlu.....	24
Mitosa Karşı Euripides İronisi Olarak Medea Tragedyası	
Mehmet Fatih Deniz.....	25
Mitolojik Şefaath Aracı Olarak İslam Öncesi Arap Putları Örneğinde Lat Putu	
Ercan Baran	26
Entelektüel Bir Temellendirme: Milorad Paviç’in Eserlerinde Carl Gustav Jung’un İzini Sürmek.	
Muhammed Emin Demirdağ.....	27
Çağdaş Arap Şiirinde İkarus Miti	
Muhammet Bilal Tolan	28
Dayr Sayyidat Al-Bishārah (Bccz 00031) El Yazmasında Bulunan Ejder Figürünün Metaforu Üzerine Bir İnceleme	
Necla Kaplan	29
Platon Felsefesinde Er Mitosu ve Öte Dünya	
Necip Uyanık.....	30
Yunan Mitolojisi Bağlamında İnsanın Varoluş Problemi	
Derya Akdeniz.....	31
Mitolojik Bir Kahraman Olarak Hızır’ın Mesnevilerde Kullanımına Dair: Ferhâd u Şîrîn ve Veyse vü Râmin Örneği	
Necmiye Özbek Arslan	32
Mitoloji ve Tekstil Sanatının Birleşimi: Şahmeran’ın Güncel İfade Biçimleri	
Sema Hatun Türker	33
Mitik Düşüncenin Doğası	
Dilan Bayhan.....	34
Prompt Mühendisliği Tekniklerinin Hitit Mitolojisi İle İlgili Sınav Sorusu Üretiminde Kullanımı	
Efecan Anaz	35
Halikarnas Balıkçısı’nın “Anadolu Tanrıları” Adlı Eserinde Hayvan Motifleri	

Gülşah Halıcı.....	36
Çınarların Gölgesinde Mitolojik İzler: Nigârî Divanı'nda Efsanevî Ve Mitolojik Şahsiyetler	
Gülşah Gaye Fidan.....	37
Mitoloji Ve Oyun; Yapı Bakımından Birbirlerine Göre Konumları	
Efruze Esra Alptekin.....	38
Cahit Koytak Şiirinde Kurucu Bir Öge Olarak Mitik Düşünce	
Ekrem Güzel.....	39
Eski Mezopotamya Mitolojisinin'de Asur, Şamaş Ve Sin Kültü 'Nün Önemi Hakkında Genel Bir Değerlendirme	
Elif Oğuz.....	40
Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında “Küçük Prens”	
Elif Öndeş.....	41
Murathan Mungan'ın Geyikler Lanetler Oyununda Mitolojik Unsurlar	
Elif Paliçko.....	42
Safiye Erol'un Romanlarının Doğum-Ölüm-Yeniden Doğum Miti Bağlamında İncelenmesi	
Emel Hisarcıklılar.....	43
Tarihten Mitolojiye: İslam Mitolojisi Bağlamında Hz. Ali, Selman-I Farisî İlişkisi	
Emrah Özdemir.....	44
İlhan Berk Şiirinin Mitolojik Kaynakları	
Esra Aksöyek.....	45
Mitolojik Eşikten Modern Şiire: Tanpınar'ın Eşik Şiirleri	
Erdoğan Erbay.....	46
Euripides'in Alkestis Miti Bağlamında Moira Değiş Tokuşu Üzerine Bir Değerlendirme	
Serpil Aytüre Karakaş.....	47
Âb-1 Hayâtın Günümüz Türk Romanına Yansımaları: <i>Kum Tefrikaları</i>	
Fazile Eren Kaya.....	48
Aleksey Fyodoroviç Losev'in (1893-1988) Mit Ve Mitoloji Üzerine Felsefi Değerlendirmeleri	
Fegani Beyler.....	49
Mitolojiden İkonografiye Bir Yansıma: Tasvir Sanatından Örneklerle Yumurtanın Bizans İkonografisindeki Sembolizminin Yorumlanması	
Feray Korucu Yağız.....	50
Abdülhak Hâmit Tarhan'ın <i>Nesteren</i> Adlı Eserini Mitoloji Bağlamında Okuma Denemesi	
Ferhan Akgün Ünsal*.....	51
Emrî Dîvânı'nda Efsânevi Ve Mitolojik Unsurlar <i>Legendary And Mythological Elements In The Divan Of Emrî</i>	

Gamze Ünsal Topçu	52
Politik Mitlerin İşlevselliği Ve Söylemdeki Belirlenimi	
Gizem Orçin	53
Harry Potter Serisinde Hortkuluk Nesnelerinin Mitolojik Kökleri	
Gizem Bulut	54
Özgürleşme Mekânı Bağlamında Kanatlanmış İnsan: İkarus'un Denizi	
Gönül Karabolu	55
Bizans Tasvir Sanatında Şeytan Ve Kötü Ruhlar	
Gülgün Köroğlu.....	56
Sembola “Xirabîyê” di Bîra Kolektîf ya Kurdan da: Mîtosê Zehak di Şahnameyên Kurdî da	
Shahab Vali	57
Hesp û Manayên Wî di nav Mîtosên Cîhanê û Kurdo-Îranî da	
Kenan Subaşı.....	58
Muqayeseyek di Navbera Dildara Şî‘ra Klasîk û Anahîdaya Ized-banû da	
Ayhan Tek	59
Mîtos û Nasname: Ji Nasnameya Etnîk Ber bi Nasnameya Neteweyî ve	
Ömer Fırat Bavli.....	60
Diyarbakır Halk Hikâyelerinde Mitolojik Bir Kahraman Olarak Zâloğlu Rüstem	
Muhammed Şerif Azarkan	61
Mîtên Kurd û İranî: Zayend û Mîtolojî	
İlyas Suvağci	62
Nêrînek li Sembola Durr, Kase û Mar di Mîta Afirînê ya Êzîdîyan de	
Ömer Öncel	63
Mar Weku Ceveng di Efsane û Çîvanokên Folklorê Kurdî da	
Jameel Mohammed Anwar.....	64
Jidayîkbûn, Zarokatî û Xortanîya Lehengê Mîtolojîyê: Mînaka Rustemê Zal	
Rojhat Işık	65
Temsîla Rustemê Zal û Malbata Wî di Helbesta Kurdî da: Soranî û Kurmancî	
Cumhur Ölmez	66
Serpêhatîya Lehengan di <i>Mem û Zînê û Romeo û Julietê</i> de	
Sami Çelîktaş.....	67
Di Destana <i>Memê Alan</i> da Hêmanên Mîtolojîk	
Ramazan Çeçen.....	68
Ji Alîyê Mîtolojîyê ve Berawirdkirina Destana <i>Sîyabend û Xecê</i> û Mesnewîya <i>Sîyabend û Xecê</i>	
Özcan Çiçek	69

Li Gorî Rêbaza Vladimir Propp Nirxandîna Du Varyantên Çîroka <i>Bijen û Menîjeyê</i> : Kurmancî û Farisî	
Engin Ölmez.....	70
Gerçekten Mite Mitten Gerçeğe: Aşiret Hegemonya Mücadelelerinde Pastoral, Epik ve Lirik Bir Destan, Dewrêşê Evdî 18.-19 yy.	
Mehmet Rezan Ekinci	71
Derasayîkirina Hin Rasteqînîyên Dînî bi Rêya Motîfên Efsaneyî: <i>Mînaka Hespê Reş</i>	
Ayhan Yıldız	72
Bikaranîna Mîtosê di Kovara <i>Jînê</i> da	
Güneş Kan	73
Rengvedanên Mîtik di Romana Kurdî da	
Ümran Altıncılıç	74
Di Romanan da Şopa Mîteke Yewnanî: <i>Kassandra</i>	
Mehmet Emin Purçak.....	75
Heman Çîrok Du Vegêran; Xwendineke Berawirdî li ser Bikaranîna Destana <i>Memê Alan</i> di Berhemên Hesenê Metê û Helîm Yûsiv da	
Mehmet Şirin Filiz	76
Kesayetên Mîtolojîk di Dîwana <i>Dewr û Gera Kurdistanê</i> ya Mela Ehmedê Palo da	
Meral Kılınç	77
Hêmanên Mîtolojîk di Helbestên Gulîzerê da	
İklim Oral	78
Cem(şîd) Weku Kesayetekî Mîtolojîk di Edebîyata Kurdî ya Klasîk da	
Yakup Aykaç.....	79
Mefhûmê Homayî Ser o Nirxnayîşêk	
Ahmet Kırkan.....	80
Hikayeyanê Zazakî yê Modernî de Unsûrê Mîtolojîkî	
Abdullah Esen	81
Seserra Vîst û Yewine de Mîte Newrozî û Neteweyê Kurdan Ser o Analîzêk	
Mehmet Topal	82
Edebîyatê Kirmanckî (Zazakî) de Tesîrê Efsaneya Pepûk/Kekû	
Bahrî Çabuk.....	83
Eksenê Mîtolojîyî de Estanekanê Kirdkî de Rolê Birayê Qicî	
Erkan Yıldırım.....	84
Bi Goreyê Sewbîna Varyantan Sanika Pepûkî	
Mehmet Şah Aslan	85

Edebîyatê Fekkî yê Zazakî de Efsaneya Şahê Maran	
Pınar Yıldız	86
Banga Şîdetê û Mînakên Lehengên Mîtolojîk di Helbestên Cegerxwîn de	
Fetullah Uçmaz	87
Mîyanê Huqûqê Şarî de Mîtolojî	
Mehmet Emin Gökdemir.....	88
Bikaranîna Unsûrên Mîtolojîk di Helbesta Hewramî ya Klasîk da	
Semih Gezer	89
Kesayetên Yewnanîya Antîk di Edebîyata Kurdî (Kurmancî) ya Klasîk de	
Mesut Arslan	90
Di <i>Seyfulmulûk û Bedî'ulcemala</i> Sîyahpoş da Hêma û Kesayetên Mîtolojîk	
Seher Karak.....	91
Zimanê Mîtosê li gor Teorîya Claude Levi-Strauss	
Mehmet Yonat.....	92
Bikaranîna Bûyer û Lehengên Mîtolojîk di Pirtûkên Hînkirina Kurdî da	
Şehmus Kurt.....	93
Bikaranîna Mîtolojîyê di Hînkirina Zimên da: Rewşa Kurmancî	
Resul Geyik.....	94
Grafik Tasarım ve Yaratılan Mitler: Görsel Göstergibilim Yoluyla Logolara Bir Bakış	
Hacer Hancı.....	95
Din Psikolojisi Açısından Carl Gustav Jung'un Mitolojik Rüya Analizi	
Hafsa Tosun Hafız.....	96
Tanrısal Emirler ve Yüce Amaçlar Adına: Antik ve Dini Anlatılardaki Suçların Meşrulaştırılması	
Hamit Dalgalı	97
Fars Mitolojisinden Klasik Türk Şiirine Mithra'nın Yansıması	
Handan Belli.....	98
Erken Dönem Türk Mitolojisinde Kurt Kültü.....	99
Hasan Aksoy	99
Klasik Mitoloji'nin İngiliz Edebiyatı'na Yansımaları: Jeanette Winterson'un Atlas'ın Yüğü Örneği	
Hazar Faruk Güven	
Erhan Aden.....	100
Uğur ve Uğursuzluk Dikotomisinde Çarşamba Günü: İnanış ve Ritüeller	
Hilal Erdoğan Aksu.....	101
Yaşar Kemal'de Mezopotamya Miti	

Hüseyin Yaşar	102
Antik Yunan Düşüncesinde Tanrı Tasavvuruna Dair Bir İnceleme	
İbrahim Meral.....	103
Klasik Dönem Çin Felsefesinde Yin- Yang Dengesi ve İnsan- Doğa İlişkisi	
İlknur Sertdemir	104
Katabis Mitolojisi ve Yunan Kahraman Kültü	
Özel Teraman Hepdinçler	105
Zekeriya b. Muhammed el- Kazvîni'nin "Acâibu'l – Mahlûkât ve Garâibu'ul- Mevcûdât" Adlı Kitabında Melek Tasviri	
Eyüp Sevinç.....	106
Karia'daki Aphrodite Euploia Kültü Örneği Üzerinden Mitolojinin Algı Yönetimine Nasıl Bakabiliriz?	
Gülsün Acar.....	107
The Role of Myths In Tourism	
Gülsüm Yıldırım	108
Kilisli Zihni Divanı'nda Mitolojik Unsurlar Etrafında Oluşturulan Anlam İlgileri	
Hasan Şener.....	109
Düşle Gerçek Arasında Bir Yolculuk: Â'mak-ı Hayâl	
Hatice Yıldız	110
Selçuklular Devri Anadolu'sunda Kaynaklara Yansıyan Mitolojik Ögeler: Bozkurt	
Hüseyin Kayhan	111
Transhümanizm ve Mitoloji: İnsanın Öze Dönüş Yolculuğu	
İsmet Tunç.....	112
Van Mitolojisi ve Diğer Mitlerle İlişkisi	
Nevzat Ağçakaya	
Ömer Aytaç Aykaç.....	113
Kurnaz Aklın Tragedyası: Sophokles'in Elektra'sında Hile, Aldatma ve Tuzak	
Nilay Ediz Okur	114
Elâzığ Türkülerine Mitopoetik Bir Bakış	
Oğuz Doğan.....	115
Herodotos'un Tarihyazımında Mit ve Gerçeklik	
Oğuz Yarlıgaş.....	116
Tarihi Boyutlarıyla Gılgamış Destanı	
Okan Demir	
Sinem Aydoğan Demir.....	117

Rus ve Tatar Mitolojisinde Ev Cini/Yurt İyesi	
Onur Yıldız.....	118
Arap ve İslam Kültüründe Yedi Sayısının Sembolik Değeri	
Osman Düzgün.....	119
Ugarit Mitolojisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler	
Ömer Solak.....	120
Mitlerde ve İslam İnançlarında Kadının Yaratılması	
Özden Kanter.....	121
Penelope İle Aliye'nin Benzer Kaderleri: Odyssea Ve Vurun Kahpeye Adlı Eserlerde Sadakat	
Özden Savaş.....	122
Halikarnas Balıkçısı'nın Ötelerin Çocukları Adlı Romanında Mitik Bir İmge Olarak Deniz ve Doğa-Kadın İlişkisi	
Özge Aksoy Serdaroğlu.....	123
Rölyef, Stel ve Heykel Ürünlerinde Mitolojik Doğum Sahneleri	
Özlem Bostancı Sefa.....	125
Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Mitolojik Bir Unsur Olarak Venüs	
Özlem Öztok.....	126
Mitolojik Çerçeve de Milliyetçi bir Devletin İnşası Olarak 'Masada Kalesi Üzerinden İsrail Devleti'	
Pınar Şen Zengin.....	127
Modern İnsanın Ağına Takılan Su Perisi ya da Deniz kızlarına Karşı Toplumsal Cinsiyetçi Yaklaşımı	
Nilüfer İlhan.....	128
Gökyüzü Mitolojisinin Astronomik ve Astroarkeolojik Bağlamlar	
Günay Taş.....	129
Mitolojik Bir Kahraman Olarak Mizantropist'e Genel Bakış	
Sanem Soylu Yılmaz.....	130
Türk Mitolojisinde "Ana" Sözcüğünün Kavramsal Alanı	
Sebahat Armağan.....	131
Hesiodos ve Platon: "Şair" ile "Filozof"un İşbirliği Mümkün mü?	
Seda Yalçın.....	132
Anadolu'nun Hitit Dönemi Mitolojilerinde Toplumsal Düzen Ve İlişkiler: Bir Mirasın İzleri	
Sedef Ayyıldız.....	133
Lilith ve Leylâ Düzleminde Fuzûlî'nin Yerelleştirme Pratiği	
Sema Levent.....	134

Anadolu Göl Mitlerine Göller Bölgesinden İki Örnek; Eğirdir ve Beyşehir Efsaneleri Serap Ünal	
Ayşe Melike Bircan.....	136
Matematik Tarihinin Amaç ve Araç Olarak Kullanımına Bir Örnek: “Mitolojinin Işığında Çemberin Karelenmesi Problemi”	
Seval Deniz Kılıç	137
Mit ve Anlam: Masada Efsanesi	
Süleyman Şanlı.....	138
Karnavalesk Grotesk ve Aristophanes Komedyası	
Sümeýra Hamarat.....	139
Ferîdüddîn Attâr’ın ve William Shakespeare’in Eserlerinde Mitolojik İmge Olarak Simorg ve Phoenix	
Soner İşimtekin	140
Suruçlu Mor Yakup’un Yazıtlarında Geçen Tufan Anlatısı ile Atrahasis Anlatısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme	
Adem Coşkun.....	141
Behçet Necatigil’in Mitoloji Konulu Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme	
Ebru Özlem Yılmaz.....	142
Mitolojide Tekstil İmgesi ve Günümüzdeki İzleri	
Şule Nur Alacatlı	
Irmak Bayburtlu Çetinsoy	143
Modern Dönemde Mit Üreten Canlı Olarak İnsan: Frankfurt Okulu Üzerinden Çağdaş Mitlerin Doğuşu ve Eleştirisi	
Tamer Yıldırım.....	144
Müze ve Mitoloji İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Mitoloji Müzesi	
Tuğba Batuhan	145
“Muthos”u “Değer” Bağlamında Tasavvur Etmek: “Dil Sahnesi”nin “Demek-Zorunda’lık” ile Kapatılışına Karşı “Dinleme”ye Dönüş Teklifi	
Ümit Öztürk.....	146
Kütahya Aydoğdu Köyünde Ağaç Kültünün Mitolojik İzleri	
Yasemin Domaç Yaşar	
İsmail Abalı.....	147
Kültürel Bir Aracı Olarak Firdevsî Şahnâmesi’nin Osmanlı Tarih Yazımına Etkisi: Mitolojik ve Efsanevî Unsurlar Bakımından Şehenşahnâme-i Sultan (III) Murad’ın İncelenmesi	
Yasemin Aygün.....	148
Hıristiyan Mitolojisinin Sinemaya Yansımaları: <i>Lucifer</i> Dizisi Örneği	

Yasin Öner.....	149
Dokuma Efsaneleri: Tekstil Sanatında Mitolojik İzler	
Yasemin Masaracı	150
Divan Şairinin Bir Değil, İki Değil, Yedi Değil, Bin Başlı Ejderhası	
Zehra Göre.....	151
Modern Mitoloji Olarak Oryantalizm	
Zeki Coşkun	152
Klasik Şiirdeki Şamanistik Unsurlar	
Zeliha Açar	153
Mitolojik Ögelerin Teoloji ve Bizans Resim Sanatına Yansıması	
Zeliha Şenel	
Bedia Yelda Uçkan	
Fatma Sema Gökcan.....	154
Faruk Duman Öyküsünde Mitolojinin İzleri	
Zeynep Şener.....	155
Ölüm Kültürü Üzerine Oluşturulmuş Mitler	
Zeynep Arıç.....	156
Müslüman Teolojisinde Mitolojinin İmkân ve Anlamı	
Harun Çağlayan.....	157
Mitolojik Metinlere Göre Eski Mezopotamya’da İnsanın Yaratılışı	
Abdulgani Kaçar	158
Sınırlı Sayıda Özel Seri Üretimlerin Kültür Endüstrisi Bağlamında Değerlendirilmesi: “Paşabahçe Mitolojik Özel Seri” Örneği	
Akın Uyar.....	159
Digenis Akritas, Bizans Dünyasının Mitolojik Kahramanı	
Atilla Tekin	160
‘Hamlet’le Hesaplaşma; Cem Akış’ın ‘Ofelya’ Romanı	
Ayşe Ulusoy Tunçel	161
Ahmet Paşa Dîvânı’nda Sevgili Tasvirinin Mitolojik ve Efsânevî Bağlamda Değerlendirilmesi	
Bahar Yılmaz.....	162
“Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları: Ateş” Romanında Modern İnsanın Sorunları Karşısında Mitoloji Bilgisi	
Banu Altınova	163
Mitolojide Doğal Afetler	
Bekir Taştan	164

Ömer F. Oyal'ın Romanlarında Mitolojik Öğeler	
Bilal Demir.....	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
Prometheus Miti ve Yansımaları	
Billur Tekkök Karaöz.....	165
Bir Maktel-i Hüseyin Metni Olan Tuhfetü'ş-Şühedâ Adlı Eserde Yer Alan Mitolojik Unsurlar	
Burçin Özdemir.....	166
Ömer F. Oyal'ın Romanlarında Mitolojik Öğeler	
Bilal Demir.....	167
Hızır Telakkisine Yeniden Bakış: İslâm Mitolojisi Bağlamında Bir İnceleme	
Büşra Çakırhan.....	168
Hızır Telakkisine Yeniden Bakış: İslâm Mitolojisi Bağlamında Bir İnceleme	
Büşra Çakırhan.....	169
Lale Müldür Şiirinin Mitolojik Kaynakları	
Can Şahin	170
Takvimsel Ritüeller Bağlamında Mardin Bilâli Şenlikleri'nde Mitik Semboller	
Canan Uyak Demirtaş	171
Savur Yöresinde Dağ Kültü	
Cemre Çınar	173
Ahmed Mithat Efendi'nin Ahmed Metin ve Şirzad Romanında Mitolojinin İzleri	
Cennet Altundaş.....	174
Mito-Medikal Bir Unsur Olarak Gılgamış Destanı'ndaki Ölümsüzlük Otu: Mitoloji ve Tıp İlişkisi Üzerine Bir Araştırma	
Cihan Adın	175
Mitlerin Tuttuğu Matematiksel ve Bilimsel Kayıtlar	
Çağnur Çörekli.....	176
Mitolojik Ağacın Gölgesinde Ağustos Böceklerini Dinleyen Filozoflar	
Derya Avcı Dursun.....	177
Mitolojik Sularda Kaybolan Rotalar: Amat ve Tiamat	
Derya Güllük.....	178
Dünyayı Değiştiren Mitolojik Çocuk Kahramanlar: Dünyayı Değiştiren Üç Kız'ın Hikâyesindeki Köken Mitler	
Didem Arvas	179
Maniheist Mitolojide Üç Zaman Dilimi Üzerinden Şekillenen Düalist Âlem Tasavvuru ve Yaratılış Öyküsü	
Dilâ Baran	180

Arap Mitolojisinde Fantastik Unsurlar	
İbrahim Usta.....	181
Mardin Arap Folklorunda Mitolojik Bir Unsur Olarak Farklı Varyantlarıyla Antere Kıssası	
Ahmet Abdülhadioglu.....	182
Sosyo-Dini Kimlik ve Mit İlişkisi Açısından Kara At, Dindila ve Meymûné Anlatısının Karşılaştırılması	
Halit Yeşilmen.....	183
Tanrıçanın Ölümü Tanrının Doğumu	
Gamze Batgi.....	184
Hassıt Merene / Yılanların Uyanışı	
Ümral Deveci.....	185
Mitolojide Toprak Unsuru	
Esra Demir.....	186
Klasik Türk Şiirinin Efsanevi Çiçeği: Nergis	
Derya Karaca.....	187
Çağdaş Japon Edebiyatında Japon Mitolojisi Motifleri	
Ali Volkan Erdemir.....	188
Herakleitos'un "DK, B1" Fragmanından Hareketle "Muthos" Kuruluşunun "Sahne"nin "Yenilenmesi" Fikri Bağlamında İrdelenmesi	
Hasret Altunok.....	189
Sanatta Güneş Mitinin Olafur Elıasson'nun Eserleri Üzerinden Değerlendirilmesi	
Hatice Keten.....	190
Mardin Evlerinde Mitolojik Bir Unsur: Hayat Ağacı	
Şerif Tümer.....	191
Modern Bilimin Mitlerle Kutsanması	
Mehmet Ali Yıldız.....	192
Modern Bir Mitik Anlatım: <i>Atiye (The Gift)</i>	
Nurcan Doğan	
Gülnaz Çetinkaya.....	193
Türk Mitolojisinde Kahramanın Serüveni	
Sefacan Doğru.....	194
Hoca Dehhani'den Hareketle 14. Asır Divan Şiirinde Mitolojik Çerçeve	
Adnan Oktay.....	195
Şeyhülislâm İshak Efendi Divanı'nda Mitolojik Şahsiyetler	
Ahmet Serdar Erkan.....	196

Erythrai Kuruluş Mitosunun Arkeolojik Bulgular Işığında Tarihi Arka Planı	
Ayşe Gül Akalın.....	197
Sanatçı Bawer Doğanay'ın Eserlerindeki Mitik Unsurlar	
Gökçen Bilge Kırman.....	200
Ahmet Ümit'in Kayıp Tanrılar Ülkesi'nde Kurgunun Mühim Bir Aracı Olarak Mitoloji	
Jale Gülgen Börklü.....	201
Firdevsî İle Nevâî'yi Birlikte Okumak	
- <i>Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı Acem</i> 'in <i>Şehnâme</i> ile Mukayesesi-	
Leyla Alptekin Sarıoğlu	202
Antik Yunan Heykeltraşlığında Barbar İmgesi	
Ulus Tepebaş	203
Ali Ahmed Bâkesîr'in Mitolojik Unsurlar Taşıyan <i>Ûzîrîs</i> Adlı Tiyatrosu	
Adem Doğan	204
Mil ve Zil: II. Abdülhamid Dönemi'nde Kürt Aşiretlerinin Yükselişi ve Aşiretler Üstü Bir Mit	
Erdal Çiftçi	205
Cudi Dağında Cebraîl Kapısı olarak Bilinen Yerin Mitoloji ve Bölge Kültürü İle İlişkisi	
Osman Bilen.....	206
Female Loyalty as a Myth: Carol Ann Duffy's <i>Circe and Penelope</i>	
Ayşegül Azaklı.....	207
Mayolika Tabaklarında Görülen Mitolojik Konulu Sahneler	
Deniz Tamer.....	208
Tanrıça Aphrodite, Yardımcıları ve Sıfatları	
Ebru Tamer.....	209
Recaizade Mahmut Ekrem'in <i>Araba Sevdası</i> Romanındaki Mitolojik Unsurlar	
Sultan Sarı Gerçek.....	210
Salâmân and Absâl'ın Mecazi Aşk Hikâyesi İçin Yeni Bir Platonik Yorum	
Ünsal Çimen.....	211
Batı Sanatında Antik Dönem Tanrıçası: Hera	
Şule Gedikli.....	212
Mezopotamya Mitolojisinde Bir Efsane: Gizemli Nemrut'un Ortaya Çıkışı ve Kökenine Dair	
Şeyhmus Sarice	213
20. Yüz Yılın Arap ve Türk Edebiyatının Ortak Mitoloji Kavramları ve Şiirde Kullanımı; Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Haşim & Mahmut Derviş, Cibran Halil Cibran Örneği	
Şirin Ali.....	214
KATILIMCI LİSTESİ	215

ÖN SÖZ

Mit ya da Mitos (Söz), bir toplumun kültürel değerlerini özellikle manevi değerlerini yansıtan söylenceler, aynı zamanda bir düşünce sistemidir. Bu söylencelerin kökenleri doğa olaylarına; yaratılış, ölüm, türeyiş, kahramanlık destanlarına ve folklorik temalara dayanmaktadır. Dilden dile, nesilden nesle aktarılan sözlü bir geleneğin ürünü bu anlatılar, yazıya aktarılarak günümüze kadar gelebilmiştir. Bu nedenle mitler ait oldukları toplumun kültürünün tüm yönleriyle öğrenilmesine imkân sağlayan başvuru kaynaklarıdır.

Mitoloji aracılığıyla toplumların geçmişlerinde evrenin kökenini ve düzenini nasıl tasavvur ettikleri; “Doğaüstü varlıklar” ve “Kahramanların” egemenlik ve çekişmelerini; ölüm, ölümsüzlük, savaş, aşk, bereket, kıtlık ve duygularını nasıl ifade ettikleri öğrenilmektedir. Konuştuğumuz dilde gezegenlerin, takımyıldızlarının, yılın aylarının, birçok hayvan ve bitki adları klasik mitolojiden gelmektedir. Günümüzde bile bazı psikolojik ve tıbbi terimlerde, çizgi film ve roman, sinema ve hatta bilgisayar oyunlarına kadar pek çok alanda mitolojik terim ve karakterler kullanılmaktadır.

Masal mekânlarını andıran sokakları, konakları ve abbaralarıyla geçmişin hüznünü ve hikmetini masallar, efsaneler ve halk inanışları vasıtasıyla günümüze taşıyan Mardin; Mezopotamya ve Anadolu'nun diğer kadim kentlerine benzer şekilde “mitik” dünyanın izlerini anlatı geleneğinde muhafaza ederek kendi varoluşunun temellerinden birini inşa etmektedir. *Ahlak-Bilgi-Üretim* şiarıyla, geçmişle gelecek arasında köprü olma vazifesini ifa eden Mardin Artuklu Üniversitesinin “Uluslararası Mitoloji Kongresi” gibi anlamlı bir faaliyete ev sahipliği yapacak olması, üniversitenin misyonuna ve vizyonunu yansıtmaktadır.

Kongrede “Mitoloji” konusu; kuramsal, tematik/disiplinler arası ve uluslararası bağlamda ele alınacak olup kongre sonunda dünya mitolojilerine bütüncül bir bakış açısı kazandıracak literatürün zenginleştirilmesi hedeflenmiştir. Aşağıdaki alt temalar ışığında, keskin ve kesin bir disiplin sınırlaması olmaksızın betimleyici, açıklayıcı, anlamlandırıcı, yorumlayıcı ve yönlendirici bildiriler beklenmektedir. Kongrenin disiplinler arası sınırların sorgulanmasına da hizmet etmesi belirlenen amaçlardan biridir. Bu anlamda kongre, kurumsal olarak tanımlanan tarih, dilbilim, sanat tarihi, sosyoloji, felsefe, antropoloji, edebiyat ve daha birçok disiplinden akademisyenlerin katkısı ile böyle bir kongre düzenlenmiştir.

Kongrenin en başından itibaren değerli katkılarını esirgemeyen sayın rektörümüz Prof. Dr. İbrahim Özcoşar beyefendi olmak üzere emeği geçen herkese teşekkür ederiz. Hedefimiz, ilkinizi düzenlediğimiz bu kongrenin devamını getirmek ve değerli araştırmacı ve bilim insanlarının katkılarıyla mitoloji kongresi serisini oluşturmaktır.

Editörler

KURULLAR

ONUR KURULU

Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR-Mardin Artuklu Üniversitesi Rektörü

KOORDİNATÖR

Prof. Dr. Yunus CENGİZ

Doç. Dr. Ahmet KIRKAN

DÜZENLEME KURULU

Doç. Dr. Ahmet ABDULHADİOĞLU

Doç. Dr. Kenan SUBAŞI

Doç. Dr. Necla KAPLAN

Dr. Shahab VALI

Dr. Şakire BALIKÇI

Dr. Hazar Faruk GÜVEN

SEKRETERYA

Arş. Gör. Dr. Pınar YILDIZ

Arş. Gör. Dr. Bahar YILMAZ

Arş. Gör. Fırat AĞCAKAYA

Arş. Gör. Mehmet Ali DOĞAN

BİLİM KURULU

Prof. Dr. Abdülhadi TİMURTAŞ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Prof. Dr. Ahmed H. ALSAMARRAI, Samarra Üniversitesi, IRAK

Prof. Dr. Bedia Yelda UÇKAN, Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Beyhan KANTER, Fırat Üniversitesi

Prof. Dr. George GRIGORE, Bucharest Üniversitesi, ROMANYA

Prof. Dr. Hasan ÇİFTÇİ, Bingöl Üniversitesi

Prof. Dr. Hasan TANRIVERDİ, Dicle Üniversitesi

Prof. Dr. Hayreddin KIZIL, Dicle Üniversitesi

Prof. Dr. Işıl ALTUN, Rosenberg Üniversitesi, ALMANYA

Prof. Dr. İbrahim ÖZCOŞAR, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Khalid Ahmed ABDULQADER, Alsalam Üniversitesi, IRAK

Prof. Dr. Mawlud Ibrahim Hassan, University of Salahaddin, IRAK

Prof. Dr. Mehmet ÇELİK, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Nesim DORU, Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Sait TOPRAK, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet TAKKAÇ, Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mehmet Zahir ERTEKİN, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Mesut ERGİN, Dicle Üniversitesi, Türkiye

Prof. Dr. Mukadder ERKAN, Atatürk Üniversitesi

Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Nerin YAYIN, Ege Üniversitesi, Emekli.

Prof. Dr. Ömer BOZKURT, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Pakhshan SABIR HAMAD, Soran Üniversitesi, IRAK

Prof. Dr. Salih AKIN, Université de Rouen, FRANSA

Prof. Dr. Serhat HARMAN, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Shabo TALAY, Almany Frye Üniversitesi, ALMANYA

Prof. Dr. Simgе ÖZER, İstanbul Üniversitesi

Prof. Dr. Yunus CENGİZ, Mardin Artuklu Üniversitesi

Prof. Dr. Yusuf ÖZ, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Zeliha DEMİREL GÖKALP, Anadolu Üniversitesi

Prof. Dr. Zühre İNDİRKAŞ, İstanbul Üniversitesi

Doç. Dr. Adnan OKTAY, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet ABDULHADİOĞLU, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet GEMİ, Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Ahmet KIRKAN, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Alex BELLEM, The Agha Khan University, PAKİSTAN

Doç. Dr. Arkhwan Muhamad Obed – University of Kirkuk, IRAK

Doç. Dr. Ayhan TEK – Muş Alparslan Üniversitesi

Doç. Dr. Çiğdem AKYÜZ ÖZTOKMAK, Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Doç. Dr. Ebru NALAN SÜLÜN, Akdeniz Üniversitesi

Doç. Dr. Emrullah YAKUT, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Erhan SOLMAZ, Uşak Üniversitesi

Doç. Dr. Esmail SHAMS, Tabatabai University, İRAN

Doç. Dr. Evindar YEŞİLBAŞ, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Haşim ÖZDAŞ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Hatice Kübra UYGUR, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. İbrahim USTA, Bingöl Üniversitesi

Doç. Dr. İlyas AKMAN, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail ABALI, Iğdır Üniversitesi

Doç. Dr. İsmail SÖYLEMEZ, İnönü Üniversitesi

Doç. Dr. Kenan SUBAŞI, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Kubilay GEÇİKLİ, Atatürk Üniversitesi

Doç. Dr. Necat KESKİN, Mardin Artuklu Üniversitesi

Doç. Dr. Nesim SÖNMEZ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Doç. Dr. Osman ASLANOĞLU, Dicle Üniversitesi

Doç. Dr. Seda YAVUZ, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Serap YÜZGÜLLER, İstanbul Üniversitesi
Doç. Dr. Serdal KARA, Mardin Artuklu Üniversitesi
Doç. Dr. Usame İHTİYAR, Bingöl Üniversitesi
Doç. Dr. Yakup AYKAÇ, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Doç. Dr. Zafer DUYGU, Dokuz Eylül Üniversitesi
Dr. Aslam JANKIR, Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Amr Taher Ahmed, INALCO, FRANSA
Dr. Hossein NAJARİ, Ruhr University, ALMANYA
Dr. Kaveh DASTOOREH, University of Sulaimani, IRAK
Dr. Okan ŞAHİN, Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Selman YEŞİL, Siirt Üniversitesi, Türkiye
Dr. Shahab VALI, Mardin Artuklu Üniversitesi
Dr. Zekeriya ŞİMŞİR, Necmettin Erbakan Üniversitesi

Gülbanklarda ve D vazlarda Türk Mitolojisinin İzleri

Aytekin Demircioğlu*

Türkler eski devirlerden itibaren Orta Asya başta olmak üzere pek çok coğrafyada varlık göstermiş çok sayıda akraba topluluktan oluşan kadim bir toplumdur. Bu toplulukların her birinin kulaktan kulağa söylenegelmiş, atalardan torunlara aktarılmış efsaneleri ve kahramanlık hikâyeleri vardır. Türkler göçebe bir toplum oldukları için bu efsaneler ve hikâyeler sözlü aktarım şeklinde devam etmiştir. Kaynağındaki belirsizlik nedeniyle zamanla mitoloji hâlini alan bu söylenceler, Türkler Müslüman olduktan sonra da etkilerini devam ettirmiştir. Göçebe şeklinde Anadolu'ya ilk yerleşen Türkmen boyları yeni tanıştıkları İşlam dinini kendi gelenekleriyle harmanlamış ve ortaya İşlam'ın yeni yorumları çıkmıştır. "Anadolu İşlam'ı" olarak da adlandırılabilcek olan bu yorumlama biçimi tasavvuftur. Tasavvuf düşüncesinden Alevilik, Bektaşilik, Nakşibendilik gibi çok sayıda alt yorum çıkmıştır. Anadolu Türkleri arasında çok yaygın olan Alevilik ve Bektaşilik akımları İşlam  ncesi dönemde ortaya çıkan mitolojik izleri kendi inanç ve ibadet sistemlerine yansıtılmışlardır. Bu nedenle Alevi ve Bektaşi törenlerinde dua olarak söylenen g lbanklarda, d vazlarda, nefeslerde ve şiirlerde İşlam  ncesi dönem Türk mitolojisine ait izler bulmak mümkündür. Bu çalışmada, özellikle g lbanklarda ve d vazlarda söylenen dua ve şiirlerde kendine yer bulan atalar kültü,  lgen-erlik ve çeşitli doğa varlıklarıyla hayvanların yansımaları incelenmiştir. Çalışmada olayların derinlemesine incelenmesini ve ayrıntıların keşfedilmesini amaçlayan nitel yöntem kullanılmıştır. Bu doğrultuda konuya ilişkin literatür taranmış ve ulaşılan içerik yorumlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk mitolojisi, G lbank, D vaz, Bektaşi erkânı, Türk felsefesi

* Prof. Dr., Kastamonu  niversitesi, demircioğluaytekin@gmail.com

Ahmet Paşa ve Hafız-ı Şirazi Divanlarındaki Şehname Kahramanlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi

Mustafa Yasin Başçetin*

Mitoloji, edebiyatın temel ilham unsurlarından biri olarak, şairlere hazır semboller, metaforlar ve hikâyeler aracılığıyla zengin bir dil ve estetik kaynak sunar. Özellikle Divan edebiyatında mitoloji, hem beyitlerin hem de bütün olarak eserlerin kaleme alınmasında önemli bir rol oynar. Divan şairleri, *Şehname* gibi klasik eserlerde yer alan mitolojik unsurlardan etkilenerek manzum ve mensur birçok türde eser kaleme almışlardır. Divan edebiyatında olduğu gibi İran edebiyatında da mitoloji, şiirin temel kaynaklarından biri olarak öne çıkar. İranlı şairler, Acem mitolojisinin zengin unsurlarını şiirlerinde sıklıkla kullanmışlardır. Bu durum, Türk ve İran şiirinin ortak bir mitolojik zeminde buluşmasına olanak sağlamıştır. Hâfız-ı Şirazi gibi İranlı şairler, mitolojik Acem kahramanlarını ve hikâyelerini şiirlerinde ustalıkla işlemişlerdir. Mitolojinin divan edebiyatındaki yeri ve önemi, Türk ve İran şiirinin ortak temalar üzerinden nasıl bir etkileşim içinde olduğunu göstermesi açısından büyük bir öneme sahiptir. Ahmet Paşa ve Hâfız-ı Şirazi'nin divanlarında yer alan mitolojik kahramanlar, bu etkileşimin en somut örneklerinden biridir. Bu bağlamda, iki büyük şairin eserleri üzerinden yapılan karşılaştırmalı çalışma, mitolojinin edebi yaratım sürecindeki rolünü daha iyi anlamamıza yardımcı olacaktır. Çalışmada XV. yüzyıl Türk şairi Ahmet Paşa ve XIV. yüzyıl İran şairi Hâfız-ı Şirazi'nin divanlarındaki Acem kaynaklı mitolojik kahramanlar karşılaştırmalı bir şekilde ele alınarak bu mitolojik isimlerin kullanımlarındaki benzerlikler ve farklılıkların ortaya konulmasıyla iki şair arasındaki etkileşim Acem menşeli mitolojik kahramanlar bağlamında ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Karşılaştırmalı Edebiyat, Divan şiiri, Fars şiiri, Hafız-ı Şirazi, Ahmet Paşa.

* Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, mybascetin@aybu.edu.tr

Mahmut ile Yezida Oyunundaki “Fasit Daire”: Sonsuzluk ve Aşkın Döngüsü

Kübra Fatma Dursun Önen*

Bu çalışmada Murathan Mungan'ın *Mezopotamya Üçlemesi* olarak adlandırdığı oyunlardan ilki olan *Mahmut ile Yezida* adlı eserindeki daire sembolünün anlamı üzerinde durulacaktır. 1980 yılında yazdığı *Mahmut ile Yezida* aynı zamanda yazarın yayımlanmış ilk eseridir ve yine bu oyun Türkiye İş Bankası'nın açtığı yarışmada ikincilik ödülü almıştır. İlk orta ve lise yıllarını Mardin'de geçiren yazarın Mezopotamya'ya dair mitleri özellikle bu üçlemede sıklıkla dile getirdiği görülmektedir. Yazarın özellikle bu üçlemede beslendiği bir diğer kaynak ise doğduğu coğrafyadan aldığı kültürel kodlardır. Mahmud ile Yezida ise aşk, özgürlük iktidarın gücü ve toplumsal normlar üzerine odaklanmaktadır. Hikâye, Yezida adlı Yezidi olan genç bir kadınla, Mahmut isimli Müslüman olan genç bir adamın imkânsız aşkını anlatır. “Daire” bir sembol olarak oyunun pek çok dramatik sahnesinde geçmektedir. Daire hem kutsal bir mekânı hem de bir ceza alanını işaret etmektedir. Ceza çekmek için daire içerisine giren Yezida, bir anlamda kendi için farklı bir özgürlük alanı bulmuştur. Bir başka deyişle daire, onu dış dünyadan koruyan bir simgeye dönüşmüştür. *Mahmut ile Yezida*'da Yezidilik'in geleneklerinden de sıkça bahsedilmektedir. Yezidilikte diğer pek çok inanışta olduğu gibi (Yin-Yang/ Mandala, Taoizm vs.) daire kutsal bir sembol olarak kabul edilmektedir. Evrenin, hayatın ve zamanın sürekliliğini temsil etmektedir. Ancak oyun içerisinde daire, bir bütünlük sağlamaktan ziyade kopuşu çağırır. Daire dini bir araç olarak iktidarın kötücül güçleri tarafından halkı zor durumda bırakmak için de kullanılmıştır. Dolayısıyla oyunun çatısını bu fasit daire oluşturur. Yazar, *Mahmut ile Yezida*'da, dini ve geleneksel sebeplerden birleşemeyen iki aşığı aslında edebiyat geleneğinin fasit dairesine hapseder. Yazar yalnızca kavuşamayan aşıkların hazin sonuna götüren kanona yeni bir sebep bulmuştur. Bunun için dairenin yalnız Ezidilik inancındaki anlamını değil tüm diğer inanışlardaki olumlu çağrışımını yok eder. Daire, onun oyununda sonsuzluğu, güvenli alanı ve huzuru değil başkaldırıcı, hayatın bitişini ve acıyı temsil eder.

Anahtar Kelimeler: Mahmut ile Yezida, Murathan Mungan, daire sembolü

* Dr., Haliç Üniversitesi, kubradursun@halic.edu.tr

“Titanların Savaşı”nda Jungian Arketipler

Bülent Alan*

Mehmet Faruk Toson*

İnsan zihninin karmaşık dokusu içinde kültürel farklılıkların, zaman dilimlerinin ve kişisel karşılaşmaların ötesine geçen temel kalıplar vardır. Bunlar rüyalarımızda, mitolojilerimizde ve kolektif bilinçdışımızda ortaya çıkan orijinal imgeler ve sembollerdir - arketipler olarak bilinirler. Ünlü İsviçreli psikiyatrist Carl Gustav Jung tarafından ortaya atılan arketip kavramı, uzun yıllar boyunca tarihçileri, psikologları ve hikaye anlatıcılarını büyülemiştir. Jung, bu arketiplerin içimizde doğuştan var olduğunu, fikirlerimizi, eylemlerimizi ve dünya görüşümüzü etkilediğini öne sürmüştür. Bunlar karakterlerimizin temel bileşenleridir, hayat hikâyelerimizi ve paylaştığımız anlatıları şekillendirirler. Savaşçının kahramanca yürüyüşü ve annenin şefkatli kucaklaması gibi arketipik unsurlar, insanlık durumunun inceliklerine dair içgörüler sağlayarak bizde derin bir yankı uyandırır. Bu araştırma, Jung arketiplerini incelemeye, sembolizmlerini, önemlerini ve modern dünyayla ilgilerini keşfetmeye odaklanmaktadır. Bu çalışma, Louis Leterrier'in yönettiği “Titanların Savaşı” filminde bu arketiplerin nasıl temsil edildiğini analiz etmeyi ve psikoloji, mitoloji ve edebiyat perspektiflerinden inceleyerek kalıcı sembolleri ve evrensel insan deneyimlerine dair içgörülerini keşfetmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arketipler, Jung, Titanlar, Mitoloji, Edebiyat

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, bulentalan@artuklu.edu.tr

* Öğr. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, mfaruktoson@artuklu.edu.tr

Joseph Campbell'in Monomit Kuramı Bağlamında Azrâ'nın Yolculuğu

Mehmet Halil Erzen*

Joseph Campbell; mitlerdeki kahramanların, mekânların, olayların ve bu olaylar neticesinde kahramanlarda meydana gelen ruhsal değişimlerin bütün toplumlarda ortak benzerlikler taşıdığı görüşünden hareketle mitleri kolektif bilinçdışının bir ürünü olarak kabul eder. Esasen bütün mitsel anlatılarda işlenen olaylar da yaşadığı serüvenler ve geçirdiği değişimler açısından kahraman da tektir. Campbell, mitlerdeki olayların ve kahramanların yaşadığı değişimlerin birbirine yakın bir çizgide ilerlediği düşüncesinden hareketle kahramanın yolculuğunu monomit olarak adlandırdığı tek bir yapı üzerinden özetlemiştir. Monomit kuramı olayın başkahramanının serüveni esas alınarak yola çıkış, erginlenme ve dönüş aşamalarından oluşmaktadır. Bahsi geçen kuram, kahraman arketipinden hareketle mitsel anlatıların yanı sıra destan, efsane, halk hikâyeleri ve masal gibi olağanüstü nitelikler barındıran kurgusal yapıların benzer bir döngüye sahip olduğunu ortaya koyar. Klasik edebiyatın en önemli anlatı türlerinin başında gelen mesnevilerin birçoğunda kahramanın, yaşadığı macera ve ruhsal evrilme açısından, monomit kuramındaki benzer aşamalardan geçtiği görülmektedir. Bilhassa aşk mesnevileri ve tasavvufî nitelikteki mesnevilerde bu benzerliklerin çok daha yoğun olduğu dikkat çeker. Bu bağlamda 16. asır klasik Türk edebiyatının önemli şairlerinden Lamiî Çelebi'nin Vâmık u Azrâ isimli aşk konulu mesnevisinde kahramanların yaşadığı serüvenler ve bunun neticesinde bireyleşip ruhsal bir olgunluğa ulaşmaları, yani bireyleşme süreçleri monomit kuramındaki yapıya uygun düşmektedir. Mesnevi'nin erkek kahramanı Vâmık'ın macerası kadar kadın kahraman Azrâ'nın macerasının da benzer bir çizgide geçtiği görülmektedir. Mesnevilerde genellikle erkek karakterin gölgesinde pasif bir rol biçilen kadın kahramanın, Azrâ'nın şahsında edilgen kişiliğinden sıyrılıp kaderini beklemek yerine onu bulmak için zorlu maceralara atılıp önemli kahramanlıklar gösteren son derece aktif bir kimliğe büründüğüne şahit oluruz. Bu çalışmada alışılmışın ötesinde, bir kadın kahraman olarak Azrâ'nın bireyleşme ve kendini gerçekleştirme süreci üzerinde durularak söz konusu yolculuk, Campbell'in ortaya koyduğu kuram çerçevesinde incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Vâmık u Azrâ, mesnevi, Joseph Campbell, monomit, macera.

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Tarihi ve Sanatları Bölümü, ORCID: 0000-0001-7026-6785, halilerzen@yyu.edu.tr

Mevlana'nın Eserlerinde Hüma Kuşu

Mahsa Anvari*

Mit ve edebiyat arasındaki ilişki pek çok farklı biçimde okuyucunun karşısına çıkar. En belirgin olanı, mitin çeşitli edebiyat eserlerinde kullanımındır. Mitolojik öğeler her zaman edebî eserlerin oluşmasında belirgin rol oynamışlar ve mevzubahis rol, modern edebiyata kadar devam etmiştir. Farklı edebî eserlerde kullanılmış en önemli öğelerden birinin de mitolojik kuşlar olduğunu söylemek mümkündür. Dünya mitolojisinde önemli yere sahip olan Simurg, Anka, Aethon, Garuda, Griffin ve benzeri kuşlar, edebiyatta önemli motifler olarak kendini göstermektedir. Söz konusu kuşlardan biri de Hüma kuşudur. İslam öncesi İran mitolojisine ait olan bu mitolojik kuş, özellikle Fars ve Türk tasavvuf edebiyatında önemli bir yere sahiptir. Hüma kuşunu şiirlerinde farklı anlamlarla kullanan mutasavvıflardan biri de Mevlana olmuştur. Mevlana hem ahlakî, dinî ve tarihî hikâyelerde hem de kendi ahvalini anlatırken farklı mitolojik unsurları kullanmıştır. Bu yüzden mitolojik inançları farklı şekillerde *Mesnevi* ve *Divan-ı Kebir*'de görmek mümkündür. Mevlana, eserlerinde hüma, yarasa, bülbül, kelebek, simurg, tavus, karga, kartal gibi çok sayıda kuştan bahsetmiştir. Genel olarak Mevlana eserlerindeki kuşların derin simgesel anlamları vardır. Mevlana'nın eserlerinde bunların her birinin değeri aynı olmayıp farklı simge ve semboller aracılığıyla aktarıldığı görülmektedir. Bu çalışmanın amacı, Mevlana'nın *Divan-ı Kebir* ve *Mesnevi* eserlerinde Hüma Kuşu'na nasıl baktığı ve nasıl anlamlar yüklediğini incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Hüma Kuşu, Mevlana, Mitoloji, Divan-i Kebir, Mesnevi

* Doktora Öğrencisi, Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0007-2377-2053, mahsanvr68@gmail.com

Şiirden Görsele İnsanın Varlık Arayışı: Anka

Nazire Erbay*

İnsan varlığını anlamlandırma sürecinin temelini düşünme yetisiyle beraber okumak gereklidir. Düşünme kabiliyetinin genişliği insanın hayal etme gücün sonsuzlaştırabilmektedir. Felsefe, sosyoloji, edebiyat başta olmak üzere birçok sosyal bilim dalı insanın düşünme biçimlerini veya hayal ettiklerini ortaya koyar, değerlendirir veya tartışır. Klasik Türk edebiyatında varlık, nesne, olay ve olgular; şairlerin düşünce ve inanç dünyalarındaki hikmeti yansıtan tavırlarıyla var olur. Bunun yanında edebî metnin estetize edilmiş anlatım dilinde maddi dünyadan ziyade hayal edilenlerin bitimsizliği dikkat çeker. Mitolojik bir varlık olarak değerlendirilen Anka Kuşu'nun dünya kültür ve edebiyatında yer alma oranı oldukça fazladır. Klasik Türk şiirinde de Anka Kuşu, insan başta olmak üzere değişik beden ve ruhlara dâhil edilerek başlangıcından itibaren hep var olmuştur. Öyle ki klasik Türk şairleri maddi âlemden aşkın olana farklı öze ve tîne dâhil edilen duygularla yönelirler. Bu durumda rehberin Anka Kuşu olmasına sıklıkla rastlanır. Anka Kuşu filmi 2006 yılında Mesut Uçakan'ın yönetmenliğinde çekilmiştir. Filmde başkahraman aracılığıyla insanın gerçek, hayal ve hakikat düzleminde varlığını sorgulama süreci film dilindeki göstergelerle ortaya konulur. Film, Anka Kuşu'nu insanın kendi varlığını anlamlandırma süreci üzerinden sembolleştirir. Burada dikkat çeken filmdeki Anka Kuşu ile klasik Türk şiirdeki insan, varoluş, ruhun aydınlanması, madde dünyasının karanlığı gibi birçok temsilin benzerliğidir. Bu çalışmada mitolojik Anka Kuşu'nun klasik Türk şiirindeki kavramsal değeri ile "Anka Kuşu" filmi karşılaştırılmaktadır. Çalışmada, şairlerin mısraları ve film diyalogları Anka olgusu üzerinden eş zamanlı okunmaktadır. Şiirden görsele çalışmaktaki temel değer, mitik Anka Kuşu tasavvuru ile hikmete dayalı insanın varlık arayışını ortak olarak okumaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, varlık, Anka kuşu, klasik Türk şiiri, Anka Kuşu filmi

* Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Eski Türk Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID: 0000-0001-6905-0178, nazire.erbay@atauni.edu.tr

E. T. A. Hoffmann ve Ahmet Hamdi Tanpınar Hikâyelerinde Transformasyon Ögesi Olarak Yılan Mitler

Gizem Kunduracı*

Yılan, yaratılış, yenilenme, ölüm/ölümsüzlük gibi izleksel ifadeler içeren önemli ölçüde mitik bir simgesel figürdür. Dünyanın yaratılışı, yaşamın başlangıcı, yeni bir yaşam ya da varoluş gibi konu ve izlekleri simgeleyen yılan-figürler başlangıçtan itibaren farklı medeniyet sahalarında farklı ad ve niteliklerle işlenmiştir. Kâhin, bilge, şifacı, iyicil ya da kötücül karakterli yılan tabiatlı ya da yılanı figürler, farklı habitatlara uyum sağlayabilen dayanıklı yapısı nedeniyle çeşitli tarihi devrelerde ve medeniyet sahalarında mitik yılan motifleriyle sembolize edilmiştir. Medusa, Şahmeran gibi kadın kimliğiyle temsil edilen kimi mitik figürlerle de ilintili bulunan yılan simgesi, Alman Romantik yazar Ernst Theodor Amadeus Hoffmann (1776-1822) masallarıyla Ahmet Hamdi Tanpınar (1901-1962)'a ait mensur metinlerde mitik ve simgesel anlamlarıyla belirli ölçüde örtüşmektedir. Romantizmin modern mit üretimi yönelimi eksenindeyse yazarların simgeler aracılığıyla yeni edebi mitlerin üretilmesine yönelindikleri ortaya çıkmaktadır. Modern romantizmin karakteristik bir temsilcisi olarak Hoffmann, metinlerinde mitik ve spiritüel konularla birlikte yılan simgesine de geniş yer vermiştir. Tanpınar ise, bilhassa hikâyeleri başta olmak üzere mensur-kurmaca metinlerinde Hoffmannvari bir üsluba ve estetik duyuşa sahiptir. Hikâyelerinde, Tanpınar'ın kimi Hoffmann metinlerini yeniden yazdığı, gönderge metinler olarak ele aldığı bilinmektedir. Tanpınar'a ait Hoffmann çevirileri de bulunmaktadır. Modern romantizmin mitik, gotik ve grotesk öğeleri önemli ölçüde Hoffmann metinleriyle Tanpınar estetiğine dâhil olmuştur. Batı kanonundan Tanpınar estetiğine söyleşim ve yer yer taklit öğeleri biçiminde girmiş olan konu, izlek ve imajlar onun dil ve muhayyile dünyasının karakteristiğine adapte olarak Cumhuriyet dönemi Türk yazınında temsil edilmiştir. Yılanın ve yılanla ilişkin mitlerin yaşam, dönüşüm, ölüm, ölümsüzlük gibi anlam katmanları Tanpınar estetiğinde Hoffmann metinleriyle benzer biçimde işlenmektedir. Metinlerinde romantik duyusun estetik bir temel hâlini aldığı anlaşılan Tanpınar hikâyelerinde yılan mitleri, gelenekselleşmiş simgesel anlamlarından farklı olarak içsel dönüşüm, benliğin keşfi gibi imgeleme ve algılayışa, muhayyileye ve tecrübeye dayalı dönüşüm biçimlerini temsil edecek biçimde aktarılmakta ve dönüştürülmektedir. Çalışmanın kapsamı, Hoffmann'ın Türkçe *Seçme Masallar* (2008) içerisinde yer alan "Altın Saksı" (1814), "Doge ve Dogaresa" (1819), "Prenses Brambilla" (1820) adlı masalsı hikâyeleriyle Tanpınar hikâyeleri "Evin Sahibi" (1943), "Adem'le Havva" (1948) ve kitapların dışında kalan metinlerinden "Son Meclis" (1953) değişim, dönüşüm,

* Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, gkunduraci@ogu.edu.tr

başkalaşım, yaşam, süreklilik, ölüm vb. konular ekseninde yılan simgesinin mitik katmanlarından hareketle meydana getirilmiş imgeler ekseninde değerlendirilmesi doğrudur. İncelemeyle, ele alınan hikâyelerde yılan mitlerinin değişim-dönüşüm motifi temelinde izleksel ve simgesel anlam oluşturmadaki işlevlerinin ortaya konması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Romantizm, E. T. A. Hoffmann, Ahmet Hamdi Tanpınar, dönüşüm, yılan,

Madeline Miller'ın *Ben Kirke* Adlı Romanında Mitoloji Ve Dönüşüm

Güllü Ermiş*

Madeline Miller 2019'da yayımlanan romanı "Ben, Kirke" adlı eserde, Yunan Mitolojisini ustaca ele alıp öyküyü sıradışı bir şekilde yeniden şekillendirmiştir. Yunan Mitolojisi, tanrıların entrikaları, acımasız cezalar, ensest ilişkiler, ölüm, kahramanlar ve hayvanlarla olan ilişkileriyle ünlüdür. Bu garip ve karmaşık öğelerine rağmen, Yunan mitolojisi her zaman ilgi çekmiştir. Bu eseri benzerlerinden ayıran önemli bir özelliği, mitolojide daha az bilinen bir karakter olan Kirke'nin hikâyesini başarıyla anlatmasıdır. Kitap, Kirke'nin sıradanlıktan uzak, büyü dolu dünyasını ve kahraman Odisseus'un macerasındaki rolünü detaylı bir şekilde ele almaktadır. Bunun yanısıra erkek merkezilik ve önyargılarla çevrelenmiş bir dünyanın tıkanmışlığından farkındalığa ve Kirke'nin dönüşümü aracılığı ile öteki olarak algılananların güçlenmesine tanıklık edilir. Kirke, güneş tanrısı Helios'un kızıdır ve mitolojide çoğunlukla kenarda kalan bir karakterdir. Ancak Madeline Miller, onun hikâyesini sadece Odisseus'un macerasındaki bir engel olarak değil, aynı zamanda kendi başına etkileyici bir öykü olarak ele alır. Kirke'nin yalnızlık, âşık olma, büyü yapma, canavarlarla mücadele etme ve sonunda bir adaya sürgün edilme gibi karmaşık yaşam deneyimleri kitabın temelini oluşturur. Kirke, kendi hikâyesini ve dönüşümünü kendisi ele alarak toplumsal ve kişisel engellerden ve önyargılardan uzak bir Kirke düşüncü sunar. Kitap, Kirke'nin güçsüzlüğü, ailesi tarafından dışlanışından kendi benliğini bulma sürecine doğru evrilir. Bu hikâye insana aşk ve kişisel güç aracılığı ile kişisel ve toplumsal dinamiklerin nasıl dönüştürülebileceğini mitolojik bir karakter aracılığı ile göstermektedir. Kirke'nin macerası, okuyucuya zorluklarla dolu bir hikâye sunarken aynı zamanda güçlenme ve kendi içsel yolculuğunu bulma sürecini anlatır.

Anahtar Kelimeler: Ben Kirke, Madeline Miller, mitoloji, dönüşüm, kadın.

Eski Mezopotamya ve Diğer Kültürlerdeki Yaratılış Mitleri Üzerine Yeni Öneriler

Mehmet Yunus Aktürk*

İnsanlık tarihinin en eski dönemlerinden itibaren farklı kültürlerde yaratılış mitolojileri, evrenin ve insanlığın kökenlerini açıklamak için çeşitli hikâyeler sunmuştur. Bu bildiride, Eski Mezopotamya ve diğer kültürlerdeki yaratılış mitolojisinin evrensel temalarını ve kültürel çeşitliliği incelenmiştir. Mezopotamya, tarih boyunca birçok önemli uygarlığa ev sahipliği yapmış olan verimli bir bölgedir. Sümer, Babil, Asur ve Akad gibi medeniyetler, bu bölgede yaşamış ve kendi yaratılış mitolojilerini geliştirmişlerdir. Bu medeniyetlerin vasıtası ile günümüze ulaşan Enuma Eliş gibi metinler, Mezopotamya'nın zengin mitolojik geleneğinin bir parçasıdır. Evrenin nasıl var olduğunu ve tanrıların insanlıkla etkileşimini anlatır. Mezopotamya'daki yaratılış mitolojileri, tanrıların evreni yaratma sürecini, doğa olaylarını, insanın kökenini ve tanrılarla insanlar arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışır. Bununla birlikte, Mezopotamya'nın yaratılış mitolojileri, sadece bu bölgeye özgü değildir. Hint, Yunan, İbrani ve diğer kültürlerde de benzer temalar ve motifler bulunur. Örneğin, Hint mitolojisi Rigveda ve Purusha Sukta gibi metinlerde yaratılış hikâyelerini anlatırken Yunan mitolojisinde Theogony gibi eserler, evrenin ve tanrıların kökenlerini açıklar. *İbrani Kutsal Kitabı*'ndaki Tekvin (Genesis) ve İslam'ın kutsal metni olan *Kur'an* da yaratılış hikâyelerini içerir. Sonuç olarak, eski Mezopotamya ve diğer kültürlerdeki yaratılış mitolojileri, insanlığın, evrenin ve insanın kökenleri hakkındaki merakını ve düşüncelerini yansıtır. Bu mitolojiler, kültürel çeşitliliği ve evrensel temaları bir araya getirirken, insanların evreni ve kendi varlıklarını anlamaya yönelik ortak bir çabanın ürünüdür. Yaratılışa ait mitolojik bilgilerin farklı coğrafyalarda değişik versiyonları ile karşımıza çıkması da yazının icadının Mezopotamya kökenli olmasıyla ilişkilendirilebilir. Dolayısıyla sözlü geleneğin yazıya aktarılması burada en önemli unsur olarak ele alınabilir.

Anahtar Kelimeler: Yaratılış Mitleri, Sumer Mitleri, Babil Mitleri, Yunan Mitleri, Mitoloji

* Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3977-6300, m.yunusakrep@gumushane.edu.tr.

Ahmedi'nin Nergis Redifli Kasidesinde Narkissos'un İzleri

Özlem Şahin*

Klasik Türk edebiyatında estetik ve metaforik bağlamda ele alınan özel çiçeklerden biri olan “nergis”, sarı beyaz renkleriyle oldukça hoş kokusuyla bilinir. Genel olarak kâse, kadeh, taç, gibi çeşitli unsurlara benzetilen “nergis”, şiir sahnesinin kadehi elinden düşmeyen serkeş sevgilisidir ve baygın gözleriyle dikkat çeker. “Nergis” adını mitolojik kahraman, Narkissos’tan almıştır. Klasik mitolojide Narkissos, birçok kızın kendisine âşık olduğu çok güzel bir delikanlıdır. Kimsenin aşkına cevap vermeyen bu kahraman, bir gün sudaki kendi suretine âşık olmuş ve bu güzelliğe kavuşmak arzusuyla suya atlayarak boğulmuş, nihayetinde de buradan “nergis” ortaya çıkmıştır. Narsizm, narkoz, narkotik gibi bazı kavramlar da bu efsane ile ilintili olarak karşımıza çıkmaktadır. Ahmedî, 14. yüzyılda klasik edebiyatın oluşmasında büyük katkılar sunan, Türkçeye ve aruz ölçüsüne hakimiyeti ile dikkat çeken, bu yüzyılın en çok eser veren sanatçılarından biridir. Şairlerce çokça sevilen nergis çiçeğiyle, Ahmedî’nin Divan’ında “nergis” redifli kasidesinde karşılaşırız. 40 beyitlik bu kasidede hemen her çağın ilhamı olan “nergis”, genel olarak kibriyle feleğe baş eğmeyen, diğer çiçekleri de rakip görüp kıskanan, eline aldığı defîyle eğlence meclislerine katılan, altın gümüş ne varsa toprağa saçan narsisistik özellikler taşıyan bir çiçektir. Bu çalışmada beyitler incelenerek klâsik şiirin nadide çiçeklerinden biri olan narsist nergisin, Ahmedî tarafından nasıl tasvir edildiği incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Nergis, Ahmedî, Narkissos, mitoloji, çiçek

* Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, ozlem.sahin@yobu.edu.tr

Mitten Mistisizme Ateşin Seyri

Sevda Aktulga Gürbüz*

Mitolojinin toplumların hayatları, yaşama bakışları ve kâinatı anlama biçimleri üzerinde etkisi bulunmaktadır. Evreni ve yaratıcısını anlamak için toplum; bazı şeylere kutsallık atfetmiştir. Mitin ortaya çıktığı dinî ve Orpheuşçu felsefelerin amacı evrenin ortak unsurları olan ateş, toprak, su ve hava (Anasır-ı Erbaa) üzerinden yaratana ve yaratılmış olanı anlamlandırma çabasıdır. Bu unsurlardan biri olan ateş, insanoğlunun en büyük keşfi olarak toplumların oluşumunda ve gelişiminde büyük rol oynamaktadır. Ateşin sosyal ve ekonomik hayatta bıraktığı etki, kutsal ve mukaddes olarak görülmesine ve milletlerin mitlerinde yer almasına neden olmuştur. Antik Yunan mitolojisinde Tanrının elinde bulunan ve bilgi ile özdeşleştirilen ateşin Prometheus tarafından çalınması, insana verilen kudretin sembolü olmuştur. Zerdüştilikte ateş; temizlik, saflık, arınma ve diğer dünya ile ilgili caydırıcı bir unsur olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca tanrının veçhesi ve ona tapınmanın bir objesi olarak kabul edilmiştir. Bu anlamda ateş; fedakârlık, Ahura Mazda'ya bağlanma ve onun birliği ile bütünleşmeyi ifade eder. Yaratıcının ruhunu taşıyarak kozmik yaşamı canlandıran tanrıyla bütünleştiren, tarif edilemez bir nurdur. Ateş, mutasavvıfların da genellikle karmaşık mistik konuları daha kolay ifade edebilmek için kullandığı bir metafor olarak dikkat çekicidir. Mutasavvıflar ateşi; ma'rifet, aşk, yaratılış ve saflık gibi kavramları izah etmek için kullanmışlardır. Aşk ile ateş arasındaki ilişki; insanın yaşamsal dürtüsü, yaşamının devinimi ve sebebine bağlanmıştır. Tasavvufta ateş, arınma ve saflaşma sürecini ifade etmek için kullanılan bir metafordur. Özellikle pratikte zor olan nefisle mücâhede bağlamında insanın kendi kişisel arzusunu terk etmesi ve sadece yaratıcısının istediği şeylere odaklanmasını öngören bir yaşam tarzına sahip olmanın zorlu sürecinde ateş, sabır ve dayanmanın önemini vurgulayan bir metafor olarak kullanılmıştır. Bu çalışma kutsal olduğuna inanılan doğal fenomen ateşin tarihi seyrine değinmeyi ve tasavvuf açısından taşıdığı anlamı kapsamaktadır. Amacımız tasavvuftaki ateş kavramını çeşitli yönlerden ele alarak mitolojik anlamlarla karşılaştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Tasavvuf, mitoloji, ateş, ma'rifet-aşk-yaratılış, Zerdüştlük-Antik Yunan.

* Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, ysfgbrz65@gmail.com

Suruçlu Yaqub'un 'Mimro' d^o-^eal Tawrto' Sûmoqto' w^o-^eal Z'qîfeh d^o-^eMoran' Adlı Söyleysel Şiirinde Mitolojik Kırmızı İnek Metaforu ve İsa'nın Çarmıha Gerilmesi Meselesi: Lingo-Hermönitik bir Mito-Biblik Okuma Denemesi

Mehmet Sait Toprak*

Bildiri, Suruçlu Yaqub'un (d.451-ö.521) 12'li hece vezniyle kaleme aldığı 77. mimrosunu, Tevrat, Sayılar 19. pasukta geçen mitolojik karakterli 'Kırmızı Düve' 'Tawrto Sûmoqto' kesme emrine dair ritüelin Yahudî halakik anlatımından farklı olarak metaforik ve sembolik bir anlatımla Hz. İsa'nın çarmıha gerilmesine bağlayan eseri özelinde olacaktır. Peşitto'da 'Tawrto Sûmoqto' şeklinde basit Süryanice'ye çevirilen bu isim ve sıfatı, İbranice 'Parah Adumah T^omîmah' şeklindedir. Bu araştırmamızda, Yahudilerin Mısır Mitolojisi'nde 'Serapis' 'Σέραις' ve İslâmî literatürde 'Baqaraten Safra'e' olarak *Kur'ân*'da yer alan bu biblik anlatının Süryanî kilise babası Suruçlu Yaqub'un tamamen farklı bir aşırı-yorumla ele aldığı ilgili pasuğu yeniden linguistik, hermönitik, mito-biblik bir aykırı-okuma ile mitolojik uzantılarını yeniden ele almayı amaçlamaktayız. Suruçlu Yaqub'un bu 172 dörtlükten oluşan Süryanice mimrosunun tamamı tarafımızdan şiirsel olarak Türkçeye aktarılarak kitap hâline getirilmiş olsa da, özellikle burada oldukça ilginç bir tarzda Yaqub'un ilgili pasukta anlatılan kurban ritüelinin gizemini anlatırken konuyu Yahudilik bağlamından çıkarıp Hristiyanlık'taki en temel mesele olan 'Çarmıh'a taşınması, konuyu başlı başına değerli bir mitolojik öge olarak ele alınmaya değer kılıyor. Bu bildiri, biblik anlatıdaki arın(dır)ma amaçlı 'Kırmızı İnek Kurbanı'na dair ritüeli, İsa'nın çarmıhtaki tutkusunu, kanını ve ölümü vasıtasıyla kiliseye vaftizle giren herkesi mutlak bir arındırma olarak gören Yaqub'un dizeleri linguistik yaklaşımın hakim olduğu hermönitik bakışla mito-biblik bir okuma denemesi olacaktır. Bu bildiride, yukarıdaki anlatıların kök-ilk anlatılarını oluşturan Serapis, Sarapis, Userhapi ve Osiris Apis adlandırmaları da ayrıntılı bir dilbilimsel incelemeyle ele alınmak sûretiyle, hem Torah, hem *Kur'ân* hem de Suruçlu Yaqub'un 77. Mimrosundaki anlatımları karşılaştırmalı bir şekilde bir arada yorumlanarak bugüne kadar metinlerarası ele alınmayan mitolojik kökenli bu konuyu asıl dillerindeki kavramlarıyla incelenerek-karşılaştırılarak yeni bir mitolojik yorumlama denemesi sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Suruçlu Yaqub, Kırmızı İnek, İsa'nın Çarmıhı, Mitoloji, Tanakh, Süryani Mitolojisi, Torah, Serapis, Sarapis, Userhapi, Osiris-Apis, Mısır Mitolojisi

* Prof. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, msaittoprak@gmail.com

Anadolu'nun Mitleri ve İmgeleri

Sadık Tumay*

Mitler bir yönüyle değerlendirilmeyi bekleyen ve kültürel katma değer yaratma potansiyelinde olan anlatılardır. Anadolu coğrafyası ve kültürü mit yaratma konusunda zengin bir coğrafyadır. Ancak bu kültürel mirastan yeterince yararlanılmadığı hipotezinden hareketle konu incelenmiştir. Araştırmanın içeriği tarihseldir ama bağlamı günceldir. Günümüzün yeni nesil ifade araçlarında mitler ve imgeler son derece yaratıcı olanaklar ortaya çıkarmaktadır. “Anadolu'nun Mitleri ve İmgeleri” bildirisi Foça bağlamında mitleri ve bu mitlerin imgelerini araştırmıştır. Neden Foça sorusunun cevabı ise araştırma materyaline ilişkin olanakların fazlalığıdır. Bu araştırma yapılırken Foça'nın tarihsel süreçte kimliğiyle ilişkili sosyo kültürel veriler taranmıştır. Neticesinde, Foça'da mitlerin ortaya çıkmasını sağlayan kültür olduğu kadar bu kültüre inanılması ve coğrafyasıdır. Bazı mitlerin arkasında kuvvetli hikâyelerin olduğu saptanmıştır. Bir kısmında ise mitin sadece isim düzeyinde kaldığı görülmüştür. Bildiri bu mitleri ve o mitlerin yarattığı imgeleri araştırmıştır. Foça için, griffon, athena'nın atları, fok, horoz, kolonizasyon yolculukları, kara taş, foça karası, değirmen taşı, şeytan hamamı, yel değirmenleri, murex boya, demir çıpa, siren kayalıkları vb. bu özellikte ve niteliktedir. Bu mitolojik verilerin farklı malzemelerde biçimlendirilmiş oldukları görülmüştür. Foça paraları, arkeolojik seramik buluntular, heykeller, imitasyon hediyelikler, tarihsel kalıntılarda mitolojik verilerin imgeleştirildiği görülmüştür. Fotoğrafik görseller aracılığıyla mitlerin imgeleri belgelendirilmiştir. Mitler yaratıcı potansiyeli olan hikâyeler olduğu için kuvvetli imge kaynağı olarak sürekli kullanılabilme ve geliştirilme özelliklerine sahiptir. Mitleri olan bir yerin imgelerinin yaratılması, evrensel bağlantılarının tesisi yönünde retorik geliştirilmesi önerilmiştir. Foça gibi pilot bir uygulama alanında elde edilecek veriler Anadolu coğrafyasının geneliyle bütünleştirildiğinde geleceğin dünyasının fikrî mülkiyeti adına önemli avantajlar sağlanmış olacaktır. Bu bağlamda kültürel mülkiyetimizi başkalarının anlatılarıyla öğrenme yanında, kendi inisiyatiflerimiz de ortaya konmalıdır.

Anahtar Kelimeler: Foça, mit, imge, yaratıcılık

* Doç. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi, tumay3000@gmail.com

Paul Ricoeur Hermenötüğünde Bir Yorumsama İmkânı Olarak Mit

Merve Palancı*

Bu çalışma Paul Ricoeur'un (ö.2005) hermenötik kuramında mitoloji-yorum ilişkisini konu edinmektedir. Bu doğrultuda, kendisinden önce teolojik hermenötik geleneğinde alegorik yoruma yön veren ve çok katmanlı yorum teorilerilerinin gelişimine kaynaklık eden mitik anlatıların Ricoeur'un felsefi hermenötüğünde geçirdiği dönüşüm tespit edilmeye çalışılmıştır. Alman filozof Paul Ricoeur modern dönem hermenötik kuramcılarında mitoloji ve alegorik yorum ilişkisini en detaylı ele alan düşünürlerden biridir. Bu doğrultuda Ricoeur'ün, mitoloji, sembolizm ve anlatılar üzerine derinlemesine düşünen ve bu konuları hermenötik çerçevede ele alan çalışmalar kaleme aldığı bilinmektedir. Onun hermenötik teorisi, mitik anlatıların ve sembolizmin insan deneyimi üzerindeki etkilerini ve anlamını keşfetmeye yönelik kayda değer veri sunar. Özellikle *The Symbolism of Evil*, *The Rule of Metaphor* ve *Time and Narrative* gibi eserlerinde, mitoloji, sembolizm ve mitik anlatılar üzerine kapsamlı analizler yaptığı bilinmektedir. Eserlerinde, mitolojik anlatıların insanın bilinçaltında, kültüründe ve toplumsal yapılarında nasıl köklü bir etki bıraktığını incelemesinin yanı sıra, mitolojiyi salt kurgusal karakterli ve hakikatin üstünü örten, yıkılması gereken anlatılar olarak görmeyişi sebebiyle hem pozitivist düşünceden hem de mitik anlatıların yalnızca yapısal eleştiriyi çözümlenebileceğini savunarak tarihsel eleştiri yönteminin diakronik ayağını dışlayan yapısalcı gelenekten kesin çizgilerle ayrılmıştır. Zira Ricoeur'un hermeneutiği, hem senkronik hem de diakronik yönleri içeren bir pankronik yaklaşımla karakterize edilebilir ve mitlerin yorumlanmasını da aynı yaklaşım doğrultusunda ele aldığı söylenebilir. Ricoeur'e göre mitler yapısal olarak analiz edilebilen eş zamanlı bir sembol sistemi temsil etseler de mitleri canlı tutan bir tarihleri de vardır. Mitlerin tarihi yorumlama ve yeniden yorumlama süreçleri aracılığıyla gerçekleşir. Dolayısıyla mitler, temellendirdikleri toplumlar gibi hem yapısal hem de tarihsel olarak görülmüştür. Toplumların temel mitlerinin de bu iki katmanlı özelliği mündemiç olduğunu savunması sebebiyle yapısalcı geleneğe karşı güçlü ve eleştirel bir yorum teorisi sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Hermenötik, mitoloji, Paul Ricoeur, demitolojizasyon, alegori

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, mervepalanci@artuklu.edu.tr

Mitolojik Kahramandan Dijital Karaktere: Roblox Evreninde Kültürel İnşa, Çocuk ve Taklit

Meryem Selva İnce*

Gelişim psikologlarından Brian Sutton Smith (1924-2015) oyun ve kültür ilişkisini inceleyen, oyun ve oyun malzemelerinde tarihsel faktörlerin önemine dikkat çeken oyun kuramcılarında biridir. “-mış gibi” davranışa odaklanır, çünkü çocuk, oyun oynarken sadece somut iletişim kurma ve soyut düşünme bağlamında gelişmez aynı zamanda nasıl öğreneceğini de öğrenir, kendini keşfeder. Smith’in dikkat çektiği bir diğer husus oyun oynamanın zamanla başkalarıyla değil şeylerle oynamaya ve oyun kuran çocuğun da oyun tüketen çocuğa dönüşmüş olmasıdır. Tam olarak bu noktada mitolojik anlatılardan beslenen FRP “fantasy roleplaying” oyunlar çocuğa anlatıyı oyunsulaştırırken aynı zamanda oyunu da anlatisallaştırabilecekleri (*narrativity*) alternatif bir dünya sunarlar. 2006 yılında çocuk oyuncuların tüketimine sunulan *Roblox* sadece bir oyun değil, aynı zamanda oyuncularını oyun kurmaya davet eden çevrim içi bir platformdur. Platform dahilindeki mitolojik oyunlara anlatı düzleminde yaklaşıldığında mitik öykülerin yeniden yazıldığı ve çocuk öznenin tüketimine açıldığı fark edilir. Bu yeniden yazım pratiğinde ölüm karşısında kimsenin yazgısını elinde bulunduramayacağını temsil eden Sisifos miti, spor salonunda tesis edilmiş rampada kaya taşıyarak vücut geliştiren ve görevi yalnızca daha da güçlenmek olan bir figüre dönüşebilir, antik Yunan kahramanları savaşarak evcil hayvan kazanırken modern şehirli bireylere dönüşebilir. Diğer bir deyişle, kurmaca merkezli işleyen bu oyunlar kümesinde karakterlerin rol yapma hâli evcilik oyununun yeniden yorumlanması gibidir. Çocuk tarihsel kahramanları karakterleştirerek taklit ederken anlatı atmosferinde dijital bir benlik kurgular. Bu bildiride Roblox oyununda yer verilen oyunlaştırılmış Antik Yunan mitolojisi çocukların oyunla ve yeniden yazılmış anlatılarla kurduğu ilişki bağlamında tartışmaya açılmıştır. Postkolonyal çalışmalar teorisyenlerinden Homi Bhabha’nın *Kültürel Konumlanış* metninde öne sürdüğü “taklit”, “melezlik” ve “toplumsal eşiktelik” kavramları araçsallaştırılarak oyun evreninde yeniden inşa edilen mitolojik öykülemelerde mitik kahramanlığını yitiren karakterleri taklit yoluyla deneyimleyen çocuk öznenin dijital anlatılardaki oyun okurluğu ve kültürel melezlikler değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Roblox, mitoloji, taklit, temsil, postkolonyal teor

* Doktora öğrencisi, Boğaziçi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID:0000-0001-8359-9730
mselvaince@gmail.com

Ülgen ve Erlik: Resim Sanatındaki Yerleşimi

Merve Deniz Erdem*

Türk mitolojisindeki önemli tanrı ve varlıklarından olan Ülgen ve Erlik, Türk resim sanatında da önemli bir yer tutmaktadır. Geçmişin izleri her daim geleceğe yön veren bir yapıdadır. Bu nedenden dolayı geçmişte var olan değerler bugüne ışık tutan ya da ilham olan bir şekilde sanatta da var olmaktadır. Özellikle sanatın çok yönlü olması her alanda her konu üzerinde faaliyet alması en önemli özelliğidir. Araştırma konusu kapsamında Ülgen ve Erlik, resim sanatında farklı bir pencere tutmaktadır. Türk geleneğinde ve tarihinde önemli tanrılar olarak nitelendirilen Ülgen ve Erlik, geçmişten bugüne değin varlığını korumuş günümüze kaynaklık etmeyi başarmıştır. Hem kültürel özellikleri, hem de tarihe kaynaklık etmesi ile önem taşıırken, sanatın yansımaları ile farklı bir perspektiften değerlendirilmesini sağlamıştır. Bu nedenden dolayı önemli bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülgen ve Erlik'in resim sanatındaki yeri, önemi ve yerleşimi ele alınan bu araştırma kapsamında incelenecek ve figürlerin Türk resim sanatında nasıl temsil ettiği, hangi sembolik anlamlara sahip olduğu ve resim sanatındaki evrimi ele alınacaktır. Ülgen ve Eril'in tarihsel süreçteki yolculuğu literatürde araştırılarak ele alınacaktır. Tarihsel kimlikler olarak kültürümüze kattıkları değerler tespit edilip bu çalışmada örnek eserler üzerinden tasvirleri anlatılmaya çalışılacaktır. Kültürlere göre benzerlikleri ve farklılıkları ortaya konarak araştırma tamamlanacaktır. Bu araştırmada kültürel değerlerimizin günümüze kadar geliş serüveni incelenecektir. Çağdaş sanatta değerlerimizin sanat olgusu içinde ele alınışı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Ülgen, Erlik, mitoloji, tengri, şamanizm, Türk resim sanatı

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı, denomero@gmail.com, ORCID: 0009-0001-7037-9955

Valeriy Bryusov'un *Dostlar* ve *Ev Cini* Adlı Şiirlerinde Rus Ruhunun Simgesi: "Ev Cini"

Mesude Sağıroğlu*

Valeriy Yakovleviç Bryusov, Rus edebiyatında 1890 ve 1910'lu yıllar arasında varlığını sürdüren sembolizmin teorisyenlerinden biridir. Sembolizm, sanayileşmenin meydana getirdiği toplumsal gelişmelerin yarattığı buhrandan uzaklaşmayı amaçlayarak ideal olanı ortaya koymayı hedefleyen bir akımdır. Sembolizmde kültür ve geleneğin, toplumsal bir bellek olarak algılanmasıyla bağlantılı olarak Slav kültürü, tarihi ve mitolojisine ait öğeler Rus sembolistlerin eserlerinde sıklıkla kullanılır. Bunun nedeni, geçmişte millî ruhun daha güçlü ve halkın daha mutlu olduğu düşünölen dönemlere özlem duyulmasıdır. Sembolist şairler mitolojik öğeler aracılığıyla geçmişe duyulan özlemi yansıtmayı, yitirmek üzere olan kültürel bilinci okuyucuda uyandırmayı amaçlarlar. Rus sembolizminin bu özellikleri doğrultusunda Bryusov, 1912 yılında kaleme aldığı *Dostlar (Druz'ya)* 1922 yılında kaleme aldığı *Ev Cini (Domovoy)* adlı şiirlerinde Slav mitolojisinde evi koruyan bir ruh olduğuna inanılan ev cinini kullanır. Şair, her iki şiirinde de bu mitolojik varlık aracılığıyla Rus ruhuna göndermede bulunur. Bu çalışmada, ev cininin Slav mitolojisinde simgelediği anlamlar açıklanarak şiirde bu özelliklerin örtüştüğü noktalar ve şairin ev cini sembolüyle şiir içerisinde aktarmak istediği düşünceler irdelenmeye çalışılmıştır. Bunun yanı sıra şairin farklı yıllarda aynı sembolü kullanarak kaleme aldığı bu iki şiir, ima edilen anlamlar açısından mukayese edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Gümüş Çağ, Valeriy Bryusov, ev cini, Slav mitolojisi, Rus sembolizmi

* Dr., Kafkas Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Slav Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Rus Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID ID:0000-0002-6749-2359 mesude.sagirolu@kafkas.edu.tr

Mitosa Karşı Euripides İronisi Olarak Medea Tragedyası

Mehmet Fatih Deniz*

Bu sunum Euripides'in *Medea* (MÖ 431) tragedyasını, yerleşik etik ve estetik değer sistemine yönelik eleştirel bir yaklaşım örneği olarak ele almaktadır. Sunumun amacı, Euripides'in birçok oyununda başvurduğu *deus ex machina* (*ἀπὸ μηχανῆς θεός*) tekniğinin *Medea*'daki kullanımına özgü ilham verici ironisinin yerleşik değer sistemlerinin sorgulanmasındaki işlevini tartışmaktır. Antik Yunan tragedyası geleneksel olarak nesnesini mitostan almaktadır. Euripides de bu yolu izlemiştir. Ancak Euripides tragedyalarında çağının mitolojik tasavvurunun yanı sıra tragedya sanatının toplumsal değer sitemindeki arkaik bağlarını sorgulamaktan geri durmamıştır. Bunu da toplumsal değer bunalımının olay yerinde tespit ettiği mitolojik ve sanatsal delilleri görmezden gelmeyecek yapımıştır. Bu nedenle Euripides, tragedyalarını beğenilerine sunduğu theatrondaki Atinalıları trajik düğümün çözümüne davet ederken yerleşik değer yargılarını gözden geçirmeye de zorlamıştır. Zira Euripides, Atinalıların aşına olduğu mitolojik figürler dünyasına her gidişinde bu figürleri, seyircinin henüz yüzleşmeye hazır olmadığı biçimlerle sahneye çıkarmıştır. Bu entelektüel kuşkunun yer yer sanatsal protestoya dönüştüğü bir örneği ise Euripides'in günümüze kalan eserleri içinde *Medea* tragedyasında gün yüzüne çıkmaktadır. Burada Atinalı tanrılar ne tragedyadaki düğümü çözmeye ne de adalet dağıtmaya gelmektedir. Aksine Euripides'in Atinalı vicdanın mitolojik kalkanına karşı çaresizliğin itkisiyle makinadan bir tanrı yaratma zorlamasıyla karşılaşırız. Bunun bir nedeni ise anahtar rolüne soyunan sanata ilişkin kuşkuya uygun olarak yargının kökten askıya alınmasıdır. Antik yazarlar içinde sadece Euripides'in konu edinmiş olduğu *Medea* karakterinin yabancı, aldatılmış, aşağılanmış ve dışlanmış bir kadın olması Euripides'in bu amacını gerçekleştirmek için günün Atina'sında ne denli bir hesaplaşmaya cüret etmiş olduğu hakkında fikir vericidir. Euripides, katil *Medea* figürünü mahkûm etme aceleciliğine karşı yerleşik değer tortusunu gözden geçirmeye direnen ağırlığı tartmaktadır. Böylece Euripides ironisi, trajik olanı yargılayan verili değerlerin tragedyasına dönüşmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Tragedya, Euripides, *Medea*, *Deus ex machina*

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, fatih.deniz@yahoo.com

Mitolojik Şefaath Aracı Olarak İslam Öncesi Arap Putları Örneğinde Lat Putu

Ercan Baran*

İnsanlar, başlangıç tarihinden bugüne kadar aşkın güçler aramış kendini ruhen doyurmaya çalışmıştır. İslam öncesi Araplar da tapınmak için kendilerine aracı olarak şefaath edinmek için putlar ihdas etmiş veya var olan putlara tapınmışlardır. Burada önemli olan bu putları tanrı gibi mi gördükleri yoksa aracı olarak mı gördükleri meselesidir. Zira bu putları tanrı gibi görüyorlarsa dinsizler dememiz söz konusu olacaktır. Halbuki Araplar bu putları araçlar olarak gördüklerinden Arapların bir dini inancı olduğunu söyleyebiliriz. Arapların telbiyelerinden inandıkları sonucunu çıkarmak mümkündür. Zira telbiyeleri “Sana geldik ey Tanrımız sana geldik, sana geldik ki senin bir ortağın yoktur, ancak senin hükmünde olan bir ortağın vardır, sen ona hükmedersin o ise sana hükmedemez” şeklindedir. Ayrıca Kabe’ye saygı göstermek, onun etrafında dolaşmak, hac ve umre yapmak, Arafat ve Müzdelife dağlarında durmak, kurban kesmek üzere develer götürmek, Hac ve Umre zamanlarında telbiyelerinden dine inandıklarını anlamamız mümkündür. Arapların bu putları aracı kılmalarına bakarak İslam öncesi Arapların tümüne toptancı bir yaklaşımla dinsiz demek tamamen müşrik demek yanıltıcı olabilecektir. Zira İslam öncesi Arap toplumunda müşrikler olduğu gibi Hz. Hatice’nin amcasıoğlu Peygamber efendimizin akıl danıştığı Hristiyan Varaka B. Nevfel gibi kitap ehli kimselerde bulunmaktadır. Bu bütün Arapların kız çocuklarını gömüyor toptancılığına götürüyorsa yanılsamacılıktır. Zira toplumları incelerken aşkın veya kutsalları iyice incelemek yerinde olacaktır. Hatta Afrika’da kabilelerin tanrıları bile aşkın veya kutsal tarafları vardır. İnsanoğlu kendisini için söyleyemeceği birçok şeyi başkası için rahatlıkla söyleyebilmektedir. Halbuki mesele din olunca bunu çok rahatlıkla söylemek insanoğlunu hatalara götürecektir ve kul hakkı doğacaktır. Bu mealde ötekini önemsemek bir hayat düsturudur.

Anahtar Kelimeler: Din, şefaath, putlar, Araplar, mitoloji

* Dr., Bingöl Üniversitesi, ercanbaran773@gmail.com

Entelektüel Bir Temellendirme: Milorad Paviç'in Eserlerinde Carl Gustav Jung'un İzini Sürmek

Muhammed Emin Demirdağ*

Mitoloji ve mistik anlatılar birçok disiplinin kendisine hem kaynak hem de mevzu edindiği bir çalışma alanıdır. Psikoloji, edebiyat gibi alanlarda çalışmalar yapan araştırmacılar, sıklıkla mitolojiden ve mistik anlatılardan yararlanmaktadır. Bunun yanı sıra bilhassa edebiyat psikolojiden; psikoloji de edebiyatın kavramsallaştırmalarından fazlasıyla beslenmektedir. Bu çalışmada modern psikolojinin kurucu isimlerinden olan Carl Gustav Jung'un yaklaşımları çerçevesinde, büyüü gerçeklik akımı kapsamında ürünler veren önemli edebiyatçılardan Milorad Paviç'in eserlerinde bulunan hem mitolojik ve mistik anlatıların hem de modern psikolojinin değindiği mevzular çözümleyici (analitik) yöntemle ele alınmıştır. Öncelikle Carl Gustav Jung'un "rüya", "kolektif bilinçdışı", "arketipler (persona, gölge, anima ve animus, ben)" gibi kavramlara getirmiş olduğu kuramsal bakış açısı incelenmiştir. Ardından Milorad Paviç'in eserlerindeki mitolojik ve mistik anlatılar, büyüü gerçekçilik ve modern psikolojik kavramsallaştırmalar veçhesinden incelenmiştir. Son olarak "Milorad Paviç'in eserleri ile Carl Gustav Jung'un kavramsal bakış açısı arasında bir bağ kurulabilir mi?", "Kurulduğu takdirde bu bağın mitoloji, mistik anlatılar, edebiyat ve psikoloji ile olan ilişkisi hakkında hangi varsayımlar öne sürülebilir?" gibi sorular tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Paviç, Jung, mitoloji, mistik anlatılar, rüya.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Psikoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-5911-4534, memindemirdag@artuklu.edu.tr

Çağdaş Arap Şiirinde İkarus Miti

Muhammet Bilal Tolan*

İnsanlık tarihine göz atıldığında mitoloji ile edebiyat arasında sıkı bir ilişkinin var olduğu görülür. Mitolojik anlatıların genelde şiirsel oluşu, onun özellikle de en eski edebî türlerden olan şiirle yakın ilişkisini göstermektedir. Eski çağlardan günümüze kadar şairler, zaman zaman duygularını ifade ederken mitolojik öğelerden faydalanmışlardır. Bu itibarla özellikle 1950 ve sonrası çağdaş Arap şiirine bakıldığında gerek Sindibâd, Şehriyâr, Şehrezâd, Belkıs, Temmuz, İhtar gibi Doğu'ya ve gerekse Sisifos, Kerberos, Adonis, Odiseus, İkarus, gibi Batı'ya ait birçok mitolojik öğeye rastlamak mümkündür. Batı edebiyatını yakından takip eden, orada zuhur eden fikrî ve edebî akımlardan etkilenen bazı Arap şairleri, Batı'ya öykünme, şiirlerine anlam derinliği katma, sürrealist eğilim içinde olma, şiire spekülâtif ve mistik bir kılıf giydirme, yaşadığı coğrafyada maruz kaldığı baskıyı sembolize etme vb. birtakım nedenlerle şiirde mitolojik öğelere başvurmuşlardır. Arap şiirinde kullanılan mitolojik öğelerden biri, Yunan mitolojisinde önemli bir yeri olan İkarus karakteridir. İkarus, dramatik hikayesiyle birçok sanatçıyı ve edebiyatçıyı etkilediği gibi Arap şairlerini de etkilemiş ve eserlerine girmeyi başarabilmiştir. Buna göre bu çalışmada İkarus mitine yer veren çağdaş Arap şairleri ve şiirleri tespit edilmiş, bu mitin onların duygu ve hayal dünyalarının bir ürünü olan şiirlerine ne düzeyde katkı sunduğu incelenmiş, şiirler tahlil edilmiş ve şiirlerinde neden bu mite yer verme ihtiyacı hissettikleri üzerinde durulmuştur. Şiirlerinde bu miti kullanan şairler arasında Semih el-Kâsım, İzzeddîn el-Munâsara, Mevlûd Hayzâr, Nûrî el-Cerrâh, Bedr Şâkir es-Seyyâb, Sa'dî Yûsuf ve Alâ Abdulhâdî gibi bazı şairleri saymak mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, mitoloji, şiir, İkarus.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-1513-7651, mbtolan@bingol.edu.tr

Dayr Sayyidat Al-Bishārah (Bccz 00031) El Yazmasında Bulunan Ejder Figürünün Metaforu Üzerine Bir İnceleme

Necla Kaplan*

Bu bildiriye, Aziz Barlaam ve Yuvaşif efsanesinde geçen ejder figürlü 2 resmin ikonografik çözümlemesi yapılarak bu imgelerin sanatsal ve metaforik anlamları incelenmektedir. Orta Çağ'ın en yaygın ruhani romanlarından biri olan Aziz Barlaam ve Yuvâşif efsanesi, Hıristiyanlık geleneğinde önemli bir yere sahip ve yaygın bir şekilde anlatıldığı bilinen bir hikâyedir. Literatürde pek çok dilde çevirisi bulunan Aziz Barlaam ve Yuvaşif Efsanesinin Arapça versiyonları da mevcuttur. Bunlardan bir tanesi Lübnan'ın Zūq Mīkhā'l kentindeki Dayr Sayyidat al-Beşhara koleksiyonda bulunan BCCZ 00031 numaralı el yazmasıdır. 1612 tarihli olduğu bilinen eser, Kâtip Taljah ibn Hūrān al-Ḥamawī tarafından kopyalanmıştır. Eserde 185 folyo ve 26 tane resim bulunmaktadır. Bu resimlerden 2 tanesindeki ejder ve yılan figürlü sahnelerin mitolojik açıdan metaforik anlamlar içerdikleri düşünülmektedir. Resimler, eserin metninde geçen “*Kuyuya atlayan adam*” ve “*Yuvâşif'e ejder ve yılanın görünmesi*” hikâyesini canlandırmaktadır. “*Kuyuya atlayan adam*” resminde ejderha, bir tehlike metaforu olarak karşımıza çıkmaktadır. “*Yuvâşif'e ejder ve yılanın görünmesi*” resminde, metinde yazdığı gibi yoldan çıkaran şeytan olarak betimlenmiş ejder, yenilmiş bir unsur olarak kullanılmıştır. Sonuç olarak resimlerdeki ejder figürlerinin; doğanın vahşi ve kontrol edilemez gücünü ve bunlarla mücadele eden insanın iradesinin test edildiği zorlu bir rakibi/kötülüğü temsil eden metaforik anlamlar taşıdığı söylenebilir. Ayrıca üzerinde durulması gereken bir diğer husus da Doğu Hıristiyan Ortodoks yerel üretimi olan 1612 tarihli bu eserin resimlerinin, 13. yüzyıldan 17. yüzyıla kadar bilinen İslam resim sanatı üslubunu yansıtan, eklektik bir stili temsil eden sanatsal üslubudur. Stilize edilmiş iri ve sembolik figürlerden oluşan bu resimler, ikonografik olup hikâyeci bir betimleme sergilemektedir.

Anahtar Kelimeler: Ejder, mitoloji, resim, el yazması, Aziz Barlaam ve Yuvaşif Efsanesi.

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, ORCID: 0000-0002-2471-9947, neclakaplan@artuklu.edu.tr

Platon Felsefesinde Er Mitosu ve Öte Dünya

Necip Uyanık*

Platon, bir filozof olmasının yanında Yunan kültürüne ve mitolojisine de hâkimdi ve bunu eserlerinde yansıtmıştır. Çünkü Platon, mitolojinin alegorik atmosferinden etkilenmiş ve felsefi düşüncesindeki ideal sisteme uyarlamak istemiştir. Aynı zamanda o, mitler aracılığıyla sorunları çözmeye çalışmıştır. Öyleki mitoloji, Platon'un felsefi sisteminin ayrılmaz bir parçası hâline gelmiş ve o bunu etkili bir şekilde kullanmıştır. Zira mitler çok zengin bir düşün gücünü barındırmaktadır. Bu bağlamda Platon *Devlet*'in *Onuncu Kitabı*'nda Pampliylia'dan gelme Armeios oğlu Er'in anlattıklarına dayanarak öte dünyanın nasıl bir yer olduğunu daha çok iyilerin ve kötülerin durumu üzerinden anlatmaya çalışır. Bu efsaneye göre Er savaşta hayatını kaybeder ve kokuşmuş ölülerin arasında cesedi bozulmamış halde on gün sonra bulunur. On iki gün sonra tam yakılacağı sırada yeniden dirilir ve öte dünyadaki durumu anlatmakla görevlendirildiğini söyleyerek öte dünyayı ve oradaki olayları ayrıntılı bir şekilde anlatır. Bir hayli şaşırtıcı olan bu mitosun içeriğini ve bunun hangi mitolojik kaynaklara veya dinî referanslara dayandırılması gerektiği üzerine bir sorgulama yapmak önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada Platon'un öte dünya anlayışını mitolojik bir kahraman üzerinden anlamak esas alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Platon, Er Mitosu, Öte Dünya, Felsefe, Mitoloji

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, ORCID: 0000-0002-56081474, uyaniknecip@artuklu.edu.tr

Yunan Mitolojisi Bağlamında İnsanın Varoluş Problemi

Derya Akdeniz*

İnsanın varoluşunu gerçekleştirebilmesi için, öncelikle kendini anlaması ve bir şeyler aracılığıyla bu anlamı kendi dışına açarak var etmesi söz konusu olmuştur. Bu sebeple insan, var olduğundan bu yana varlığının anlamını ve amacının ne olduğunu sorgulamıştır. Kendine dair ve yaşadığı evrene dair sorular sorarak cevaplar bulmaya çalışmıştır. İnsanın bu arayışları bilime, sanata, felsefeye ve dine dair bir temel ve kaynak oluşturmuştur. Mitoloji de insanın böyle bir arayışı ve ihtiyacı sonucu ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada ise Yunan mitolojisinin insanın varoluşu ile ilgili söylemlerine ve insan yaşamı üzerindeki etkilerine dikkat çekmek amaçlanmaktadır. Çalışmada, özellikle insanı temel alarak üzerinde durulan alan Yunan mitolojisidir. Çünkü Yunan mitolojisi kendinden önce gelen eski kültür ve medeniyetlerden de etkilenerek, onların kültürel izlerini kendi içinde barındıran ve kendine özgü en kapsamlı mitolojiye sahip olmak için çaba sarf etmiştir. Ayrıca insanın mit düşüncesinden akla dayalı bir düşünceye geçişinde önemli bir yere de sahiptir. Mitoloji, insanın düşünce faaliyeti olan felsefeye ulaşmasında bir köprü görevi görmüştür. Bu nedenle Yunan mitolojisinden yola çıkılarak insanın kendi düşünce ve duygularının yaratımı olan mitsel söylemlerin, insanın varlığını anlamlandırmada, değerlerini oluşturmada ve evren içindeki yerini belirleme konusunda ne derece etkili olduğu ele alınacaktır. Öncelikle mitolojinin ne olduğu, nasıl oluştuğu ve Yunan dışında diğer medeniyetlerde de bu unsurların görülmesindeki ortak sebeplerin neler olduğu tartışılarak mitolojiyi yaratan insanın, kendini böyle bir tarih içinde tekrar yaratmasının anlamı ve nedenleri, insanın varoluşsal problemleri üzerinden ele alınarak araştırılacaktır. İnsanın varoluşu ve kendini ifade etme isteği varoluşçu felsefenin de gündeminde olan bir durumdur. Mitolojinin de böyle bir amacı olduğunu düşünürsek varoluş ve mitoloji benzer ve hatta ortak bazı amaçlar etrafında geliştiğini belirtmek mümkündür. Bu nedenle çalışmamız, varoluş felsefesinde ve mitolojide insana verilen değer üzerine bir araştırma olacaktır.

Anahtar Kelimeler: İnsan, Varoluş, Değer, Mit, Mitoloji.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, ORCID: 0000-0003-2980-5817, akdenizderya86@gmail.com

Mitolojik Bir Kahraman Olarak Hızır'ın Mesnevilerde Kullanımına Dair: Ferhâd u Şîrîn ve Veyse vü Râmin Örneği

Necmiye Özbek Arslan*

Hemen bütün edebi anlatı türlerinde karşımıza çıkan Hızır, bazen bir derviş, bazen peygamber bazen ak sakallı bir pirdir. Genellikle yeşil ya da beyaz giysiler giyinen, ak bir ata binen Hızır'ın istediği şekle girebildiği ya da istediği kişi şeklinde görülebildiği rivayet edilir. Fiziki özelliklerinin yanında kişilik özelliklerinden de bahsedildiği metinlerde onun özellikle mazlum ve masumlara yardım ettiği, evine uğradığı kişilere bereket getirdiği, kötülere cezalandırdığı ve duaların kabulü için aracı rol oynadığı söylenir. Hızır'ın en çok kullanıldığı alanlardan birisi klasik Türk edebiyatıdır. Onun Hz. Musa ile görüşmesini ele alan müstakil eserler yazıldığı gibi mazmun olarak da yaygın bir şekilde şair ve nasirler tarafından işlenmiştir. Divanlarda sevgili/memdûh kimi zaman Hızır'ın özellikleri ile vasıflandırılır ve onun sıfatlarıyla methedilir. Mesnevilerde âşığın sevgiliye kavuşması için yardımcıdır. Mânâ âleminde yahut maddi âlemde bazen rüyalarla yol gösterir bazen de âşığın tam yanında yol göstericidir. Bu çalışmada öncelikle Hızır hakkında bilgi verilecek, Hızır'ın efsanevi-mitolojik özellikleri üzerinde durulacaktır. Daha sonra 16. yüzyıl klasik Türk şairlerinden Lâmi'î Çelebi'ye ait olan Ferhâd u Şîrîn ile Veyse vü Râmin isimli aşk mesnevileri hakkında kısa bir bilgi verilip bahse söz konusu olan mesnevilerde yer alan Hızır kahramanına ait tasavvurlar üzerinde durulacak ve alt başlıklar halinde Hızır'ın kullanım alanları değerlendirmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Hızır, Lâmi'î, Veyse vü Râmin, Vâmık u Azrâ

* Dr. Öğretim Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
ORCID: 0000-0002-6262-6493, e-posta:arslanecmiye@gmail.com

Mitoloji ve Tekstil Sanatının Birleşimi: Şahmeran'ın Güncel İfade Biçimleri

Sema Hatun Türker*

Mitler yaradılış, cennet-cehennem, kıyamet ve kahramanlık gibi büyük hikayeleri barındıran; inanç ve kültürle sentezlenen kutsal hikâyelerdir. Her toplumun kendine özgü bir miti vardır ve bu mitler anlatı sanatı ile bir sonraki nesle aktarılır. Bu aktarımda mitler, toplumların kültür, sanat ve sosyolojik değerlerini de etkileyerek geleneksel zanaatlarda ve sanat pratiklerinde de yerini alırlar. Anadolu ve Mezopotamya kültürel zenginliğinde yoğurulan, yılanların Şahı olarak anılan Şahmeran; şifa dağıtan, sırların koruyucusu ve kadın başı yılan bedeni metaforuyla ana tanrıça olarak bilinmektedir. Şahmeran mitolojisi tüm sanat disiplinlerinde sanatçılara ilham kaynağı olmuş ve farklı anlatım biçimleriyle günümüzde de yorumlanmaktadır. Araştırmanın inceleme konusu olan Şahmeran miti, geleneksel mitoloji imgeleri ile çağdaş tekstil sanatının sentezini ve günümüz sanatçılarından güncel ifadeleri biçimlerini içermektedir. Bu kapsamda sanatçılar, Şahmeran mitine farklı sanatsal malzeme, teknik ve kompozisyonlar ekleyerek özgün çalışmalar üretmiş ve bunun sonucunda herkesçe tanınan bir imge olarak güncel kültürün içinde yerini almıştır. Bu çalışmada Şahmeran mitolojik ögesinin günümüzdeki yaratıcı ifadelerle bir araya gelerek; kültürel, sanatsal ve estetik boyutlar odağında çağdaş tekstil sanatına katkıları incelenmiştir.

Anahtar kelimeler: Mitoloji, Şahmeran, Tekstil, Sanat, Çağdaş Sanat

* Dr., İstanbul Ticaret Üniversitesi, sgurcay@ticaret.edu.tr

Mitik Düşüncenin Doğası

Dilan Bayhan*

Gnostik geleneğin tipik örneklerinden biri olan Maniheizm, ışık ve karanlıktan oluşan, birbirine zıt özelliklere sahip iki âlemin varlığını ve aralarındaki rekabeti temel alan düalist bir öğretiye sahiptir. Her biri kendi içerisinde bağımsız bir yapılanmaya sahip söz konusu iki âlemden biri iyiliği, aydınlığı ve yaşamı; diğeri ise kötülüğü, karanlığı ve ölümü temsil etmektedir. Bahsi geçen bu iki âlem başlangıçta birbirlerinden ayrı şekilde varlıklarını devam ettirirlerken karanlığın ışığı fark etmesi ve ona sahip olmak istemesiyle birlikte yeni bir sürece girmişlerdir. Işık ve karanlığa ait unsurların birbirine karışmasına neden olan bu süreç, evrenin ve insanlığın yaratılmasıyla sonuçlanmıştır. Bir başka ifadeyle içinde yaşadığımız evren ve tüm canlılar, ışık ve karanlıktan oluşan iki zıt prensibin karışımı sonucu ortaya çıkmıştır. Sözü edilen bu süreç, Maniheist öğretilerde ‘üç zaman’ kavramıyla ifade edilmektedir. Üç zamandan kasıt; iki zıt prensibin birbirinden ayrı olduğu ‘geçmiş zaman’, birbirlerine karışmalarıyla aralarında aktif bir mücadelenin yaşandığı ‘şimdiki zaman’ ve tekrar eski konumlarına dönerek birbirlerinden tamamen ayrılacakları ‘gelecek zaman’dır. Maniheist literatürde ‘ilk’, ‘orta’ ve ‘son’ kavramlarıyla ifade edilen bu zaman dilimleri arasındaki geçiş, mitolojik bir anlatımdan yararlanılarak açıklanmaktadır. Bu çalışma, Maniheist öğretinin temelini oluşturan düalist âlem tasavvuru ile evrenin ve insanın yaratılış sürecini, Maniheist metinlerde yer alan mitolojik anlatımlar çerçevesinde inceleyip değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Bahsi geçen amaç doğrultusunda çalışmada öncelikle Maniheist öğretinin temelini oluşturan ‘iki prensip’ ve ‘üç zaman’ kavramı ele alınmış, ardından ‘orta zaman’da ışık ile karanlık arasında yaşanan mücadelenin bir sonucu olarak üç aşamada gerçekleşen mitolojik yaratım süreçlerine odaklanılmıştır. Dinler tarihi disiplininin deskriptif metoduyla çalışmaya aktarılan söz konusu mitolojik anlatımlar, evrenin niçin yaratıldığı, insanın kökeninin nereden geldiği, iyi ve kötünün kaynağının ne olduğu gibi varoluşsal soruların cevabını oluşturan teolojik bir zeminin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bu bağlamda çalışmanın ulaştığı temel sonuç, Maniheist mitolojide yer alan mücadelenin, yalnızca ışık ile karanlık arasında gerçekleşen metafiziksel bir savaş olmadığı, aynı zamanda her bireyin içinde yaşadığı bilgelik ve cehalet arasındaki savaşı temsil eden metaforik bir içeriğe sahip olduğudur.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Gnostik Düalizm, Maniheist Mitoloji, Maniheist Öğreti

* Kâtip Çelebi Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, İzmir-Türkiye, dbayhan071@gmail.com.

Prompt Mühendisliği Tekniklerinin Hitit Mitolojisi İle İlgili Sınav Sorusu Üretiminde Kullanımı

Efecan Anaz*

ChatGPT ve benzeri sohbet botlarının kullanıma sunulmasıyla insanların yapay zekâya olan ilgileri artmış ve insanlar, gündelik konulara ilişkin bilgilerin yanı sıra akademik konularda da bu botlardan bilgi edinmeye başlamışlardır. Sohbet botlarına verilen “prompt” isimindeki komutlarla alınan bilginin daha verimli olması için birtakım teknikler uygulanmaya başlamış ve bu uygulamaların sonucunda “Prompt Mühendisliği” denen uzmanlık alanı ortaya çıkmıştır. Çalışmamıza konu olan Hitit Mitolojisi ise Geç Tunç Çağı’nda Anadolu ve Kuzey Suriye’deki egemen güç olan Hititlerin bünyesinde bulundukları toplulukların efsanelerinden oluşmaktadır. Bunlar Anadolu, Hurri ve Kuzey Suriye efsaneleridir. Bu çalışmada sohbet botlarına herhangi bir örnek veya önceden bağlam vermeden yanıt oluşturma işlemi olan Zero-Shot ve sohbet botuna bir rol atayıp, onun yanıtları atanılan rol çerçevesinde düşünerek vermesini sağlayan Role-Playing prompt teknikleri kullanılarak, Hitit mitolojisiyle ilgili sınav sorusu üretim denemeleri yapılmıştır. Söz konusu denemelerde ChatGPT-3,5, Google Gemini ve Copilot sohbet botları kullanılmıştır. Zero-Shot tekniğiyle üretilen bazı soru ve şıkların konu kapsamında olmakla birlikte, soruların genel seviyede olduğu doğru cevap olarak verilen şıkların aslında yanlış olduğu tespit edilmiştir. Role-Playing tekniğinde ise sohbet botlarının öncelikle kendilerine verilen rol çerçevesinde konuyla ilgili bilgi verdikleri görülmüştür. Ardından ürettikleri soru ve şıkların Zero-Shot tekniği ile üretilen sorulardan genel anlamda daha spesifik ve doğru olduğu ortaya çıkmıştır. Bunların yanı sıra, sohbet botlarının arasında da karşılaştırma yapılarak en doğru ve etkin soru ve şıkların neler olduğu üzerinde değerlendirmelerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hitit, Mitoloji, Prompt, Soru, Yapay Zekâ

* Arş. Gör., Ankara Üniversitesi Tarih Bölümü, ORCID: ID/0000-0001-8810-8347, anaz@ankara.edu.tr

Halikarnas Balıkçısı'nın “Anadolu Tanrıları” Adlı Eserinde Hayvan Motifleri

Gülşah Halıcı*

Cevat Şakir Kabaağaçlı veya Türk edebiyatında herkesin bildiği adıyla Halikarnas Balıkçısı mitolojiye olan ilgisi ile tanınır. Sürgün olarak gittiği Bodrum ve çevresi onu mitolojiye yakınlaştırmış, yaşadığı coğrafyanın etkisiyle mitolojik yolculuğu başlamış, mitolojiye dair geniş terminolojik bilgisiyle de eserlerinde sıkça mitolojik motiflere yer vermiş bu bağlamda kültürel dünyamızın zenginleşmesine katkıda bulunmuştur. Halikarnas Balıkçısı'nın “Mavi Hümanizma” ya da “Mavi Anadolu” hareketiyle, düşüncesiyle Anadolu kültürüne ve mitolojiye bakış açısı önemlidir Batı Avrupa medeniyetinin temelini Anadolu olduğunu savunmuştur. Mitolojide evrene, insana, hayvana ve bitkilere yüklenen kutsallıkla birlikte sembolizm de öne çıkmış. Bu semboller, motifler toplumun kültürel değerleriyle özdeşleşmiş ve kültürel bellekte yer edinmiştir. Hayvanlar, Orta Asya Türk kültüründen atlı göçebe kültürden başlayarak Türk kültürü içerisinde kutlu sayılmışlardır. Türklerin tarih boyunca hayvanlarla sıkı bir ilişkisi olmuş bu sebeple Türk halk anlatılarında da hayvanlar önemli bir yere sahiptir. Bu bildiride; Halikarnas Balıkçısı'nın, Anadolu Tanrıları adlı eserleri hayvan motifleri bağlamında tarandı ve eserlerde yapılan incelemede güç, kuvvet sembolü olarak bilinen aslan, at, boğa, kartal, yılanın daha fazla geçtiği sonra koyun, koç, keçi, yırtıcı olmayan kuşlar ve köpek tespit edildi, bu motifler açıklandı. Sonuç olarak Türk edebiyatının önemli isimlerinden biri olan, Türk mitolojisinin değeri üzerine yazılar yazan, kültürel mirasımıza sahip çıkan ve Anadolu topraklarının sesi olan Halikarnas Balıkçısı eserlerinde mitolojik motifleri kullanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Halikarnas Balıkçısı (Cevat Şakir Kabaağaçlı), hayvan motifleri, mitoloji, sembolizm, doğa

* Dr. Öğr. Üyesi, Yozgat Bozok Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-0315-0488, gulsah.yuksel@bozok.edu.tr

Çınarların Gölgesinde Mitolojik İzler: Nigârî Divanı'nda Efsanevî Ve Mitolojik Şahsiyetler

Gülşah Gaye Fidan *

Mitoloji, insanlığın kolektif hafızasının derinliklerinden yükselen kahramanlar, tanrılar, efsaneler ve sembollerle dolu bir hazinedir. Bu zengin miras klasik Türk edebiyatının beslendiği önemli kaynaklardan biridir. Mitolojiler, toplumların yaşanmışlıkları hakkında aydınlatıcı bilgiler verirken, diğer taraftan da farklı coğrafyalarda yaşayan insan gruplarının ortak değerlerini gün yüzüne çıkarmakta, bu değerlerin kaynaklarını araştırmaktadır. Klasik Türk edebiyatı, özellikle Arap ve Fars kültürlerinden ve mitolojilerinden etkilenmiş bir edebiyat geleneğidir. Bu etkileşim, edebiyatımızın zenginliğine katkı sağlamış ve divan şairleri, bu mitolojik unsurları ustalıkla işleyerek, şiirlerine derinlik ve renk katmışlardır. 19. yüzyıl divan şairlerinden Azerbaycan göçmeni Mir Hamza Nigârî de şiirlerinde mitolojik unsurlara sıkça yer veren şairlerdendir. Hayatı ve eserleri ile Anadolu ve Azerbaycan sahasında ilgi gören Nigârî'nin divanı efsanevi mitolojik şahıslar yönünden oldukça zengin, hacimli bir eserdir. Mısraları oluşturmada ustalıkla hareket eden şair, ihtiyaç duyduğu noktalarda efsanevi ve mitolojik kahramanlara telmihler yapmak suretiyle eserini zenginleştirmiştir. Bu çalışmada mitoloji ve Nigârî hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra şairin divanında yer alan efsanevi ve mitolojik şahsiyetler tespit edilecektir. Bu eserin efsane ve mitoloji kaynaklı şahıs kadrosunun incelenmesi ve onun hangi kahramanın hangi özelliğinden ne şekilde yararlandığının tahlil edilmesi, divan şairlerinin hemen tamamının şiirlerinde çeşitli maksatlarla kullandığı şahıslar ve bu şahıslara yüklenen mana ve dünyalarla kıyas imkânı verecektir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Klasik Türk Edebiyatı, Nigârî Divanı.

* Doç. Dr. Gaziantep Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0001-5437-7565
gozturk@gantep.edu.tr

Mitoloji Ve Oyun; Yapı Bakımından Birbirlerine Göre Konumları

Efruze Esra Alptekin*

Mitoloji ve Oyun çok kapsamlı bir çalışma alanına işaret eder. Hem oyunlarda yer alan mitolojik unsurları kapsar, hem mitolojinin yapısındaki oyuncu karakteri kapsar. Bu çalışma üç aşamadan oluşmaktadır. Birinci kısımda mitoloji ve oyunun tarih içindeki görünen birlikteliğine kısaca bakılacaktır, bu tarih, ilk yaratılış öykülerinden, dini mitlerdeki, “Tanrının kulları ile oynaması” işaretlerinden, kart oyunlarına ve günümüz dijital oyunlarına kadar uzanan süreyi kapsar. Vedalar’dan, dinlerin mithos+drama yapısına değinildikten sonra, kart oyunlarından Dixit örnek olarak incelenir. 2008 yapımlı Jean-Louis Roubira tarafından tasarlanan bu oyun mitolojik unsurlarla çizilmiş kart desteleriyle bir hikaye anlatma oyunudur. Dijital dünyada ise mitolojik unsur barındıran oyunlar çok daha fazla ve çeşitlidir. Age Of Mythology, God War, Assesin Creed Odysseys en ünlü olanlarıdır. Bu oyunlar doğrudan mitolojik hikayelerin canlandırması üzerine kurgulanmıştır. Mitolojinin somut örnekler üzerinden oyunla ilişkilendirme biçimlerinin anlatılacağı ilk kısımdan sonra, ikinci kısımda Mitoloji ve Oyunun birbirine göre konumlanması, üçüncü bölümde de bu konumlanışa olanak sağlayan yapısal boyutları çözümlenecektir. Yapı ve konumlama anlatısında, Huizinga, Gadamer, Derrida ve Levi-Strauss okuması ana kaynağı oluşturmaktadır. Huizinga’nın, oyun kültürden önce gelir tezine, oyun ve kültür arasına miti ekleyerek yeni bir tez ortaya atılacaktır. Oyun-Mit-Kültür sıralı konumlandırmayı ispat etmek içinde, oyun ve mitolojinin yapısına dair bir çözümlemeye geri dönülür. Gadamer yapı eşittir oyun demektedir, Levi-Strauss yapı eşittir mit demektedir. Bununla beraber içyapısal özellik bakımından, düzen kurma, kural koyma, somutlaştırma mantığı, doğallaştırma, kendine ait bir atmosfer yaratma, sürekli yinelenme ama aynı kalma, aynıının farklı tekrarı olarak da mit ve oyun birbirine çok benzer. Burada keşfedilen mitin oyunsu karaktere sahip olduğudur. Mit aslında oyunun anlatımıdır. Mit, oyuna sadık bir sözdür. “Başlangıçta söz vardı” ifadesine yeni bir çözümleme getirir tezimiz ve oyun başlangıca tekabül eder, sözde başlangıcı anlatan söz, yani mittir; “Oyunda söz vardır.” Bu şekilde, mitosun oyunsu yapısı, oyun içinde emilmesi ama aynı zamanda da oyun doğurabilmesi bakımından yapı, konumlanma ve tarihsel üretimler şeklinde üç parçalı okuma yapılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mit, Mitoloji, Oyun, Döngü, Düzen, Yapı

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Yıldız Teknik Üniversitesi, İstanbul-Türkiye, efruzeesra@gmail.com

Cahit Koytak Şiirinde Kurucu Bir Öge Olarak Mitik Düşünce

Ekrem Güzel*

Bilim ve düşünce tarihinde bugünkü rasyonel düşünce biçimine insanların uzun bir tarihi seyir içerisinde ulaştığına dair bir kanaat hâkimdir. Buna göre ilk çağlarda insanlar modern dönemdeki rasyonel ve mantıkçı yaklaşımdan farklı düşünce biçimlerini de deneyimlemişlerdir. Bunların başında mitosa dayanan düşünme biçimi gelir. Sokrates ve Platon gibi Batı felsefe tarihinin kurucu figürleri felsefe yapma tarzlarını akıl yürütme ve diyalektiğe dayandırırken bir yandan da mitik düşünce biçimine bir karşı koyuş içerisine girmişlerdir. Bu filozoflarla birlikte rasyonel düşünce, giderek düşünce tarihinde temellük etmiştir. Bununla birlikte, birçok alanda etkisini yitirse de, mitosa dayalı düşünme biçimi de varlığını bir şekilde devam ettirmiştir. Özellikle halk arasında, edebiyatta ve sanatta varlığını güçlü bir biçimde korumuştur. Modern aydınlanmacı akla yapılan eleştiriler de yine zaman zaman mitolojik, poetik düşüncenin yeniden gündeme gelmesini sağlamıştır. Mitik düşünce biçiminin en fazla edebiyatta, özellikle de şiirde varlığını daha güçlü bir biçimde devam ettirdiği söylenebilir. Bu anlamda çağdaş şairlerimizden biri olan Cahit Koytak şiirinde ciddi anlamda bir mitoloji ve mitik düşünce tarzı kendisini gösterir. Oldukça üretken bir şair olan Koytak, birçok şiirinde mitik düşünce biçimine gönderme yapar. Zaman zaman onu felsefi ve rasyonel düşünme biçimine karşı alternatif bir düşünce hatta bir panzehir olarak işler. Bu açıdan bu düşünce biçimi onun şiirlerinde kurucu bir öge olarak ön plana çıkar. Dünyayı anlamlandırma, kavrama ve anlatmada bir biçim ögesi olur. Bu bildirinin amacı da mitolik ve aynı zamanda poetik düşünme biçiminin Koytak şiirini nasıl meydana getirdiğini ortaya koymaktır. Mitolojinin sadece bir içerik unsuru olmadığını, aynı zamanda kurucu bir öge olduğunu göstermektir. Şiirlerinde düşünsel öğeleri sıkça kullanan Koytak'ın metinlerindeki bu düşünme biçimini irdelemektir. Böylece onun şiirindeki mitolojik unsurları hem içerik hem de temel kurucu bir öge olduğunu gözler önüne sermektir.

Anahtar Sözcükler: Cahit Koytak, şiir, mitoloji, mitik düşünce

* Doç. Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize-Türkiye, ekrem.guzel@erdogan.edu.tr

Eski Mezopotamya Mitolojisinin'de Asur, Şamaş Ve Sin Kültü 'Nün Önemi Hakkında Genel Bir Değerlendirme

Elif Oğuz*

Mezopotamya bölgesi Eskiçağ döneminde farklı inanca sahip halkların bir arada yaşadığı ve bu durumun günümüz dünyasında kısmen devam ettiği bir coğrafyadır. Örneğin Mardin şehri, Mezopotamya'da Müslüman, Hristiyan, Süryani, Mecusi ve birçok inanca, farklı ırk ve dile sahip halkların bir arada yaşadığı şehirlerden biridir. Eskiçağ toplumlarında inanç olgusu tek başına değerlendirecek bir konu değildir. Özellikle Eski Mezopotamya halklarında inanç ve mitoloji kentleşmeyle yakından bağlantılı bir olgudur. Günümüz dünyasında mitoloji olarak kabul ettiğimiz birçok bilgi Eski Mezopotamya toplumlarında kutsal olarak kabul edilmekteydi. Mezopotamya inanç sisteminde hiyerarşik sıralama tanrı ve tanrıçalar ile başlar sonra onların tapınıktaki temsilcileri olarak kabul edilen rahipler ile devam ederdi. İnsanüstü güçlere sahip olduğu düşünülen tanrılara kentin merkezinde tapınak inşa edilip bu yapının içinde ritüellerin yapılması ve adakların adanması için sunak, kutsal oda veya şapeller yapılırdı. Asur yazıtlarında Şamaş, Sin ve Asur kültlerinden nasıl bahsedildiği, Asur başkentleri ve eyalet topraklarında krallık ideolojisi tarafından bilinçli bir şekilde yaptırılan steller, kabartmalar ve ortastatlarda kralın portresinin üst kısmından semboller ile resmedilen tanrıların arasında Sin ve Şamaş'ın olması bu durumun ne anlama geldiği, Asur krallığında kutsal kabul edilen kültlerin önemi gibi bilgiler Asur yazıtlarından örnekler verilerek anlatacaktır. Eski Mezopotamya halklarının hayatında önemli bir yeri olan bu kültlerin mitolojiyle bağlantısı ve günümüzde hala varlığını devam ettiren kült yerleri incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Mezopotamya, Asur, Mitoloji, Sin, Şamaş. Eskiçağ Kültleri.

* Arş. Gör., Mardin Artuklu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü-Eskiçağ Anabilim Dalı, elifoguz@artuklu.edu.tr / ORCID: 0000-0002-2117-2309 / Araştırmacı ID: 275784 / İstanbul Üniversitesi, Tarih Bölümü, Eskiçağ Anabilim Dalı Doktora Öğrencisi.

Kahramanın Sonsuz Yolculuğu Bağlamında “Küçük Prens”

Elif Öndeş*

Mitolojik öyküler, gerçek üstü doğası nedeniyle, insan yaşamına uzak anlatılar gibi görünürler fakat her bir mitolojik öykünün sembolik dili gerçek yaşamın çözülmeyi bekleyen gizemine dair üstü örtük bilgiler barındırır. Bu nedenle yazılı olmayan tarihten bugüne kadar sözlü aktarımla varlığını sürdürebilir. Joseph Campbell (1904 -1987) farklı kültürlerle ait incelediği çok sayıda mitolojik öykünün, benzer bir döngüyle insan hayatının gizemine dair ipuçları verdiğini fark eder. Bu inceleme sonucunda bütün mitlerin kendi içinde ortak evrensel bir gerçeklik bulundurduğunu tespit eder. Bu ortak evrensel gerçekliğe “Monomit” adını verir. Carl Gustav Jung’un (1875-1961) ortaya attığı arketiplerden de yola çıkarak, kahramanın yolculuğu kuramını ortaya atar. Campbell’in bu kuramı sadece mitler için değil içinde kahraman olan her anlatım biçimi için bir yönetime dönüşür çünkü burada esas kahraman insanın ta kendisidir. Bu çalışmanın amacı, Joseph Campbell’in, Carl Gustav Jung’un arketip kavramından yola çıkarak ortaya attığı kahramanın yolculuğu kuramına göre; Fransız yazar Antoine de Saint-Exupery’nin (1900-1944) Küçük Prens adlı romanını incelemektir. Küçük Prens kendi gezegeninden bir yolculuğa çıkar ve bu yolculuğun son durağı dünyadır. Kahramanın, yolculuk boyunca yaşadığı dönüşümü, kahramanın yolculuğu aşamalarına göre ele alınacaktır. Bu yöntem sayesinde, daha önce pek çok farklı alanda ve farklı yöntemle üzerinde çalışma yapılmış olan Küçük Prens romanına, yeni bir bakış açısıyla bakarak romanın derin anlamına yönelik bir tespit yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kahramanın yolculuğu, monomit, arketip, Küçük Prens, Antoine de Sain-Exupéry

* Dr., Arş. Gör., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi İnsan Ve Toplum Bilimleri Fakültesi Fransız Dili Ve Edebiyatı Bölümü, Aydın-Türkiye, elifondes@adu.edu.tr

Murathan Mungan'ın Geyikler Lanetler Oyununda Mitolojik Unsurlar

Elif Paličko*

Mitler/mitoslar, insanın dünyayı, evreni ve doğayı anlamlandırma ve yorumlama ihtiyacından ötürü ortaya çıkmış anlatılardır. Bilinmezliğin ortasındaki ilkel insanların gözlemlerinden, deneyimlerinden ve hayal gücünden beslenen mitoslar, modern anlatıları da etkiler. Türk edebiyatında da mitosların anlatı türlerinde kaynak olarak kullanıldığı ve yeniden yorumlandığı görülmektedir. Murathan Mungan da mitolojik kaynakları eserlerinde kullanan günümüz yazarlarından biridir. Birçok edebi türde yapıta imza atan ve velut bir yazar olan Mungan, tiyatro türü ile yazın dünyasına girer. Mungan'ın eserlerinde Anadolu'nun çok kültürlü yapısı, gelenek, sözlü kültür, efsaneler, masallar ve mitler önemli bir rol oynar. Mardinli bir aileden gelen Murathan Mungan, gençlik yıllarını geçirdiği bu kentin tarihine ve kültürüne de eserlerinde yer verir. Dolayısıyla bu metinlerde otobiyografik unsurlar da yer alır. Yazar, “Mezopotamya Üçlemesi” üst başlığında toplanan oyunlarında da Mardin'in ve Mezopotamya'nın kültürel iklimini, töreleri, inançları ve mitolojik unsurları etkin olarak kullanır. Üçlemenin son metni Geyikler Lanetler, 1992 yılında yayımlanır ve defalarca sahnelenir. Oyun, bir aşireti dört kuşak boyunca takip eden lanetlerin gerçekleşmesini ve bu lanetlere hapsolan kişileri anlatır. Oyun; geyik, “İnsan Başlı Yılan”, “Kesik Baş”, İştâr/İnanna, yeraltı dünyası, ejderha gibi birçok mitolojik unsuru içerir. Ayrıca metinde önemi vurgulanan oyun kavramının çember mitosuna da bir gönderme olduğu görülür. Nitekim yapıtta, kişilerin yazgılarına mahkûm olarak oyunlara başvurması ve oyunun yazgıya dönüşü dört kuşak boyunca tekrar eden lanetlerle anlatılır. Lanetler, aslında bu kavmin kendi çizdiği çemberlerdir. Bu çalışmada, Murathan Mungan'ın Geyikler Lanetler adlı oyununda mitolojik unsurların kullanımı ve dramatik örgüye olan katkısı tespit edilir. Bu unsurların oyundaki etkisi değerlendirilirken yazarın beslendiği kaynaklar ve sembollerle bezeli anlatımı da öne çıkarılır. Sonuçta ise bu yapıtta Mungan'ın mitolojik unsurları yeniden yorumlayarak kendi mitik evrenini oluşturduğu görülür. Kendi efsanelerini üreten bir yazar olan Mungan, Geyikler Lanetler'de kurmaca dünyanın mitik deneyimini okura sunar.

Anahtar Sözcükler: İştâr, Yeraltı dünyası, Büyü, Şahmeran, Geyik, Murathan Mungan

* Dr. Öğretim Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID:0000-0001-5582-7070, elif.palicko@hbv.edu.tr

Safiye Erol'un Romanlarının Doğum-Ölüm-Yeniden Doğum Miti Bağlamında İncelenmesi

Emel Hisarcıklılar*

Mitoloji, mitik metinler ve karakterler diğer sanat dallarında olduğu kadar edebiyata da tesir etmiştir. Edebiyatta roman türünde hem olay örgüsü hem de kişiler bağlamında bu durumun yansımalarını tespit etmek mümkündür. Bizim bu doğrultuda ele alacağımız eserlere, erken Cumhuriyet dönemi kadın yazarlarından Safiye Erol'un romanlarını örnek verebiliriz. Onun Kadıköyü'nün Romanı, Ülker Fırtınası, Ciğerdelen ve Dineyri Papazı adlı romanları doğum-ölüm-yeniden doğum mitine göre incelenebilecek niteliktedir. Adı geçen romanlardaki kahramanlar iş, eğitim ve aile bağlamında düzenli bir yaşam sürerlerken, hayatlarına giren kişiyle yaşadıkları aşk süresince bazı kötü olaylar yaşamaktadırlar. Âşık oldukları kişi yüzünden insanlara duydukları güven duygusu zedelenmekte, sonuçta dünyaya ve kendilerine karşı yabancılaşma hissi duymaktadırlar. Ancak çektikleri ıstırap ve yaşadıkları bunalım esnasında karşılaştıkları, tanıdıkları ya da anlamaya başladıkları kişiler vesilesiyle toparlanıp artık daha güçlü ve tecrübeli biçimde adeta yeniden hayata dönmektedirler. Carl Gustav Jung Dört Arketip adlı eserinde bu durumu, Yeniden Doğuş Üzerine adlı yazısıyla açıklamaktadır. Safiye Erol'un romanlarında da aldığı eğitimle, toplumsal statüsüyle ya da mesleğiyle kendini var eden veya doğan kadın kahramanların, yaşadıkları aşkın etkisiyle varoluşsal manada ölümlerinin gerçekleştiği, ancak bazı kişiler ve onların yaradılış hakkındaki fikirleri ile tasavvufî düşünce vasıtasıyla kendilerini yeniden, ama daha tecrübeli ve sağlam şekilde var ettikleri görülmektedir. Bedriye, Nuran, Cangüzel/Canzi ve Gülbün adı geçen romanların bu şekilde değerlendirilebilecek kişileridir. Söz konusu kahramanlar hayata ve öz benliklerine dair yaptıkları sorgulamalar ve düştükleri bunalım sonrasında kendilerine rehber olacak kişiler ve onların tavsiyeleri vesilesiyle yeniden varlıklarını anlamlandıracaklardır. Ayrıca kültür, tarih ve geçmişle kurdukları ilişki de onların, varlıklarını yeniden inşa etmelerine yardımcı olacaktır. Bu çalışmada da adı geçen yazarın roman kişileri doğum-ölüm-yeniden doğum mitine göre, Jung'ın eseri ışığında incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Safiye Erol, roman, doğum, ölüm, yeniden doğum

* Doç. Dr., Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-9497-509X emel.hisarciklilar@gop.edu.tr

Tarihten Mitolojiye: İslam Mitolojisi Bağlamında Hz. Ali, Selman-I Farisî İlişkisi

Emrah Özdemir*

İslâm'ın yayılmaya başladığı ilk dönemlerden itibaren, başta Arap yarımadası Arapları olmak üzere, İslâm idaresine dahil olan muhtelif halkların kültürlerinden değişik yollar ve vesilelerle İslâm kültürüne geçen, ama İslâmî renk ve kalıplarla yeniden üretilerek benimsenen, özümşenen; İslâm kültürü içerisinde yayılıp “İslâmîleşen”, dolayısıyla muhtelif İslâm ilâhiyat kaynaklarında yer bularak halk arasında inanç unsuruna dönüşen, edebiyat ve sanat ürünlerine konu olan birçok anlatı mevcuttur. Genel anlamda İsrâiliyyât kavramı ile ifade edilen bu anlatıların, bu kavram dahilinde kullanımının tek bir menşee atıfta bulunmasından ve yeniden üretilme sürecini ele almamasından dolayı farklı bir kavramla ifade edilmesi daha uygun görülmüş ve bu tür anlatıların İslam mitolojisi kavramı dahilinde ele alınması teklif edilmiştir. Bu kavram kendi içerisinde birçok kavramsal ve metodik sorunları barındırır da mitoloji kavramına yüklenen anlam ve bu kavrama dahil edilen anlatıların mahiyeti İslam mitolojisi ifadesini İsrâiliyyât kavramına göre daha geniş kapsamlı ve daha kullanılabilir bir mahiyete sokmaktadır. Erken dönem hilafet mücadeleleri sonucunda ortaya çıkan Hz. Ali merkezli teolojik oluşumlar, Hz. Ali etrafında birçok olağanüstü anlatı metinleri üretmişler ve bu metinler zamanla yazılı ve sözlü halde nesilden nesile aktarılmıştır. Hz. Muhammed'in Ehl-i Beyt zümresine dahil ettiği İran asıllı ilk sahabe olan Selman Farisî etrafında da tıpkı Hz. Ali gibi bazı teolojik yapılar oluşmuş ve bu yapılar içerisinde birçok inanç anlatısı üretilmiştir. Hz. Ali'yi merkeze alan teolojik yapılanmalar olan Şiilik, İsmailik, Alevilik ve Yaresan inancında Hz. Ali ve Selman-ı Farisî'yi merkeze alan ve birçok olağanüstü hadiseyi içeren olaylar silsilesini ihtiva eden anlatılar mevcuttur. Yazılı ve sözlü olarak nesilden nesile aktarılan bu olaylar silsilesine sonraki dönemde kaleme alınan birçok eserde de telmihte bulunulmuştur. Bu çalışmada Hz. Ali ve Selman-ı Farisî etrafında popüler Şii, Alevi, İsmailî ve Yaresan inancının yazılı ve sözlü geleneğinde teşekkül eden bu anlatı silsilesi İslam mitolojisi bağlamında ele alınacak ve bu bağlamda İslam mitolojisi kavramı sorunsal tartışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: İslam Mitolojisi, Hz. Ali, Selman-ı Farisi, Şiilik, Alevilik

* Dr., Amasya Üniversitesi, Amasya -Türkiye, emrah.ozdemir@amasya.edu.tr

İlhan Berk Şiirinin Mitolojik Kaynakları

Esra Aksöyek*

Yunanca ‘mythos’ sözcüğünün karşılığı olan mit, geçmişte yaşamış insan topluluklarının inandığı tanrıların, kahramanların ve doğüstü varlıkların anlatıldığı hikâyelerdir. Ancak mitler sadece olağanüstü hikâyeler olarak değil, insanlığın kökeninin sorgulanabileceği unsurlar olarak da dikkat çeker. Bu noktadan bakıldığında mitler, felsefe, mimari, sinema, heykel, resim, tiyatro gibi pek çok alanda insanoğluna büyük bir zenginlik ve malzeme sunar. Nitekim mitoloji, birçok alanda olduğu gibi edebiyata da kaynaklık eden önemli bir unsurdur. Türk edebiyatında Halk şiirinden Divan şiirine, Divan şiirinden Modern şiire kadar birçok dönemde mitoloji şairlerin şiirlerinde başvurdukları önemli bir unsur olarak yer alır. Bu bağlamda Türk şiirinin modernist evresini zirvede temsil eden İkinci Yeni şairlerinin şiirlerin de de mitoloji önemli bir yer tutar. İkinci Yeni şiirinin belli başlı temsilcileri arasında İlhan Berk, Cemal Süreya, Sezai Karakoç, Ece Ayhan, Turgut Uyar, Edip Cansever ve Ülkü Tamer yer alır. Kaleme aldığı eserleriyle İkinci Yeni hareketinin önemli bir ismi olan İlhan Berk şiirinde İstanbul yorumları, tarihe olumsuz bakış, cinsiyetle ilgili konular ilk göze çarpan özelliklerdir. Bunlarla birlikte felsefe, insan ve mitoloji ile ilgili konular da onun şiirinin temel yapı taşlarını oluşturur. Bu çalışmada İlhan Berk’in şiirinde önemli bir yere sahip olan mitolojik varlık ve olaylar, şairin sanat anlayışına etkisi noktasında incelenecektir.

Anahtar Sözcükler: Mit, mitoloji, Modern şiir, İkinci Yeni şiiri, İlhan Berk

* Doktora öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Van -Türkiye, esraaksoyek@gmail.com

Mitolojik Eşikten Modern Şiire: Tanpınar'ın Eşik Şiirleri

Erdoğan Erbay*

Eşik kavramı, Türk milletinin hem gündelik hem de sosyal hayatında ziyadesiyle mühim bir yer işgal eder. Hayatın hemen her sahasında kavrama muhatap oluruz. Kavramın muhtevasına çerçeve çizerken soyut ve somut birçok unsurun devreye girdiğini biliyoruz. Zihinde ya da göz önünde canlanan olguların yanı sıra, mitolojik varlıkların, kabul ve retlerin zincirin halkaları gibi dizildiğini de görürüz. Eşiğe maddî ve manevî, ahlâkî ve kültürel, tasavvufî ve ailevî meselelerin eşliğinin de konunun haricinde tutmamak gerekir. Eşik, mitolojik dönemde olağanüstü özelliklerle karşımıza çıkar. Zira insan muhayyilesi, kudret yetiremeyeceğine inandığı hadiseler karşısında, kendisine hamilik yapacak daha üstün güçler üretir. Korkularını ve endişelerini bertaraf edip huzur içinde hayatını sürdürmek ister. Eşik kavramı, teolojik döneme geçişte, önceki dönemde kazandığı anlamlardan bir kısmını arka sıralara iter. Olağanüstü unsurlar bu kez, ilahî ya da beşerî dinin ortaya koyduğu ilkeler çerçevesinde, şekil ve üslup değiştirerek insanın günlük hayatında yaşamaya devam eder. Felsefe/akıl çağında eşik, dönemin hususiyetlerine bağlı olarak farklı kimlik/kimliklere bürünür. Eşik, muhtelif ve müşahhas nitelikler sayesinde, insan için hakikaten dokunulabilir bir zemine taşınır. Eşik, bir geçiş noktasıdır. Zıtların karşı karşıya gelip mücadeleye giriştikleri alan olur. İçle dışın, iyi ile kötünün, ev ile sokağın kendilerine hâkimiyet alanı açmaya çalıştıkları bir çekişme meydanına döner. Felsefenin ve aklın rehberliğinde gelişen modern çağda eşik kavramının nasıl bir noktaya evirildiği, Tanpınar'ın Eşik şiirleri üzerinden değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Anahtar kelimeler: Eşik, mitoloji, şiir, modern, Tanpınar.

* Prof. Dr., Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-5541-0248, eerbay@atauni.edu.tr

Euripides'in Alkestis Miti Bağlamında Moira Değiş Tokuşu Üzerine Bir Değerlendirme

Serpil Aytüre Karakaş*

Hellen mitolojisinde kader kavramı, Moiralar olarak bilinen Klotho, Lakheisis ve Atropos adındaki üç kader tanrıçası tarafından belirlenmekteydi. Hesiodos'un "yaşam paylarımızı düzenleyenler" olarak tanımladığı bu tanrıçalar, yetki bakımından tanrıların da üstünde yer alıyordu. Bu düzende insanların yaşamı ve kaderi, insan ömrünün ipliğini dokuyan, kesen ve bölen kader tanrıçalarının kararlarına göre belirlenirdi. Hellen mitolojisinde hayatın "kısım" olarak algılanması, ölüm sonrası yaşamı ve kaderi şekillendiren ve aynı zamanda kader kavramının çeşitli biçimlerde dönüştürülebileceğini de gösteren bir imge olmuştur. Özellikle bazı ölümlülerin fedakârlıkları veya kahramanlıkları sonucunda gerçekleşen olayları içeren mitoslar bu temayı ele almaktadır. İnsanların yaşamlarını etkileyen kaderin değişkenliğini ve insan eylemlerinin kaderi nasıl şekillendirebileceğinin anlatıldığı bu hikayeler, karakterlerin ölüme meydan okumalarının sonucunda ortaya çıkan gelişmelerin oldukça büyük etkilere sahip olabileceğini de göstermektedir. Yaşamın değiş tokuşunu ve ölümden sonra yaşamın miras olarak devredilmesi veya armağan olarak verilmesi temalarına odaklanan mitoslardan biri, Euripides'in Alkestis ve Admetos'un kaderini konu aldığı eseridir. Euripides bu tragedyasında, ölümlülerin kaderinin tanrılar veya diğer doğaüstü varlıklar tarafından değiştirilebileceğini vurgulayarak kader kavramını "yön değiştirebilen" bir şekilde ele almıştır. Çalışma, insan yaşamının bir bölümünün diğerleri için bir armağan olarak kullanılması fikrini incelemekle birlikte, tanrısal kader anlayışıyla bireyin özgür iradesinin ilişkisini ve insanın kaderiyle başa çıkma çabasını Alkestis miti temelinde değerlendirmektedir.

Anahtar Kelimeler: Moira, Alkestis, Yaşam Payı, Ölüm

* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-9690-8379, sayture@beu.edu.tr

Âb-ı Hayâtın Günümüz Türk Romanına Yansımaları: *Kum Tefrikaları*

Fazile Eren Kaya*

Suyun canlılığın devamı için gerekli bir kaynak olması, insanların onun hakkında mitolojik anlatılar geliştirmelerini sağlamıştır. Özellikle dünyanın devamlılığı karşısında insan hayatının kısılalığı, insanlarda su ile ölümsüzlüğe kavuşabilecekleri inancını doğurmuştur. Ancak bu herkesin ulaşabileceği bir su değildir. Türk edebiyatında “âb-ı hayât, âb-ı zindegî, mâ’ü’l-hayât, hayat çeşmesi, dirilik suyu” gibi isimlerle karşımıza çıkan ve sonsuz hayat kaynağı olan bu su, kahramanların ulaşmak için mücadele ettikleri, onu en çok arzulayan İskender gibi büyük bir cihan imparatoruna değil de ona yardımcı olmak için bu arayışa katılan Hızır’a nasip olan mucizevi bir varlıktır. Klasik Türk edebiyatında adına müstakil eserler yazılan, Hızır-İskender anlatılarına konu olan âb-ı hayât, Ömür İklim Demir’in *Kum Tefrikaları* isimli romanında, olayların seyrini değiştiren önemli bir rolde yer almıştır. Roman Suruç’ta hekimlik yapan Mithat’ın, büyük halasının vefat haberini almasıyla başlar. Yurdanur halayı en son 35 yıl önce sünnetinde gören Mithat, onu son kullanma tarihi olmayan doğaüstü bir varlık gibi gördüğünü ifade eder. Ondan miras kalan eve gittiğinde halanın eşi Yüzbaşı Şevket Kemal Bey’in günlüğünü bulur. Bu günlük ikinci meşrutiyetten sonra başlatılan kurumsal havacılık faaliyetleri ve ilk hava şehitleri Fethi, Sadık ve Nuri Beylerin hikayesi ile Şevket Kemal Bey’in havacılık macerasına odaklanır. Önceleri sahada görev yapan ve uçmak isteyen Şevket Kemal Bey, arkadaşlarının şehadetinden sonra Yıldız İstihbarat Teşkilatı’na katılır ve gizli görevle Humus’a görevlendirilir. Şevket Kemal Bey’in büyük umutlarla çıktığı bu yolculuk bir âb-ı hayât arayışına döner. Bildirimizde *Kum Tefrikaları* isimli romanda âb-ı hayâtın kullanımı ve gelenekle bağlantısı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Âb-ı hayât, hayat suyu, ölümsüzlük, Hızır, Kum Tefrikaları

* Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID:0000-0001-5893-8155, efazile@hacettepe.edu.tr.

Aleksey Fyodoroviç Losev'in (1893-1988) Mit Ve Mitoloji Üzerine Felsefi Değerlendirmeleri

Fegani Beyler*

Aleksey Fyodoroviç Losev (1893-1988) mitoloji, felsefe, mantık, estetik, müzik, matematik ve psikoloji alanlarıyla ilgili kayda değer eserleri bulunan bir Rus filozofudur. O, filolog, çevirmen, antikçağ uzmanı ve çok yönlü bir kültür tarihçisi olarak da bilinmektedir. Losev; Platon, Aristoteles, Plotinus, Sextus Empiricus, Nicolaus Cusanus, Immanuel Kant, Johann Gottlieb Fichte vd. gibi önde gelen filozoflar üzerine dikkat çekici şerh ve değerlendirmelerde bulunmuştur. Bununla birlikte, onun gerçek başarı ve yetkinliğinin daha çok mit ve mitoloji üzerine çalışmalarında ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Losev'in kendi hakkında yapmış olduğu "Ben bir mit filozofuyum" nitelemesi, haklı ve yerinde bir adlandırma olarak, en azından, Rus entelektüel çevrelerce kabul görmüştür. Losev; Descartes, Kant ve Newton tarafından ortaya konan ve sonraları gerçek bir mit statüsüne bürün(dürül)müş olan bir dizi felsefi ve bilimsel teoriyi analiz etmiş, mitlerin tarihsel ve sosyal gelişimine ilişkin bir teori ortaya koymuştur. Bu teoriye göre; mit ideal bir kavram, ideal bir varlık, şiirsel bir imgelem(e) türü, bir bilim veya bir dogma değildir. Aksine, mit yaşamın bizzat kendi(s)i'dir; bizâtihi hissedilen/yaşamsal olan ve yaratılan maddi bir gerçeklik ve bedenselliklerdir. Rus filozof Losev, mit ve mitoloji ile ilgili olarak ortaya koyduğu teoriyle dikkatleri üzerine çekmiştir. Onun "Mit bir kurgu yahut fantastik kurgu değildir", "Mit, ideal olmak(lık) değildir", "Belirli bir mit(oloji) ve belirli bir bilim belli oranda örtüşebilir, ancak bunlar temelde özdeş değildir", "Bilim mitten doğmaz ama bilim her zaman mitik ve mitolojiktir", "Bilim asla miti yok edemez/ortadan kaldıramaz" vb. görüşleri -özellikle Sovyetler Birliği döneminde bilimin çokça yüceltiildiği bir ortamda- Rusya'da ciddi müzakereler doğurmuştur. Tüm bunlarla birlikte, Losev'in felsefi, bilimsel ve kültürel mirası Türkiye'de yeterince bilinmemektedir. Buradan hareketle, bu çalışmada aşağıdaki hususlar amaçlanmaktadır: Rus filozof Losev'in yaşamöyküsü, çeşitli alanlara ilişkin eserleri ve ana hatlarıyla felsefi görüşleri konusunda yetkin Rusça kaynaklardan yola çıkarak bilgi verilmesi; Daha özel olarak, filozofun kendi eserlerinden hareketle, mit ve mitolojiyle ilgili felsefi değerlendirmelerinin ifade edilmesi; Bu sav ve değerlendirmelerin özgün bir teoriye işaret edip etmediğinin ortaya konması.

Anahtar Sözcükler: Aleksey Fyodoroviç Losev, felsefe, Losev ve mitoloji, Losev ve mitler

* Dr., Bingöl Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü, ORCID: 0000-0002-2445-4256, feganibeyler@gmail.com

Mitolojiden İkonografiye Bir Yansıma: Tasvir Sanatından Örneklerle Yumurtanın Bizans İkonografisindeki Sembolizminin Yorumlanması

Feray Korucu Yağız*

İnsanoğlu, evren üzerindeki varlığının başladığı ilk andan itibaren yaratılış sebebini, içerisinde bulunduğu evren için ne ifade ettiğini, kendisinden daha kuvvetli bir gücün olup olmadığını merak etmiş, merakı sayesinde yapmış olduğu her sorgulama ile yeni keşifler yapabildiğinin önünü açmıştır. İçsel bir arayışla ve çabayla evrimsel gelişimine ve kültürel ilerlemesine bir ivme kazandıran insan için aslında kendisini meşgul eden tüm sorularının cevap bulacağına dair geliştirdiği ilk soru, yaratılış meselesiyle ilgili olmuştur. Zihnini kurcalayan bu sorunun yanıtı için çeşitli dinamikler üzerinde düşünmüş ve farklı inanç sistemleri geliştirmiştir. İnsanın kendisini bilmesine doğru giden bu yolculukta yaratılış metaforu için ürettiği ilk çözümleme ise sembolik pek çok anlamla buluşturulan yumurta üzerine olmuştur. Mitolojik hikayeler içerisinde Tanrılar ve yaratılan her şey için bir başlangıç, bir zaman bildiren yumurtanın, ikonografiye doğru giden yolda; diriliş, yenilenme, yeniden doğum, bereket, doğurganlık, ölümsüzlük, temizlik, saflık, mükemmellik gibi olumlu kavramlarla ilişkilendirildiği görülmüştür. Kozmogonik mitler içerisinde “yaratılış” sembolü olarak görülen ve “kutsal” sayılan yumurta, benzer sembolik yorumlarla Hristiyan ikonografisinde de işlenir hale gelmiştir. Öyle ki Doğu Ortodoks Hristiyanlık geleneğinde, Paskalya bayramının önemli bir sembolü olan yumurta, “diriliş” ve “yaşam” kavramlarıyla özdeşleştirilmiştir. İsa'nın dirilişinin ve ölümden hayata geçişinin kutlandığı bu yortudaki anlamsal ilişki, Bizanslı sanatçılar tarafından sanat eserlerine konu edinilen kompozisyonlarda da işlenmiştir. Bu çalışmada, yaratılış meselesinin anlamlandırılmasında bir araç olarak kullanılan yumurtanın farklı dönem mitlerinde nasıl kullanıldığına, bu kullanımların sanat sahasına hangi biçimlerle yansıtıldığına kısaca değinilecek, daha sonra konunun Hristiyan inancı ve bununla doğrudan ilintili olan ikonografide nasıl biçimlendiği hususu, tasvir sanatındaki örnekler üzerinden gidilerek açıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji-ikonografi, yaratılış, yeniden diriliş, Bizans, tasvir sanatı, yumurta.

* Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul-Türkiye, feray.korucu@medeniyet.edu.tr, frykorucu@hotmail.com

Abdülhak Hâmit Tarhan'ın *Nesteren* Adlı Eserini Mitoloji Bağlamında Okuma Denemesi

Ferhan Akgün Ünsal*

Tiyatro türünde çok sayıda eser veren Abdülhak Hâmid Tarhan'ın “dağınıklık”, “nizamsızlık” ve “keyfilik” ekseninde değerlendirilen yaşamının, sanat anlayışına da tesir ettiği ve eserlerini de bu tutumda kaleme aldığı ifade edilmektedir. Abdülhak Hâmid'in tiyatroları üzerine farklı ve müstakil incelemeler yapılmış; çeşitli tasniflerle bir bütünlük oluşturulmaya çalışılmıştır. İncelenen bu çalışmalardan da yararlanılarak Abdülhak Hâmid'in tiyatro yazarı kimliğini belirginleştirme amacı güden bu çalışmada, onun bir yanıyla masal ve efsaneye diğer yanıyla tarihe yaslanan ve bu minvalde “Masal-Tarih Dairesi” başlığı altında yer alan *Nesteren* adlı eseri, mitoloji ile ilişkisi bağlamında ele alınmıştır. *Nesteren*, aşk ve intikam gibi güçlü duyguların ve çatışmaların yanı sıra tarihî, siyasi, mitolojik benzetme ve göndermelerle “mukaffâ bir fâcia”dır. Hâmid bu eserinde “mevzun” olarak nitelenemese bile “mühecca” veya “mukaffa” olarak yeni bir “janr” meydana getirmek, yeni bir çığır açmak isteğinden bahseder ve dönemin önemli isimleri ile bu konu hakkında mütalaalarda bulunur. İlerleyen süreçte “mensur şiir”e yönelik ilk tartışmalar arasında sayılabilecek olan bu mütalaalar, çeşitli eleştirileri ve tartışmaları beraberinde getirmekle birlikte Hâmid'in modern Türk edebiyatında tür, biçim ve içerik bağlamındaki düşüncelerine dikkat çekmesi bakımından da önemlidir. Abdülhak Hâmid Tarhan, acemiliğine ve yüzeyselliğine rağmen, sadece biçimsel olarak değil içerik bağlamında da düşünmüş hatta çeşitli denemelerle bu düşüncelerini uygulamaya geçirmiştir. Onun bu denemelerinden birisi de mitolojiye yönelik ilgisidir. Hâmid, Türk tiyatrosunda mitolojiye önem veren ve onu eserlerinde kullanan ilk isim olarak nitelenir. Bu bağlamda Hâmid'in hem biçimsel hem de içerik bağlamında farklı bir denemenin ürünü olarak nitelenebilecek olan *Nesteren* adlı eseri bu çalışmanın konusunu oluşturmaktadır. Mitolojik unsurları hayatın içerisinde işleyerek onlara gerçeklik ve güncellik katan Hâmid, alegorik bir anlatıma da başvurur. Hâmid'in bu tutumunun gerekçelerini *Nesteren*'den yola çıkarak anlamaya çalışacağımız bu incelemede ayrıntılı bir değerlendirme sunularak mitolojinin yeri tespit ve tahlil edilmeye çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Abdülhak Hâmid Tarhan, tiyatro, mitoloji, mitolojik unsurlar, *Nesteren*.

* Dr. Kırklareli Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Kırklareli-Türkiye, ferhanakgun59@hotmail.com.

Emrî Dîvânı'nda Efsânevi Ve Mitolojik Unsurlar Legendary And Mythological Elements In The Divan Of Emrî

Gamze Ünsal Topçu*

İnsanlık var olduğundan günümüze kadar efsâne ve mitolojide yer alan kişiler, bitkiler ve hayvanlar sözlü ve yazılı anlatı türlerine konu olmuştur. Sözlü ve yazılı türlerde bu metaforların kullanım amacı, anlamı daha etkili ve girift bir hale getirmektir. Böylece okuyucu-dinleyici üzerinde etki artacak ve daha fazla merak uyanacaktır. Klasik Türk şiiri Kur'an-ı Kerim'deki peygamber kıssaları, hadisler, tezkireler gibi temel kaynakların yanı sıra Osmanlı Devleti dönemindeki sosyal ve kültürel yaşantı gibi pek çok unsurdan faydalanarak muhtevasını zenginleştirmiştir. Özellikle klasik Türk şiirinde, Fars edebiyatının ünlü eseri Şâhnâme başta olmak üzere Arap ve Yunan mitolojisinin etkisi de tartışmasızdır. 16. yüzyılda Osmanlı sahasında yetişmiş ve dîvânında yer alan manzumelerdeki orijinal benzetmeler ve geniş hayal dünyası nedeniyle Emrî klasik Türk edebiyatında ön plana çıkan şairlerden olmuştur. Emrî'nin sıra dışı benzetmeleri ve nazımdaki söyleyiş güzelliğini etkileyen unsurların başında efsanevi ve mitolojik unsurlar gelir. Emrî'nin divanında geçen efsanevi ve mitolojik sembol, kahraman ve unsurların adları üzerinden örnekler verilirken, bu örneklerin anlamları ve mazmun değerleri üzerinde durulacaktır. Emrî'nin de, başta telmih ve mübalağa gibi edebî sanatlarla efsane ve mitoloji unsurlarını birleştirerek okuyucu üzerinde çarpıcı bir etki bırakmayı hedeflediği örnek beyitlerle açıklanmaya çalışılacaktır. Özellikle şiir sanatının oluşmasına etki eden ve muhteva yapısını güçlendiren bu kullanımlar nitelik ve nicelik olarak da değerlendirilecektir. Bu çalışmada klasik Türk edebiyatında daha önce muhteva olarak pek çok kez dîvânlarda işlenen efsanevi ve mitolojik unsurlar Emrî Dîvânı özelinde işlenecektir.

Anahtar Sözcükler: Emrî, dîvân, mitoloji, efsâne, 16. yüzyıl.

* Dr., Bitlis Eren Üniversitesi, Bitlis- Türkiye, g.unsal@hotmail.com.tr

Politik Mitlerin İşlevselliği Ve Söylemdeki Belirlenimi

Gizem Orçin*

Mitler, antik çağlardan itibaren insanların doğayı anlamasında, yaratıcı güçlerle ilişki kurmasında ve toplumsallaşmasında etkili olmuş araçlardır. Tanrılar-yarı tanrılar, soylular ve kahramanları belirli bir anlatı içerisinde konuşturan mitoslar, sözün yeniden çerçevelenmesini ima etmektedir. Antik Yunanca mythos (mitos) söylenen ve duyulan söz anlamındadır ve masal, hikâye veya efsane anlamına gelmektedir. Mitolojik anlatılar tarihsel süreç içerisinde birçok disipline sirayet ettiği gibi politik alana da geçiş yapmıştır. Mitolojik referanslı hikâyeler politik alanda çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Politik mit anlatısı belirli politik gruplar tarafından kullanılan ideolojik anlatı örüntülerini temsil etmektedir. Politik gruplar mitolojik anlatıların gerçek anlamını olduğu gibi, yan anlamlarını da kullanmaktadır. Bunun yanı sıra, bazen de üst bir gerçeklik kurma veya anlatıları modern zamana uyarlama amacıyla deforme edebilmektedirler. Politik söylem içerisinde başvurulan mitolojik anlatılarla söylemin ideolojik zemini güçlendirilir ve tarihsel bir köprü kurulur. Bilhassa topluluğun birleştirici gücü mitolojik anlatılarda yeniden canlandırılır ve geçmiş, şimdi ve gelecek arasında bir köprü kurulur. Aynı zamanda mitolojik hikâyeler, anlatı aracılığıyla psikolojik bir etki yaratmayı da başarmaktadır. Mitoloji, siyasal amaçların uygulanmasında önemli bir araç olabilmektedir. Böylelikle mitolojik söylem, ideolojik bir saikle araçsallaştırılmaktadır. Bu çalışma, mitin doğası itibarıyla politik bir mesaj barındırdığı noktasından hareket ederek, modern politik mit inşasını konu edinmektedir. Antik ve modern kaynaklardan istifade edecek olan çalışmanın kuramsal çerçevesi, özellikle Ernst Cassirer'in siyasal söylencelerin tekniği ve Chiara Bottici'nin politik mit felsefesi yorumları etrafında şekillenecektir. Çalışmada, modern politik dönemde sıklıkla başvurulan mit örnekleri politik imaları dolayısıyla analiz edilecektir. Bu amaçla, Türkiye'de seçim döneminde kullanılan mitolojik hikâyeler örneklem olarak seçilecektir. Bu analiz, mitolojik anlatıların tarihsel bir işlevselliği olduğunu, ideolojik bir konumu güçlendirdiğini ve mitsel kahramanlık örnekleriyle kitleyi belirli bir amaç etrafında topladığı sonucunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Sözcükler: İdeoloji, mit, mitoloji, politik mit, politik söylem.

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0002-2740-7236 gizemorcin@gmail.com

Harry Potter Serisinde Hortkuluk Nesnelерinin Mitolojik Kökleri

Gizem Bulut*

Yüzyıllar boyunca varoluşu anlamlandırma çabasına giren insanlar, anlattıkları hikâyelerde insanlığın ortak bilincini biriktirir. İnsanlığın bilinmeyene ve gizeme merakı mitolojik anlatıların oluşmasını sağlar. Mitos, destan, efsaneler değişim ve dönüşüm geçirerek fantastik türün kaynağını oluşturur. Modern fantastik, J. R. R. Tolkien'in 1957 yılında "Yüzüklerin Efendisi" serisini yayımlamasıyla etkisini gösterir. Fransa'da "fantastic" olarak anılan t r İngiliz edebiyatında Anglosakson geleneğine ait motifleri de içerisinde bulundurarak "fantasy" türünü oluşturur. Tolkien, Lewis gibi yazarlar irreal evrenler yaratarak insanın ruhsal varlığını sorgulayan motifler üretir. ocuk okurlar tarafından da çok okunan fantastik kurgulu eserler arasında yer alan "Harry Potter" serisinin yazarı J. K. Rowling mit, büyü, efsane konulu eserlerin Latince eski kaynaklarıyla ilgilenir. Bu tutumu "Harry Potter" serisinde yarattığı irreal evrenin tutarlı ve mantıklı bir örüntü ve kurallara sahip olmasını sağlar. Seride  l ms zl k ve ölümü erteleme arzusu hortkuluk adlı terimle  ne çıkar. Yüzyıllardan beri insanlarda var olan ölümsüzlük ve ölümü erteleme arzusunun izleri, mitsel anlatılarda da görülür. Folklor araştırmacısı Sir James George Frazer (1998), "Altın Dal" adlı eserinde, ruhu parçalara ayırma ve onu saklama, koruma hakkında pek çok hikâyeyi çeşitli coğrafyalarda farklı kültürlerden toplayıp analiz etmiştiri. Frazer'ın Tatar coğrafyasından derlediği bir hikâyede, ruhu parçalara bölüp bir nesneye hapsederek ölümü erteleme örüntüsü bulunur. Bu alışmada J.K. Rowling'in kaleme aldığı "Harry Potter" serisinde yer alan kurgusal evrende, ruh parçalanması ve hortkuluk nesnelерinin mitsel anlatılardaki kaynakları incelenmiştiri. "Harry Potter" serisinde hortkuluk olarak kullanılan nesnelер Marvolo Gaunt'un yüzüğü, Salazar Slytherin'nin madalyonu, Helga Hufflepuff'ın kupası, yılan Nagini ve Rowena Ravenclaw'ın diademi ile Antik Yunan, İskandinav, Kelt ve Türk mitolojisi arasında bağ kurulmuştur. Frazer'ın mitsel anlatılarda analiz edip literatüre kazandırdığı dış ruh kavramıyla "Harry Potter" serisinde yer alan hortkuluk kavramı arasındaki benzerlik ve farklılıklar irdelenmiştiri. Fantastik kurgulu eserlerde yer alan mitsel semboller, modern insanın ihtiyaçlarına göre şekillendiği tespit edilmiştiri.

Anahtar Sözcük: Mitoloji, fantastik edebiyat, ocuk edebiyatı, Harry Potter, hortkuluk, dış ruh.

* Türkçe Eğitimi Bilim Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0003-3262-6959 gizemebulut@gmail.com

Özgürleşme Mekânı Bağlamında Kanatlanın İnsan: İkarus'un Denizi

Gönül Karabolu*

Kuş gibi uçmak, özgürlük arayışının sembolü olarak kullanılabilir. Bu arayış aynı zamanda tutsaklıkla ve çaresizlikle yüzleşmeleri içerir. İkarus'un düşüşü mitinde karışık labirentlerden çıkmak için kanatlanın insan, kendi zanaatı ile kuşa dönüşmeye çalışır. Bu dönüşüm, tanrıların yaşanılan kötü olaylardan dolayı acıyarak ya da kendini beğenmişliklere sinirlenerek kuşa dönüştürme cezası vermesinden farklıdır. İkarus'un babası zanaatkar Daedalus, gerçek kuşları taklit ederek çifte kanatları bedenlerine balmumuyla tutturur. Kendisi gökyüzünde asılı kalmayı başardığında oğlu İkarus'a güneş ve deniz arasındaki "orta sınırdaki" ilerlemesi için uyarıda bulunur. İkarus'un aşağıya inmesi kanatlarının ağırlaşmasına ve yükseğe çıkması ateşin onu yakmasına sebep olacaktır. "Tıpkı bir kuş gibi" yükseldiklerinde İkarus, öğretilen orta sınırı aşarak güneşe yaklaşır, balmumuyla yapışan kanatları bedeninden ayrılır ve yeşil sulara karışır. İkarus'un bu düşüş sahnesi Pieter Brueghel, Hans Bol ve Peter Paul Rubens gibi sanatçıların eserlerinde sembolize edilmiştir. Kuşa dönüşme anlatıları, insanın kuşa nasıl baktığına ve "özgürleşme mekanlarına" dair bilgiler vermektedir. Bu çalışmada kanatlanın İkarus mitiyle kolektif düşleri ve başka toplumsal dünyaları düşünmenin olasılıklarını keşfetmeye çalışıyorum. Toplumsal düzenin bozulması veya askıya alınması olarak heterotopyalar özgürlük mekanlarının, alternatif stratejilerin ve farklılıkların üretilme süreci olarak kavranabilir. Bu bağlamda daha iyi bir yaşamın olasılıklarına, mitolojik anlatılarda kanatlanın insanın yolculuğundan bakmayı deneyeceğim.

Anahtar Sözcükler: İnsan, Kuş, İkarus, Heterotopya, Özgürlük

* Arş.Gör., İstanbul Beykent Üniversitesi Sosyoloji(İngilizce) Bölümü, ORCID: 0000-0002-7633-8433

Bizans Tasvir Sanatında Şeytan Ve Kötü Ruhlar

Gülgün Köroğlu*

Bizans tasvir sanatında şeytan tasvirleriyle duvar resimleri, el yazmaları ve ikonalar üzerinde İsa'nın denenmesi, İsa'nın mucizeleri, Ioannes Klimaks'ın merdiveniyle, Bizans döneminden günümüze ulaşmış tılsımlar üzerinde rastlanmaktadır. İsa'yı üç kez baştan çıkarmaya çalışan çölde yaşadığına inanılan şeytan koyu gri, siyah veya kahverengi renkte, dik saçları, küçük boynuzları ve kısa kuyruğu olan küçük boyutlarda zayıf bir figürdür. İsa'nın mucizeleri sahnelerinde de içine şeytan girdiği için deliren çobanı ve kızı iyileştirmede de görülmektedir. Bizans'tan günümüze ulaşabilmiş tılsımlar üzerinde de şeytan ve dişi demonları görmek mümkündür. Gello/Gyllou, Alabasria, Obyzou gibi isimlerle tanınan dişi demonlar Baş Melek Rafael'in öncülüğünde Aziz Süleyman, Sisinnios veya Baş Melek Mikail tarafından mızraklanarak yok edilmektedir. Ayrıca şeytan ve kötü ruhların hayvan şeklinde de tasvir edildiği görülmektedir. Bu çalışma kapsamında farklı dönemlere ait duvar resimlerindeki mitolojideki Pan figüründen kaynaklanmış insani şeytan figürleri, cehennemi ve cehennemin zebanisini temsil eden Hades, tılsımlar üzerinde betimlenen dişi demonlar ile yılan, aslan ve şeklinde betimlenmiş şeytan tasvirleri ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Şeytan, Lucifer, Demon, Gello, Alabasria, Süleyman, Sisinnios

* Prof. Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü Bomonti Yerleşkesi Şişli/İstanbul-Türkiye, gulgun.koroglu@msgsu.edu.tr

Sembola “Xirabîyê” di Bîra Kolektîf ya Kurdan da: Mîtosa Zehak di Şahnameyên Kurdî da

Shahab Valî*

Leheng weku kesayeta navendî di riwayetên mîtolojîk/destanî yê cîhanê da cihekî xwe heye. Lê di heman demê da ji bo nîşandana giringî, fonksiyon û destkeftiyên awarte yên lehengî, karakterek din jî pêwîst e. Dikare bê gotin ku hebûna vî karakterî, ku bi gelemperî weku dij-leheng tê binavkirin, bi qasî hebûna lehengî bixwe lazim e. Di çanda Kurdan da yek ji dij-lehengên herî nasrav Zehak/Dehak e. Kesayeta Zehak ku weku têkelava mîtolojî û dîrokê tê qebûlkirin, hebûneke mutleq e û ji pirtûka “Avesta”yê heta helbesta Kurdî ya modern weku sembola “xirabî”yê hatîye behskirin. Di edebiyata Kurdî da Zehak bi piranî weku padişahê zalim, bi du marên reş yên li ser milên xwe mejîyê ciwanan dixwin, tê simbolîzekirin. Di edebiyata Goranî/Hewramî da jî Zehak xwedî roleke giring e û taybetiyên kesayetî û fizîkî yên wî di cureyên cuda yên edebiyata Goranî/Hewramî da, weku berhemên mîtolojîk, destanî û dînî/tesewwufî, cih digire. Lê divê bê gotin ku sehaya herî giring ku çîroka Zehak tê da hatîye behskirin, riwayetên Şahnameyên Kurdî ne. Di Şahnameyên Kurdî da Zehak xwedî rolekî navendî ye û berevajî cureyên din yên edebiyata Kurdî, çîroka wî xwedî destpêk û dawîyekê ye û navê wî tenê weku sembolekê nehatîye bikaranîn. Di vê çarçoveyê da, amanca sereke ya vê nivîsê hewldanek e li ser nîşandan û analîza kesayet, çîrok û encama Zehak, weku dij-leheng û sembola “xirabî/tarî”yê di riwayetên mîtolojîk/destanî yên Şahnameyên Kurdî da.

Bêjeyên Sereke: Mîtos, destan, Zehak, Şahnameyên Kurdî, sembol.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-0580-1598, vali.shahab@gmail.com

Hesp û Manayên Wî di nav Mîtosên Cîhanê û Kurdo-Îranî da

Kenan Subaşı*

Hesp yek ji wan zîndûwerên sereke ye ku di serborîya însan ya li vê cîhanê da pê ra bûye heta îroj. Yek ji wan ajelên mîtolojîk e ku li cem însanan cihekî xwe yê taybet û gelek manayên xwe yên cuda hene. Ji ber ku hespan gelek mifa gihandine mirovahîyê û di jîyana wan da pir erk û fonksiyonên xwe hebûne, ji aliyê mirovan ve gelek manayên manewî li wan hatine barkirin. Ew tenê barkêş û siwarkêşê mirovan nebûne, herweha yê Xweda, gerdûn û rojê bûne. Hin ji wan yên ku hatine pîrozkirin bûne borê Xweda, mîr û lehengan. Hespên pîroz tenê layiqî wan siwarên xwe bûne. Heta li cem mirovan ewqas pîroz û giranqedr hatine nirxandin ku wextekî ajelê herî maqûl bûye ji bo qurbanîkirina Xwedavendan. Îcar di vê xebatê da me hem di mîtolojîya cîhanê da û xisûsen jî di nav mîtolojîya Kurdo-Îranî da bala xwe da van manayên ku li hespan hatine barkirin. Ji bo vê xebatê me xwendineke çavkanîyên sereke yên di vî warê da kir û yek bi yek destnîşan kir ka hesp û manayên xwe di van mîtolojîyên behskirî da çawan xuya bûne. Weku encam em gihiştin wê yekê ku bi awayekî paralel hem di mîtolojîya cîhanê hem jî di ya Kurdo-Îranî da hesp di qata asîmanî, erdî û binerdî da gelek xisûseyetên pîroz wergirtine. Herweha em gihiştin wê qenaetê ku hesp di gel manayên xwe yên paralel li cem Yewnanîyan, li cem Hindîyan û li cem Îranîyan bi hin xisûsîyetên xwe yên cudatir bêtir bûne newzûbehs.

Bêjeyên Sereke: Hesp, mîtos, mîtosên Kurdo-Îranî, mîtosên cîhanê.

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Ünivesitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-7744-1646 kenansubasi@artuklu.edu.tr

Muqayeseyek di Navbera Dildara Şi‘ra Klasîk û Anahîdaya Ized-banû da Ayhan Tek*

Anahîda di bawerîya Zerdeştîyê da îzedek yanî xwedavendeke sereke ye ku ew temsîla bereket, av, baran, zayîn, zewac, dayînî/dayîkî, pîrozî û evînîyê dike. Herwisa Anahîda bûye sembola estetîk, bedewî û cinditîyê. Di gel wê ew xwedavenda ji alîyê estetîkê ve jî prototîpeke îdeal e. Ji ber wê jî ew xwedan temsîleke îdealîzekirî ye, wesfên wê bêqusûr in ku ew bi wan wesfên xwe ve pîroz û kamil e. Bi vî awayî mirov dişê bibêjit ku Xwedavend Anahîda, temsîla bedewî û estetîkeke ya jinane jî diket ku ew bedewî serkeftî û kamil e. Ji alîyê dî ve bi taybet ji Aban Yeşta *Avestayê* heta helbesta modern numûneyên temsîla Anahîdayê hatine veguhastin. Ji ber van taybetîyên wê, ji gelek alîyan ve Anahîda û tîpa îdeal ya dildara helbesta Klasîk, dişibine hev. Herçend rasterast her du tîp ne yek bin jî ji bo avakirina estetîka tîpa dildarê wekhevîyên li gel Anahîdayê di nav helbesta Klasîk da peyda dibin. Di vê çarçoveyê da di vê gotarê da li ser wan xalên ku mirov dişê her du tîpan berawerd biket hatîye rawestan û ji alîyê estetîkê ve jî temsîlên wan yên wekhev û cuda hatine destnîşankirin. Bi vê yekê nîyeteke vê gotarê jî ew e ku pencereyeke nû li dor gengeşîya eşqa di şî‘ra Klasîk da bête vekirin ka ew eşq di çarçoveyeke Ilahî/Xwedayî da divêt bête teswîrkirin yan alîyên wê yên beşerî/mecazî jî hene yan ne.

Bêjeyên Sereke: Anahîda, dildar, şî‘ra Klasîk, estetîk, eşq.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-9862-6938 ayhangeveri@gmail.com

Mîtos û Nasname: Ji Nasnameya Etnîk Ber bi Nasnameya Neteweyî ve

Ömer Fırat Bavli*

Mîtos vegêranên kollektîf yên komeke dîyar in. Weke çîrokên civakî, mîtos ji bo endamên komê xwedan giringîyeke kollektîf in û di heman demê da ev vegêranên ku ji paşxaneyê qedîm dizên yek ji hêmanên sereke yên nasnameya hevpar yên komê ne. Ji aliyê her endamê komê ve ev mîtos di ravekirina hebûna xwe û dinyayê da tên bikaranîn, nemaze mîten kozmogonîk û yên kokî pirsên hebûnî yên mirovan dibersivînin. Mîtosên hevpar pêwendîyên endamên komê nêztir û watadartir dikin. Mîtos ji bo civakên bînavî xwedan watayê berfirehtir û giringtir be jî di serdema modern da jî xwedan cihekî taybet e. Teorîyên neteweperwerîyê ku hewl didin peydabûna nasnameya neteweyî rave bikin, di geşedana nasnameya neteweyî da li gel çand û zimanê hevpar li ser fonksiyona mîtosan hûr dibin. Teorîsyenên etno-sembolîst nasnameyên etnîk ku weke bingeha nasnameya neteweyî dizanin, mîtosan parçeyêke giring ya vê kollektîvîteyê dibînin, li gel vê giringîyê di pêvajoya netewebûna etnîsîteyê da şîyarkirina mîtan yek ji rola sereke ya rewşenbîrên wê etnîsîteyê dizanin. Teorîsyenên modernîst jî di hewldanên netewebûna girseyekî da îcadkirina mîtosan weku parçeyêke giring ya vê pêvajoyê dizanin. Avakirina nasnameyekê di heman demê da avakirina sînorên nû ye. Mîtos weku çîrokên tradîsyonel bi rêya şîyarkirin an jî rasterast bi îcadkirinê di dîyarkirina van sînoran da tên bikaranîn. Di vê xebatê da têkilîya mîtos û etnîsîteyê, mîtosên damezrîner û rola wan ya li ser avakirina nasnameya neteweyî tê ravekirin.

Bêjeyên Sereke: Etnîsîte, mîtos, nasname, netewe.

* Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-9448-0564 omerfiratbavli@gmail.com

Diyarbakır Halk Hikâyelerinde Mitolojik Bir Kahraman Olarak Zâloğlu Rüstem

Muhammed Şerif Azarkan*

Mitoloji bir ulusa, bir dine ve bir uygarlığa ait mitleri ele almaktadır. Mitoloji ilkel insanlar ve insanüstü varlıkların başlarından geçen masalsı olayların incelenip anlatılmasını konu edinen efsane bilimi anlamıyla da karşılanmaktadır. Mitoloji bilimine baktığımızda medeniyet tarihi araştırmalarında özellikle de eski dünyaya ait sosyal yaşamın karanlık yönleri, eskiçağ insanların düşünce sistemleri, inançları ibadet ve törenleriyle bunlarla ilgili değişik konuları gün yüzüne çıkarmada son derece yararlı ve aydınlatıcı öğelerden olduğu bir gerçektir. Mitoloji bilimi, sadece insan düşüncesini değil aynı zamanda tarihin belli aşamalarını da aydınlattığını hatta toplumların yaşam biçimlerini gelenek ve göreneklerini iyi bir şekilde kavramamızı sağladığını rahatlıkla söyleyebiliriz. Mitoloji bilimi denince hiç şüphesiz Zâloğlu Rüstem akla gelmektedir. Zâloğlu Rüstem yiğitlik, kahramanlık, vatan sevgisi, yardımseverliği, ve cesareti temsil eden mitolojik bir figürdür. Fars mitolojisinin önemli kahramanlık figürlerinden biri olan Zâloğlu Rüstem, Firdevsî'nin Şehnâme'siyle ortaya çıkan zengin ve derinlikli bir destandır. İslam sonrası İran kültüründe de en ünlü ve en etkili efsanevî kahraman olarak yerini almış ve edebiyatta özgün bir konum kazanmıştır. Hem divan edebiyatında hem de halk edebiyatında Zâloğlu Rüstem sembol hale gelmiştir. Nitekim Kürt edebiyatında ve Kürt halk hikâyelerinde derinlikli bir şekilde Zâloğlu Rüstemi görmemiz mümkündür. Kürt halk hikâyelerinde kahramanlık yönüyle hem sözlü hem de yazılı olarak göze çarpar. Bu bağlamda halk hikâyelerinin bir kahramanı olarak Zâloğlu Rüstem'i Kürt halk hikâyelerinin içinde oldukça benimsedikleri görülür. Diyarbakır halk hikâyelerinde de Zâloğlu Rüstem'in kahramanlık, güçlü, cesaret yönüyle ele alındığı görülmektedir. Nitekim Diyarbakır ve çevresinde anlatılan hikâyelerde sadece Zâloğlu Rüstem'i değil aynı zamanda *mala zalê vey a çîrokên mala zalê* gibi Zâloğlu Rüstemin ailesine de değinilir. Bu çalışmamızda Diyarbakır halk hikâyelerinde mitolojik bir figür olan Zâloğlu Rüstem'in kahramanlık yönüne ilişkin neler söyledikleri ve nasıl işledikleri irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Halk hikâyeleri, Zâloğlu Rüstem, Şehname, Fars Edebiyatı.

*Dr., Dicle Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Kürt Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, serifazarkan0324@gmail.com

Mîtên Kurd û Îranî: Zayend û Mîtolojî

Îlyas Suvağci*

Mît weku çîrokên pîroz û yên ku di demên prîmîtîv da pêk hatine, bûyeran û qewimîna wan vedibêje. Lewma ew têkildarî afirandinê ne, bûyerên siruştî, çîrokên heyberên derasayî û hêzên wan yên pîroz rave dike, weha modelan pêşkêşî mirovan dike. Ji ber ku mît vegotina arketîpên nîşaneyî ne ew di derehişî da taybetîyên nêrza û mêza jî nîşan didin. Lewma di mîtolojîya gelên cuda da li ser bingeha zayendê dîktomîyên weku xweda û xwedavend cih digirin. Di demên pêşîyê da dema maderşahîyê di navenda pergala jîyanê da jin hebûn û wan hemû kar bi rê ve dibirin. Piştî ev hat guhertin, êdî mêran pergala pedersahîyê ava kir. Di vê pergala nû da jin xwedîyê hêzekê nebûn, ew ji alîyê mêran ve hatin cezakirin, weku sedemên hemû nebaşîyan hatin dîtin. Çawa ku zayend sîstema têkilîyên jin û mêran ya serdest a di civakê da nîşan dide, mîtolojî jî navgîneka giring e ku pergala di navbera zayendan da ava dike û wê bi civakê dide qebûlkirin. Di vê xebatê da em di mîtolojîya Kurd û Îranî da li ser çîroka hebûna jinan sekinîn ka gelo jin çawa hatine vegotin, têkilîya wan bi mêran ra çawa bûye, ev bi demê ra çawa guherîye. Bi vê yekê me jinên di mîtolojîya Kurd û Îranî da li gel yên mîtolojîya gelên din dan ber hev, wekhevî û cudahîyên wan nîşan dan.

Bêjeyên Sereke: Mîtolojî, zayend, jin, xwedavend, kurd.

* Doç. Dr., Hakkari Üniversitesi, Rektörlük Türk Dili Bölüm Başkanlığı, ORCID: 0000-0001-6409-1229
ilyassuvagci@hakkari.edu.tr

Nêrînek li Sembola Durr, Kase û Mar di Mîta Afirînê ya Êzîdîyan de

Ömer Öncel*

Parçeyekî giring yê ku “kaînata dînî” ya Êzîdîyan dişemilîne zêdetir xwe dispêre vegêranên weku mît û bawerîyên dînî. Heta niha gelek pirtûk li ser Êzîdîyan hatibe nivîsîn jî derheqê mîtolojîya wan da me xebateke berfireh peyda nekiriye. Me kêmanîya şiroveya sembolên mîtîk yên Êzîdîyan hîs kirîye ku em dixwazin bi çavekî şiroveyî li mîta afirîne binêrin. Ji ber ku îcrakirina vegêranê bi tradîsyona devkî bûye, me bala xwe da Qewlên Êzîdîyan ku ew parçeyên mîta afirînê jî din av xwe da dihewîne. Me bala xwe da ser sê sembolên balkêş: durr, kase û mar. Em ghiştin vê encamê ku ev sembol hem ji alîyê dînî hem ji alîyê madî ve dikarin bên şirovekirin û bi vî awayî xweştir kultur bê naskirin. Durr û kase ji alîyê dînî ve insanê kamil û dil; ji alîyê madî ve jî çêbuna insan di malzarokê da temsîl dike. Mar jî ji alîyê dînî ve nefis û ji alîyê madî da dualîzmê temsîl dike. Di mîta afirînê da hem Xweda û hem jî insan tekamula xwe datîne ber çavan.

Bêjeyên Sereke: Mîta afirînê, Êzîdî, sembol, durr, kase, mar.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0007-1363-8352 omeroncel4700@gmail.com

Mar Weku Ceveng di Efsane û Çîvanokên Folklorê Kurdî da

Jameel Mohammed Anwar*

Vekolîna bi navê “Mar Weku Ceveng di Efsane û Çîvanokên Folklorê Kurdî da” ji du pişkan pêk dihêtin. Pişka yekê pênase, cur, taybetmendî û qonaxên peydabûna efsaneyê û cudahiya di navbera efsaneyê û çîvanokê (el-hîkaye el-xurafîye) da ye. Pişka duyê wergirtina nimûneyên cevengê marî ye di wan efsane û çîvanokên folklorê Kurdî da hatîne bikarînan, xuyakirna layenê erênî û nerênî yê marî ye di nav wan nimûneyan da ka çawan gelek caran mar weku kesayetîya harîkar e bo qaremanê çîrokê û nîşana hêzê ye, her wesa gelek caran jî rolê kesayetîya şerxwaz wergirtîye di nav çîrok û efsane û çîvanoka folklorê ya Kurdî da.

Bêjeyên Sereke: Mar, ceveng, efsane, çîvanok, folklorê Kurdî.

* Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Duhok-Iraq, jemilshelazi@gmail.com

Jidayikbûn, Zarokatî û Xortanîya Lehengê Mîtolojîyê: Mînaka Rustemê Zal

Rojhat Işık*

Leheng di çand û dîroka neteweyan da xwedî cihekî giring in. Civak bi rêya lehengên xwe, nirxên xwe yên neteweyî şênber dikin. Herweha ji bo civaka Kurdan jî hebûna Rustem weku leheng, hebûneke mutleq e. Ji ber vê yekê jî rêwîtiya wî xaleke giring e. Em di vê gotarê da hewl didin li gor teorîya lehengê mîtolojîk, bûyîn, zarokatî û xortanîya Rustemê Zal li gor Şahnameyên Kurdî û Hikayetên Hecîyê Cindî berawird û analîz bikin û cudahî û hevbeşiyên rêwîtiya Rustemê Zal destnîşan bikin. Helbet ji bo vê xebata xwe me serî li fikr û teorîyên cuda yên derbarê pênaseya leheng û rêwîtiya leheng da. Me bi taybetî li gor teorîya Joseph Campell û Lord Raglan taybetmendiyên jîyana lehengê mîtolojîk raxist ber çavan. Herweha me hewl da ku li gor van teorîyan taybetiyên lehengê mîtolojîk û azmûnên ku leheng jê derbas dibin destnîşan bikin. Rustemê Zal jî weku lehengê neteweyî di binhişê kolektîf yê Kurdan da xwedî cihekî taybet e. Ji ber vê jî me di xebata xwe da li gor van teorîyan cudahî û hevbeşiyên jîyan û rêwîtiya Rustemê Zal ya di navbera her du tekstan da vekola û kesayeta Rustemê Zal weku leheng, di çarçoveya pênaseya lehengê tradîsyonel da nirxand.

Bêjeyên Sereke: Mît, leheng, Rustemê Zal, Şahnameyên Kurdî, Hecîyê Cindî.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-1167-5543 visseral.131@gmail.com

Temsîla Rustemê Zal û Malbata Wî di Helbesta Kurdî da: Soranî û Kurmancî

Cumhur Ölmez*

Dikare bê gotin ku di hişê her Kurdekî da navê Rustemê Zal weku arketîpekî lehengî heye. Ev nav û çîrokên li derdora wî û malbata wî digerin, li seranserê axa kurdan belav bûne û mînakên wê yên curbicur di nava zaraveyên Kurdî da cih girtine. Ka çawa weku navekî sereke Rustemê Zal xwedî rol û cihekî giring e, herweha kesayetên ji malbata wî yên weku Qehreman, Sam, Zal, Sohrab û yên din jî xwedî cihekî giring in û li derdorê wan jî gelek çîrokên destanî-mîtîk gerîyane. Rustemê Zal û malbata wî bi sedan sal e bi rêya şahnameyan, destan û vegêranên curbicur nemir bûne û ghiştine roja me. Di nav her cureyekî edebîyata Kurdî da şopên vî navî û malbata wî tene peydakirin. Nemaze helbesta Kurdî di nava hemû cureyên din yên edebî da ji heyamên kevin ve rolekî mezintir gêraye û helbestkarên kurd bi rêya helbestên xwe hafîze, tarîx, çand û kelepura xwe neqlî nîşên piştî xwe kirine. Sembol û lehengên aîdî cîhana kurdan û serpehatîyên wan di nava berhemên gelek helbestkaran da di serdemên cuda da û bi zaraveyên cuda yên Kurdî cihê xwe girtine û ji bo berdewamî û neqilkirina hişê hevpar yê Kurdî bûne çavkanî.

Bêjeyên Sereke: Rustem, malbata Zal, helbesta Soranî-Kurmancî, hişê hevpar, arketîp.

* Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-2489-7855 cumhurnemir@gmail.com

Serpêhatîya Lehengan di *Mem û Zînê û Romeo û Julietê* de

Sami Çeliktas*

Hêmanên mîtolojîk di berhemên edebî da, berhemên wêjeya klasîk jî tê da, bi gelek awayên cihê xuya dibin. Ji bilî hêman û sembolên têvel, mîtolojî di xasyeta giştî ya serpêhatîya lehengan da xwe dide kifşê. *Mem û Zîna* Ehmedê Xanî û *Romeo û Julieta* William Shakespeare du berhemên cîyawaz in ji hêla nerîta cureyî, zimanî û çandî ve. Di gel wan cîyawazîyan jî, di berhemên weha yên klasîk da, mîtolojî hem bi hişmendîya xwe ya kûr û navxweyî, hem bi hêman û sembolên dêrîn û hem jî weku avanîya çîroksazîyê ya di serpêhatîya lehengan da pêwendîyeke xurt û hevpar çê dike ku berhemên seranserî cihanê bi awayekî digihîne hev. Di nav teorîyên lehengê mîtolojîyê da teorîya “monomît” ya Joseph Campbell serpêhatîya leheng formule dike ku ji bo xebatên dahûrîner û destnîşankirina xasyetên mîtolojîk yên berhemên derfetên berfireh ji lêkolîneran ra çê dike. Ev gotar serpêhatîya lehengên du berhemên klasîk, *Mem û Zîna* Ehmedê Xanî û *Romeo û Julieta* William Shakespeare, bi awayekî berawirdî di çarçoveyeke mîtolojîk da dinirxîne. Dahûrîna lehengan û serpêhatîya wan di çarçoveya teorîya monomît ya Joseph Campbell da pêk tê. Amanca gotarê ew e ku cudatî û manendîyên lehengên wan her du berhemên nîşan bide ku du berhemên ji paşxane û cureyên cihê ne. Xebata me, bi rêya analîza çîroksazîya her du berhemên hewl dide ku serpêhatîya lehengan bi peywenda mîtolojîyê û bi temaya gerdûnîyê destnîşan bike.

Bêjeyên Sereke: Mîtolojî, monomît, serpêhatîya leheng, *Mem û Zîn*, *Romeo û Juliet*, Joseph Campbell.

* Doktora Öğrencisi, Bingöl Üniversitesi Kürt Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0005-3190-7179
samihezil@hotmail.com

Di Destana *Memê Alan* da Hêmanên Mîtolojîk

Ramazan Çeçen*

Destan, formeka kevin û populer ya edebîyata devkî ye. Ji ber naveroka xwe ya civakî, xwedîyê giringîyekê ye. Vê giringîyê jî hewesa ku mirov wê derbasî nivîsê bike, zêde kirîye. Lêbelê hemû destan nebûne xwedîyê eynî şensî. Hin destan di demeke zû da derbasî nivîsê bûne, hinek piştire, hinek jî pir dereng vî şensî bi dest xistine. Ewên ku zû derbasî nivîsê bûne, ji aliyê parastina resenîyê, adet û bawerîyên qedîm ve bi siûd in. Ewên ku nivîs dereng nas kirine jî ji aliyê resenîyê û parastina bawerîyên qedîm ve kêşedar in. Wisa dixuye guherîna bawerîyan, tesîr li destanbêjan kirîye ku ew di şûna bawerîyên kevin da yên dewra xwe, mesela yên îslamî, binecih bikin. Vê rewşê destan aktûel kirîye, tebeqeyên nû lê bar kirine lêbelê di heman demê da resenî û hêmanên mîtolojîk yên wê jî zeîf kirine. Ji ber vê destanên ku dereng ketine bin qeyda nivîsê, ji hêmanên mîtolojîk piçek mehrûm in. Heman qeder hatiye serê destana *Memê Alan* jî. Ev destana ku varyantên wê yên pêşî ji aliyê Albert Socin (1890), Albert von Le Coq (1903), Oskar Mann (1906), Frédéric Macler (1922), Hugo Makas (1926) û Hacîyê Cindî-Emînê Evdal (1936) ve derbasî nivîsê bûne, bi xebata Roger Lescot (1942) gihîştîye binyadeka rêkûpêk, yekpare û poetîk. Di gel dezavantajên derengketinê û tebeqeyêke tîr ya îslamî, tê da çend hêmanên mîtolojîk mane. Şiklê hemilbûna dîya Mem, taybetîyên mucîzewî yên hespê wî yê avî, perîyên ku li ser bedewîyê dikevin şertê, derasayîyên senkronîk, bawerîyên paganîk yên ku şikil guhertine ji van çend libek in... Amancê vê teblîxê ew e ku li ber varyanta Lescot, hêmanên mîtolojîk yên destana *Memê Alan* destnîşan bike û wan bi awayekî hûr analîz bike.

Bêjeyên Sereke: Destan, varyant, derbaskirina nivîsê, *Memê Alan*, hêmanên mîtolojîk.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0007-5159-5605 remalan7@gmail.com

Ji Alîyê Mîtolojîyê ve Berawirdkirina Destana *Sîyabend û Xecê* û Mesnewîya *Sîyabend û Xecê*

Özcan Çiçek *

Mîjara vê xebatê berawirdkirina du berhemên cuda bi navê Destana *Sîyabend û Xecê* ya ji alîyê Ahmet Aras ve hatîye berhevkirin û *Mesnewîya Sîyabend û Xecê* ya Dilbikulê Cizîrî ye. Di vê gotarê da her du berhem, li gorî rêbaza edebî ya pluralîst hatine nirxandin. Amanca vê xebatê nirxandina her du berhemên li gorî mijar, motîf, form, cudahî û manendîyên hev in. *Sîyabend û Xecê*, di nav Kurdan da bi kevneşopîya devkî û bi rêya efsane û destanan heta îro hatîye. *Sîyabend û Xecê* bi forma destanan ji alîyê dengbêjên weku Şakiroyê Mûşî, Salihê Qubînî, Îsa Berwarî ve hatîye zaravekirin. Ev destana folklorîk di serdema modern da gelek caran bi varyantên cuda hatîye tomarkirin û weşandin. Li gor Rohat Alakom, berhevkirina *Sîyabend û Xecê* cara yekem di sala 1845an da ji alîyê Mele Mehmûdê Bazidî ve bi awayê pexşanê hatîye nivîsîn. Di sala 1932 da di hejmarê 13an ya *Hawarê* da jî bi navê *Sîyabendê Silîvî* hatîye weşandin. Di sala 1936an da Hecîyê Cindî û Emînê Evdal bi navê *Folklorê Kurmanca* xebateke hevpar pêk dihinin û di vê xebata xwe ya hevpar da cih didin destana *Sîyabend û Xecê*. Sîyabendov Semend di 1959an da bi awayekî menzûm bi navê *Sîyabend û Xecê* berhemek dinivîse, Ordîxanê Celîl û Celîlê Celîl di sala 1978an da di nava *Zargotina Kurda* da cî dane destana *Sîyabend û Xecê*. Hûseyîn Erdem (1990), Zeynelabidîn Zinar (1992), Ahmet Aras, (1993), bi heman navê destan tomar kirine. M. Said Ramazan El-Bûtî di 1998an da bi navê *Sîyamend İbnu Edxal* romanekê bi zimanê Erebi dinivîse. Roni War jî di 2011an da bi navê *Sîyabend û Xecê* romanek dinivîse. *Sîyabend û Xecê*, cara dawîn ji alîyê Dilbikulê Cizîrî ve bi terzê mesnewîyê hatîye nivîsîn. Di vê gotarê da xebata Ahmet Aras ya ku xabeteke berhevkirî ye û mesnewîya Dilbikulê Cizîrî ji alîyê hêmanên mîtolojîk ve bi awayekî berawirdî hatîye nirxandin.

Bêjeyên Sereke: *Sîyabend û Xecê*, destan, mesnewî, berawirdî, mîtolojî.

* Doktora Öğrencisi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000 0002 8880 4251, cicek2134@gmail.com

Li Gorî Rêbaza Vladimir Propp Nirxandina Du Varyantên Çîroka *Bîjen û Menîjeyê*: Kurmancî û Farisî

Engin Ölmez*

Di vê xebata xwe da em li ser varyanta çîroka *Bîjen û Menîjeya Fîrdewsî* û ya Muhsîn Kızılkaya rawestiyan û em hewl didin li gorî teorîya Vladimir Proppî nirxandina her du çîrokan ji alîyê tevn û karakteran ve ferq û cudahîyên wan destnîşan bikin. Çîroka *Bîjen û Menîjeyê* çîrokeke lehengî, mîfîk û evînî ye ku di edebîyata Kurdî da, di sê zaraveyên Kurdî (Sorani, Kurmancî, Gorani) da û di *Şahnameya Fîrdewsî* da cih digire. Ji bo paşxaneya xebata xwe me cih da kultura şahnameyan û *Şahnameyên Kurdî*. Em dibînin ku herçiqas *Şahnameya Fîrdewsî* û *Şahnameyên Kurdî* ji alîyê naverok û jêderên xwe ve bişibin hev jî ferq û cudahîyên wan jî hene. Herweha ji ber ku varyanta Kurmancî ji devkî derbasî nivîsê bûye em behsa tradîsyona edebîyata devkî ya Kurdî jî dikin. Çîroka *Bîjen û Menîjeyê* yek ji wan çîrokan e ku bi xêra neqqal, denbêj û dîwangeran heta roja me hatîye û derbasî nivîsê bûye. Di vê xebata xwe da em îdia dikin ku herçiqas her du varyant ji alîyê naverok û karakterên xwe ve bişibin hev jî di geşedana bûyer û rêza bûyeran da cudahî derdikevin pêşberî me. Herweha em dibînin ku metoda Propp û 31 fonksiyonên ku wî li ser çîrokên Rûsan destnîşan kirine hemî li ser çîroka navborî nayêne tetbîqkirin. Amanca xebata me ew e ku em serborîya dîrokî ya her du varyantan destnîşan bikin û li gorî teorîya Proppî ferq û cudahîyên herdu varyantan bi awayekî berawirdî nîşan bidin.

Bêjeyên Sereke: *Bîjen û Menîje*, Vladimir Propp, *Şahname*, *Şahnameyên Kurdî*, edebîyata devkî.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6655-188X enginolmezz123@gmail.com

Gerçekten Mite Mitten Gerçeğe: Aşiret Hegemonya Mücadelelerinde Pastoral, Epik ve Lirik Bir Destan, Dewrêşê Evdî 18.-19 yy.

Mehmet Rezan Ekinci*

Mitik öğelerin tüm bileşenleriyle bir milletin ve kültürün elementlerinin oluşumunda önemli etkisi vardır. Toplumun oluşumunda inanç, cesaret, aşk gibi hislerin yanında ortak korkular da ötekiye karşı kenetlenme hissiyatını temerküz eder ve birçok yönde etkisini gösterir. Sözlü kültürün bu çoklu evreni, muhataplarını yakaladığı empatide ve her bir aktarım anında herkesin kendinden birer öge daha eklediği anlatıyla katmanlaşır. Tahayyülün ve mekânın sınır tanımaz ilişkisi, olayı asırların da ardına taşımasıyla mevsunun doğduğu ilk/sel kozmogonik atmosfer, artık bambaşka mekân, kahraman özellikleriyle donanır. Kürd sözlü kültüründe öne çıkan *Dewrêşê Evdî ve Edûlê* destanı, 18. yy. başlarına tarihlenir. Destanların özelliği göle atılan taş misali dalga dalga çevresine yayılan bir etki yaymalarıdır. Böylece doğdukları sahanın dışına taşarak başta taşıdığı temel öğelerin yanında yayıldıkları sahalardaki renk, kimlik, biçim ve birçok özelliği kuşanarak bambaşka bir biçime bürünme imkânı bulabilirler. *Dewrêşê Evdî ve Edûlê* destanı da dilden dile kuşaktan kuşağa yayılmasıyla aktarımlar sonucunda başka sahalarda birçok varyantı oluşmuştur. Destan, içerdiği aşiret tabiatıyla pastoral, aşk ögesi anlatımıyla lirik ve aşiret savaşlarında öne çıkan kahramanlık ögesiyle epik özelliklere sahip çok katmanlı özgün bir destandır. Milli Aşireti'nin sınırlı mera kaynakları üzerindeki Urban, Ges ve Türkmen aşiret federasyonuna karşı çatışmaları atmosferinde gerçekleşen bu destan gerçeği mite, miti gerçeğe taşıran bir karaktere sahiptir. Her ne kadar bu destan, 18. yüzyılda Milli reisi Timur Paşa dönemine tarihlense de destanın bazı dengbêj kamlarında zaman kaymasına uğradığı, bazı aktörlerin yerine yenilerinin eklenmesi tesbit edilmiştir. Milli Timur Paşa'nın yerini dönemlerindeki benzer ilişkiler ağı sebebiyle karizmatik bir diğer lider olan Milli İbrahim Paşa olarak destanın sanki 19. yüzyılda yaşanmış gibi anlatılmasına yol açmıştır. Bu tarihi olaylar dönemin Osmanlı arşiv vesikaları çerçevesinde incelenmiştir. Yanısıra bu destan, benzerlikleri ve farklılıklarıyla bazı öğeleri, Mezopotamya mitolojisindeki Gılgames Destanı'yla karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Milli Timur, Milli İbrahim, *Dewrêşê Evdî ve Edûlê*, aşiret, mit, destan.

* Dr., Mardin Aartuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0003-3184-222X
merekin@gmail.com

Derasayîkirina Hin Rasteqînîyên Dînî bi Rêya Motîfên Efsaneyî: Mînaka Hespê Reş

Ayhan Yıldız*

Hin hîkayeyên gel ên anonîm hene ku herçendî dînî ne, bes di derbirîna wan da motîfên efsaneyî cih digirin û ev motîf, alîyê rasteqîn ên leheng û rûdanan, di bin sîya xwe da dihêlin. Lewra rastîyên van metnan ji eslê xwe dûr dikevin. Yek ji van metnan, hîkayeya *Hespê Reş* e. Gava me ev mijar hilbijart, me berê xwe da lîtaratura qadê û dest bi xwendin û pêdeçûna wê kir. Herçendî me dît ku li ser hîkayeya Hespê Reş tezeke masterê û hin xebatên berhevkarîyê hatine kirin jî, ji ber ku ev alîyê balkêş ê hîkayeyê, bi awayekî taybet nehatîye nirxandin, me valahîyeke lêkolînê tesbît kir û pêdivî bi vê lêkolînê dît. Çinku ev hîkaye li gelek herêmên kurmancîaxiv, di atmosferên dînî da ji zemanê berê heta îro di nav gel da hatîye derbirîn û gelek varyantên wê yên cuda heta roja me hatine. Ji ber ku hin alîyên wê yên dînî û efsaneyî tevî hev in, hin alîyên wê yên rasteqîn ên dînî ketine bin sîya motîfên wê yên efsaneyî. Ev jî dibe sedem ku zede bigihîje binyada hîkayeyê. Lewra me ev rewş wekî “pirsgirêka lêkolînê” hilbijart û dest bi lêkolînê kir. Piştî ku me lîtaratura qadî ya nivîskî û devkî di ber çavan ra derbas kir, me herêmên kurmancîaxiv wekî “unîverse” û “poplasyona” lêkolînê tixûbdar kir û ji teknîkên metoda zanistî ya kalîtatîf, bi rêya hevdîtin û çavdêrîyê, ji nûnerên bijarte, daneyên nimûneyî berhev kirin. Piştî ku me rûdanên vê hîkayeyê digel ên dîroka Îslamê berawird kirin, me analîza wan kir. Di encamê da dîyar bû ku di vê hîkayeyê da hin rêzerûdan li ser pêxemberê Îslamê Cenabê Muhemmed, xalîfeyê wî Hz. Umer bin Xetab, Hz. Elî, qewmekî nemuslim û lehengekî efsaneyî yê bi navê Hespê Reş qewimîne. Bi tevî ku xezayên sehabîyên Hz. Pêxember li dijberî ne-musliman çêbûne û van şeran bi awayê metnên edebî di pirtûkan da cih girtine jî, ev rûdana navbihûrî, di tu pirtûkeke sîyerê yaxud xezayên sehabîyan da cih negirtîye. Lewra bivê neevê ev motîfên efsaneyî yên di vê hîkayeyê da guhdarên xwe ji hêla dîroka dînî ve dixe nav gumanan. Wisa xuya dibe ku vebêjerên vê hîkayeyê, bi mebesta ku hezkirina lehengên dînê Îslamê di nav gel da zêde bikin, digel wesfên wan ên rasteqîn, hin lehengên dûrî rastîyê li metnên vê hîkayeyê zêde kirine û wan ew lehengên rasteqîn ên dînî ji rasteqînîyê bi dûr xistine.

Bêjeyên Sereke: Dîroka Îslamê, edebîyata gel ya Kurdî, efsane, *Hespê Reş*.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-8763-4182 ayhanyildiz@artuklu.edu.tr

Bikaranîna Mîtosê di Kovara *Jînê* da

Güneş Kan*

Herçend nîşaneyên wê di hin mînakên pêşwext da bîn dîtin jî dikare bê gotin ku netewetîya Kurdan esasen piştî Şerê Cîhanê yê I. bi xebatên ronakbîrên Kurd dest pê kirîye. Bi guherîna rojeva cîhanê û Împeratorîya Osmanî ronakbîrên kurd yên ku berê fikra osmanîtîyê diparastin, di kovara *Jînê* da yekser berevaniya fikra netewetîyê dikin. Di kovarê da ronakbîrên kurd bal û giringîya xwe dane ser ziman, çand, nerît, folklor, edebîyat, mîtolojîyê ku her yek amrazeke bikêrhatî ye di înaşkirin û xurtkirina netewetîyê da. Nivîskarên kovarê ji bo îbatkirina kok û esl, ji bo berçavkirina karakterê Kurdan, efsane û destanên di hişê kurdan yê kolektîf da vekolane; amaje bi qedîmbûna dîroka wan û karakterê wan yê berxwedêr kirine. Wan kirîye ku dîroka neteweyî ne li ser bingeha zanista dîrokê, bêtir li ser mîtosên ji destan û efsaneyan bidestxistî ava bikin. Di vê çarçoveyê da hin nivîskarên kovarê kok û eslê kurdan di mîtosa Aryan da vekolane û îdia kirine ku kurd “îranîyên heqîqî” ne. Herweha mîtosên weku Kawayê Hesinkar û Dehak, sersala kurdan ji alîyê hin nivîskarên kovarê ve ji nû ve hatine nirxandin, wateyeke neteweyî li rûdan û karakterên mîtik hatîye barkirin. Kawa weku qehremanekî neteweyî yê rizgarker û rênîşandêr, sembola hêvîyê hatîye nirxandin; roja ku Kawa Dehak têk birîye, weku roja kurdan ya taybet/neteweyî hatîye destnîşankirin; behs ji sersala kurdan hatîye kirin ku weku rojeke neteweyî hatîye pênasakirin. Bi kurtî di kovarê da mîtosa Aryan bûye serkanî ji bo nivîsîna dîroka neteweyî. Herweha rojên rûdanên mîtik weku simbolên neteweyî; rewş, helwest û roldîtina qehremanên mîtik di nava rûdanan da weku pêşmînaka rewşa aktuel ya kurdan hatîye pêşkêşkirin. Em di vê xebatê da dinirxînin ka di kovara *Jînê* da mîtos ji bo avakirina netewetîyê çawa bûye amraz, vegêranên mîtik çawa weku serkanîya dîrok, nasname û simbolên neteweyî hatine bikaranîn.

Bêjeyên Sereke: Mîtos, netewetî, *Jîn*, Kawa, Dehak, Aryan.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-7097-6047 rojxun@hotmail.com

Rengvedanên Mîtîk di Romana Kurdî da

Ümran Altunkılıç*

Modernîte li ser esasê rasyonelîzmê hatibe avakirin jî, rengvedanên mîtan di gelek rengûrûyên jîyana modern û berhemên mirovên modern da hene. Ji van rengûrûyan jî ya ku rengvedanên mîtan herî bi hêsanî tê da tînan edebîyat e. Rengvedanên mîtan weku hemû cureyên edebîyatê di romanên da jî peyda dibin. Bi giştî mirov dikare bibêje ku mît bi çar tîpan di romanên da reng vedidin. Di tîpa yekem da cîhana romanê cîhaneke rasteqîne ye, lê bi awayekî ji awayan hevterîbî yan manendîyek di navbera hêmaneke romanê û mîtekê yan binyateke mîtîk da heye. Dibe ku ev manendî yan hevterîbî bi awayekî hatibe amajekirin yan jî qet nehatibe amajekirin. Mesela di romana James Joyce *Ulysses*ê da bi sernavê romanê amaje bi lehengê mîtîk Odisseusî hatîye kirin. Di tîpa duyem da hin hêmanên mîtîk di romanê da hene û cîhana romanê ji hêla rasteqîniyê ve neseqamgîr e. Di tîpa sêyem da dîsa hin hêmanên mîtîk di romanê da hene, lê mirov nikare ji bo romanên vê tîpê behsa rasteqîniyekê bike ji ber ku wê tîgihîştina mîmesîsê terikandîye. Di tîpa çarem da cîhana romanê bi temamî cîhaneke xeyalî ya mîtîk e ku romanên di vê tîpê da romanên mîtîk yê populer in. Ji bo tîpa yekem belkî mirov dikare gelek mînakên neşkere bibîne, ji ber ku bo nimûne di gelek romanên da motîfên mîtîk yê weku motîfên lêgerînê hene; lê haya me ji romaneke Kurdî tune ye ku bi awayekî manendî yan hevterîbîya xwe ya bi mîtekê ra amaje kiribe, lewma em ji bo vê keliyê vekolîna wê di romana Kurdî da datînin alîyekî. Lê em di vê xebatê da di çarçoveya tîpên din da romana Kurdî vedikolin. Em ji bo tîpa duyem amajeyê bi romanên Hesênê Metê *Gotinên Gunehkar* (2007) û Helîm Yûsiv *Sobartoyê* (1999) dikin; ji bo tîpa sêyem amajeyê bi romanên H. Kovan Baqî dikin û ji bo tîpa çarem romanên mîtîk yê Silêman Demîr *Kassandra* (2010) û Abdusamet Yigit *Destana Kawayê Hesinger* (2009) vedikolin.

Bêjeyên Sereke: Mît, romana Kurdî, Hesênê Metê, Helîm Yûsiv, H. Kovan Baqî, Silêman Demîr, Abdusamet Yigit.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-1308-2271 umranaltunkilic@artuklu.edu.tr

Di Romanan da Şopa Mîteke Yewnanî: Cassandra

Mehmet Emin Purçak*

Her nivîskar aîdî erdnîgarîyekê, çandekê, serdemekê ye û hunera xwe jî bi xwendin, zanîn, dîtin, hînbûn, bîr û bawerîyên xwe dihûne û dixemilîne. Ji ber vê jî em di metnên edebî da hin caran dikarin hem dîyardeyên aîdî bîyografîya nivîskaran hem jî yên aîdî civak, netewe yan jî serdemên wî/wê nivîskari/ê bibînin. Hunermend çiqas bixwînin û xêncî çanda xwe, çandên gelên din binasin, nêrîna wan, perspektîfa wan jî firehtir dibe. Ji ber vê, nivîskarên ku haya wan jî çanda gerdûnî heye, di xebatên xwe yên edebî da jî van mijaran bi kar tînin. Ji bo vê em dikarin bibêjin mîtoloji mîna keke balkêş e. Di vê peywendê da xaleke ku em dixwazin berê xwe bidinê mîta li ser Kassandrayê ye. Di mîtolojiya Yewnanan da behsa jinekê dibe ku navê wê Cassandra ye û kahîn e. Dizane di paşerojê da dê çi biqewime, lê ji ber leneta lê hatîye kirin, mirov ji kehanetên wê bawer nakin. Di berhemên weku roman, şanoname, film û rêze-filman da ev karaktera mîtîk hatîye bikaranîn û li ser wê gelek berhem hatine dayîn. Em di vê lêkolîna xwe da berê xwe didin romanan û di sê romanan da ku ew li welatên cuda û bi zimanên cuda hatine nivîsîn û li gor qaîdeyên edebîyata berawirdî van her sê romanan jî aliyê wan yên hevbeş ve berawird dikin. Romana Silêman Demir ya bi navê *Kassandra*, romana Christa Wolf ya bi navê *Kassandra* û romana Cengiz Aytmatov ya bi navê *Kassandra Damgası* (Mohra Kassandrayê) berhemên sereke yên xebata me ne. Dema em li van romanan dinêrin dibînin ku her sê roman jî bi bingeha xwe ve, xwe digîhînin çanda Yewnana kevin. Ango mîtek jî çanda dêrîn ya Yewnanan jî sê berhemên jî çand û neteweyên cuda ra bûye îlham, bingeş û çavkanî. Me jî berê xwe da van berhemên û dixwazin bibînin gelo ev mîta çendîn hezar sal e di nava gel û di nava dîroka wêjeya gerdûnî da çawa xwe gihandîye serdema modern û di cureyekî wêjeyî yê modern da çawa hatîye bikaranîn. Demir û Wolf me rasterast dibin serdemên antîk û bûyeran di nava civaka antîk ya Yewnan da bi cih dikin. Lê Aytmatov mîtê digîhîne sedsala bîstan û bi berjewendperestî, nepejirandina rastîyê û çavbirçîtîya civaka nû ra vê mîtê dinirxîne.

Bêjeyên Sereke: Cassandra, mît, roman, bawerî, edebîyata berawirdî.

* Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-1875-5842 me.purcak@alparslan.edu.tr

Heman Çîrok Du Vegêran; Xwendineke Berawirdî li ser Bikaranîna Destana *Memê Alan* di Berhemên Hesênê Metê û Helîm Yûsiv da

Mehmet Şirin Filiz*

Edebîyata modern her çend xwe bispêre rasyonalityê, sekulerîzmê û aqil jî çîrok û vegêranên mîtolojîk hêj jî ji bo vê edebîyatê çavkanîyên sereke ne. Bo nimûne kesên weku Albert Camus ji bo ku felsefeya xwe ava bikin çîroka mîtolojîk ya Sisifos bi kar anîne. Bi heman awayî mirov dikare behsa James Joyce jî bike lewra di bingeha *Ulysses* wî da jî çîroka Odysseus heye. Di edebîyata Kurdî da jî mîtolojî bi taybetî jî ji bo amancên neteweyî hatîye bikaranîn. Bo nimûne qehremanên mîtolojîk yên weku Kawayê Hesinkar, Rustemê Zal, Cemşîd û Ferîdûn bo nivîskarên kurd bûne amûrên bêhempa. Di nav vê çarçoveyê da mirov dikare behsa destana *Memê Alan* ya mîtolojîk jî bike. Ev destan jî ji bo nivîskarên kurd bûye amûreke bêhempa lewra gelek nivîskarên kurd ev destan di berhemên xwe da bi kar anîye. Lê di heman demê da mirov dikare bibêje ku çîrok heman çîrok be jî rabêja ku di wan berheman da hatîye bikaranîn ji hev cuda ne. Lewra di nav vê çarçoveyê da ev xebat berê xwe dide berhemên du nivîskaran ku ev destan ji bo bîr û bawerîyên xwe piştrast bikin bi kar anîye. Yek ji wan Hesênê Metê ye, yê din jî Helîm Yûsiv e. Di encamê da hatîye dîtin ku her du nivîskar ji aliyê îdeolojîk û sîyasî ve ji paşxaneyên cuda ne û ji ber vê jî di berhemên wan da çîrok heman çîrok be jî rabêja ku di van çîrokan da hatîye bikaranîn bi tevahî ji hev cuda ne.

Bêjeyên Sereke: Mîtos, vegêran, *Memê Alan*, berawirdî, Hesênê Metê, Helîm Yûsiv.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-0622-5510 mehmetirinfiliz@gmail.com

Kesayetên Mîtolojîk di Dîwana *Dewr û Gera Kurdistanê* ya Mela Ehmedê Palo da

Meral Kılınç*

Vegêranên gelêrî xezîneyeke dewlemend e ku hemû taybetmendîyên civaka ku lê dijîn, hildigire nav xwe û hest û ramanên wê civakê dîyar dike. Bingeha vê xezîneyê, di serdemên kevnar da pêk hatîye û xwe dispêrin hin bawerîyên wê demê. Ev bawerî di hişê civakê da her jîyaye û gihiştîye hetanî roja me ya îro. Herweha ev vegêran hêmanên mîtîk in û bi awayeke sembolîk in. Ev tiştên mîtîk weku xeber, rîwayet, çîrok, hîkayet, metelok, şirove, gotin, peyv, peyam, destan tên qebûlîkirin. Ji alîyê rasteqînîyê ve redkirin û isbatkirin tune, lewma bi giştî pênaseyek ji bo mîtolojîyê nayê kirin. Lê dîsa jî em dikarin bibêjin ku heta sedsala 19an li rojava mît weku çîrokekê dihat qebûlîkirin. Li gor hin kesan jî mîtos tiştên derasayî ne, yan tiştên ku mirov li hev zêde kirine yan jî xewn û xeyalên mirovan in û ji demên borî heta nuha nifş bi nifş hatine gotin û piştî wextekî ew gotin bûne nivîs. Amanca vê xebatê, vekolîn û senifandina kesayetên mîtolojîk e di berhema Mele Ehmedê Palo ya bi navê *Dewr û Gera Kurdistanê* da, Mele Ehmedê Palo di edebîyata Kurdî da yek ji wan kesayetên navdar û giring e. Di vê xebatê da me di berhema navborî ya Mela Ehmedê Palo da kesayetên mîtolojîk tesbît kirin, li ser wan hûr bûn û ew nirxandin û nêrîna Palo ya li ser wan destnîşan kir.

Bêjeyên Sereke: Mîtolojî, kesayetên mîtolojîk, *Dewr û Gera Kurdistanê*, Mela Ehmedê Palo.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-3541-3628 meral.4747.123@gmail.com

Hêmanên Mîtolojîk di Helbestên Gulîzerê da

Îklim Oral*

Mît û mîtolojî çawa ku şaxek ji çand û folklorê mîletan û gelek zanistên weku antropolojî, psîkolojî û felsefeyê be wisa jî bûye hêmaneke edebîyatê. Di berhemên edebîyata klasîk da weku destan û şahnameyan hêmanên mît û mîtolojîk gelek in û mît bi hin rûyên xwe ketine nav edebîyata modern jî. Di gelek berhemên edebîyata modern; weku roman, çîrok, şanoname û helbestan da bûne mijar. Yek ji wan edebînûsan jî helbestvana jin ya edebîyata modern ya Kurmancî Gulîzer e û di helbestên xwe da cihê daye mîtan. Wê bawerîyên di nav mîletê kurd da weku melkemot, cin (ku di nav xelkê da weku “ên ji me çêtir” tên binavkirin) û xwedavendên mîtolojîya Yewnanan weku Antîgoney, Acheron, Golgotha, Oîdîpûs, Basîlîsk, Tontulus (Tantalos), Medea din av helbestên xwe da bi kar anîne. Ji xeynî wan Gulîzerê di helbestên xwe da bawerîyên gel û sembolen wan jî bi kar anîne, sembolen weku; mar, şev, dia û hwd. Di nav gel da, dia û nîfirên jinên ducanî/bihemil û doxeskan (nûzayî, çîlî) teqez an jî demildest tên qebûl kirin, hejmarên ku gel wan pîroz qebûl dikin weku sisê, heft û çil û dîsa sembolen weku *Şahmeranê* ku di hemû malên kurdan da sûretê wê hebû û çîroka sêva qedexeyê ya Adem û Hewayê û çîroka Yûsif û Zuleyxayê jî di berhemên wê da derbas dibin. Sedema vê xêbatê jî ev e ku di helbesta modern ya helbestnavêka jin da bi mînakên mîtîk yê bi vî remgî tesîra mît û mîtolojîyê nîşan bide. Ji bo vê jî me ji hemû berhemên Gulîzerê mînakên ku berhev kirine, destnîşan kirin û wan bawerîyên di nav gel da digel metaforên Gulîzerê rave kirin.

Bêjeyên Sereke: Mit, mîtolojî, helbest, bawerîya gel, edebîyat, Gulîzer.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0009-0004-3548-7522 iklm_oral@hotmail.com

Cem(şîd) Weku Kesayetekî Mîtolojîk di Edebîyata Kurdî ya Klasîk da

Yakup Aykaç*

Em di vê pêşkêşîyê da li ser kesayetê mîtolojîk Cem yan jî Cemşîd radiwestin ku çarçoveya xebatê edebîyata Kurdî ya klasîk e. Cemşîd weku padişah û figurekî muhîm di bîra civakî ya Kurdan da cih girtîye û lewma jî bi awayekî rengê xwe daye edebîyata kurdî. Bi giştî di mîtolojîya Îranî da hinek navên wî yên cuda hebin jî di *Şahnameya* Fîrdewsî da weku Cemşîd hatîye nasandin û bi hêz û dadmendîya xwe derketîye pêş. Li gorî efsaneyan gelek alîyên wî yên mîfîk hene ku hinek ji wan kûreya wî ya efsûnî, lêgerîna wî ya nemirinê, seraya wî ya mezin, hakimîyeta wî ya li ser demsalan û tiştên bi vî rengî ne. Cem(şîd) bi dadmendî, jîratî, zanatî û qehremanîya xwe di hîkayet û destanên gelêrî û herwiha edebîyata klasîk da gelek caran derketîye pêş. Bo nimûne, di *Mem û Zîna* Ehmedê Xanî da li hinek cihan îşaretî Cem(şîd) hatîye kirin ku di wan beytan da ew weku pêşengekî îdeal û kesayetekî mînak tê teswîrkirin. Kesayetîya Cem(şîd) di edebîyata tesewîfî da gelek caran hatîye bikaranîn û lewma jî bûye remzekî tesewîfî. Di wan berhemana da bi taybetî di qismê saqînameyan da bi qedeha xwe ya navdar cih girtîye. Navê wî padişahî di wan helbestan da seyrê manewî, keşfên batinî û temayên îşqa îlahî ra hatîye xebitandin û gelek caran jî weku rêberê manewî hatîye şayesandin ku em vê yekê di *Dîwana* Melayê Cizîrî û qesîdeyên Feqîyê Teyran da jî dibînin. Di encamê da dikare bê gotin, rengê kesayetê Cem(şîd) yê mîtolojîk rê nîşanî me dide ku alîyên wî yên cuda di edebîyata kurdî ya klasîk da binasin û weku têgiheke edebî têbigihîjin. Lewma jî ev pêşkêşî weku kesayetekî mîtolojîk yê edebîyata kurdî ya klasîk li ser Cem(şîd) disekine û tiştên bi wî ra têkildar ji xwe ra dike mijar. Herwiha weku remzeke edebî watayên wî yên heqîqî û mecazî digel mînakan şirove dike.

Bêjeyên Sereke: Edebîyata Kurdî ya Klasîk, dîwanên Kurdî, kesayetên mîtolojîk, Cem, Cemşîd

* Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-2602-484X yakupaykac@yyu.edu.tr

Mefhûmê Homayî Ser o Nirxnayîşêk

Ahmet Kirkan*

Nameyê Homayî mîyanê kurdanê zazayan de yeno şuxulîyayene. Bitaybetî zazayê ke xêncê mintiqaya Sêwregî, Çêrmûge, Şankuş û Aldûş de yê nê nameyî vera çekuya îlahê erebî bikar anê. No name seba îlah, tanri ûsn mefhûman îfade keno û qaso ke yeno fehmkerdene na çekuyêka qedîm a. Amacê na xebate na çekuya qedîme ya zazakî ser o nirxnayîşêk o. Nê nirxnayîşî de ma do dokument û malzemeyanê tarîxîyan ra îstîfade bikerê û sewbîna ziwanan de cure û babetanê nê mefhûmî zî bigîrê vernîya çiman. Seke yeno zanayene mefhûmê Homayî ziwananê kehanan yê îranî û qitaya Hindî sey hauma, huma, homa, sauma û suma yeno zanayene. Nê çekuyî hem kokêko ortaxî rê îşaret kenê. Metnanê avestayî de Homa sey qismêkê kitabî ameyo neqlkerdene. Homa nê metnan de sey vaşêko tiryakî yeno vatene. Heman dem de sey kesêko abid û zahid zî yeno zanayene. Mîyanê prosesî de no mefhum vurîyayo û sey melek û peynî de zî sey îlah û homa name bîyo. Na xebate nê esasan ser o çekuya homayî ameya analîzkerdene. No mefhum tirkî de zî ey sembolê dewlemendîye û dewlet ameyo qebûlkerdene û sey teyrê homayî ya vajîyayo. Goreyê nê doneyan ma do mefhûmê homayî etud bikerê. Ehemîyetê na xebate çekuya homayî bi şekilêko muqayeseyine analîzkerdiş o. Beyntarê nê kulturana de şuxulîyayîşê na çekuye û mana ke îfade kenê bi hawayêko muqayeseyin do îzah bibo. Seba na çekuye û mefhûmî kok û bingehêk do tesbît bibo. Na xebate de îzahkerdiş, vatiş, muqaysekerdiş ûsn metod û teknîkî ameyê bikar ardene.

Bêjeyên Sereke: Zazakî, Homa, Hauma, Soma, Îlah, Soma, Ellah

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3885-5218, ahmetkirkan@artuklu.edu.tr

Hîkayeyanê Zazakî yê Modernî de Unsûrê Mîtolojîkî

Abdullah Esen*

Destpêkê hikaye, tarîxê merdimîye de zaf kehen o. Goreyê cigêrayoxan hikaye bingeyê xo mît û destanan ra girewto. Bi vateyo bîn goreyê cigêrayoxan destpêkê hikaye risneno mît û destanan. Nê fikirî ra dîyar beno ke mabênê hikaye û mîtan de tim û tim yew têkiliye estbîya. La raverşîyayîşê serebûtanê tarîxî ra pey rojawa de zihnê pozîvîst bîyo armanc. O semed ra yo ke hikayeya moderne ya rojawa xo mucîze û îstîna ra dûr vista. Hîkayeya moderne ya zazakî, hîkayeya moderne ya rojawa ra seserrî dima ameya nuştene. Hîkayeya moderne ya zazakî de uslûbê modernî hikaye de bîyêre ceribnayene zî raverşîyeyîşê xo de heman prosesî ser o awan nêbîya. Çunke awanbîyeyîşê hîkayeya zazakî ya moderne de heman proses derbasdar nîyo. Eksê hîkayeya moderne ya rojawa de hîkayeya moderne ya zazakî xo mucîze û îstîsnayan ra dûr nêgirewta. Heto bin ra zî aseno ke hîkayeya moderne ya zazakî de têkiliya bi mît û efsaneyan berdewam kerda. Mît û efsaneyan xo mûnîteyanê hîkayeyanê modernî yê zazakî de xo rê ca veyneyo. Destpêkê merheleyê raverşîyayîşê edebîyatê Zazakî yê modernî de tewirêko tewr raver şîyo, hikaye ya. Ma wazenê bi na xebata xo ya bisînore de hîkayeyanê zazakî yê modernî ser o bixebitê. Armancê na xebate no yo, ma wazenê na kitabênê hikaye yê modernî de ser o analizêk bikerê, nê hîkayeyan de unsurênê mîtolojîkî tespît bikerê û tesnîf bikerê. Tewr peynîye de zî ma wazenê, ca bidê tay tespîtanê nê analizkerdişî.

Kilîçekuyî: Edebîyat, Kitab, Hikaye, Mîtolojîk, Unsûr

* Wendekarê Masterî, Unîversîteya Mardîn Artuklu, Beşê Ziwan û Kulturê Kurdî, ORCID: 0009-0008-8399-0244, esen11310@gmail.com

Seserra Vîst û Yewine de Mîtê Newrozî û Neteweyê Kurdan Ser o Analîzêk

Mehmet Topal*

Seserra 15î de hereketê Reformî û seserra 16î de zî bîyayîşê Ronasansî ra dima serra 1789î de Şoreşê Fransa dest pêkerd. Nê serebûtanê tarîxî ra dima tewr verê welatê Ewropa de dima zî welatanê bînan de sîstemê komelkî ser o yew prosesê neweyî dest pêkerd. Nê kulturê neweyî çekuya neteweyî arde meydan. Çekuya neteweyî nê tarîxî ra dima mîyanê Ewropa de ameya vilakerdene. Heta zafê mîletanê Ewropa bi na çekuye xo newe ra pênas kerd. Labelê nê pênaskerdişî de yew çîyo bîngeyên îcabkerdene. Semedê mîletan yew sembolo hêmpare muhîm bi. Coka agêrayîşê mîyanê şarî û kokanê mîletî yew ca ra girêdayîş de simbolê mîti nê tarîxî ra dima yew rolo bîhemîyet girewt. Ewro bi ewnîyayîşê çimeyanê tarîxîyan pênaskerdişê neteweyî de referansê mîtan zaf balkêş o. Heta ma eşkenê vajê ke rîtuêlê supernaturalî ra mîti pênaskerdişê neteweyî de çekuyê sereke yê. Na çekuya efsûnî tewr verî tesîrê xo mîletanê Ewropa de, dima zî mîyanê mîletanê şarê rojhelatî de fikrê neteweyî ser o ameya şuxulnayene. Bêşik mîte Newroze semedê neteweyê kurdan seserra 21î de yew referanso gird o. Destpêkerdişê destana Kawayê Asinkarî ra heta roja ewroyên mîte Newroze sey zaf mîletan mîyanê kurdan de zî sey yew roşanî ameya qebulkerdene. Çiqas ke na roja pîroze semedê şarê rojhelatî yew roşano ameyîşê wesarî bibo zî mîyanê şarê kurdan de yew roja roşanî ra wetêr a. Bi ewnîyayîşê çimeyanê tarîxîyan na roja pîroze seba kurdan yew unsurê estbîyayîşî îfade kena û ewro nasnameyê kurdan ser o zaf tesîrdar a. Seserra 21î de mîyanê kurdan de roja Newroze bi şekilê roşanê neteweyî yena pîrozkerdene. Newroz seba kurdan yew unsuro bîngeyên o û simbolê serbestî yo. Na xebate seserra 21î de mabênê mîte Newrozî û neteweyê kurdan de yew têkilîya girde mojnaya. Bîngeyî de eleqeyê mîte Newrozî û neteweyê kurdan bi porosesê tarîxî reyde têvernayîş û nasnameyê şarê kurdan bi na xebate zelalkerdiş o.

Kilîçekuyî: Newroze, Neteweyê Kurdan, Kawayê Asinkarî, Efsane

* Wendekarê Masterê, Unîversîteya Mardin Artuklu, Beşê Ziwan û Kulturê Kurdî, ORCID: 0009-0000-0092-2433, mehmettopal21@gmail.com

Edebîyatê Kirmanckî (Zazakî) de Tesîrê Efsaneya Pepûk/Kekû

Bahrî Çabuk*

Amancê na xebate oyo ke edebîyatê kirmanckî/zazakî de tesîrê efsaneya pepûk/kekûyî analîz biko. Na efsane, hedîseyêka xeyalî û kehene ra îlham girewto û folklorê kurdan mîyan de cayêko muhîm gêno. Efsaneya milçîka pepûk/kekû bawerîyêka kan û kewnare ya. Di edebîyatê kurdî yê fekkî yê şarî de efsaneya pepû/kekû cayêko taybet gêna. Bi goreyê bawerîya kurdan milçîka pepû/kekû bi kurdî zirçena. Na efsane mintiqayêka hîra de yena vatiş. Na efsane ser o sanikî ameyê vatiş, kilamî ameyê lornayîş, romanî ameyê nuştîş, filmî ameyê antene. Hetê metodî ra, na xebate bingeyê xo metnanê nuştekiyan ra girewto û înan ser o ameya amadekerdiş. Hetêk ra efsaneya pepû/kekû, heto bîn ra zî eserê ke tesîrê nê efsaneyî ra edebîyatê kirmanckî de ameyê nuştene merkezê xebata ma yê. Ma xebata xo versiyonê nê efsaneyî ke ameyê arêdayîş û nuştîş ser o analîz kerd. Bê nînan zî ma romanê *Kilama Pepûgî* û şîirî *Kekû* ra îstîfade kerd. Edebîyatê kirmanckî de tesîrê efsaneya Pepû/kekû esto. Ma efsaneya pepûk/kekû goreyê hewt metafor û tewiranê edebîyatî analîz kerd. Nê metaforî damarî, kardî, kenger, tewreyo dîrnaye, teyr, kiştîş û poşmanî yê. Bi goreyê ma efsaneya pepûk/kekû de temaya tewr muhîme û merkezîye kiştîşê waye û birayî yo. Reyna temaya birakuji esasê xo de bingeyê na tema ya. Ma na tema ser o tesîrê nê efsaneyî tewiranê edebîyatî ra yew romanî de, yew şîire de cigêrayîş kerd û tesîrê efsaneyê Pepû/kekû ame dîyayîş.

Kilîçekuyî: mît, folklor, edebîyatê Kirmanckî, efsane, pepûk/keku, birakuji

* Wendekarê Masterê, Unîversîteya Mardin Artuklu, Beşê Ziwan û Kulturê Kurdî, ORCID: 0009-0006-5118-6425, bahri.c@hotmail.com

Eksenê Mîtolojîyî de Estanekanê Kirdkî de Rolê Birayê Qicî

Erkan Yıldırım*

Mîyanê qal û metnanê edebîyatê fekkî yê kirdkî de birayo qic sey unsurêk vejîyeno meydan û mîyanê karakteranê bînan de taybetîya xo mocneno ra. Berhemê ke birayo qic mîyanê karakteranê bînan ra nêaqitîyo û nêvecîyo vernî çînî yo. Berhemê ke tede birayo qic ca bigîro, teqez xo dîyar kenê. Birayo qic goreyê karakteranê bînan rolê xo keno pîl û taybetîyanê xo mocneno goşdar û wendoxan. Estanekî ke tede karakterê birayê qicî ca gêne birayo qic dînamîkanê estanekan dîyar keno. Zehfê reyan birayo qic mîyanê prosesê qale yan metnî de bedilîyeno beno lacê padîşayî, seydwana, embazo qic ûsn. Gama estanikan de karakterê birayê qicî bi heman dînamîkan ra tetbîk beno, fehm beno ke karakterê birayê qicî û qehremananê mîtolojî manenê yewbînan. Birayo qic berheman de rolê qehremanîye de yo. Merdiman xelesneno, xiraban yan zî xirabê efsûnîyan kişeno, ceza dano înan. Birayo qic her taybetîyê qehremanan xo de mocneno; başan rê baş û rûken, xezeban rê neyar o. Wext yêno bi fêlan xiraban xapêneno, înan ra heyf gêno. Birayo qic berheman de formê merdimî de yo, la ganîyan/ efsûnîyanê girdan de pêro dano. Înan bi şûr yan zî tîr-kemanê xo kişeno. Birayo qic, rewşa estaneke, serebutê estaneke vurneno û peynîya estaneke goreyê kerdişanê xo tayîn keno. Ma zî na xebata xo de estanekî ke tede karakterê birayê qicî vîyarenî ser o vinderî û nê estanekan de rol û tesîrê birayê qicî ser o tesnîfan bikerî. Ma do birayê qicî goreyê zanayîş, qehremanî, birehmî û averşîyayîşê ci binirxîn. Estanekan de birayo qic bi her kesî tekilîya xo rameno û berheman de hereket peyda keno. Goreyê nê hereketî estanekî durax bi durax geyrenî û mesajanê xo birayê qicî ser a danî.

Kîlîtçekuyî: birayo qic, qehremanê mîtolojîkî, edebîyatê fekkî, kirdkî

* Pîsporê Zanistî, Unîversîteya Mardin Artuklu, Beşê Ziwan û Kulturê Kurdî

Bi Goreyê Sewbîna Varyantan Sanika Pepûkî

Mehmet Şah Aslan*

Sanika Pepûkî miyane şarê kirdan de yew sanika zaf meşhûr a. Nika her çikas ver bi vindîbiyayişi şêro zî hema zî miyanê şarê kirdan de sey sanika pepûkî, şanika pepûgî yan zî meseleyê Kekuyî yena zanayiş. Heta ma ferq kerd ke teyra pepûke sewbîna miletan de zî sey yew teyra ecêbe yena vînayiş. Ma ena xebata xwu de waşt ke Sanika Pepûge bi goreyê sewbîna mintiqayan analiz bikerê. Ma mintiqaya Dêrsim û Gimgimî ra di varyantî girewtî. Mintiqaya Dêrsimî ra yew varyant kitabê Nadîre Guntaş Aldatmaz *Folklorê Kirmancan Ser o* ra û varyanto bîn zî kitabê Alî Aydın Çiçekî *Pepûkî* ra girewt. Ma mintiqaya Gimgimî ra yew varyant kitabê Alî Beytaş *Şaismayîlî* ra girewt. Varyanto bîn zî arêkerdoxê ci Alî Aydın Çiçek, serra 2016î de bi nameyê “Şanika Pepûgî” rojnameyê Newepelî de weşanayîbî, ma uca ra girewte. Varyantê mintiqaya Pîranî, ma kitabê Mehmet Selîm Sertî *Folklorê Pîranî* ra girewt. Varyantê mintiqaya Xinisî, ma kitabê Alî Aydın Çiçekî *Sayê Marû* ra girewt. Mintiqaya Xarpêtî ra varyanto ke Xezala Şarikî arê dayo, mintiqayê Licê ra varyanto ke Roşan Lezgînî arê dayo, mintiqaya Çewlîgî ra zî varyanto ke kitabê Münevver Akbana *Waka Lu* de vîyareno girewt. Ma na xebata xo de nê varyantî daye têver, cîyayî û seypêbiyayîşê varyantan ser o vindertê.

Kîlîçekuyî: Sanika Pepûkî, şanika pepûgî, varyant, Ziwanê Zazakî, kirdkî

* Wendekarê Mastêrî, Unîversîteya Mardin Artuklu, Beşê Ziwan û Kulturê Kurdkî, ORCID: 0009-0003-8160-3056, aslanmehmetsah3@gmail.com

Edebîyatê Fekkî yê Zazakî de Efsaneya Şahê Maran

Pınar Yıldız*

Efsaneya Şahê Maran edebîyatê şarî mîyan de û zafê kulturan de, bi şekil û varyantanê cîya-cîyayan est a. Na efsane zafane dimayê bêmergîye de gêrayîşî û îxanetî temsîl kena. Edebîyatê fekkî yê kirmanckî (zazakî/dimilî) de zî cayêko muhîm yê efsaneya Şahê Maran est o. Na efsane bi zazakî herêm ra herêm sey “Sayê Marû, Sayê Morû, Şayê Mora, Şahê Mara, Şahê Maran, Şah Maran, Şay Maran, Şay Marûn, Şahmaron, Şiex Maru (Şê Maru)” name bîya. Ma tayê kitabane sanikanê dimilî de rastê efsaneya Şahê Maran ameyê ke na efsane nê kitabane de sey estanikêk ca girewtîbî. Nê varyantan ra tayê zaf kilm ê, înan ra tayê hîna derg ê. Reyna albuma Metîn Kemal Kahramanî ya bi nameyê “Saê Moru Bir Aşk ve Ölümsüzlük Masalı Şahmaran” bi kirmanckî, kurmanckî û tirkî na efsane bi varyantêkê zaf hîrayî tamam kena. Na xebata de ma do varyantanê Şahê Maran yê zazakî bidê têver û înan analîz bikê. Varyantê ke ma edebîyatê fekkî yê şarî de tespît kerdê û na xebate de ameyê tehlîl kerdene, hetê nê arêkerdoxan ra ameyê arê dayene: Hîrê varyantê cîyayî Alî Aydın Çiçekî herêmanê Têkman, Dêrsim û Gimgimî ra arê dayê. Mıntıqayanê Gimgim û Dêrsimî ra di varyantê cîyayî zî hetê Murat Çiçek û Nadîre Guntaş Aldatmaz ra ameyê arê dayene. Mıntıqaya Sêwregi ra varyantêk Feyza Adabeyî arê dayo. Mıntıqaya Çewlîg ra di varyantî Îsmet Bor û İbrahim Bukanî arê dayê. Ayşe Kaya mintiqaya Bongilanî ra, İrfan Sîmserkîsijî Sîmserkîs ra varyantêk arê dayê. Malmîsanijî mintiqaya Gêlî ra varyantêk arê dayo ke kitabê İhsan Esparî de ca gêno. Ma do na xebate de nê varyantanê mintiqayanê cîya-cîyayan bidê têver û nê varyantan ser o analîzêko têvernaye amade bikê.

Kilîçekuyî: Şahê Maran, Şayê Mora, Şahê Mara, Sayê Marû, Sayê Morû, Şah Maran, Şay Marûn, Şahmaron, Şiex Maru

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü, Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, orcid: 0000-0002-8175-0879, pinaryildiz@artuklu.edu.tr

Banga Şidetê û Mînakên Lehengên Mîtolojîk di Helbestên Cegerxwîn de Fetullah Uçmaz*

Cegerxwîn di nav Wêjeya Kurdî a Nûjen de xwedî cihekî taybet û xweser e. Hem pêûsa wî hem jî helwesta wî ji bo derdorên edebî yên kurd bûye îlham. Tenê ne dema xwe, îro jî bandora wî berdewam e. Cegerxwîn bi tesîra bûyerên di wê demê û bi taybetî jî bi tesîra nêrîna sosyalîst bi awayekî hişk helbest nivîsandine. Ew di helbestê de rasterast propagandaya nêrîna sosyalîst dike ku di wê demê kesên bi vî awayî nivîsîne kê in. Dîsa bi tesîra nêrîna sosyalîst ew bi awayekî eşkere banga şidetê dike û gelek caran şidetê tekane rê ji bo çareseriyê dibîne. Meseleya şidetê gelek caran hatiye niqaşkirin ku gelo bi awayekî eşkere bikaranina şidetê di wêjeyê de dibe an nabe. Tenê ne Cegerxwîn piraniya wêjeyanên bi tesîra realîzma sosyalîst nivîsîne bi vî awayî banga şidetê kirine û şidet gelek caran wek karekî/çalakiyeye pîroz dîtine. Ew şideta ku qala wê tê kirin û di vê gotarê de jî tê niqaşkirin şideteke polîtîk e. Ji aliyê din ve tê dîtin ku Cegerxwîn di helbestên xwe de ev şideta polîtîk bi referansên lehengên mîtolojîk bi kar aniyê. Wî lehengên di mîtolojiya kurdan de cih digirin wekî Kawayê Hesinkar, Rustemê Zal, bi awayekî modern û bi referansên modern di helbestên xwe de bi kar anîne. Şûr û mertalên van bi destê Cegerxwîn gihiştine vî zemanî û ew hez dike civanên Kurd van kesan mînak bigrin û wekî wan şer bikin û berxwe bidin. Ew bi awayekî sistematîk jî aliyê Cegerxwîn ve li hember axa, şêx û dagirkeran hatiye bikaranîn. Di vê xebatê de, bi rêya rêbaza “analîza metnan” helbestên Cegerxwîn di çarçoveya fikra realîzma sosyalîst, şideta polîtîk û mîtolojiyê de dê bîn nirxandin.

Peyvên Sereke: Cegerxwîn, helbesta modern, mîtolojiya kurdî, realîzma sosyalîst, şideta polîtîk.

* Xwendekarê Masterê. Zanîngeha Mardin Artuklu, Enstîtuya Zimanên Zindî li Tirkiyeyê, Beşa Ziman û Çanda Kurdî. fucmaz6521@gmail.com

Mîyanê Huqûqê Şarî de Mîtolojî

Mehmet Emin Gökdemir*

Mîtolojî, tewr dewrê verênanî yê tarîxî ra heta nika komelan neeslbinesl neqlbîyaye; efsaneyî, estanikî, hîkayeyî yê bawerî yê. Însananê verînanê ke hama fizîk û xozayê dinya fehmnêkerdîbe înan rê nê çîyî ecêb ameyê û nê çîyan rê yew manaya pîrozîye înan da. Hîkaye, estanike û efsaneyanê mîtolojîkan de babeta tewr sereke; têkîlîya însan xozayî ya. Semedo ke mîtolojî bi neqlbîyayîşî reyde reseno dewranê bînan semedê tradîsyonî û kulturî rê beno çimeyêko muhîm. Kultur û tradîsyonê her komelî, semedê ameyox û îstîqbalê ê komelî yo hemparî rê tesîldarê sereke yê. No kultur û tradîsyon semedê pîyacuyayîşî rê beno viraşttoxê qaîdeyanê hemparan. Semedê pîyacuyayîşêko haşt ganî nê qaîdeyî her wext xo biresnê edaletî, wextanê verînan de no edalet xo mîtolojî de sey îlah û îlaheyan nawneno. Mîtolojîyê dinya de goreyê bawerîyan semedê îlah û îlaheyanê Utu, Enkî, Maat, Şamaş, Themis, Nemesis, Dike, Astreae û Justitia ê tewr zêde yenê zanayene. Nê mîtî her kulturî de tay seyyew tay zî cîya motîfan reyde ameyê teswîrkerdene. Mîtê herêmê Mezopotamyayî de Sumerijan, Akadijan, Persan, Zerduştîyam têkîlîya cuya Zazayan, kulturê Zazayan û edaletê Zazayan ser o têsîr kenê û mîyanê motîfan de xo nawnenê. Efsaneyê Mem û Zîn, Kawayo Asinkar, Sîmurg, Şahmeran, Bîyîşê Êzîdîyan, Duzgin Bawo bi neqlbîyayîşî reyde dewranbidewran ameyê ewroya kulturî û mîyanê cuya rojane de tradîsyonêk huqûqî de wîjdan, raştîye û erjanê etîşî ser o têsîr kenê. Babetê nê nuştişî; têsîrê tradîsyon û kulturî rê çî yo û huqûq û edalet mîyanê şarî de senî ca girewtê yê yê.

Kilîdçekuyî: Mîtolojî, Huqûq, Edalet, Zaza

* Wendekarê Lîsansê Berzî, Unîversîteya Artukluyî Ya Mêrdînî Enstîtuyê Zîwananê Ganîyan Yê Tırkîya Şaxê Mayzanîstê Zîwan û Kulturê Kurdan, <https://orcid.org/0000-0002-1188-509X>, emingokdemirav@gmail.com

Bikaranîna Unsûrên Mîtolojîk di Helbesta Hewramî ya Klasîk da

Semih Gezer*

Mîtolojî weku çavkanîyeke sereke di edebîya klasîk da bi rêya mezmûnan her tim hatiye bikaranîn. Ev çavkanî carinan bi hunera telmîhê û carinan jî bi hunera teşbîhê weku leheng û kesayetên mîtolojîk di helbesta klasîk da cih digire. Şa'irên klasîk ji bo hêz û wateya vegotinê bêtir zêde bikin li kêleka folklor, dîn, tesewuf, bûyerên tarîxî di malik û sirteyên xwe da unsûrên mîtolojîk bi aweyekî zelal bi kar anîne û ji vê menbe'ê sûd wergirtîye. Ev yek jî nîşan dide ku têkilîya edebîyat û mîtolojîyê zêde xurt e. Ev rewş ji bo edebîyata Rojhilata Navîn ya tamamî gelan bi vî rengî ye. Dema em berê xwe didin edebîyata Kurdî ya klasîk heman tişt li vir jî derdikeve pêşberî me, lê em xebata xwe bi edebîyata Kurdî/Hewramî ya klasîk sînordar dikin. Di vê xebata xwe da em li ser unsûrên mîtolojîk disekinin û ev unsûr çawa di helbesta Hewramî ya klasîk da hatine bikaranîn dîyar dikin. Malikên ku kesayet, leheng û mekanên mîtolojîk di nava xwe da dihewînin weku mînak hatine şirovekirin. Derbarê her unsûreke mîtolojîk da agahî hatiye dayîn.

Bêjeyên Sereke: Hewramî, edebîyata klasîk, unsûrên mîtolojîk, mîtolojî.

* Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Kürt Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-6967-0948 s.gezer@alparslan.edu.tr

Kesayetên Yewnanîya Antîk di Edebîyata Kurdî (Kurmancî) ya Klasîk de Mesut Arslan*

Yek ji dewlemendîya edebîyata Kurdî ya klasîk cîhana kesayetên e. Bi taybetî kesayetên dîrokî/mîtolojîk regekî cuda û kûrahîyeke edebî daye helbesta klasîk. Di nav wan navan da jî kesayetên Yewnanî cihekî taybet digirin. Ji ber ku Yewnana Antîk li gel şaristanîya Misrê, Mezopotamyayê warê mîtolojî, felsefe/hîkmet, zanîn, avahîsazî û bijîşkîyê tê qebûlîkirin. Vê şaristanîyê bi rêya wergêranan bandor li şaristanîya Îslamê jî kirîye. Bi taybetî di serdema Xilafeta Ebbasîyan da berhemên wan hatine wergerandin, xwendin û şirovekirin. Vê yekê tesîr li edebîyatê jî kirîye. Helbestvanên Kurdî jî di berhemên xwe da kesayetên Yewnanî yên dîrokî gelekî telmîh kirine ango navên wan di nav konteksta helbestê da bi bîr anîne. Di vê xebatê da em di nav nimûneyên edebîyata Kurdî ya klasîk da li şopa kesayetên Yewnanî yên dîrokî digerin: Eflatûn/Felatûn (Platon), Erîsto (Aristoteles), Eqlîdes (Eukleides), Suqrat/Soqrat (Socrates), Boqrat (Hippokrates), Calinos (Galenos), Talis (Thales) û Îskender (Alexander the Great). Em dibînin ku helbestvanên Kurdan yên weku Remezanê Kurdîkî, Melayê Cizîrî, Feqîyê Teyran, Ehmedê Xanî, Şêxê Meczûb, Fethî û Hezîn navê wan di berhemên xwe da bi bîr anîne lê ji ber kîjan taybetîyên wan û di nav çî kontekstê de? Amanca me ew e ku em van nimûneyan berhev bikin û rola bikaranîna van navan di nav konteksta helbestê da dîyar bikin da ku helbesta Kurdî ya klasîk baştir bê famkirin.

Bêjeyên Sereke: Edebîyata Kurdî ya klasîk, kesayetên dîrokî, Yewnana Antîk, feylesofên Yewnanî.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-7929-0631 mesutarслан@artuklu.edu.tr

Di Seyfulmulûk û Bedî'ulcemala Sîyahpoş da Hêma û Kesayetên Mîtolojîk

Seher Karak*

Mîtolojî yek ji wan çavkanîyên edebîyata klasîk e ku nivîskaran jê sûd wergirtiye. Helbestvan û nivîskaran ji bo hêza vegotina xwe xurt bikin gelek çaran hêma û sembolên mîtolojîk bi kar anîne. Em di gelek berhemên Rojhilata Navîn da rastî sembol û hêmayên mîtolojîk tên. Bi taybetî jî unsûrên efsanewî û mîtolojîk di qada edebîyatên Îranî da gelekî dewlemend e. Edebîyata Kurdî jî perçeyek ji edebîyata vê axê ye û ji unsûrên van edebîyatên derdora xwe jî sûd wergirtiye. Weku edebîyatên cîranan em di berhemên edebîyata Kurdî da jî rastî hejmareke zêde ya hêma û sembolên mîtolojîk tên. Gelek helbestvan û nivîskarên Kurd di berhêmen xwe yê edebî da cih dane kesayet, sembol û hêmayên mîtolojîk. Bi bikaranîna van hêma û sembolan hêza vegotina berhemên Kurdî xurttir kirine. Sîyahpoş helbestvanekî sedsala 18em e û yek ji wan helbestvanê me ye ku di berhema xwe ya bi navê *Seyfulmulûk û Bedî'ulcemalê* da gelek kesayet û unsûrên mîtolojîk bi kar anîne. Di vê xebatê da me bi kurtasî behsa Sîyahpoş kir û unsûrên mîtolojîk yê ku di mesnewîya wî ya bi navê *Seyfulmulûk û Bedî'ulcemalê* da derbas dibin, tesbît kirin. Herweha me mînakên di berhemê da destnîşan kirin û ew ji aliyê unsûr û kesayetên mîtolojîk ve nirxandin.

Bêjeyên Sereke: Mîtolojî, edebîyata Kurdî, Sîyahpoş, *Seyfulmulûk û Bedî'ulcemal*, efsane.

* Yüksek Lisans Mezunu, Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye'de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-9873-4456 seherbisar@gmail.com

Zimanê Mîtosê li gor Teorîya Claude Levi-Strauss

Mehmet Yonat*

Claude Levi-Strauss yek ji teorîsyenên strukturalîzmê ye ku li gorî wî mîtosên dunyayê dikarin bi xwendineke strukturî bîn analîzkirin. Strukturalîzm ku yek ji teorîyên bingehîn ya zimannasîyê ye, di qadên din yên zanistên civakî da jî hatîye tetbîqkirin her weku psîkolojî, sosyolojî û antropolojîyê. Li gorî Levi-Strauss zimannasî di nav zanistên civakî da ew zanist e ku herî zêde nêzikî zanistên fennî ye. Lewra avanîya ziman derhişî ye. Ew jî nîşan dide, ku ev avanî xwedîyê sistemeke serbixwe ye ku analîza wê û teorîyên bo wê zêdetir qahîm û pêşketî ne. Di vê xebatê da îdiayên Claude Levi-Strauss yên li ser zimanê mîtan tê nirxandin. Ev sistema ku Levi-Strauss pêşxistî di bin bandora têkilîya dualî (binary) ya foneman da maye ku ji hêla Roman Jakobson ve hatîye teorîzekirin. Li gor Levi-Strauss çawa ziman xwedîyê fonem, morfem, sememan e, her weku wê mît jî xwedîyê mîteman e. Ev mîtem jî weku foneman li ser dualîyekê tê avakirin. Wî ji bo ku mîteman nîşan bide mîta Odîpûsî mînak daye ku di dawîya vê xebatê da dê bê parvekirin. Ji bo ku di vê xebatê da em bigihîjin amancê, rêbaza hatî şopandin ev e: pêşî ka zimannasîya binyadger çî ye, em li ser wê sekinîn. Bo wê, nêrînên Saussureê pêşrevê zimannasîya binyadger yên derbarê zimannasîyê yên weku avanîya xuyanî û kûr, sign (nîşan), signifier (nîşanker) û signified (nîşankirî) hatine nasandin û vegotin. Piştî, têkilîya sîntagmatîk û paradîgmatîk hatîye terîfkirin ku ev têkilîyên zimannasîyê du cure têkilî ne ku li ser têkilîya perçeyên zimanî disekine. Famkirina van têkilîyan dê ji bo famkirina strukturalîzma paradîgmatîk ya Levi-Strauss gelekî bi kêr bê. Piştî teorîya dualî (binary) ya Roman Jakobson ya derbarê foneman da tê terîfkirin ku ev dualîbûn di teorîya zimanê mîtosê da ji bo nirxandina mîteman ya dualîtî elzem e. Piştî ku ev teorîya zimannasîyê ya binyadger hate terîfkirin, em li ser analîza termên xizimîyê ya Levi-Strauss radiwestin ku ew jî bingeh e bo famkirina zimanê mîtosê. Herî dawî zimanê mîtê ya Levi-Strauss tê terîfkirin û alîyên wê yên kêrhatî û yên kêrhatî tên gengeşîkirin. Ev xebat dê alîkarê qada mîtolojîya Kurdî bibe. Lewra ew dê îmkana bide mîtologên Kurdî da ku karibin mîtosên Kurdî bi nêrîna binyadger binirxînin.

Bêjeyên Sereke: Strukturalîzm, Levi-Strauss, Saussure, Jakobson, zimanê mîtê.

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-8576-7486 mehmetyonat@artuklu.edu.tr

Bikaranîna Bûyer û Lehengên Mîtolojîk di Pirtûkên Hînkirina Kurdî da

Şehmus Kurt*

Di pêvajoya hînkirina zimanî da pêşkêşkirina agahiyên derbarê bûyer û lehengên mîtolojîk kiryareke berbelav e. Ji ber vê yekê di pirtûkên hînkirina zimanî da bûyerên mîtolojîk û jîyan û serpêhatiyên lehengên mîtolojîk bi awayê kurtkirî an jî sererastkirî weku metnên xwendin an jî guhdarîkirinê tên pêşkêşkirin. Bi vî awayî li ser giringîya têkildarîya ziman, çand û dîrokê tê rawestin. Gava mirov li hînkirina Kurdî ya li Tirkîyeyê dinêre ku xwedî şert û serpêhatîyeke taybet e, tê dîtin ku di pêvajoya hînkirina wî zimanî da jî kiryarên weku vê hene. Nivîskarên pirtûkên hînkirina Kurdî ya li Tirkîyeyê jî agahiyên derbarê bûyerên mîtolojîk û dîrokî û agahiyên derbarê lehengan da weku materyalên hînkirinê adapte kirine. Pirtûkên hînkirina Kurdî jî ji bo nîşandana giringîya têkildarîya ziman, çand û dîrokê di gel agahiyên bûyerên mîtolojîk yên weku Newrozê û lehengên weku Kawayê Hesinkar cih dane efsane û destanên evînî yên weku *Memê Alan* û *Siyabend* û *Xecê* û ew weku metnên xwendinê an jî yên guhdarîkirinê pêşkêş kirine. Di vê xebatê da lê hatîye vekolîn ka di pirtûkên hînkirina Kurdî yên weku *Hînker*, *Kurdîya Nûjen* û *Mamoste* da ku di hînkirina Kurdî ya li Tirkîyeyê hatine bikaranîn, bûyer û lehengên mîtolojîk çawa hatine nîşandan û di pêvajoya hînkirina kurdî da çawa hatine pêşkêşkirin.

Bêjeyên Sereke: Hînkirina Kurdî, pirtûkên hînkirina Kurdî, mîtolojî, bûyera mîtolojîk, lehengê mîtolojîk.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-1083-8133 sehmskurt@artuklu.edu.tr

Bikaranîna Mîtolojîyê di Hînkirina Zimên da: Rewşa Kurmancî

Resul Geyik*

Hebûna mîtolojîyê di hînkirina ziman da nêzîkatîyeke piralî ye. Bikaranîna mîtolojîyê di hînkirina ziman da giringîya têgihîştina çarçoveya çandî, hîlbijartina efsaneyên têkildar û afirandina plansazîyên dersê yên balkêş destnîşan dike. Amanca vê di atmosfereke xweş û rehet da, xwendekaran marûzî mijar, tema û rêgezên dersê bike. Dewlemendkirina peyvan, hînkirina rêzimanê û vekolîna fahmkirina çandî di stratejîya hînkirinê da xwedîyê nirxeke giranbuha ye û di nav demê da ev giş dibin sedema fêrbûna ziman. Fêrbûna hevkar, axaftin û nîqaşên afirîner û ramana rexneyî bi nîqaş, proje û nirxandinên têkildarî mîtolojîyê tên teşwîqkirin ku mamosta û xwendekar di hawirdoreke kêmtres da ji vê pêvajoyê derbas bibin û bi saya bikaranîna hêmanên mîtolojîk çanda xwe hîn bibin. Weku metodolojî mirov dikare hêmanên mîtolojîyê ji bo hînkirina peyv, rêziman, çalakîyên xwendin, nivîsîn, guhdarîkirin, projeyên afirînerî û xebatên çandî bi kar bîne. Bi saya bikaranîna mîtolojîyê xwendekar, mamosta dikarin hay ji hêmanên çandî û dîroka xwe bibin û di ser ra bi awayekî pedagojîk jî dikarin peyv û rêzimana li gorî temen û asta xwe hîn bibin. Hilbijartin û bikaranîna vê mijarê ji ber du sedeman gelek giring e: yek balê dikişîne ser potansîyela fahmkirina hêmanên mîtolojîyê û dudu jî bi nirxandina hêmanên zimên pêşketina zimên e. Lewma bikaranîna rêbaza hînkirina bi naverokê (Content Based Education) ji bo hêmanên mîtolojîk gelek watadar û kêrhatî ye.

Bêjeyên Sereke: Mîtolojî, Kurmancî, perwerde, hînkirina ziman, rêbaz.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Türkiye’de Yaşayan Diller Enstitüsü Kürt Dili ve Kültürü Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3516-098X resulgeyik@artuklu.edu.tr

Grafik Tasarım ve Yaratılan Mitler: Görsel Göstergebilim Yoluyla Logolara Bir Bakış

Hacer Hancı*

Grafik tasarımın mitoloji ile ilişkisini değerlendirmeyi amaçlayan bu çalışmada, grafik tasarım ürünü olan logolara odaklanılmıştır. Logoların hedef kitlede üretmeyi amaçladığı anlamların mitsel anlatılarla bağlantısı çözümlenmeye çalışılarak, modern çağlarda ortaya çıkan bir disiplin olan grafik tasarımın mitoloji ile ilişkisi ortaya koyulmaya çalışılmaktadır. Barthes'in göstergebilim içerisinde ele aldığı başlıklardan biri olan mit, öykü olarak da anılır. Mitler deneyim, pekiştirilmiş ya da güdülenmiş fikirler, yüceltilmiş değerlerle birlikte ortaya çıkarken; insan ya da doğa olaylarını açıklamak amacıyla doğaüstü varlıklara veya olağan üstü eylemlere başvurur. Kuşaktan kuşağa geçen bu anlatılar aynı zamanda kültürle de yakın ilişki içerisinde. Diğer yandan kültürle olan ilişkisine benzer biçimde mitler arka planlarında bir ideoloji de taşırlar. Değişen coğrafyalarda, kültürlerde ve tarihsel çağlarda ifadeleri farklılaşsa da insan topluluklarının açıklama ve anlama ihtiyacının değişmediği; bu bağlamda ürettiği anlatıları, öyküleri ve mitleri aynı zamanda dünyevi ve maddi amaçlarla kullandığı görülmektedir. Bu mitlerin ideoloji ile de ilişkisini ortaya koymaktadır. Grafik tasarımcı da ürünleri aracılığıyla müşterisinin hedef kitlesine yönelik olarak mesajı yüzeyler üzerinde kurgularken, kimi zaman anlamlar yarattığı gibi var olan anlamlara yaslanarak da iletişim kurar. Logo; ürün, hizmet, kurum ya da kuruluşla ilgili olsun günün sonunda hedef kitleye ait olduğu yer ile ilgili bir mesaj vermekte, fikir uyandırmaktadır. Çalışma bu sınırlılıklar içerisinde grafik tasarım ürünü olan logoların, görsel göstergebilim çözümlenmesi ile oluşturdukları anlam, diğer bir ifade ile mitlerin izlenmesine yöneliktir. Bu bağlamda kültürel değişimleri ile birlikte gözetildiğinde Ankara ili Çukurambar mahallesinde yer alan logolar rastgele yöntemle seçilerek değerlendirilmiş; sektör, hedef kitle ve aktarılan anlamda mitin nasıl yansıdığı çözümlenmiştir. Bu doğrultuda mitlerin kültür ve ideolojiyle ilişkisiyle paralel biçimde logo üretiminde de kültür ve ideolojinin arka planda nasıl yer aldığı incelenmektedir.

Anahtar sözcükler: Grafik tasarım, mitoloji, göstergebilim, logo, mit.

* Dr. Kastamonu Üniversitesi, hhanci@kastamonu.edu.tr.

Din Psikolojisi Açısından Carl Gustav Jung'un Mitolojik Rüya Analizi

Hafsa Tosun Hafız*

Bu çalışmanın amacı, Carl Gustav Jung'un mitolojik rüya yaklaşımını din psikolojisi perspektifiyle incelemektir. Jung'un analitik psikoloji anlayışının mitoloji ile olan ilişkisini ve bu bağlamda onun rüyalara dair bazı analiz örneklerini değerlendirmek çalışmanın diğer bir amacıdır. Psikoloji alanında öncü bir isim olan Jung, ilk insanın yaşama ilişkin anlam arayışını simgeleyen ve bunu çoğu zaman kutsal hikâyeler vasıtasıyla anlatan mitoloji ile insanın bireysel ve toplumsal manada bilinçdışına uzandığı rüya arasındaki kuvvetli ilişkiye dikkat çekmiştir. Ona göre kolektif bilinçdışı ile fertler ilk insandan bugüne değin önemli bir mirası paylaşmakta ve bu paydaşlık düzeyine rüya yaşantısında ulaşmaktadır. Böylece kişi, rüyaları yoluyla hem kendi benliğini çözümleyecek hem de insan olmak ortak paydasının anlamını idrak edecektir. Mitolojinin insanın anlam arayışının başlangıcını temsil ettiği düşünülürse, uykudaki yaşam biçimi olan rüyalar da bu anlamlı hikâyelerin devamı niteliğinde olacaktır. İki ana başlıktan oluşan bu makalenin birinci bölümünde C. G. Jung'un psikoloji anlayışı, ikinci bölümde ise Jung'un genel manada rüyaya bakışı, spesifik olarak ise onun mitolojik rüya yaklaşımını bazı rüya analiz örnekleri ile açıklanmaya çalışılacaktır. Literatür taraması tekniğinin kullanıldığı bu çalışmada, incelemeci ve açıklayıcı bir yöntem tercih edilmiştir.

Anahtar Kavramlar: Din psikolojisi, mitoloji, Jung, kolektif bilinçdışı, rüya.

* Doktora Tez Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı / Din Psikolojisi Bilim Dalı, ORCID: 0000-0002-4171-8567 hafsatosunhafiz@gmail.com

Tanrısal Emirler ve Yüce Amaçlar Adına: Antik ve Dini Anlatılardaki Suçların Meşrulaştırılması

Hamit Dalgacı*

Bu bildiri, İbrahim'in oğlunu kurban etmesi, İphigenia'nın kurban edilmesi ve İsa'nın çarmıha gerilmesi gibi kritik dini ve mitolojik anlatılar incelenerek, tanrısal emirler veya yüce amaçlar adına yapılan eylemlerin nasıl meşrulaştırıldığına odaklanılmıştır. Baba figürleri aracılığıyla, çocukları üzerindeki mülkiyet hakkı iddialarının ve etik değerlerin ihlalinin analizi, bu süreçte nasıl bir rol oynadığı sorgulanmıştır. İbrahim'in, Tanrı'nın emriyle oğlunu kurban etmeye hazır olması, otoriteye sorgusuz sualsiz itaat etme ve bireysel iradenin tanrısal emirler karşısında nasıl ikincil hale gelebileceğini dramatik bir şekilde ortaya koymaktadır. Bu kıssa, etik değerlerin ve bireyin sahip olduğu öznel deneyimlerin, yüce görülen amaçlar adına nasıl feda edilebileceğini göstermektedir. Agamemnon'un kızı İphigenia'nın, Yunan ordusunun Truva'ya yelken açabilmesi için tanrıça Artemis'e kurban edilmesi, aile içi mülkiyet hakkı ve liderlik sorumluluklarının çatışmasını vurgulamaktadır. Bu anlatı, bireysel hayatın ve etik değerlerin, toplumsal ve dini amaçlar uğruna nasıl gözden çıkarılabileceğinin trajik bir örneğidir. İsa'nın kendi yaşamını, insanlığın günahlarının affi için feda etmesi, bireysel fedakarlık ve kurtuluşun etik ve toplumsal bağlamda nasıl değerlendirilebileceği üzerine derinlemesine bir sorgulama sunmaktadır. Bu kıssa, bireyin kendi iradesini, daha büyük bir iyi için nasıl terk edebileceğini ve bu terkin etik boyutlarını incelemektedir. Bildiri, bu üç kıssanın, tanrısal emirler veya yüce amaçlar adına işlenen eylemlerin meşrulaştırılması sürecindeki ortak temaları ve etik sorgulamaları detaylı bir şekilde analiz etmektedir. Modern toplumlardaki otorite figürleri ve bireyler arasındaki ilişkiler üzerindeki etkilerini değerlendirirken, tanrı veya yüce bir amaç gerekçesiyle yapılan eylemlerin meşrulaştırılmasının tehlikelerine dikkat çekmektedir. Sonuç olarak, bildiri, antik ve dini anlatıların, günümüzdeki suçların ve adaletsizliklerin tanrısal emirler veya yüce amaçlar adına nasıl meşrulaştırılabileceğine dair önemli perspektifler sunmaktadır. Otoriteye itaat, bireysel irade ve etik değerler arasındaki karmaşık ilişkinin, toplumsal adalet ve bireysel haklar perspektifinden nasıl ele alınması gerektiği üzerine kapsamlı bir tartışma sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: İbrahim, İphigenia, İsa, Kurban, Mülkiyet.

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri, ORCID: 0000-0001-6808-2872, hmtldgl@gmail.com

Fars Mitolojisinden Klasik Türk Şiirine Mithra'nın Yansıması

Handan Belli*

Klasik Türk şiiri yalnızca Türk kültürüyle şekillenmemiş aynı zamanda Fars ve Arap kültüründen de etkilenmiştir. Bu bildiride Fars mitolojisinde var olan Mithra üzerine bir inceleme yapılacaktır. Mithra'nın klasik Türk şiirinde kullanımı ile Fars mitolojisindeki anlamları karşılaştırılacaktır. M.Ö. 4. yüzyılda Roma'da da var olan Mitraizm, kaynağını Pers kültüründe var olan Zerdüştlükten alır. Mithra; yükselen Güneş'in, anlaşmaların, sözleşmelerin tanrısı olarak kabul edilerek onun mevsim değişimlerinin sırasını ve düzenini yönettiği, kozmik düzenin devamlılığını sağladığı ve inançların koruyucusu olduğu düşünülmüştür. Edebî metinler üzerine yapılan incelemelerde Fars mitolojisinde yer alan bu ögenin klasik Türk şiirine edebi metin bağlamında girdiğini; ancak Fars mitolojisinde kazandığı anlamdan uzaklaşarak ve değişerek Mithra'nın kullanıldığı görülmüştür. Fars mitolojisinde yer alan Mithra'nın klasik Türk şiirinde daha çok tabiatta görülen ışık, parlaklık bağlamında mihr veya güneş adlarıyla kullanıldığı, Fars mitolojisinde ise bu varlığın ışık ve parlaklığından hareketle ışık tanrısı anlamında kullanıldığı bilinir. Mithra'nın sahip olduğu bu mitolojik tanrı anlamının klasik Türk şiirine hükümdar ve güç ögesi bağlamında güneş imgesiyle yansıdığı görülmüştür, ancak burada yer alan güneş asıl yaratıcının bir gölgesi hükmündendir. Müstakil edebî eserler yanında bu yansımanın bir diğer örneği "Güneş Kasidesi" adlı manzumede güneş-hükümdar imgesiyle görülmektedir. Bu kasidenin incelenmesi çalışmanın tek araştırma konusu olmamakla birlikte Mithra'nın klasik Türk şiirine geçerken değişikliğe uğrayan ögelerin birçoğuna bu bildiride yer verilecektir. Mithra'nın Klasik Türk şiirine yansımasının farklı olması mitolojik ögelerin kültür süzgecinden geçtiğini ve bu mitolojik ögelerin kültürle ve inançla şiirlerde yeniden yer aldığını göstermektedir.

Anahtar Sözcükler: Klasik Türk şiiri, Fars mitolojisi, mithra, mihr, güneş.

* Doç. Dr. İnönü Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Malatya-Türkiye, ORCID: 0000-0002-7732-7912, handan.belli@inonu.edu.tr

Erken Dönem Türk Mitolojisinde Kurt Kültü

Hasan Aksoy*

Konar-göçer hayat tarzına sahip olan erken dönem Türkler, doğayla iç içe yaşamışlar ve sürekli devinim içinde olmuşlardır. Her ne kadar Türkler tarihsel süreç içerisinde farklı coğrafyalarda yaşamış olsalar da Türk kültürü bir bütün olarak ele alınmaktadır. Bu kültürün kadim unsuru olan kurt, Türkler için geniş anlamları ifade etmiştir. Doğada dinamik üstün güçleriyle ve karizmatik özelliğiyle ön plana çıkan kurtların kutsal bir ruh taşıdıkları düşünülmüştür. Türk mitolojisinde ata, kılavuz, koruyucu, kurtarıcı ve soy devam ettirici olarak karşımıza çıkan kurt, kutsal alan olarak görülen kaya resimlerinde, damgalarda, bayraklarda, elbiselerde ve çeşitli eşyalarda motif olarak yerini almıştır. Türkler, kurdu Tanrı'nın kendilerini korumak amacıyla gönderdikleri yardımcıları olarak görmüşlerdir. Bu bağlamda kurt, varlık sisteminde konumunu aşan bir gerçekliğe sahiptir. Kutsal kurt ile kutsal evren arasında sıkı bir ilişkinin mevcut olduğu anlaşılmaktadır. Kurdu fiziksel ve simgesel gücü olduğuna inanılmıştır. Türk kültüründe saygın bir hayvan olarak görülmüş, olağanüstü fiziki kuvveti ve yırtıcılığı, Türklerin yaşama azmini ve savaş gücünü simgelemiştir. Bir nevi kurt, Türklerin askeri ve konar-göçer yaşamıyla birleşmiştir. Bu çalışmada, erken dönem Türk mitolojisinde ata, kılavuz, koruyucu, kurtarıcı ve soy devam ettirici olarak görülen kurt üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda kurda hangi kutsal nitelikler yüklendiği açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Erken dönem Türkler, Türk mitolojisi, Türk kültürü, kurt, kütler.

* Dr., Konya Genel Türk Tarihi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-3161-5895, drhasanaksoy61@gmail.com

Klasik Mitoloji'nin İngiliz Edebiyatı'na Yansımaları: Jeanette Winterson'un Atlas'ın Yüğü Örneği

Hazar Faruk Güven*

Erhan Aden*

Edebiyat eserlerine anlam ve derinlik katan mitler yazın serüveni boyunca yazarların dikkatini çeken en önemli referans kaynaklardan biri olmuştur. Özellikle Batı Edebiyatı'nda Yunan ve Roma mitleri kendilerine genişçe yer edinmiştir. Bu bağlamda çağdaş İngiliz Edebiyatı'nın başat yazarlarından olan Jeanette Winterson klasik mitolojinin bu zengin mirasından oldukça faydalanmıştır. Geniş bir mitoloji yelpazesine sahip olan yazar *Atlas'ın Yüğü* adlı öyküsünde Yunan Mitolojisi'ndeki titan Atlas (gökyüzünü omuzlarında taşımakla cezalandırılan titan) ve yarı ölümlü bir kahraman olan Herakles karakterlerine değinir. Herakles ve Atlas'ın efsanelerini odağına alan öykü modern bir uyarlamadır. Titanların Savaşı'nda baş tanrı Zeus'a isyan eden ve bundan dolayı mütemadiyen gök kubbeyi omuzlarında taşımakla cezalandırılan Atlas, Winterson'a göre modern bireydir. Yazar Antik Çağ'ın mitolojik karakterlerini çağlarının ötesinde günümüz dünyasına entegre eder. Atlas'ın sırtındaki yük fiziksel bir ağırlık olmakla beraber duygusal ve psikolojik bir yük olarak da dikkat çeker. Yazar bu vesileyle modern insanın günümüz dünyasında karşılaştığı sorunları irdeler ve bu sorunlara bir çözüm bulma arayışına girer. Başka bir deyişle Atlas ve Herakles'in mitlerine yeni bir yorum katarak okuyucuya sunar. Böyle bir çalışma antik mitlerin zamanının ötesinde hala nasıl güncel ve etkileyici olabileceğini gösterir.

Anahtar Kelimeler: Mythology, Jeanette Winterson, Atlas, Heracles, modernism.

* Dr. Mardin Artuklu Üniversitesi, hazarfarukguven@artuklu.edu.tr

* Öğretim Görevlisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, erhanaden@artuklu.edu.tr.

Uğur ve Uğursuzluk Dikotomisinde Çarşamba Günü: İnanış ve Ritüeller Hilal Erdoğan Aksu*

İnsanoğlu yaratıldığı günden beri varoluş amacı, dünyaya gelişi, dünyadan gidişi gibi kendine dönük soruların yanı sıra yaşamını sürdürdüğü dünya hakkında da dışa dönük pek çok soru sormuştur. İçine doğduğu dünyanın başlangıcı, sonu, yaradılışı, amacı, nedeni, niyesi ve nasılı gibi sayısız sorulara kendince verdiği tüm yanıtlarla kendini ve yaşadığı çevreyi anlamlı hale getirmek istemiştir. Anlamlı bir bütünün parçası olma ihtiyacı mitik anlatıları ve ritüelleri beraberinde getirmiştir. Halk takviminin dayandığı mitolojik kökler, insanların yıllar, aylar ve günler üzerinde bir takım inanış ve uygulamalar geliştirmesine sebep olmuştur. Bu çalışmada çarşamba gününün Türklerin dünya görüşünde edindiği yer üzerinde durulacaktır. Baharın yani yeni yılın gelişinin müjdecisi olan cemreler, Türk halk inanışlarında “Ahır veya İlahır Çarşambalar” olarak kutlanmaktadır. Nevruz günü olan 21 Marttan önceki son dört çarşambayı işaret eden bu günler, eski Türk inanışlarında yeni yılın habercisi olarak görülerek çeşitli inanış ve ritüellere sahne olmaktadır. Yılın son dört çarşambası bereket ve kısmet açma temelli ritüellerle halkın yeni yıldan beklentilerini dile getirdiği özel günlerdir. Yılın son çarşambalarının kutlu günler olarak kabul edilmesine karşın Türk halk inanışlarında çarşamba gününün uğursuzluğuna dair inanışlar ve bu inanışlara bağlı çeşitli uygulamalar da mevcuttur. Çarşamba günü bir işe başlamanın uğursuzluk getireceği, o gün çamaşır yıkanırsa evden cenaze çıkacağı, çarşamba günü ekmek yapmanın iyi olmayacağı gibi sayısız örnek vardır. “Çarşamba çarşafa dolanır”, “çarşamba pazarına dönmek”, “çıkamaz ayın son çarşambası” gibi deyimlerde ve “Çarşamba Karısı” adlı demonik bir varlıkta da kendini gösteren çarşamba günü, Türk halkı arasında olumsuz bir çağrışımla kendine yer bulmuştur. Çarşamba gününe dair yaygın bir uğursuzluk inanışının yanında baharın gelmesiyle bolluk, bereket ve rızık artışı gibi halk arasında olumlu bir çağrışıma sahip olan cemrelerin Çarşamba günü düştüğüne dair inanışın varlığı Türk mitolojisinde bir dikotomi oluşturmaktadır. Çalışma, bu iki zıt düşüncenin çarşamba günü odağında nasıl bir araya geldiğini sorgulamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halk takvimi, çarşamba günü, uğursuzluk, uğur, cemre.

* Arş. Gör. Dr., Sakarya Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, ORCID: 0000-0003-0496-6825, herdogan@sakarya.edu.tr

Yaşar Kemal'de Mezopotamya Miti

Hüseyin Yaşar*

Yaşar Kemal'in çocukluk yılları halk bilimi unsurlarının etkin bir şekilde yaşandığı çevrelerde geçmiştir. Halk ozanlarının, âşıkların, dengbêjlerin türküleri gönlüne ve çocukluk dimağına nakşedilmiştir. Halk kültürüne doğuştan temayülü olan yazar, Çukurova, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinin halka ait kültürel değerlerini hikâyeye ve romanlarında genişçe yer vermiştir. Sözlü kültürü yazılı edebiyata dönüştürmüştür. Adı zikredilen bu üç bölgeye büyüleyici unsurlar atfeder. Bu çerçevede Güneydoğu Anadolu bölgesinin sınırları içinde bulunan Mezopotamya bölgesi, Yaşar Kemal için coğrafi bölge olmanın çok ötesinde, insanlığın, medeniyetin neşve u nema bulduğu müstesna yerdir. Mezopotamya, iyiliklerin ve güzelliklerin yurdudur. Yaşar Kemal'in romanlarında Mezopotamya'da yaşayan dinler, inançlar ve etnik yapılar barış içinde yaşarlar. Yaşar Kemal, bunları gizemli bir atmosfer içinde aktarmıştır. *Bir Ada Hikâyesi* dörtlemesinde yer alan *Fırat Suyu Kan Akıyor Baksana*, *Karınca'nın Su İçtiği* adlı ilk iki romanda bu coğrafyaya mitolojik bir anlamlar, söylemler atfeder. Fırat ve Dicle nehirlerinin geçtiği topraklar insanlığın dirildiği mekânlardır. Romanların dilinde destansı ve epik bir anlatım vardır. Tılsımlar, folklorik öğeler olay örgüsünün içine yedirilmiştir. Çalışmada Yaşar Kemal'in romanlarında geçen Mezopotamya sözcüğüne ve bu coğrafyada yaşayan insanlara yüklediği mitolojik semboller ortaya konulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Yaşar Kemal, Mitoloji, Mezopotamya.

* Prof. Dr., Siirt Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-1316-4330, hyasar@siirt.edu.tr

Antik Yunan Düşüncesinde Tanrı Tasavvuruna Dair Bir İnceleme

İbrahim Meral*

Başlangıç sorunu felsefe tarihindeki önemli meselelerden birisidir. Başlangıçlar karanlık, gizemli ve belki de bu nedenle Tanrısaldır. Yunan antik çağının şairleri Homeros ve Hesiodos bu Tanrısal başlangıca dair çeşitli açıklamalar yapmışlardır. Onların bu cüretkâr atılımı şiirsel/mitsel bir dile sahiptir. Ortaya koydukları eserlerle Yunan halkının dinini oluşturmuş, tanrıların insan biçimci bir anlatımını sergilemişlerdir. Şiirsel/mitsel olan bu anlatım adeta bir vahiy havasındadır. Geçmişi ve hatta tüm varlığın kökenini Mnemosyne'den aldıkları ilhamla bilen yahut hatırlayan bu şairler, adeta bir peygamber gibi insanlara bu hakikatleri tebliğ ederler. Antik Yunan'ın bu iki şairinin varlığın kökenine dair ortaya koydukları mitsel açıklamalar felsefî çalışmaların hazırlık safhasını oluşturmaktadır. Başlangıca dair mitsel anlatılar Doğu toplumlarında çok daha erken dönemlerde ortaya konulmuş olsa da felsefî düşüncenin ana vatanı küçük Asya olmuştur. Zira felsefenin ilk öncüleri olan şairler ve filozoflar mistik bir sezgiyle hareket etmekle birlikte, mitolojinin büyüünden sıyrılıp Tanrısal olana yine Tanrısal olan *Logos* ile yaklaşmayı becermişlerdir. Felsefe tarihinde mitostan logos'a geçiş, pre-sokratik filozoflar döneminde gerçekleşen bir aydınlanma olarak kabul edilir. Bu hâkim görüşe karşın bazı felsefe tarihçileri ise söz konusu geçişin böylesine keskin olmadığını savunur. Bu makalede antik Yunan düşünürlerinin farklı bir okuyuşu sunulacaktır. Onların başlangıç yahut Tanrı tasavvurlarının mitsel dilden *doğal* dile evrilişini, ve nihayetinde *theologia*'nın antik Yunan'da doğuşu incelenecektir. Çalışma, pre-sokratik filozoflar içerisinde yer alan Thales, Anaksimandros, Herakleitos ve Ksenophanes'le sınırlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Başlangıç, Tanrı tasavvuru, mitos, logos, theologia

* Yüksek Lisans Öğrencisi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, Sakarya / Türkiye, ibrahim.meral@ogr.sakarya.edu.tr

Klasik Dönem Çin Felsefesinde Yin- Yang Dengesi ve İnsan- Doğa İlişkisi

İlknur Sertdemir*

Kadim Çin tarihinin düşünce geleneği, mistik ve mitolojik öğelerin birbiriyle bütünleştiği bir niteliktedir. Bu öğeler, yoktan var eden bir tanrı inancından uzak olduğundan evrenin oluşumu teorilerinde doğaya dönük olgular ve varlıklar göze çarpar. Çin mitolojisinde kozmogonik mit varsayımındaki Pangu (盘古), gökyüzü ile yeryüzü arasına konuşlanan kozmik yumurta metaforundaki hundun (混沌) içinden yükselen ve gökyüzü ile yeryüzü birbirinden ayrıldığında evrendeki tüm karşıt enerjileri temsil eden Yin-Yang (阴阳) ikiliğini meydana getiren eril özellikteki yaratılış figürüdür. Kaostan doğan bu mite göre, gökyüzü ile yeryüzü ayrıldığında aktif taraf Yang (阳); pasif taraf Yin (阴) olur ve güneş-ay, eril-dişil, yaşam-ölüm gibi karşıtlıklar başta olmak üzere evrende birbirine mevcudiyet kazandıran her oluşumun özü, Yin-Yang ikiliğiyle açıklanır. Pangu mitiyle var olan bu ikilik, metafiziksel alan ile fiziksel alan arasındaki uyuma dayanan Çin felsefesini derinden etkileyebildiğinden klasik dönem düşünce ekollerinin temel kavramları arasında kabul görmektedir. Metafiziksel alan ile fiziksel alan arasındaki uyumun gökyüzü ile yeryüzü arasındaki uyuma atfedildiği ve bu uyumu koruma hususundaki sorumluluğun insana yüklendiği ekol, Konfüçyüs (MÖ 551-479) tarafından öğretilen ilkelerle hayat bulur. Konfüçyüs öğretisinde Yin ile Yang karşıtlıkları; insanın kendisiyle, çevresiyle, tabiatla ve toplumla olan ilişkisinde normatif bir izandadır. Ahlaki davranış kurallarında iyi-kötü eğilimler, hiyerarşik düzende etken-edilgen konumlar ve ideal toplum anlayışında doğruyanlı yaklaşım, Yin ile Yang karşıtlıkları esas alınarak detaylandırılır. Bu çalışmada, klasik dönem Çin felsefesinde Yin-Yang dengesinin mitolojik arka planı tartışılmış ve insan-doğa ilişkisinin Konfüçyüs öğretisinde tanımlandığı şekliyle Yin-Yang ikiliğiyle nasıl uyumlandığı, göğün emrine itaat (zuncong tianming 尊从天命) kuralı üzerinden çözümlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Çin felsefesi, Pangu miti, Yin-Yang, insan, doğa

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Sinoloji Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-4325-3097, ilknursertdemir@windowslive.com

Katabis Mitolojisi ve Yunan Kahraman Kültü

Özel Teraman Hepdinçler*

Katabasis terimi, “iniş” ya da “aşağı inmek” anlamına gelen Yunanca “κατάβασις” kelimesinden türemiştir ve mitolojik geleneklerde, geniş anlamda yeraltı dünyasına ya da ölümler diyarına yapılan herhangi bir yolculuk için de kullanılmaktadır. Bu anlatılarda kahraman ya da tanrı/tanrıça sevilen birinin kurtarılması, sonsuzluğun elde edilmesi, gizli öngörü ya da açıklamalar elde edilmesi gibi farklı amaçlarla yeraltı dünyasına inmekte ve *anabasis* (ανάβασις) aşaması ile yaşayanların dünyasına geri dönmektedir. İnanna, Marduk, Adonis, Osiris, Attis ve Dionysos gibi antik dünyanın belli başlı tanrılarının, doğanın yaşamsal döngülerini yansıtan bu yolculuklara çıkma anlatıları, hem tek tanrılı dinlerdeki ardıllarına ruhun ölümden sonraki yolculuğu, kaderle yüzleşme gibi eskatolojik ve soteriyolojik temalar hem de başta gizem dinleri olmak üzere çağdaş inançlar için örnekler oluşturmuştur. Yeraltına yaptığı yolculuklarda kahramanlar aslında ölmemekte ancak yine de ölümlü ilişkili tecrit ve ıstırapı deneyimlemektedir. Gerçek ölümlüler ise bu anlatılar sayesinde ölüm ve yeraltı dünyasının tekinsiz temalarını, kahramanların insanüstü nitelikleriyle güvenli bir şekilde gözlemleyebilmektedir. Bu genel çerçevede *katabasis* temasının, ölümlü ve ölümsüz olma durumu arasındaki sınırı muğlaklaştırdığı, tapınımcıların bu kahramanlara cesaret, dayanıklılık ve üstünlüğün simgeleri olarak saygı duyduğu antik kahraman kültürleriyle düşünsel olarak bağlantılı olduğu düşünülebilir. Bildiride, Yunan mitolojisindeki *katabasis* kavramının gelişimi, temaya dahil edilebilecek diğer *khitonik* (χθόνιος) motiflerle genel çerçevede ele alınacak, devamında ise yukarıda sözü edilen bağlantıdan hareketle kahraman anlatılarına ve kahraman kültürlerinin karakteristik doğasına odaklanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: *Katabasis*, *anabasis*, kahraman, kült, eskatoloji.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Arkeoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-0266-3476, ozel.teraman@msgsu.edu.tr

Zekeriyyâ b. Muhammed el- Kazvîni'nin “Acâibu'l – Mahlûkât ve Garâibu'ul- Mevcûdât” Adlı Kitabında Melek Tasviri

Eyüp Sevinç*

Zekeriyyâ b. Muhammed el-Kazvîni, İran'ın Kazvin kentinde dünyaya gelmiştir. Çocukluk ve gençliğinin bir kısmını burada geçirmiştir. Aile ve akrabasıyla birlikte Şam'a göç etmiştir. Muhyiddîn İbnu'l-Arabî gibi önemli şahsiyetlerle tanışmış ve onların düşünce fikirlerinden istifade etmiştir. İslam hukuku alanında kendisini yetirmiş ve kadılık görevlerinde bulunmuştur. Okuma ve araştırmaya büyük bir merakı olan el-Kazvîni, özellikle evrenin oluşumu ve işleyişi üzerine derin incelemeler yapmıştır. Evrende insanları hayrete düşüren, onlara tuhaf ve garip gelen ilahi sanat harikalarını araştırmaya başlamıştır. Bunlar ile ilgili elde ettiği bilgileri insanlarla paylaşıp onların ibret alıp dünya lezzetine ve ahiret saadetine ermelerine vesile olmak istemiştir. Bu gayeye yönelik olarak da “*Acâibu'l-mahlûkât ve garâibu'l-mevcûdât*” adlı kitabını kaleme almaya karar vermiştir. Kitapta kozmografya, coğrafya, biyoloji, zooloji ve botanik gibi birbirinden farklı birçok konuyu ele almıştır. Gökyüzünün sakinleri olan melekler de ele aldığı konulardan biridir. Melekler, dünyanın daha yaşanabilir bir gezegen olabilmesi için çalışan varlıklardır. Gökyüzü ve yeryüzünün sevk ve idaresi ile görevlendirilmişlerdir. Bulutlardan aşağıya inen her yağmur damlası melekler tarafından indirilir. Gezegenlerin yörüngelerinde hareket etmesini sağlayan meleklerdir. Bununla birlikte maden, hayvan ve bitkiler, meleklerin ruhlarıyla meydana gelir. Yedi kat semadaki melekler birbirlerinden farklı suretlerde yaratılmışlardır. Her göğün melekleri farklı bir dil ile konuşur ve birbirlerinin dillerini bilmezler. Melekleri yerine getirdikleri görev ve fiziksel özelliklerine göre tasvir eden el-Kazvîni'nin yararlandığı temel kaynak, Yahudi ve Hristiyan mitolojisidir. Yukarıdaki bilgiler bağlamında ele alınan bu çalışmada el-Kazvîni'nin melek tasvirindeki mitolojik unsur ve betimlemeler ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: el-Kazvîni, acâibu'l-mahlûkât ve garâibu'l-mevcûdât, Ay-üstü Âlem, melek, Yahudi ve Hristiyan mitolojisi.

* Dr. Öğretim Üyesi Bingöl Üniversitesi Mütercim ve Tercümanlık Bölümü Arapça Mütercim ve Tercümanlık Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-7855-567X, esevinc@bingol.edu.tr

Karia'daki Aphrodite Euploia Kültü Örneği Üzerinden Mitolojinin Algı Yönetimine Nasıl Bakabiliriz?

Gülsün Acar*

Tanrıça Aphrodite, Grek Panteonundaki on iki tanrıdan biridir. Karia Bölgesi içindeki en yoğun tapınım gördüğü yer Aphrodisias'dır. Grek heykeltıraşlığının M.Ö. 4. yüzyılın ilk yarısında eser vermiş önemli sanatçılarından biri olan Praksiteles'in, meşhur Knidos Aphroditesi heykeli daha sonraki dönemlerde de defalarca kopyalanmış, sikkelerde, kabartmalarda, duvar resimlerinde birçok kez Karia'da ve Karia dışındaki merkezlerde ele geçmiştir. Ayrıca ele geçen birkaç yazıt, tanrıçanın Knidos, Halikarnassos, Kaunos ve Mylasa'da da tapınım görmüş olduğu konusunda ipuçları vermektedir. Tanrıçanın doğum mitosu denizle ilgilidir. Bir başka deyişle Aphrodite, denizin köpüklü dalgalarından çıplak olarak doğmuştur. Çıplaklık, tanrıçanın bedeninde kendisinin güzellik ve zarafetle bağdaştırılmasının nedenidir. Aşk ise tanrıçanın birçok mitosunda onun Eros ile bir bütün oluşturmasına neden olmuştur. Aphrodite birçok mitos da kendisini ön plana çıkarmamış olsa da onun güçlü olduğunu gösteren epitethleri olmalıdır. Acaba Aphrodite Karia'da hangi epitethlerle anılmıştır? Denize kıyısı olan ve liman kentleri bulunan Karia'da, tanrıça mutlaka bir yerde doğumuyla da bağlantılı olarak denizsel bazı başka işlevlerle de tapınım görmüş olabilir mi? Bütün bu kült örneğinden hareketle halk üzerindeki algı yönetimini karşılaştırabileceğimiz diğer mit örneklerini nasıl okuyacağız? Ne anlamalıyız? Nasıl yorumlamlıyız?

Anahtar Sözcükler: Aphrodite, Euploia, Epiteth, Mitoloji, Algı Yönetimi, Tanrı ve Tanrıça Olgusu, Tapınak, Kült, Tapınak Yazıtları.

* Ph.D., Akdeniz Üniversitesi, Akdeniz Uygarlıkları Araştırma Enstitüsü, Akdeniz Eskiçağ Araştırmaları Anabilim Dalı, Antalya, gulsunacar952@gmail.com | 0000-0002-9498-1318

The Role of Myths In Tourism

Gölsüm Yıldırım*

Myths are an important part of the intangible cultural heritage consisting of stories handed down from ancient times to the present day. Therefore, it is difficult to keep mythologies and legends separate from tourism. Myths and legends can be important sources of tourist attraction or cultural touristic products and they can increase the attractiveness of a destination on their own, or they can be complementary to other tourist resources. In addition, myths and legends are important parts of marketing strategies in tourism and can increase the attractiveness of a destination while playing important roles in destination promotion. The aim of this study is to reveal the roles of myths and legends in tourism. For this purpose, national and international literature on the subject was examined. As a result of the research, it was revealed that myths are important in tourism, but not many studies have been done on the subject.

Key Words: Tourism, mythology, legend, intangible cultural heritage, destination image

* Doç.Dr., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0001-5299-5722, gulsun.yildirim@erdogan.edu.tr

Kilisli Zihni Divanı'nda Mitolojik Unsurlar Etrafında Oluşturulan Anlam İlgileri

Hasan Şener*

Divan şairi, geleneğin getirdiği ve genel olarak “mazmun” olarak isimlendirilen hazır unsur ve malzemelerden istifade eder. Bu unsur ve malzemeler divan şiirinin değişmez motiflerini oluşturur. Divan şairi, şiirinde işleyeceği bu malzemeleri belli kaynaklardan alır. Divan şiirinin genel olarak klasik Türk edebiyatının muhteva olarak beslendiği kaynaklar arasında, ayet ve hadisler gibi İslam inançları; tefsir, kalam, fıkıh gibi İslami bilimler, İslam tarihi, Tasavvuf felsefesi ve terimleri; İran mitolojisi (kişiler ve olaylar), Peygamberlerle ilgili hikâyeler, mucizeler, efsaneler, söylentiler; tarihi, efsanevi, mitolojik kişiler ve olaylar; çağın bilimleri, Türk tarihi ve kültürü, dönemin edebiyat anlayışı; Arapça, Farsça sözcük ve tamlamalar yer almaktadır. Bu kaynaklar arasında mitoloji önemli bir yer tutmaktadır. Mitolojiyi kendi içinde yaratılış, kıyamet, şahsiyetler, mekânlar, dağlar, sular, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar (gezegenler, burçlar), metafizik varlıklar, sayılar, köken vb. alt başlıklar altında sınıflandırmak mümkündür. Klasik Türk edebiyatı metinlerini anlamak için, bu edebiyatın beslendiği kaynakları iyi bilmek ve değerlendirmek gerekir. Şairin ele alacağı her unsur, geleneğin önceden belirlemiş olduğu ilgiler ve imajlarla kapalı bir daire teşkil eder. Bunlardan her birinin beraberinde başka neleri getireceği, nelerle birlikte ele alınacağı, çağrıştıracığı unsurlar, hangi imajlarla kullanılacağı önceden bellidir. Divan şiirinde, mazmunlarla oluşturulmuş bir ifadenin sadece sözlük anlamını bilmek, o mazmun ile anlatılmak istenen şeyi anlamaya yetmez. Bir ifadenin yalnızca lügat manasına bakmakla mazmun atlanmış ve beyitteki estetik değer gözden kaçırılmış olur. Bundan dolayıdır ki şiirde -özel olarak beyitte- işlenen mazmunla birlikte bu mazmun etrafında oluşturulan anlam ilgilerini iyi irdelemek gerekir. Mitolojik unsurlar da birer mazmundur ve bu unsurların şiire nasıl bir değer kattığını anlamak için mitolojik unsurlar etrafında teşkil edilen anlam ilgilerini tespit etmek gerekir. Bildirimizde, Kilisli Zihni Divanı'nda birer mazmun olarak ele alınan yaratılış, kıyamet, şahsiyetler, mekânlar, dağlar, sular, hayvanlar, bitkiler, yıldızlar (gezegenler, burçlar), metafizik varlıklar, sayılar, köken vb. mitolojik unsurlar tespit edilecek ve bu unsurlar etrafında teşekkül edilen anlam ilgileri incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Kilisli Zihni, divan, mitoloji, mazmun, anlam ilgisi.

* Prof. Dr. Ankara Hacı bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, hasan.sener@hbv.edu.tr

Düşle Gerçek Arasında Bir Yolculuk: Â'mak-ı Hayâl

Hatice Yıldız*

Nevi şahsına münhasır bir yazar olan Filibeli Ahmet Hilmi, II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı edebiyatına fikri yazıları, tiyatro oyunları, şiirleri ve hikâyeleri ile olduğu kadar romanlarıyla da katkı sağlamıştır. Aydınlanma düşüncesinin açtığı akılcılık çizgisinde gelişen ve varlığın sağlam bir şekilde ancak olgularla desteklenirse bilineceğini savunan pozitivist dünya görüşüne karşı çıkan Ahmet Hilmi, kaleme aldığı düşünce yazılarının yanında kimi edebî eserlerinde de maddeci dünya görüşünü eleştirir. Bu görüşlerin insanları şüphe ve bunalımlara ittiğini düşünen yazar, *A'mâk-ı Hayâl* isimli romanında da benzeri görüşleri dile getirir. Hakikat arayışında maddenin elinden sıyrılmak isteyen ve kendisine Aynalı Baba isimli bir meczubu rehber edinen Raci'nin dönemin gençlerinin bir örneği olarak yer aldığı eserde Ahmet Hilmi, kahramanını olguların ve ölçülebilir olanın dışına, fizikötesi âlemlere doğru bir yolculuğa çıkarır. Raci'nin kolektif şuurun yansıtıcısı olan rüyalar aracılığıyla çıktığı yolculuklarda karşılaştığı mitik mekânlar, kahramanlar ve semboller insanın tekâmülünün her inanış ve düşünce dünyasında benzer basamaklardan geçtiğini gösterir. Doğu ve Batı mitolojisine ait figürlerin, masal kahramanlarının ve düşünürlerin boy gösterdiği rüyaların hepsi kahramanın kendinde başlayıp kendinde biten dönüşüm yolculuğunun adımlarıdır. Yazar, Raci'yle birlikte okuru da insanın en eski çağlardan beri sorguladığı hayatın anlamı, varlığın amacı gibi hususlarda düşünmeye davet eder. Bu bakımdan kurgunun esasını teşkil eden mitik yapı ile anlatı boyunca başvuru masal unsurları, olağanüstü kahramanlar ve mitler, *A'mâk-ı Hayâl*'i çeşitli okumalara açık, çok yönlü bir metin yapar. Bu çalışmada, kahramanı Raci'nin mistik yolculuğunu anlatırken okurunu da kendi macerasını yaşamaya çağıran *A'mâk-ı Hayâl*'in hayâlî dünyasına, mitler ve masallarla kurduğu ilişkilere değinilerek bunların kurgudaki yeri ortaya konmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Filibeli Ahmet Hilmi, Â'mak-ı Hayâl, roman, mitoloji, masal, mistisizm

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ORCID ID: 0000-0001-6494-3276, hatice.yildiz@hbv.edu.tr

Selçuklular Devri Anadolu'sunda Kaynaklara Yansıyan Mitolojik Ögeler: Bozkurt

Hüseyin Kayhan*

XI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türkler Anadolu'yu fethedip, hemen her tarafına yerleşmeye, ilk anlarda buralarda irili ufaklı yarım düzine kadar devlet kurmaya muvaffak olmuşlardı. Malazgirt galibiyeti Anadolu'nun sahibi Rum halkının direniş gücünü kırmış, sayısı milyonları aşan Türkler kolaylıkla her tarafa yayılmış ve devletler kurmuşlardı. Türkler, yaşantılarına ait sosyal ve kültürel birikimlerini bu yeni coğrafyaya getirmiş, burada yaşatmaya devam etmişlerdi. Bunların en önemlilerinden birisi mitolojik ögeler olup, destanlarla yeni coğrafyada yaşamaktaydı. Bunun halk arasında yaşaması gayet normal iken, hükümdarların saraylarında da canlı bir şekilde ayakta durmaktaydı. En önemli delili, Sultan II. Kılıç Arslan tarafından 1081 ve sonrasında Malatya metropoliti Süryani başpiskoposu Mihail'e anlattığı ve onun tarafından tarih eserinin Türklerle ilgili anlatımların girişine konulan Türkistan'dan İslam ülkelerine doğru gelirken kendilerine yol gösterdiği varsayılan Bozkurt'un rehberliği üzerine anlatılan eski Türklerin Ergenekon Destanı'nın yeni döneme uyarlanması idi. Tebliğde bu konu ele alınıp, az sayıda da olsa yazılı kaynaklardaki anlatımlar ve değerlendirmeler üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, bozkurt, Süryani Mihail, mitoloji, Türkler.

* Dr. Öğretim Üyesi, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Tarih Bölümü. ORCID: 0000-0001-9036-3312, hukaturk@hotmail.com

Transhümanizm ve Mitoloji: İnsanın Öze Dönüş Yolculuğu

İsmet Tunç*

Modern dönemlerin baş döndürücü hızda gelişimi gündelik hayatımıza yeni kavramlar eklemektedir. Bu kavramların en ilgi çekici olanlarından biri transhümanizmdir. Transhümanizm düşüncel kökenleri itibariyle büyük oranda mitolojiden beslenir. Çünkü antik dönemde ve kimi kutsal metinlerde geçtiği üzere belli bir irade ve düzene başkaldıran çeşitli kahramanlardan söz edilmektedir. Bu kahramanlar, modern dönemin insanı için kalıplarını kıran ve gelişimi önceleyen örnekler olarak görülmektedirler. Her şeyden önce insanın fiziki kapasitesinin artırılması ve kendine biçilen rolün dışında bir gelecek kurmasının imkan dâhilinde olduğu sıklıkla dile getirilmektedir. Bu konuda teknolojik alanda hatırı sayılır gelişmeler yaşanmaktadır. Aynı zamanda teknolojik gelişmeler düşünsel alanda da çeşitli görüşlerle desteklenmektedir. Bu alanlardaki önemli veri kaynaklarından biri mitolojidir. Başta cennetten düşüşün gerekçesi olarak Tanrısal iradeye karşı gelene bir Adem'den söz edilmektedir. İnsanları tufandan kurtaran Utnapiştim ve benzeri kahramanlar da antik dünyanın önemli figürleri olarak kabul edilmektedirler. Yine Prometheus cüretkâr bir şekilde Zeus'tan ateşi çalarak insanlığa ışık olan bir kahraman olarak bilinmektedir. Modern insan için bu kahramanlar ölümsüzdürler. Transhümanist düşüncenin varmak istediği hedeflerden biri de budur. Bu bakımdan mitoloji modern dönemin kahramanları için iyi bir kaynak durumundadır. Bu çalışmada belli tipolojiler üzerinden modern dünyada yaratılan kahramanların özellikleri üzerinden bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır. Aynı zamanda insanın geçmişinden kopamayışının gerekçeleri mitolojik düşünceye olan ihtiyaçtan kaynaklandığı vurgulanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Transhümanizm, mitoloji, antik kahramanlar, antik çağ, ölümsüzlük

* oç. Dr., Şırnak Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Dinler Tarihi ABD. Orcid: 0000-0002-4767-8412, tuncismet@gmail.com

Van Mitolojisi ve Diğer Mitlerle İlişkisi

Nevzat Ağcakaya*

Ömer Aytaç Aykaç*

İlk yerleşim katmanları 7 bin yıl öncesi dayanan Van şehri, dokuzuncu yüzyılda Urartu krallığının Van bölgesinde kurulup kentin de Tuşpa adıyla başkent ilan edilmesiyle yeni bir oluşum sürecine girmiştir. Urartularla beraber kentte yerleşik düzenin enstrümanları ilk defa oluşturulmuş, böylece günümüze ulaşan Van'ın kent formasyonunun temelleri atılmıştır. Dinin icat edilmesi ve dini mabetlerin inşası etrafında oluşturulan inanç sistemi bu enstrümanlar içinde bir yer tutmuştur. Tanrılar, tanrıçalar ve dini ritüeller, hem krallığın yönetimi altındaki halk ve beylikler arasında bir birliktelik sağlamış, hem de savaş hallerinde güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturmuştur. Dolayısıyla din, Urartu krallığı içinde son derece fonksiyonel bir yer tutmuştur. Bu inanç sistemi ve tanrı panteonu zaman zaman farklı medeniyet ve kültürlerdeki dini ve mitolojik figür ve isimlerle bağdaştırılmıştır. Urartu mitolojisinde Yunan mitolojisi başta olmak üzere Mezopotamya ve civarındaki medeniyetlerden izler görmek mümkündür. Zaman içerisinde Van Gölü başta olmak üzere bölgedeki diğer varlıklar ile ilgili eşitli efsanevi ve mitolojik hikayeler kurgulanmış ve yakın zamana kadar anlatılagelmiştir. Bu çalışmanın amacı Urartulardan başlayarak kentte oluşmuş mitoloji örüntülerini bir araya getirmek ve Urartular ile sınırlı kalmayıp diğer kültürlerin efsane ve mitolojik anlatıları ile beraber incelemektir.

Anahtar Kelimeler: Van, Van Mitolojisi, Van, Mitoloji, Urartular, Van Gölü

* Dr., Arş. Gör., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van-Türkiye, nagcky@yyu.edu.tr

* Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van-Türkiye, aytaco@yyu.edu.tr

Kurnaz Aklın Tragedyası: Sophokles'in Elektra'sında Hile, Aldatma ve Tuzak

Nilay Ediz Okur*

Yunan mitolojisinde *apatē* (ἀπάτη) ve *dolos* (δόλος) “hile, aldatma, kurnazlık ve tuzakla” Yunan tragedyasının ana malzemesi mit ve efsanelerdir. Tragedya tematik olarak mitolojiden, özellikle de içerisinde ‘hile, aldatma, tuzak kurma, ensest ve aile içi cinayet’ gibi sarsıcı olayları barındıran anlatılardan beslenmektedir. Yunan mitolojisinin öne çıkan anlatılarının da çoğu kez ‘hile, aldatma, kurnazlık ve tuzak kurma’ kavramları etrafında şekillendiği görülmektedir. Eski Yunancada çoğu kez *apatē* (ἀπάτη), *apatēma* (ἀπάτημα), *alōpēks* (ἀλώπηξ), *delear* (δέλεαρ), *dolos* (δόλος), *dolōma* (δόλωμα), *lokhos* (λόχος) ve *mēkhanē* (μηχανή) ve *tekhnē* (τέχνη) gibi sözcüklerle ifade edilen söz konusu kavramlar ‘kurnaz aklı’ simgeleyen *mētis*’le (μητις) ilişkilidir. Öyle ki Eski Yunancada *mētis* (μητις) “zekâ, akıllılık; bilgelik; yetenek, ustalık, maharet, hüner, marifet; önlem, tedbir, ihtiyat” gibi anlamlara gelirken, aynı zamanda sözcük “kurnazlık ve hile” anlamına da gelmektedir. Yunan mitolojisinde Mētis bilgeliğin ve hikmetin tanrıçası olarak kişileştirilmiş bir biçimde karşımıza çıkmaktadır: Hesiodos’un **Theogonia**’sında Mētis ilk kuşak tanrılardan Okeanos ile Tethys’ün kızı, Zeus’un ilk eşi ve tanrıça Athena’nın annesi olarak yer alır. Homeros destanlarında ve Hesiodos’un **Theogonia**’sında *mētis* ‘kurnaz aklı’ simgeleyen bir kavram olarak ‘hile, aldatma ve tuzak’ kavramlarıyla birlikte de kullanılmıştır. Eski Yunan’da *mētis*’in adeta doğal bileşenleri olarak görülen bu kavramlar sadece *epos*’ta değil tragedyalarda da sıklıkla yer almış, tragedyaların olay örgüsünün kurulmasında tematik ve teknik olarak kullanılmıştır. Aiskhylos’un **Khoephoroi**’u ve Euripides’in **Elektra**’sı ile aynı anlatıya dayanan Sophokles’in **Elektra**’sı, Yunan tragedyasının ‘hile, aldatma, kurnazlık ve tuzak kurma’ kavramları etrafında şekillenen başlıca oyunlarından. Çalışmamız Sophokles’in **Elektra** tragedyasında söz konusu kavramların oyunun dramatik yapısındaki yeri ve önemini ortaya koymayı hedeflemektedir.

Anahtar Sözcükler: Tragedya, Elektra, Mētis, Apatē, Dolos, Hile, Aldatma, Kurnazlık.

* Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, ORCID: 0000-0002-0956-3614 nilay.ediz.okur@msgsu.edu.tr.

Elâzığ Türkülerine Mitopoetik Bir Bakış

Oğuz Doğan*

Gündelik yaşamın çıkmazları karşısında ruhsal açıdan kırılma yaşayan ve içerisinde bulunduğu yerden uzaklaşmak isteyen bireyin gerçekleştirdiği eylemlerden biri de duygularını çeşitli yollarla dışarıya aktarması şeklindedir. Bu doğal ihtiyacın bir yolu da duygu, düşünce ve arzuların bir ezgi veya ritim aracılığıyla toplumsal alana yansıtılmasıdır. Bahsi edilen ihtiyacın temelleri ise arkaik dönemlere kadar uzanmaktadır. Nitekim ilkel insanların kutsal varlıklarla, doğayla veya diğer canlılarla geliştirmeye çalıştığı ilişkilerde yerine getirdiği çoğu ritüel, uygulama ve tapınının temelinde ritmik ve ezgisel duygu aktarımının olduğu bilinmektedir. Arkaik dönemlerden itibaren başlayan söz konusu aktarım süreci sözlü kültür içerisinde değişim ve dönüşüm geçirerek günümüze kadar varlığını farklı şekillerde sürdürmüştür. Özellikle insanların ruhsal açıdan durup dinlenme imkânı bulduğu türküler bu açıdan oldukça önemli sözlü kültür ürünleridir. Çoğunlukla kaynağını eski dönemlerden alan türkülerin muhtevasında mitik bazı unsurlarla karşılaşmak olası bir durumdur. Bütün bu durumlar göz önüne alındığında türkülerin mitopoetik düzlemde incelenmesi toplumsal ve kültürel yapının daha iyi bir temele oturtulması bakımından oldukça önemlidir. Zira mitopoetik düzlem üzerine konumlandırılmış olan bazı Elazığ türkülerinin kişileri ruhsal açıdan yakalayıp duygusal aktarım konusunda bir araç işlevi gördüğü anlaşılmaktadır. Bu işlevi de Elazığ türkülerinin insanlar tarafından sevilmesine ve sıklıkla dillendirilmesine sebebiyet vermiştir. Ayrıca Elazığ türkülerinin mitopoetik bakımdan ele alınmasıyla yöre insanının yaşamla olan ilişkisi ve geçmişiyle kurduğu kültürel bağın anlaşılmasına katkı sağlanması düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Mitopoetik, Türkü, Elazığ, Kültür

* Doç. Dr., Iğdır Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, doganoguz32@gmail.com

Herodotos'un Tarihyazımında Mit ve Gerçeklik

Oğuz Yarlıgâş*

Herodotos çoğu kimse için gerçek anlamda ilk tarihçidir. Ondan önce herhangi biri, yakın geçmişin olağanüstü kapsayıcı ve gerçekçi bir versiyonunu anlatmak için yola koyulmuşsa bile, bu bize ulaşmadığı gibi MÖ 1. yüzyılda yaşamış bir başka Halikarnassoslu tarihçi Dionysios da bu girişimden bihaberdir. Kendisinden bir nesil sonra yazan Thukydides'in aksine, Herodotos eserini öyle bir yazmıştır ki, eseri bize göre de, Thukydides'e göre de pek tarihsel değildir aslında; daha ziyade eski Yunan mitsel düşünce dünyasından doğmuş gibi görünen hikâyeye unsurlarıyla doldurur Herodotos hikâyelerini. Ancak "mitsel düşünce" diye bir kavramın varlığı da inkâr edilemez ve bizim için son derece değerli bir husustur. Fakat kendisinin de eserinde bizzat ifade ettiği gibi (2.3) hiçbir insanın *ta theia*, yani tanrısal meseleler hakkında bir diğerinden daha fazla şey bilmediğini düşünür ve bu nedenle bunlara yalnızca insan dünyasını ve insanın hikâyesini ilgilendirdiğinde değinir. Herodotos'a göre mitler insanlık geçmişine dair anlatının ayrılmaz bir parçasıysa onlara değinmek gerekir; yine eserinde yer verdiği önemli bir olay, kişi ya da olgunun geçmişi mitlerle ilişkiliyse ve MÖ 5. Yüzyılda kendisini dinleyen ya da kitap haline getirildikten sonra eserini okuyan kitlenin eserinde anlattığı olayın kültürel anlamını kavramasına ve özümsemesine yardımcı olacaksa o halde mitsel arkaplandan da bahsetmelidir. Bu sebeple Herodotos'un eserine malzeme kaynakları arasında mitsel köklere dayalı soyağaçları, dini mucizeler ve geleneksel hikâyeye unsurları da bulunur. Bu durum özellikle birinci kitapta çok baskındır ve Kroisos, Kyros gibi karakterleri Yunan dünyasına ve toplumuna kavratmak için mitsel ve efsaneye dayalı malzemeyi çokça kullanmaktadır. Kroisos ve Kyros'un anlatılarını destekleyen ve onlara süreklilik kazandıran mitsel anlatı kalıpları ve tematik rezonanslar, Yunan okuyucularının büyük doğu krallıklarının otokratik yöneticilerini anlamaya başlamalarını sağlamak için bir araç olarak düşünülmüştür. Ayrıca siyasetin doğası ve insanların yaptığı siyasi seçimlerin önemi hakkındaki fikirler de eserde bu araçlar kullanılarak devreye sokulmaktadır. İşte bu yazının esas amacı da Herodotos'un söz konusu mitsel anlatı kalıplarını tarih eserinde yer verdiği hikâyelerine nasıl yerleştirdiğini göstermek olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Yunan Edebiyatı, Eski Yunan Tarihyazımı, Herodotos, Mit

* Doç. Dr., İstanbul Medeniyet Üniversitesi, yarlighaso@gmail.com

Tarihi Boyutlarıyla Gılgamış Destanı

Okan Demir*

Sinem Aydoğan Demir*

Mezopotamya, Eskiçağda farklı kavimlerin ve devletlerin hakimiyet mücadelelerine sahne olmuştur. Bununla birlikte Mezopotamya'nın bereketli toprakları, birbiriyle mücadele eden kavimlerin siyasi, ekonomik ve kültürel etkileşimleriyle ortak bir uygarlık mefhumunu ortaya çıkarmıştır. Söz konusu coğrafyadaki kültürlerin etkileşimiyle ortaya çıkan bu uygarlığın yansımalarını taşıyan bakiyeler mevcuttur. Bunlardan biri olarak, Sümerlerin kurucusu olduğu Eskiçağ Mezopotamya Uygarlığının insanlık tarihine armağan ettiği Gılgamış Destanında ele alınan konular dönem toplumlarının yaşayışlarına dair genel bir tablo sunmaktadır. Destanın bulunduğu çiviyazılı tabletler 1853'teki araştırmalar ışığında MÖ 7. yüzyılda inşa edilen Asurbanipal'in kütüphanesinde gün yüzüne çıkarılmıştır. İlerleyen yıllarda destanın Sümer, Akad, Eski Asur, Eski Babil, Hitit, Hurri, Yeni Asur ve Yeni Babil dillerindeki versiyonlarının bulunması Gılgamış Destanının tarihsel ve kültürel sürekliliğini ve coğrafi yaygınlığını da göstermektedir. Mezopotamya Uygarlık dairesinde yer alan kavimlerin Gılgamış Destanını kendi dillerinde söylemeleri, yaşamlarını ve dünyayı anlamlandırma açısından destandaki motiflerin kendi kültürlerinde karşılığının bulunmasından kaynaklanmaktadır. Gılgamış Destanında yüksek bir işlevselliğe sahip olan mitolojik motifler, toplumların kolektif hafızasındaki arketipsel niteliklerinden dolayı, işaret edilen kültürler arasında destanın yaygınlık kazanmasında rol oynamıştır. Sonuç itibariyle Gılgamış Destanı, Sümer şehir devleti Uruk'a yaklaşık MÖ 2600lü yıllarda hakim olan kral Gılgamış'ın siyasi otoritesini tesis ediş sürecinin mitoloji yoluyla kavramsallaştırılmasıdır. Bu çalışmada destandaki mitolojik öğeler tarihsel veriler ışığında değerlendirilecek ve Eski Mezopotamya toplumlarının tabi olduğu siyasi, dinsel ve toplumsal yapılar irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Gılgamış Destanı, Mitoloji, Mezopotamya, şehir devleti, asker kral

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0001-7772-5550, odemir@kastamonu.edu.tr

* Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Tarih Bölümü, ORCID: 0000-0002-5722-1053, saydogan@kastamonu.edu.tr

Rus ve Tatar Mitolojisinde Ev Cini/Yurt İyesi

Onur Yıldız*

Yeryüzünde var olan bütün milletler belli başlı gelişim süreçlerinden sonra kendi kültürlerine, coğrafyalarına ve yaşam tarzlarına özgü mitler yaratmıştır. Birçok kadim uygarlıklar gibi doğayla iç içe yaşamak zorunda kalan Rus ve Tatar toplumları da doğanın sırrını çözmeye ve gördüğü olayları anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu yüzden doğada karşılaştığı ve tanımlayamadığı olaylara ve bu olaylara neden olan varlıklara mitik/ruhsal özellikler yüklemiş ve kutsiyet atfetmiştir. Zaman içerisinde her iki toplumda bu varlıklara kişilik kazandırmış, kutsal saydıkları mekanlarda bu varlıklara yer vermiş ve gelenek ve görenekleri bu tinsel varlıklara göre şekillendirmiştir. Bu mekanların başında insanın barındığı ve kendini güvende hissettiği ev gelmektedir. Her iki toplumda da evle ilgili mitik/ruhsal varlıklar bulunmakta ve benzerlikler göstermektedir. Bu çalışmada karşılaştırmalı olarak Rus ve Tatar mitolojilerindeki ev cini ve ev iyesi ele alınacaktır. Zaman içerisinde birbirini etkileyen bu iki milletin mitlerindeki benzerlikler incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: İnanç, Rus mitolojisi, Tatar mitolojisi, ev, cin

* Arş. Gör. Erzurum Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Rus Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0001-5641-2539, onur.yildiz@atauni.edu.tr

Arap ve İslam Kültüründe Yedi Sayısının Sembolik Değeri

Osman Düzgün*

Yedi sayısı, Arap ve İslam kültüründe hem dini hem de kültürel anlamda önemli bir sembolik değere sahiptir. Bu sembolik değer, hem kutsal metinlerde hem de günlük yaşamın çeşitli yönlerinde kendini gösterir, bu da yedi sayısının kültürün derinliklerine nüfuz etmiş olduğuna işaret etmektedir. Cahiliyye döneminde telif edilen ‘yedi askı’ adı ile anılan seçkin şiirler ve bunların antolojileri edebiyat alanında ilk akla gelen hususlar arasındadır. İslam'ın kutsal metni Kuran-ı Kerim ve Hz. Peygamberin hadisleri, yedi sayısının çeşitli bağlamlarda vurgulanmasına tanıklık eder. Allah'ın (c.c.) yedi göğü tabakalar halinde yaratması, Kuran'ın yedi harf üzere nazil oluşu, Fatıha suresinin yedi ayet oluşu, hadislerde geçen şekli ile Allah'ın yedi grup insanı kendi gölgesi altında korumaya alması gibi unsurlar bu sayının dini metinlerdeki önemini vurgular. İbadata dair hususlarda da yedi sayısı sıkça karşımıza çıkmaktadır. Nitekim, tavafın yedi kez gerçekleştirilmesi, Safâ ile Merve arasında yedi kez koşulması gibi ritüellerde bu sayı değeri kullanılmaktadır. Yedi sayısı, Arap ve İslam kültüründe sadece dini bağlamlarda değil, aynı zamanda sosyal, geleneksel ve sanatsal alanlarda da etkin bir rol oynar. Düğün merasimlerinin yedi gün sürmesi, çocuk doğumları sonrası yedi günlük kutlamalar, halk arasında kullanılan deyimlerde yedi sayısının belirgin bir şekilde öne çıkması, bu sayının kültürün bir parçası olduğunu gösterir. Ayrıca, yedi sayısının evrensel varlığı göz önüne alındığında, insan vücudundan metallerin bileşimine, denizlere ve müziğin tonlarına kadar birçok alanda kendini gösterdiği görülür. Bu, yedi sayısının sadece bir tesadüf olmadığını, evrensel bir bağlamda anlam taşıdığını gösterir. Bu tebliğ, Arap ve İslam kültürlerinde yedi sayısının geniş bir sembolik anlam yelpazesine sahip olduğunu göstermeyi amaçlamaktadır. Arap ve İslam kültüründe yedi sayısı, dini inançlardan günlük ritüellere, geleneksel adetlerden sanatsal ifadeler kadar geniş bir yelpazede kullanılmaktadır. Bu sayı, kültürün zenginliğini ve çeşitliliğini yansıtarak hem toplumun hem de bireylerin hayatında derin bir etki bırakan sembolik bir değere sahiptir. Bu sembolizm, kültürlerin derinliklerine, gizemine ve fizik ötesiliğine dair önemli bir perspektif sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, İslam Kültürü, Yedi Sayısı, Sembolik Değer

* Prof. Dr., Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, osmanduzgun@aybu.edu.tr

Ugarit Mitolojisi Üzerine Bazı Değerlendirmeler

Ömer Solak*

Ugarit, ilkin 1929'da Hatay'ın 40 km güneyindeki Ras Şamra'da arkeolog Schaeffer tarafından yapılan kazılarda ortaya çıkarılan bir Kenan şehridir. Kökleri Kalkolitik çağın bakır ticaretine kadar giden şehir, MÖ 1900'lerde çölden gelen göçebe Amoritlerin istilasını ile önem kazanmış; Hitit, Mısır ve Asur'un arasında; doğu Akdeniz ticaretinin tam kalbinde bir denge siyasetiyle asırlarca var olmuştur. Bu şehir devleti asıl altın çağını 1350'de bir Hitit vasalı iken yaşar; ne var ki bu çağ uzun sürmez ve 12. yüzyılda Deniz kavimleri saldırılarıyla yıkılır. Ugarit krallığı, kuzey Lübnan sahilinde başkent ve kırsalın toplamıyla hatırı sayılır büyüklükte bir bölgeyi kaplar. Kültür ve etnisite büyük oranda -tıpkı bugünkü Lübnan gibi- çok renklidir. Ugaritçedeki çok sayıda Hurrice kelimeye bakılırsa, Hurriler krallığının ikinci büyük etnik, dilsel ve kültürel bileşenidir. Ugarit şehri kazılarında birkaç dilde metin çıkmıştır. Ugaritçe metinlerin yanında Akad, Kıbrıs-Minos, Mısır, Hitit, Hurri ve güney Kenan dillerinden kalan belgeler, bize bu insanların şehirde ve çevresinde ikamet ettikleri gösterir. Bu çalışma bugün büyük oranda Ugarit'e dair bildiklerimizin temel kaynağı olan *Ras Şamra metin korpusunun* incelenmesine dayanmaktadır. Metinlerin çoğu rahip, tacir, ustabaşı ve zanaatkarların evlerinden ve muhtemelen içinde bir yazıcı okulu da barındıran tapınaklardan çıkmıştır. Bunlar uzmanlar tarafından kabaca okul metinleri, ticari ve idari metinler, ritüel metinleri, mektuplar ve edebi metinler olarak tasnif edilmiştir. 1976'da Münster Üniversitesi tarafından yayımlanan *Die Keilalphabetischen Texte aus Ugarit* (KTU) adlı kitap, genelde Ugarit metin varlığını büyük ölçüde kapsar. Nitekim bu çalışmada da adı geçen kitaptaki kodlamaları ve tür tasniflerini kullanılmış ve bu korpus içinde yer alan mitolojik metinlerden hareketle Ugarit mitolojilerine dair birtakım sonuçlara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Antik Edebiyatlar, Ugarit edebiyatı, Ugarit mitolojisi

* Prof. Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi, omersolak@yahoo.com

Mitlerde ve İslam İnançlarında Kadının Yaratılması

Özden Kanter*

İnsanın, gerek rutin yaşantısı ve gerekse ilk yaratmalarla ilgili sorgulamalar ve bu sorgulamalara yanıtlar üretme, mantıksal gerekçeler oluşturma, sorumluluk alabilecek zihinsel yetkinliğe ulaşmasından itibaren mevcuttur. İnsan kendisi ile ilgili merakını somut yaşantısı içerisinde anlamlandırırken, başlangıçlar ile ilgili sorularını mevcut bilgi birikimi ve inançları doğrultusunda yanıtlamaya çalışmaktadır. Başlangıçta insanın yaratılışı ile ilgili her toplum kendi mitlerini oluşturmuş, bu mitler zamanla toplumların etkileşiminin artması ile form değiştirerek farklı kültürlerde de var olagelmiştir. Kadının yaratılması ile ilgili mitsel anlatımlar, toplumun yaşam biçimi, bulunduğu coğrafya ve kadının içinde bulunduğu toplumdaki rolüne göre olumlu veya olumsuz motiflerle şekillenmiştir. Mitlerdeki kadın ile ilgili anlatımların inançlar içerisinde yer etmiş olması da kaçınılmaz olmuştur. Birçok dini yorumda ataerkil yaşam modeli ön planda tutularak kadının fiziksel olarak güçsüzlüğü bağlamından hareketle onun yeryüzünde varlık bulması olumsuz bir öge olarak ele alınmıştır. Geçmiş zamanlardan bu yana birçok toplumda hakimiyet kuran ve hükmeden erkek olduğundan dinsel söylem ve yorumlar da doğal olarak eril bir dil etrafında şekillenmiştir. İslam'ın ortaya çıktığı dönemde de toplumların yaşam biçiminin erkek egemen olduğu ifade edilebilir. Buna rağmen gerek Kur'an'ın kadın ile ilgili bakış açısı gerekse Hz. Muhammed'in yaşantısındaki örnekler, İslam'ın kendisine kadar yerleşmiş olan olumsuz ve bir metadan ibaret kadın algısını değiştirmeyi hedeflediğini göstermektedir. Bu tebliğde mitlerde kadının yaratılışına dair anlatımların kültürel ve inançsal arka planları ele alınarak İslamiyet'teki anlatımlarla ortak veya ayrışan yönleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, İslam, İnanç, Kadın, Yaratılış

* Doç. Dr., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Çorum, ozdenkanter@hitit.edu.tr

Penelope İle Aliye'nin Benzer Kaderleri: Odysseia Ve Vurun Kahpeye Adlı Eserlerde Sadakat

Özden Savaş*

Yunan mitolojisi denilince akla gelen ilk isimlerden olan Odysseus, Homeros'un *Odysseia* isimli destanının kahramanıdır. Odysseus'un evinden ve krallığından ayrılmak zorunda kalarak uzun yıllar süren dönüşüne kadarki serüveninin anlatıldığı eserde, Yunan mitolojisine ait birçok isim, figür ve olayla karşılaşmaktadır. Bunlardan, Yunan Mitolojisine göre Spartalı İcarus ile onun perisi Periboea'nın kızı olan Penelope, Odysseus'la evlenmiştir. Penelope, kocasının dönüşüne kadar olan yirmi yıl boyunca ona olan sadakati ve kendisiyle evlenip krallığa sahip olmak isteyen taliplerini oyalaması ile bilinir. Son derece akıllıca ve kurnazlıkla yürüttüğü bu sürecin sonunda Odysseus'la kavuşur. Halide Edip Adıvar'ın *Vurun Kahpeye* adlı romanında ise Aliye, idealist bir öğretmendir ve kendisi gibi vatansever bir asker olan Tosun Bey ile nişanlanır. Tosun Bey, vatan için cephelerde mücadele ederken Aliye de atandığı kasabada çeşitli kişi ve olaylarla baş etmek zorunda kalır. Tıpkı Penelope gibi birçok talibi vardır ve yine onun yaptığı gibi sadakatle Tosun Bey'i bekler. Bu süre zarfında taliplerini hep reddeder. Her iki eserde de ortak olan bir başka unsur, el işi olarak genelleştirebileceğimiz örgü ve dikiştir. Penelope, taliplerine örgüsünü bitirince cevap vereceğini söyleyerek gündüz ördüğü örgüyü gece söker ve bu döngü, yıllarca sürer. Aliye de Tosun Bey'in ve Türk birliklerinin kasabaya gelişini beklerken bayrak işler. Bu çalışmada, *Odysseia*'daki Penelope ile *Vurun Kahpeye*'deki Aliye'nin benzer kaderleri ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: *Odysseia*, Penelope, *Vurun Kahpeye*, Aliye, Sadakat

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0001-9718-7104 ozdenapaydin@hotmail.com

Halikarnas Balıkçısı'nın Ötelerin Çocukları Adlı Romanında Mitik Bir İmge Olarak Deniz ve Doğa-Kadın İlişkisi

Özge Aksoy Serdaroğlu*

Cevat Şakir Kabaağaçlı (1890-1973) yirminci yüzyıl Türk edebiyatı tarihinde öykü ve roman yazarı olarak öne çıkar. “Hüseyin Kenan”, “Musa Cevat”, “M.C.”, “H.B.”, “Sina” gibi takma adları yazın evreninde kullanmış olsa da yazar, en çok “Halikarnas Balıkçısı” olarak tanınır. Öykü ve romanlarında çoğu kez mavinin tonlarını kıyılarda, denizlerde, adalarda gözlemleyen yazar, balıkçı ve sünger avcısı gibi sıradan insanların deneyimlerini anlatır. Halikarnas Balıkçısı'nın anlatı evreninin doğa merkezli bir yaklaşım içerdiği yapılan pek çok çalışmada dile getirilmiştir. Bu çalışmaların kiminde yazarın doğaya yönelik farkındalığı tematik bir yolla ele alınmış kimi çalışmalarda son yıllarda edebiyat ve ekoloji arasında bağ kuran bir eleştiri yöntemi olarak yükselen çevreci eleştiri üzerinden değerlendirilmiştir. Mitik bir imge olarak deniz, kadınla özdeşdir. Bu romanda da deniz imgesinin mitik yönü güçlüdür. Deniz, mitolojiye koşturarak kadına benzetilir. Ekofeminist yaklaşım, mitolojide kadının doğayla kurduğu bu ilişkiyi sorgular çünkü ataerkil sistemin dinamiklerinden kültür-doğa karşıtlığında doğa zayıf halkadır ve bu nedenle deniz, zayıf halkaya yani kadına benzetilir. Bu çalışmada yazarın deniz imgesini mitolojik bir kaynaktan beslenerek odağa aldığı romanı *Ötelerin Çocukları*'nda (1956) kadın ve doğa ilişkisi, ekofeminist yaklaşımın ölçütleri ışığında tartışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ekofeminizm, Deniz, Doğa, Kadın, Halikarnas Balıkçısı

* Dr. Öğr. Üyesi, Başkent Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-9567-2739, oaksoy@baskent.edu.tr

Rölyef, Stel ve Heykel Ürünlerinde Mitolojik Doğum Sahneleri

Özlem Bostancı Sefa*

Yunan mitolojisi en başta “Khaos” ile başlar ve Khaos’tan ilk doğan/çıkan ise Gaia’dır. Homeros’ta hiç adı geçmeyen Gaia, Hesiodos’un Theogonia’sında dünyayı, yeri, evrensel bir öge olarak toprağı simgeler. Bir tanrıdan çok kozmik bir varlıktır Gaia, bütün öğelerin kaynağında bulunan ana ilkedir. Daha sonra Gaia’nın birleşmesinden tanrılar meydana gelir. İşte Gaia ile başlayan, içerisinde Venüs, Kybele, Tanrıçalar, Havva, Meryem, Lilith gibi karakterleri de alıp, uzun bir serüveni ifade eden, toprak, analık, inanç, bereketi temsil eden ve özellikle tek başına doğum eylemini gerçekleştiren “kadın” temasının çağlar boyunca mitler ve kültler oluşturmak suretiyle oluşturduğu başlık son derece önem teşkil etmektedir. Kadın, doğum eylemini gerçekleştiren tek güç; doğum ise yaşamın temel gücüdür. Bu gücün hem fiziksel hem de duygusal açıdan ezici olduğu ve gizemli olduğu düşünülmektedir. Bu ezici, gizemli ve saygın gücün kadına atfedilmesi ile mitolojik hikayeler ve yaratılış hikâyeleri kusursuzca ve eşsiz bir şekilde başlayabilirdi ve nitekim tüm hikayeler böyle başlamıştır. İnsanlığın başlangıcında doğum vardır ve bu doğum hikayeleri tüm kültürlerin temelini oluşturur. Kültürleri oluştururken ve birikimlerini aktarılırken anlatılan doğum temelli efsaneler bazı kültürlerde eserlerle de desteklenmiştir. Nitekim doğum insanlığın temelini oluştururken geçmişe tutulan ayna niteliğindeki arkeolojik malzemeler ve sanat ürünlerinde de kültürlerin temelini okumaya yardımcı olmaktadır. Tanrıçanın egemenliğinin ve aynı zamanda kadının yaşamı üreten yaratıcılığının yüceltiği en eski yaratılış mitosları, kadın doğurganlığının kutsanıp yüceltiği eski tapınma biçimlerini yansıtmaktadır. Bu biçimler inancın ve sanatın başlangıcından itibaren, ilgili sistemlerin ürünleri olarak karşımıza çıkmıştır. Karşılaşılan bu durum sadece mitoslarla sınırlı değildir, kültler ve hatta tek tanrılı dinlerin ürünlerinde de görülmektedir. Erken Anadolu Coğrafyasından, Antik Yunan, Roma ve tüm dünya mitolojisinde kadar "doğum" temasını içeren buluntular ele geçirilmiştir. Bu buluntular içerisinde heykeller, mimari öğeler, rölyefler ve steller bulunmaktadır. Arkeolojik buluntuların değerlendirilmesi ile taşıdığı anlamların yorumlandığı heykellerin, mimari öğelerin, rölyeflerin ve stellerin barındırdığı anlamlar okununca doğumu ve kültürler üzerindeki muazzam etkisinin izlenmesi sağlanmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, Arkeoloji, Kadın, Doğum, Doğum Sahneleri

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk İslam Arkeolojisi, ORCID: 0000-0002-8912-4944, ozlembostancisefa@gmail.com

Ahmet Mithat Efendi'nin Romanlarında Mitolojik Bir Unsur Olarak Venüs

Özlem Öztok*

Tanzimat döneminin önemli yazarlarından olan Ahmet Mithat Efendi roman, hikâye, anı, gezi yazısı gibi pek çok farklı türde eser vermiş çok yönlü edebi şahsiyettir. Batılılaşma, aile, medeniyet, esaret, kadın gibi topluma faydalı olacağını düşündüğü birçok konuyu ele almış, konularını seçerken farklı disiplinlerden de yararlanmışır. Mitoloji de yazılarını besleyen önemli öğelerden biridir. Mitolojiye süreli yayınlarındaki fikri yazılarında yer vermiş, anlatı metinlerinde ise mitolojik öge, kişi ya da olayları kurguya dahil etmiştir. Yapılan bu çalışmada Ahmet Mithat Efendi'nin romanlarında mitoloji merkezli bir okuma yapılması amaçlanmış, mitolojik öge ise Venüs ile sınırlandırılmışır. Yazarın romanları incelendiğinde Venüs'e sıkça yer verildiği görülmektedir. Bu vasıta ile erkeğin egemen olduğu bir toplum anlayışıyla kadına yaklaştığı, okurlarını toplumda kadın olma, kadınlık halleri ve kadının temsil ettiği/etmesi gerektiği değerler bakımından bilgilendirdiği, onları yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Çalışmada yazarın Paris'te Bir Türk, Ahmet Metin ve Şirzat, Taaffüf, Fenni Bir Roman yahut Amerika Doktorları, Karnaval, Eski Mektuplar romanları ele alınmış; mitolojik bir unsur olarak Venüs merkezinde kadın-mitoloji ilişkisini içeren bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ahmet Mithat Efendi, Roman, Mitoloji, Venüs, Kadın

* Dr., MEB, Eskişehir, ozlemoztok7@gmail.com

Mitolojik Çerçeve de Milliyetçi bir Devletin İnşası Olarak ‘Masada Kalesi Üzerinden İsrail Devleti’

Pınar Şen Zengin*

Bu çalışma, İsrail Devleti'nin oluşum sürecini ulusal kimlik anlayışı çerçevesinde mitolojik bir hikâye üzerinden analiz etmeye çalışacaktır. Etnik bir kimliğe sahip olmanın ölçütlerinden biri olan kurtarıcılık serüveninin 'Masada Kalesi' anlatısı ile nasıl güçlendirilmeye çalışıldığını aktaracaktır. Modern devlet inşa süreçlerinden birine örnek olarak gösterilerek İsrail'in ulusal kimlik oluşum süreçlerini üretilmiş/icat edilmiş bir tarih üzerinden tartışacaktır. Çalışma, bir ulusun yapılandırılmasında mitolojik hikayelerin etkenleri ya da ölçütleri üzerine odaklanmaktadır. Kimlik kavramını bu ölçütlerle yeniden düşünerek, ulusal ve etnik kimlik anlayışını mitoloji ve milliyetçilik perspektifi üzerinden değerlendirecektir. Ayrıca milli devletin unsurlarını ve devletleşmenin bir ürünü olarak tarihsel anlatıların ırkçılık, milliyetçilik anlayışını ortaya koyacaktır. İsrail'i İsrail yapan ve kutsallığını bugüne kadar korumaya devam eden Masada Kalesi'nin önemini ve kutsallığının daha derin ve gözden kaçan unsurlarını da bizlere gösterecektir. Bilginin nasıl sadece bilgi değil parçalanmış bilgi olduğunu ve bilginin arkeolojik kalıntıların sosyolojik, antropolojik ve politik bağlamda nasıl ele alındığını açıklayacaktır. Dolayısıyla bu çalışma, İsrail'in devlet yapısının nasıl bir mite dayandığını tarihsel bir perspektiften analiz edecektir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, İsrail Devleti, Masada Kalesi, Mekânın Araçsallaştırılması, Milliyetçilik

* Yüksek Lisans Öğrencisi, İbn Haldun Üniversitesi Sosyoloji, pinar.sen@stu.ihu.edu.tr

Modern İnsanın Ağına Takılan Su Perisi ya da Deniz kızlarına Karşı Toplumsal Cinsiyetçi Yaklaşımı

Nilüfer İlhan*

İlkel toplumların doğayı ve evreni gözlemlemesi, anlaması ve yorumlamasının bir sonucu olarak ortaya çıkan, bilinmezliğin oluşturduğu korku ve kaygıdan uzaklaşmayı sağlayan, inancın şekillendirdiği bilgiyi içeren mitler, varoluşun ilk örnekleri olarak bilinir. Nesilden nesle aktarılarak ilkel insanın kutsalı ve hakikatini göz önüne serdiği, çözümlenmesine yardımcı olduğu gibi modern insanın da kolektif bilinç dışında kendine yer bulur. Mitlerin oluşmasına katkıda bulunan, yeryüzü ve gökyüzünde yaşadığı düşünülen tanrılar, tanrıçalar, olağanüstü varlıkların her biri, insanın davranış ve tutumlarını yansıtmak, özlem ve hayallerini dikkate sunmakla sosyo-psikolojik bir eğilim sergiler. Yunan mitolojisinde önemli bir figür olan ve su perisi olarak da isimlendirilen deniz kızları (mermaids), ilkel insanın gizemli bulduğu denizde, sesinin güzelliği ve bedeninin çekiciliği ile varlığına inanılan ölümsüz bir canlıdır. Dünya mitolojilerinde hemen hemen aynı özelliklere sahip olduğu görülen deniz kızları, şiirden resme, heykelden müziğe ve sinemadan edebiyata kadar birçok disipline konu olur. Bu çalışmada, modern Türk öykücülerinde yer alan Nazlı Eray'ın Karakolda Bir Gece Ay, Yıldızlar ve Gökyüzü ile Ayhan Koç'un da 8 Mart başlıklı büyülü gerçekçi bir anlatımla yazdığı öykülerde, modern insanın ağına takılan deniz kızlarına karşı toplumsal cinsiyetçi eğilimi incelenmeye çalışılmıştır. Eril öznelerin, söz konusu öykülerde, deniz kızlarına karşı cinsel istismarda bulunduğu ve bedenlerini sömürü nesnesine dönüştürdüğü ele alınmıştır. Deniz kızlarının mitolojide, güzelliği ile insanları baştan çıkaran özelliğinin aksine masumluluğu ve mağdurluğu öne çıkarılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, deniz kızı, öykü, Nazlı Eray, Ayhan Koç.

* Prof. Dr., Yozgat Bozok Üniversitesi, nilufer.ilhan@bozok.edu.tr

Gökyüzü Mitolojisinin Astronomik ve Astroarkeolojik Bağlamlar

Günay Taş*

İnsanların mitolojiyi en etkin kullandıkları alanların başında gökyüzü gelir. Üzerinde konuşlandığı gezegenle birlikte bir yıldız yörüngesinde dolanırken insanın evrene açılan yegâne penceresi, gökyüzüdür. Gökyüzünde gördüğü parlak cisim ya da cisim gruplarının sürekli değişmesi ve bu değişikliklerin yeryüzündeki bazı çevrimli olaylara karşılık gelmesi (mevsimlerin değişimi, yağış ya da kuraklık zamanları, hayvanların uykuya yatması, üremesi ya da post değiştirmesi gibi) arasında ilişki kurulması, ilk çağlardan itibaren insanın gökyüzünü takip etmesine ve Sümerlerden itibaren dünyanın dört bir yanındaki farklı kültürler tarafından (örneğin Mayalar gibi Mezoamerika ve Çinliler gibi Uzak Doğu kültürleri) yazılı olarak arşivlemesine neden olmuştur. Yaşadığı tarih dönemine ve yeryüzünde bulunduğu konumun enlem, iklim ve coğrafi özelliklerine göre gökyüzündeki belirgin yıldız gruplarını isimlendirmiştir. Bunlar “takımyıldızlar”dır. Takımyıldızlar ve bunların arasındaki parlak yıldızlar ve dikkat çekici asterizmler ilk insanlardan itibaren hem hasat/harman gibi yaşamsal hem de taç giyme, dini ritüeller gibi sosyal aktivitelerin işaretçisi olarak kullanılmıştır. Binlerce yıl boyunca farklı medeniyetler tarafından gökyüzünde yüzlerce takımyıldız tanımlanmıştır. Günümüzde tamamen bilimsel amaçlarla Uluslararası Astronomi Birliği tarafından Kuzey ve Güney Yarıkürede 44’er tane olacak şekilde 88 takımyıldız tanımlanmıştır. Tarih öncesinden modern zamanlara kadar gökyüzü haritaları Yer-Gök ilişkisini kurgulamak için oluşturulurken, günümüzde yüksek teknolojik aletlerin artık ne olduğu hakkında fikir sahibi olduğumuz evrenin derinliklerinde bilimsel taramaların kodlamasını yapmak ve doğrultu belirtmek amacıyla kullanılıyor. Astronomi ve Astroarkeoloji, insan için gökyüzünün hala bilinmeyen olduğu, mitolojik canavar ve kahramanlarla gözlemlediklerini açıklamaya çalıştığı zamanlardan, gökyüzüne bakmak için artık gözünü kullanmaktan vazgeçtiği, günümüzün yüksek teknolojisini tercih ettiği çağlara kadar olan süreci tanımlayan iki önemli bilim alanı olarak antropolojik, arkeolojik, paleontolojik ve jeolojik bağlantıları da kullanarak insanın evrimsel sürecine ışık tutarken, içinde barındırdığı yüzyıllara yayılan veri ile günümüz fen ve sosyal bilim alanlarına yardımcı olmaktadır. Gökyüzünün mitolojisi bu iki bilim alanının hem pratikte çalışmalarını yaparken bir teknik olarak kullandığı hem de bilimsel olarak araştırdığı özel bir alandır.

Anahtar Kelimeler: Astroarkeoloji, Kültürel Astronomi, Gözlemsel Astronomi.

* Prof. Dr., Ege Üniversitesi, Astronomi ve Uzay Bilimleri Bölümü, astro.gnyts@hotmail.com

Mitolojik Bir Kahraman Olarak Mizantropist'e Genel Bakış

Sanem Soylu Yılmaz*

Yunanca “misos” nefret ve “anthropos” insan kelimelerinin birleşiminden oluşan mizantropist kelimesi yalın kelime anlamıyla ‘insandan nefret eden’ anlamına gelmektedir. Antik dönemde Atinalı Timon kimliğiyle tanımlanan mizantropist olma hali elbette yalnızca insanlıktan nefret etmeyi anlatmamaktadır. Kelimenin kullanımında insanlıktan umudu kesme, topluma karşı oluşan incinmişlik hissi felsefi bir derinlikle birleşmiş Antik dönem filozoflarının anektodlarından Shakespeare ve Molière’in unutulmaz eserlerine dek felsefe, edebiyat ve sanat eserlerine konu edilmiştir. Bruguel’in Mizantropist yapıtında olduğu görselleştirilmiştir. Kişinin toplum içerisinde ki yalnızlığını, yaşamış olduğu haksızlık ve anlaşılma duygularını toplumsal sınırların dışında kendini tanımlayan kişiler için bir kaçış halini de ifade ettiği için mizantropi özellikle Ortaçağ kilisesi tarafından yerilmiştir. Bu çalışmada mizantropi hakkında farklı disiplinlerde yapılmış olan üretimler üzerinden yalnızca tarihsel olarak değil felsefi bir kavram olarak da mizantropi tartışılmaya açılarak yüzyıllar içerisinde oluşturulan mizantropist kimlik çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mizantropi, mizantropist, yalnızlık, dışlanma, uzaklaşma.

* Dr. Öğr. Üyesi, Medeniyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, ORCID : 0000-0003-1821-4464, sanem.soylu@medeniyet.edu.tr

Türk Mitolojisinde “Ana” Sözcüğünün Kavramsal Alanı

Sebahat Armağan*

Kadının Türk toplumundaki yeri ve önemi çeşitli yönleriyle ve çeşitli bakış açılarıyla ele alınmıştır. Bu çalışmalarda, kadının sosyal statüsü veya cinsiyeti ön plandadır. Mitolojik açıdan ölüm ve doğumu simgeleyen kadın kutsal kabul edilir. Bu nedenle mitolojide *kadın* ve *kadın tanrıçalar* üzerine de pek çok çalışma yapılmıştır. Ancak kadını değerli ve güçlü kılan unsurlar üzerinde pek durulmamıştır. Mitolojide *Akin*, *Ayzıt*, *Maygıl*, *Umay* gibi tanrıçalar *ana* unvanıyla birlikte adlandırılır. Bu da gösteriyor ki kadının *ana olması*, karnında taşıyan, doğuran, besleyip büyüten, koruyup kollayan olması diğer vasıflarından daha önceliklidir. Türk mitolojisinde *ana* sözcüğü kültürel açıdan oldukça geniş bir kavramsal alana sahiptir. Bu bildiride kadının *ana olma özelliği*, *tematik bir bakış açısıyla* değerlendirilecektir. Dil-ihtiyaç, dil-kültür-zihin birliktelikleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, kültür, ana, kavram, kavramsal alan.

* Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Tokat-Türkiye, sebahat.armagan@gop.edu.tr

Hesiodos ve Platon: “Şair” ile “Filozof”un İşbirliği Mümkün mü?

Seda Yalçın*

Platon’un özellikle *Politeia* metninde, o dönem Grek kültürünün yapısını belirleyen ve genel olarak şairler denilen Homeros ve Hesiodos gibi isimlere, herhangi bir biçimde hakikate ulaşamadıkları gibi tam aksine hakikatin kat kat uzağına düştükleri ancak bunun da farkında olmadıkları için çok keskin eleştiriler getirdiği iyi bilinmektedir. Platon’un kendi metinlerinde, hem eleştirdiği bu isimlerden sık sık alıntılar yaptığı hem de çoğu kez belirli bir meseleyi açıklayabilmek için âdeta yeniden yapılandığı klasik anlatıları kullandığı görülmektedir. Tekrar felsefe tarihi ders kitapları geleneğine dönülürse, bu husus da çoğu kez Platon’un “muthos” anlatısını bir tür “eğitim” aracı olarak kullandığı şeklinde yorumlanır. Ancak bu tür bir yorum, ilkinin doğal bir sonucudur ve iki yorum da birlikte ele alındığında, karşımıza temel bir problem çıkar: eğer Platon “muthos” üretimini değersiz / anlamsız buluyor ise, o zaman değersiz / anlamsız bir üretim kullanılarak değerli / anlamlı bir iş nasıl yapılabilir? Bu soruya karşı geliştirilen alternatiflerden en çok savunulana, Platon’un söz konusu anlatıları eğitim veya öğretim için değil de temelde ikna için kullandığı argümanını ileri sürer. Ancak bu argümanın da Platon metnlerinin bütünü gözetildiğinde ve bu metinlerin aslen “kendini bilme” düşüncesine dayandığı dikkate alındığında, savunulması pek mümkün görünmemektedir. Aksi hâlde, “kendini bilme” hedefine varmak için kurulmuş bir yapı, “kendini bilemeyen”e, ikna üzerinden, “kendini bildirme” gibi son derece garip ve bir o kadar da saçma bir içerim taşıyacaktır. Biz bu bildiride, Platon’un “muthos” veya klasik Grek kültürüyle olan irtibatını anlamak için yeni bir öneri sunmak istiyoruz. Bu öneri şu soruya dayanıyor: “muthos” denilen kurgu zemininde açılmadan kalan unsurlar, “muthos”u reddetmeden, onu hem kullanıp hem de derinleştirerek “logos”a tercüme ediliyor olabilir mi? Soruya cevap verebilmek ve dolayısıyla da önerimizi geliştirmek için, ilk önce, Hesiodos’un *İşler ve Günler* eserindeki “soylar” hikâyesini analiz ediyoruz. İkinci olarak bu hikâyedeki “soylu gezginler”in, Platon’un *Sophistes* adlı eserinde karşımıza Elea’dan gelen “yabancı gezgin” ismiyle çıktığını gösteriyoruz. Son olarak da *Sophistes*’deki “yabancı”nın kullandığı “diyalektik yöntem” bağlamında, Platon’un iki yönden “muthos”u “logos”a tercüme ediyor olabileceği fikrine kapı aralamak istiyoruz: “muthos”daki karakterin yeni bir isimle sahneye çıkması ve bu karakterin “muthos”dan kopmadan “logos” sahnesinde yer alması.

Anahtar Sözcükler: Grek Kültürü, Hesiodos, Platon, Felsefe, Diyalektik Yöntem.

* Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Gümüşhane – Türkiye; seda_122_@hotmail.com; kaganpoyraz.3401@gmail.com.

Anadolu'nun Hitit Dönemi Mitolojilerinde Toplumsal Düzen Ve İlişkiler: Bir Mirasın İzleri

Sedef Ayyıldız*

Hititlerden günümüze ulaşan her türlü buluntu kültürel miras olarak Anadolu için hayati bir öneme sahip eşsiz bir kaynak olarak değerlendirilmektedir. Bu miras, Anadolu'nun geçmişine ve kimliğine derinlemesine bağlıdır ve bölgenin tarihi ve kültürel dokusunun önemli bir parçasını oluşturur. Hitit uygarlığı, Anadolu'nun bir döneme damgasını vurmuş ve Mezopotamya ile Yunan uygarlıkları arasında kültürel bir alışverişin odak noktasında bulunmuş mitolojik unsurları bünyesinde barındıran zengin bir dokuya sahiptir. Hatti ve Hurri kökenli olan Hitit mitolojisinde, tanrılar kaçınılmaz bir şekilde merkezi bir konumda yer alır ve tanrı ile doğa arasında oldukça güçlü bir bağ söz konusudur. Dini açıdan sahip oldukları tanrı çeşitliliği, Hitit inanç sisteminin karmaşıklığını ve derinliğini yansıtır. Panteonlarında ki binlerce tanrının varlığı, Hitit mitolojisinde, tanrılar arasındaki ilişkilere, insanların tanrılarla etkileşimine ve evrenin doğasına ilişkin zengin bir anlatı sunmaktadır. Mitoslar ve efsaneler, destanlar toplumların kolektif belleklerinin ve kültürel kimliklerinin temel unsurlarıdır. Bu kültürel değerler zaman içinde dönüşerek ve yeniden şekillenir, toplumların değerleri, inançları ve hayal güçleriyle birlikte evrim geçirir. Sonuç olarak, Hititlerin kültürel mirası olan bu mitoslar günümüz Anadolu'su için eşsiz nitelikte bir değere sahip aynı zamanda Anadolu'nun kozmopolit ve zengin tarihini anlamak, değerini korumak için vazgeçilmez bir kaynaktır. Bildiride, Hititçe çivi yazılı metinlerde geçen mitoslar tanrılar, insanlar ve insanlar arasındaki ilişkiler özelinde toplumsal yapı ekseninde ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu tarihi, Hititler, Mitoloji, Toplumsal Yapı, Çivi yazılı metinler.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bitlis Eren Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID 0000-0002-2894-9061, ayyildizedef@gmail.com

Lilith ve Leylâ Düzleminde Fuzûlî'nin Yerelleştirme Pratiği

Sema Levent*

Çeviride amaç kaynak metni bir dilden diğerine dönüştürmektir. Dönüşüm sözcüğünün bizzat kendisi içerisinde birçok değişiklik barındırmaktadır. Bu faaliyet kelimelerin birebir çevirisinden ziyade hedef dilde doğrudan karşılığı olmayabilecek deyimsele ifadeler, argo, kültüre dair unsurlar ve konuşma dilini de içerir. Kelime ve ifadelerin erek dile çevrilmesiyle birlikte kültür aktarımının da yapıldığı bu faaliyet yerelleştirmeyle salt çevirinin ötesine geçer. Çünkü söz konusu metin, kaynak dilden erek dile aktarılırken yerelleştirmenin unsuru olan kültürel farklılıkları ve hassasiyetleri de içerir. Çeviride yerelleştirme, şekille birlikte içeriğin de bir dilden ve kültürden diğerine uyarlanması anlamına gelir. Yerelleştirmede amaç anlamı, bağlamı ve kültürel ayrıntıları korurken metnin aktarıldığı hedef kitlede verilmek istenen mananın uygun şekilde anlamlandırılmasını sağlamaktır. Yerelleştirmeyle hem kaynak hem de hedef dilin kültürel bağlamı hedef okuyucu nezdinde anlaşılır bir hüviyete kavuşturulur. Muhtevanın hedef kitleyle alakalı ve ilişkilendirilebilir olmasını sağlamak için uygun ayarlamalar ve dönüşümler yapılır. İlkel insanın henüz sırrını çözemediği hayatı ve kendi varoluşunu anlamlandırma çabasının birer ürünü olan mitler, ele aldıkları meseleler ve bu meseleleri ele alma şekilleriyle birçok sanat dalına ilham kaynağı olmuş, olmaya da devam etmektedir. İnsanların, hayvanların ve sembollerin yaratılışını anlatan mitler, mitolojik semboller, motifler ve imgeler kültürler arasında önemli farklılıklar gösterebilir. Bir toplumda inanılarak kutsiyet atfedilen varlık diğer toplumda kötü, uğursuz sayılabilir. Yerelleştirme sayesinde bu sembol ve imgeler hedef kitle için anlamlı ve ilgili hale getirilerek toplumun değer yargılarına uyarlanır. Çevirilerde yerelleştirme ile bir kültürdeki mitolojik bir yaratık farklı bir kültürde dönüştürülebilir, farklı yorumlanabilir, yeniden yaratılabilir, hiç kullanılmayabilir veya başka bir kültürde benzer öneme sahip benzer bir yaratıkla değiştirilebilir, ona farklı anlamlar yüklenebilir. İslâmiyetin temel inançlarıyla ilgili olarak İslâm kültürü içinde oluşan “dinî mitoloji” yerelleştirme faaliyetiyle İslami bir kisve kazanmıştır. “İslâm mitolojisi” tarihsel süreç içerisinde onun inanç esaslarına eklenen mitolojik dinî unsurlar bütünüdür. Yerelleştirme ile İslam inancının rengine ve kalıbına bürünen, benimsenen böylece İslamileşen mitolojik unsurlara dinin belirleyici olduğu Divan edebiyatının ürünlerinde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu eserlerde şairler ve yazarlar hayallerini yansıtırken mitik unsurları hitap ettikleri toplumun kültürel kodları aracılığıyla anlatmaya özen göstermişlerdir. Lilith kelimesinin semitik dillerdeki karşılıklarının birbirine yakın olduğu

* Dr., Bağımsız Araştırmacı, ORCID: 0000-0003-0763-3903 sema04_levent24@hotmail.com

söylenbilir. Buna göre Lilith'in Babilcesi Lilîtu, Asurcası lîlâtu, İbranicesi laylâ, Arapçası leylâ, Habeşçesi lelit, Aramicesi lēylâ, Süryanicesi Leyla şeklindedir. Arap, Fars ve Türk edebiyatında önemli bir yapıtın baş karakterinin adı olması "Leylâ" isminin etimolojik kökeni hakkında düşündürmektedir. Türk edebiyatında bu hikayenin en güzel şekilde işlendiği mesnevi şüphesiz Fuzûlî'nin *Leyla ve Mecnun* mesnevisidir. Türk, Arap, Fars ve Urdu edebiyatlarında kaleme alınan Leylâ ve Mecnûn hikayesi aşkın ve âşıklığın sembolü olarak okuyucu nezdinde büyük alaka uyandırmış günümüze gelinceye değin birçok yapıtın ilham kaynağı olmuştur. Beşeri aşktan ilahi aşka ulaşan Mecnûn'un Allah aşkına ulaşmasına sebep olan Leylâ'dır. Leylâ'ya duyduğu yoğun aşk onu hakiki sevgiliye ulaştırmıştır. Eserin kadın karakterinin isminin kökeninin ve eserde ona yüklenen görevin yorumlanması mitlerin yerleştirilmesi ve İslami bir kisveye bürünmesini göstermesi bakımından incelenmeye değerdir. Lilith'in antik dönemden itibaren süregelen olumsuz anlamının İslam medeniyetinde büründüğü yeni kimlik çalışmanın gayesini oluşturmaktadır. Dinler tarihinde olumlu özelliklere sahip bir tanrıça iken değişen zaman ve medeniyetlerle şeytanlaştırılıp olumsuz karaktere bürünen Lilith, Arapçadaki karşılığı olan Leylâ ile İslami değerlere göre yeniden yorumlanarak bu kültür ve medeniyet dairesinde yerleştirilmiştir. Mecnûn'un Allah aşkını bulmasına sebep olan Leylâ, Fuzûlî özelinde kadim medeniyet şair ve yazarlarının çeviriyi, uyarlamayı yaparken profesyonel olma noktasında günümüz dilbilimcileri kadar donanıma sahip olduklarını göstermesi bakımından önemlidir. Nitel bir araştırmanın ürünü olan çalışma yerleştirmenin divan şairleri tarafından nasıl yapıldığına dair ipuçları sunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, çeviri, yerleştirme, Lilith, Leylâ ve Mecnûn, Fuzûlî.

Anadolu Göl Mitlerine Göller Bölgesinden İki Örnek; Eğirdir ve Beyşehir Efsaneleri

Serap Ünal*

Ayşe Melike Bircan*

Anadolu ve Türkistan coğrafyası, doğal oluşumlardan kaynaklanan ve birçok konuda tasniflendirilen, küçük farklılıklarla benzer anlam yüklenen efsane ya da mit kavramsallığında, oldukça zengin kültürel veriler üretmiştir. Aynı zamanda kültür hazinesinin önemli bir ögesi olan efsaneler, son derece geniş bir alanda farklı konulardan kaynaklanmıştır. Yapılan araştırmalar doğrultusunda kültürel mitlerin temel yayılım alanının coğrafya olduğu ortaya çıkmaktadır. Özellikle akarsu ve göl gibi su temelli doğal oluşumlar efsanelerin önemli çıkış noktaları olmuştur. Anadolu gibi Türkistan bölgesi de sayısız akarsu ve göl efsaneleriyle doludur. Türkler genellikle karasal bölgelerde yaşadıkları için daha çok akarsular ve göller üzerine mitler üretmişlerdir. Her şeyden önce su kaynaklı doğal oluşumlar yaşam kaynağıdır. Türk yaşam anlayışında temiz su, insanla birlikte hayvancılığın ve tarımın dolayısıyla da üretimin vaz geçilmezidir. Bu şekilde önemsenen bir yaşam kaynağının da kendi kültür evreninde, tinsel içerikle sahiplenilmesi birtakım anlatılara ve ritüellere konu edilmesi doğaldır. Efsanevi anlatımlarda öne çıkan yer imlerinde göller ilk sırada yer almaktadır. Göller Bölgesi de adını aldığı on altı gölü barındıran, arkeolojik geçmişi ile öne çıkan önemli bir kültür coğrafyasıdır. Bu bölge, insanın ilk devrimi olarak adlandırılan Neolitik Dönemi en yoğun yaşayan bölgelerden olmasının yanı sıra günümüze kadar çeşitli uygarlıkların yaşadığı ekolojik nedenli istisnalar dışında yaklaşık 9000 yıllık kesintisiz bir yaşam alanıdır. Bundan dolayı da Anadolu'da önemli bir kültür havzasını temsil etmektedir. Bölgenin en büyük iki gölü olan Eğirdir ve Beyşehir Gölleri üzerinden de bu bağlamda tipik anlatılar ortaya çıkmıştır. Yapılan çalışmada adını on altı gölden alan Göller Bölgesinin en büyük iki gölü örneklenerek Anadolu ve Türk kültüründe mitolojik yaklaşımlara genel bir bakış açısı oluşturmak amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Anadolu, Göller bölgesi, Mitoloji, Su, Kültür.

* D Doç. Dr. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta-Türkiye, ORCID: 0000-0003-2407-1789, serapunal@sdu.edu.tr

* Arş. Gör. Süleyman Demirel Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Isparta-Türkiye, ORCID: 0009-0008-2261-9222, aysebircan@sdu.edu.tr

Matematik Tarihinin Amaç ve Araç Olarak Kullanımına Bir Örnek: “Mitolojinin Işığında Çemberin Karelenmesi Problemi”

Seval Deniz Kılıç*

Matematik bilimi, tarih boyunca sürekli olarak gelişerek bugünkü sistematik yapısına kavuşmuştur. Bu süreç, matematiğin insanın yaratıcılığından doğması gerçeğini vurgulayarak, matematik eğitiminin felsefi temellerine ve doğasına uygun olarak ilerlemiştir. Bu nedenle, matematik eğitiminde uzun süredir matematik tarihine önem verilmektedir (Arcavi, 1991; Fried, 2001; Jankvist, 2009). Matematik tarihinin matematik derslerinde kullanımı, öğrencilerin konuyu anlamalarına katkıda bulunmanın yanı sıra matematiksel aktivitelerin doğasını anlamalarına, matematiğe yönelik olumlu tutum geliştirmelerine ve matematiği kültürel ve insan yapımı bir fenomen olarak değerlendirmelerine yardımcı olur (Tzanakis ve Arcavi, 2000). Ancak, matematik tarihinin nasıl kullanılacağı da önemlidir. Matematik tarihinin derslerde kullanma stratejilerinden birisi; küçük hikayelerin anlatılması ve anekdotların paylaşılmasıdır. Diğer bir strateji ise, matematiğin tarihsel gelişimini ve kültürel etkilerini daha derinlemesine incelemeye odaklanma ve öğrencilere tarihteki bir durumu veya problemi tartışma fırsatı vermektir. Bu çalışmanın amacı, antik çağın belki de bilinen en eski problemlerinden birisi olan “çemberi kareleme” problemini ele almak ve bu problemin araç ve amaç olarak matematik eğitiminde nasıl kullanılabileceğini tartışmaktır. Bu problem, antik çağın bilinen üç klasik probleminden birisidir. Problemin çıkış noktası, güneş ve ay gibi göksel cisimlerin yüzey şekli olarak bilinen ve ulaşılmazlığı-mükemmelliği simgeleyen dairenin, daha insani ve ulaşılabilir olan karesel şekle dönüştürülme çabası olmuştur. Bu yönü ile düşünüldüğünde, mitolojik inançların matematiğe yön verdiği söylenebilir. Çözüm çabaları sonuçsuz kalan ve neden çözülemeyeceği ortaya çıkışından yaklaşık 2200 sene sonra Alman Matematikçi Lindemann tarafından ispatlanan bu problem, matematiğin amaç ve araç olarak kullanımına çarpıcı bir örnektir. Yöntem kısmında, Jankvist (2009) tarafından oluşturulan çerçeveye uygun olarak tarihsel gelişimi açıklanacak olan bu problem, mitoloji ve matematik arasında her zaman gözlenemeyecek somut bir bağın göstergesi olarak ele alınacaktır. Tartışılacak bulguların, mitolojinin pozitif bilimlerdeki yansımalarına katkıda bulunması beklenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Matematik tarihi, çemberin karelenmesi, matematik ve mitoloji, antik çağın üç büyük problemi, matematik felsefesi

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Matematik Eğitimi, denizk12@hotmail.com

Mit ve Anlam: Masada Efsanesi

Süleyman Şanlı*

Masada Miti'nin Yahudi kültüründe çok önemli bir yeri vardır. 1828 yılında arkeolojik kazılar neticesinde bilim insanları Masada'yı yeniden keşfedene kadar yaklaşık 13 yüzyıl boyunca bilinmezliğini korudu. 1923 yılında, Masada efsanesinin tek tarihsel kaynağı olan Flavius Josephus'un Yahudi Savaşı (M.S 75) İbraniceye tercüme edildi. Böylece Masada Dağı Miti ve Masada bölgesine olan ilgi de birçok açıdan artmaya başladı. Öyle ki İsrail'in kullandığı kurucu mit/lerin arasında Masada Efsanesinin en önde yer alanlar arasında olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmada İsrail'de, Ölü Deniz'in yukarısında yüksek, kayalık bir tepede bulunan ve eski bir taş kale olan Masada ve Masada Anlatısının İsrail'in milli kimliğinin inşa edilmesinde nasıl önemli bir kaynak olarak görüldüğü ele alınmaya çalışılmaktadır. Bu mit üzerinden Yahudilere ait özel tarihsel bir olayın keşfedilmesi, geçmişin üretilmesi, kolektif hatıraların canlandırılması incelenmeye çalışılmaktadır. Çalışmanın verileri literatür araştırmasına ve İsrail'de yapılan gözlemlere dayanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Mit, Anlatı, Kimlik, İsrail.

*Doç.Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Antropoloji Bölümü, Mardin/Türkiye
suleymansanli@artuklu.edu.tr

Karnavalesk Grotesk ve Aristophanes Komedyası

Sümevra Hamarat*

Bir şeyi “ya S ya da P” şeklinde ele alan kategorik düşünme eğilimi karşıtlıkları mutlak bir farklılık olarak ele alarak kaba bir ikili karşıtlıklar üzerine dayanmakta ve sınırlandırılmış kavim merkezli bir yapıya bürünmektedir. Bu anlayıştan nasibini alan tragedya ve komedyanın ikilisinden ilki daha soylu eylemlerin taklidi olarak konumlandırılırken ikincisi daha çirkin ve kötü eylemlerin taklidi olarak diğerinden zıt ve uzak bir yerde konumlandırılmaktadır. Ancak kategorik düşünce geleneğinin alaşağı edildiği bu ikili karşıtlıkların ortadan kalktığı ve uyumsuzluğun, çelişik olanın bir arada varlık gösterdiği bir düşünme pratiğinin olanaklılığı felsefe tarihinde kimi düşünürler tarafından dikkat çekilmiştir. Mikhail Bakhtin’in karnavalesk grotesk kavramı tam da bu çerçevede anlamlı olacaktır. Nitekim rasyonel aklın bir şeyi S ya da P olarak kavradığı bir zeminde karnavalesk grotesk kavramı hem S hem de P şeklinde kavramaya meylettığı için tek bir merkez üzerinden açıklanamayacak bir kavram olarak belirmektedir. Bünyesinde hem güldürü öğelerini hem de trajik ile ilişkili olması bakımından gerilimi ve tekinsizliği barındıran karnavalesk grotesk kavramı bu çerçevede rasyonel aklın inşa ettiği kurulu düzene karşı bir özgürleşme imkânı sunmakta ve hiyerarşik ilişkileri altüst ederek resmi ve totaliter düzene karşı gülmeyi ve parodiyi savunan bir direnç aracına dönüşmektedir. Aristophanes’in komedyası eserleri bu dirençle paralel bir şekilde köle ile efendi, güçlü ile güçsüz ilişkilerini tersyüz etmekte ve toplumsal düzendeki uyumsuzlukları bir araya getirmektedir. Yine Bakhtinci çerçeveye uyumlu olarak Aristophanes bir yandan neşeyi ve gülmeceyi öne çıkarırken diğer yandan korku ve tekinsizlik kavramlarına da yer vererek salt gülüşün ötesinde çok daha derin politik tartışmalara kapı aralamaktadır. Bu çalışma Bakhtin’in karnavalesk grotesk kavramından yola çıkarak Aristophanes komedyalarının toplumsal ve politik yaşama dair bir direnç mekanizmasına nasıl dönüştüğünü tartışacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mikhail Bakhtin, karnavalesk grotesk, Aristophanes, komedyası

* Doktora Öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi, Felsefe Bölümü, Ankara/Türkiye

Ferîdüddîn Attâr'ın ve William Shakespeare'in Eserlerinde Mitolojik İmge Olarak Simorg ve Phoenix

Soner İşimtekin *

Belirli bir kişi hakkında ya da kültür, din, inanç ortaklığı gösteren herhangi bir gruba dair üretilen mitlerin, söylencelerin veya hikâyelerin koleksiyonu olarak kabul edilen mitoloji ve bu kavram doğrultusunda üretilen çoğu imge, geçmişten günümüze değin yazılan birçok edebî eserde kullanılmıştır. Halk yazınının temel kaynaklarından sayılan mitolojinin akla gelen ilk imgelerinden olan ve neredeyse her ulusun mitolojisinde yer alan efsanevi kuşlar da bu bağlamda birçok edebî türün malzemesi haline gelmiştir. Bu varlıkların en bilineni, farklı kültürlerde muhtelif şekillerde bulunan ancak niteliği bakımından birtakım benzer özellikler gösteren ve ateşle özdeşleştirilen *Anka* kuşudur. Mitoloji literatüründe motif olarak ince ayrıtlara sahip bu mevhum canlı Türk mitolojisinde *Karakuş*, *Kerkes* ya da *Toğrul*, Hint mitolojisinde *Garuda* veya *Grifon*, Mısır mitolojisinde *Feniks*, Batı mitolojisinde *Phoenix* ve İran mitolojisinde de *Simorg* veya *Simorg-i Anka* olarak adlandırılmaktadır. Zaman içerisinde *Simorg-i Anka* isminin değişime uğramasıyla, Orta Doğu geleneğinde ve İslamiyet sonrası Türk mitolojisinde *Zümrüdüanka* ve *Anka* olarak da anılan, Çin mitolojisinde *Fenghuang* ve Japonya'da ise *Hou-Ou* olarak karşılık bulan bu efsanevi kuşların özellikle Doğu'daki kaynağının Hint mitolojisindeki *Garuda* olduğu ileri sürülmektedir. Çeşitli mitolojilerde farklı adlarla anılıyor olsalar da neredeyse her kültürde erdemli ve bilgili olmanın timsali sayılan ve benzer hassalar sergileyen, daha çok iyicil ve kutsal vasıfları haiz bu fantastik varlıkların en bilinen özelliği yanıp küllerinden yeniden doğmalarıdır. Bu çalışmada, on ikinci yüz yılda İran'ın Nişabur şehrinde dünyaya gelen ve tasavvufun mistisizmini benimsemiş olan ünlü şair ve mutasavvıf Ferîdüddîn Attâr ile on altıncı yüzyılda Birleşik Krallık'ta doğan ve romantizm akımının önde gelen temsilcilerinden sayılan William Shakespeare'in eserlerinde söz konusu mitolojik kuşun imgesel görünümü ele alınacaktır. Attâr'ın tasavvufi içerikli eserlerinde genellikle *Seyr-u Süluk* aşamalarında ilahi aşkı, kendini aramayı, ölümden sonra dirilişi, tekâmülü veya ulaşılmaz olanı sembolize eden bu doğaüstü canlı, Shakespeare'in eserlerinde daha çok cismani ve imkânsız aşkın alegorisi ya da kuşun güzelliği ve görkemi doğrultusunda bir metafor olarak karşılık bulmaktadır.

Anahtar Kelimeler : Mitoloji, Ferîdüddîn Attâr, William Shakespeare, Simorg, Phoenix.

*Doç. Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fars Dili ve Edebiyatı Bölümü 0000-0002-1073-5129, sonerisimtekin@yyu.edu.tr

Suruçlu Mor Yakup'un Yazıtlarında Geçen Tufan Anlatısı ile Atrahasis Anlatısı Üzerine Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme

Adem Coşkun*

Mezopotamya, binlerce yıllık köklü tarihi boyunca birçok kültüre ve mitolojiye ev sahipliği yapmış zengin bir coğrafyadır. Bilhassa tek tanrılı dinlere geçişte bu bölgenin kavşak konumunda olması, bölgedeki sözlü kültür geleneğinin de etkisiyle buradaki mitolojiler ile dini anlatılar arasında kimi benzerlikleri beraberinde getirmiştir. Bu çalışmada odak noktası Mezopotamya'nın tufan mitosu olan Atrahasis ile Süryani geleneğinde tufan mitosu arasındaki benzerlikler ve/veya farklılıkları incelemektir. MÖ 18. yüzyıla tarihlenen Atrahasis, kil tabletlere çeşitli versiyonlarda kayda geçirilmiş Akad'ça yazılmış destansı bir şiidir. Şiirin adı, "yüce bilge" anlamına gelen Atrahasis' ten gelmektedir. Bu şiirde anlatılan tufan hikâyesi, Tevrat'tan geçen Nuh tufanı hikâyesinden referans alınarak Süryani Kilisesi'nin önemli şair teolog ve yazarlarından olan Suruçlu Mor Yakup'un 608 beyitten oluşan Tufan hakkındaki şiiri ile karşılaştırılmak suretiyle analiz edilecektir. Her iki anlatımda geçen geminin ölçüleri ve yapım malzemesi, yapım nedeni, yapım süreci, hayvanların toplanma süreci, gemi içerisinde yaşananlar, suyun yeryüzünü kaplama zamanı ve bu süreçte yaşananlar, Tanrı ile barışın sağlanması ve insanların affedilmesi konuları bağlamında bir değerlendirme yapılacaktır. Birbirinden farklı iki anlatımın 23 asır arayla aynı olayı ele alması, hem Süryani versiyonu hem eski Mezopotamya versiyonu incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Süryani, Mor Yakup, Nuh, Tufan, Atrahasis

*Süryaniyat Çalışmaları Uzmanı, Bağımsız Araştırmacı, Mardin, Midyat/Türkiye e.mail: suryoloji12@gmail.com

Behçet Necatigil'in Mitoloji Konulu Çalışmaları Üzerine Bir İnceleme

Ebru Özlem Yılmaz*

Behçet Necatigil (1916-1979) Türk edebiyatında şair, yazar ve çevirmen kimliğiyle bilinen önemli şahsiyetlerden biridir. Daha çok şiir ve radyo oyunu türlerindeki eserleriyle öne çıkan Necatigil'in inceleme, araştırma, deneme türünde metinler ortaya koyduğu ve sözlük çalışmaları yaptığı bilinmektedir. Edebî eserlerinde ev, aile, aşk, yalnızlık, ölüm, orta hâlli insanın sorunları gibi temalara sıkça yer veren Necatigil geleneksel unsurlar, tasavvuf, sanat ve mitoloji gibi pek çok kaynaktan beslenmiştir. Mitoloji, onun edebî eserlerini besleyen önemli bir kaynak görevi görmesinin yanında mesai harcadığı ayrı bir araştırma alanı da olmuştur. Zira Necatigil bu konudaki çalışmalarını *Küçük Mitologya Sözlüğü* (1957) ve *100 Soruda Mitologya* (1969) başlıklarıyla müstakil olarak kitaplaştırmıştır. Yayınlandıkları tarihten günümüze kadar farklı yayınevleri tarafından da pek çok kez basılan bu çalışmaların Türkçedeki mitoloji literatürüne önemli ölçüde katkı sağladığı açıktır. Necatigil *Küçük Mitologya Sözlüğü*'nde Batı kültürünün temelini oluşturan Homeros'un destanlarından hareketle Yunan mitolojisine dair anlatıları, kahramanları ve kabulleri öne çıkarmıştır. *100 Soruda Mitologya* başlıklı çalışmada ise ağırlıklı olarak Yunan ve Roma mitolojisini ele alırken Türk mitolojisine dair bazı kabullere de yer vermiştir. Bu bildiri öncelikle Behçet Necatigil'in hayatından ve Türk edebiyatındaki yerinden kısaca bahsedilecek, mitoloji kapsamındaki iki kitabı ayrıntılı bir şekilde incelenecek ve Necatigil'in Yunan, Roma ve Türk mitolojisi hakkındaki tespitlerine dair genel sonuçlara ulaşılabacaktır.

Anahtar Sözcükler: Behçet Necatigil, mitoloji, mitoloji sözlüğü, Yunan mitolojisi, Roma mitolojisi, Türk mitolojisi

*Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, Aydın/Türkiye, eincekar@adu.edu.tr

Mitolojide Tekstil İmgesi ve Günümüzdeki İzleri

Şule Nur Alacatlı*

Irmak Bayburtlu Çetinsoy**

Tekstil bir imge olarak antik çağ mitolojik hikâyelerinde yer bulmuş ve günümüze kadar izlerini sürdürmüştür. Görünüşte bir öрге olarak kullanılan tekstil imgesinin oluşturulma yöntemleri, materyal özellikleri ve geçeleri de sembolik anlamlar yüklenerek söz konusu hikayelerde yer almıştır. Bazı tanrı/tanrıçaların da doğrudan tekstil veya giysi tanrı/tanrıçası olarak anıldığı tasvirler anlatılarda mevcuttur. Aşağı Mısır'ın koruyucu tanrıçası Nit'in (Neith) avcılığın, savaşın, doğurganlığın ve bilgeliğin tanrıçası olmasının yanında dokumacılığın da tanrıçası olması, Antik Mısırdaki Tayet'in dokuma ve mumyalama tanrıçası olması, Sümer mitolojisinde Uttu'nun dokuma, giysi tanrıçası olarak tasvir edilmesi, Hellen mitolojisindeki Athena'nın zanaat dağıtması yönü ile vurgulanması ve Arakne ile olan efsanenin dokuma üzerinden bir yarış olarak gerçekleşmesi bu hikayelerdeki örnekler arasındadır. Günümüzde tarihsel süreç içerisinde biriktirilen ve nesilden nesile aktarılan deneyimlere, somut ve soyut değerlere bakıldığında tekstil imgesinin izlerine birçok yerde rastlanmaktadır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuş; mitolojik hikayelerde yer alan tekstile ilişkin sembol ve motifler, eğirme, dokuma, örme gibi tekstil üretim yöntemleri, iğ, mekik, dokuma tezgâhı gibi tekstil üretim malzemeleri, ipek, pamuk, yün gibi tekstil hammaddeleri çeşitli kaynaklardan toplanmıştır. Bu kapsamda elde edilen veriler günümüzde kullanılan eser, dil, yazı, ritüel gibi somut ve soyut değerlerde yer alan izlerle karşılaştırılmıştır. Araştırmada tekstil imgesinin mitolojik hikayelerdeki yeri ve önemi ele alınarak günümüzde mevcut olan değerlere yansımalarını incelemek amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Hikâye, Tekstil, İmge, Eser

* Arş. Gör., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı, İstanbul, snalacatli@ticaret.edu.tr.

** Doç., İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Tekstil ve Moda Tasarımı, İstanbul, ibayburtlu@ticaret.edu.tr

Modern Dönemde Mit Üreten Canlı Olarak İnsan: Frankfurt Okulu Üzerinden Çağdaş Mitlerin Doğuşu ve Eleştirisi

Tamer Yıldırım*

İnsanoğlu mitik düşünceye yatkın olması sebebiyle aklını kullanma yetisini ne kadar geliştirirsen geliştiresin bu özelliğini aşamayacak gibi gözükmektedir. Günümüzden farklı olarak ilkçağlarda daha ziyade bilimsel bilginin sınırları bunu beslerken Aydınlanma sonrası ideolojik, politik veya ekonomik unsurlar olgunun temel sağlayıcısı haline gelmiştir. Modern dönemde bir anlamda mit ortadan kaldırılmaya çalışılırken mitin eline düşme durumu ortaya çıkmıştır. Bunun en genel olarak ele alındığı yer Frankfurt Okulu, en geniş bağlamda değerlendiren eser de T. Adorno ve M. Horkheimer'ın yazdığı H. Marcus'un katkıda bulunduğu *Aydınlanmanın Diyalektiği* olmuştur. Biz makalemizde Horkheimer ve Adorno'nun düşüncesinden hareketle yeni mitleri üretme şeklini ve nedenlerini inceleyeceğiz. Bunun sonucunda çağdaş dünyada, aklın ve bilimin hâkim olduğunun belirtildiği bir dönemde neden yeni büyü-din hareketleri ortaya çıkıyor? Eski gelenek ve inanç şekilleri yeniden yapılanan cemaatlerin ortaya çıkışına nasıl kaynaklık ediyor? Günümüzde gerçek olarak bilinen bir dünyadan başka bir dünyaya inancın amacı nedir? gibi soruların cevabını bulmaya uğraşacağız. Frankfurt Okulu bağlamında konuyu ele almak için düşüncelerinin en azından ilk dönemde etkileyen Marksist eleştiri tarzına değineceğiz. Burada, yeni inanç biçimlerini kavrayabilmek açısından, dindarlık ve gerçeklik içinde Marksist düşüncede ifadesini bulan halkların afyonu diyalektiği ile özgürleşmenin iç çekişini iç içe geçiren anlayışları, tarih ve iktidarın mitlerine bakarak değerlendirmeye çalışacağız. Genel olarak bakıldığında dindarlığın tek anlamlı bir biçimde ele alınması, onu yeniden tesis edilmesinin ekonomik ve tarihsel bağlamını, ezilenlerin iç çekişlerini anlamamak demektir. Örneğin; metafizik bir kayıtsızlık içinde bulunan insanlar da dâhil olmak üzere, mümkün bir başka dünyanın var olduğuna inanmaktadırlar. Gerçek dünyada bir birey olarak özgül bir Ben'in hakikat ve güvence istemesi doğrudur. Fakat hakikat hangisinde? Bu dünya hangisi? İçinde yaşadığımız dünya mı? Paralel evren veya evrenler mi? Yoksa ahiret yurdu mu? Materyalist, Spirtüalist veya düalist anlayışlara bağlı olarak verilecek cevaplar değişebilmektedir. Sonuç olarak çalışmada miti üretenin insanın aklı olduğu, bunun, içinde bulunacağı ortamın miti ortadan kaldırmayacağı sadece içeriğini değiştireceği ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Mit, Rasyonelleşme, Frankfurt Okulu, Adorno, Horkheimer.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Sakarya-Türkiye, tyildirim@sakarya.edu.tr

Müze ve Mitoloji İlişkisi Bağlamında Türkiye’de Mitoloji Müzesi

Tuğba Batuhan*

Müze sanat tarihinin içinde yer alan, kapsamı her geçen gün genişleyen ve katalizör görevi görerek fikirleri aydınlatan, modern ifadelerin kavramlarını genişleten parametrelerden biridir. Mitoloji ise modernitenin içini dolduran metafizik unsurlardır. Bu yönü ile mitoloji, sanat eserlerini oluşturmada sanatçılara ilham kaynağı olan öğelerdendir. Tarih içinde sanatçıların mitolojiden ilham alarak onlara görsel form kazandırdıkları ve bazen bu eserlerin belirli kültürlerin günümüze ulaşan değerli kayıtları oldukları görülmektedir. Mitolojiden ilham alınarak yapılan bu sanat eserleri yine kelime kökeni itibariyle mitolojiye dayanan müze ortamında sergilenmektedir. Müze, kavram olarak temelini mitolojiden almasına karşın “mitoloji” başlığında oluşturulan müzeler dünya genelinde kısıtlı sayıdadır. Türkiye’de ise “mitoloji” başlığı altında oluşturulan bir müze olmamakla birlikte sanal ortamda kurulan bir mitoloji müzesinin var olduğu bilinmektedir. Bu noktada, mitoloji temeline dayanan müzelerde mitolojiden ilham alınarak oluşturulan eserler sergilenirken, Türkiye’de mitoloji başlığıyla müzelerin kurulmadığı görülmektedir. Bu makalede, mitoloji başlığında bir müze oluşturulmasının gerekliliği ya da faydalarının neler olacağı hakkında tartışmada bulunularak aksi sonuçların neler olabileceği irdelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Müze, Mitoloji, Mitoloji Müzesi, Kültür, Sanat Eseri

*Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Mardin/Türkiye, tugbatuhan@artuklu.edu.tr

“Muthos”u “Değer” Bağlamında Tasavvur Etmek: “Dil Sahnesi”nin “Demek-Zorunda’lık” ile Kapatılışına Karşı “Dinleme”ye Dönüş Teklifi

Ümit Öztürk*

Bildirimiz iki saptamadan hareket ederek kurulmaktadır. İlkine göre, tarihsel bağlamları içerisinde, “epos,” “muthos,” “logos” ve hatta “mathēsis” gibi bir dizi terim çoğu kez aynı anlama gelecek şekilde kullanılmış olsa da bu terimler, kategorik olarak birbirlerinden ayrı olduğu kabul edilen (din, sanat, felsefe, matematik ve bilim gibi) disiplinlerin kurucu unsuru olarak anlaşılmaktadır. İkinci saptamamıza göre ise düşünmenin temelleriyle ilgili olan felsefe ve bilim alanlarında “muthos” veya “mitoloji” dendiğinde, bu deyiş ile, “şimdi”mize ait bir anlatı değil, çeşitli kültürlerde ortaya çıkmış olan ve bu nedenle de aslen “geçmiş”te kalan “hikâye”ler kastedilmektedir. Bildirideki amacımız, bu saptamalardan kaynaklanan entelektüel durumu eleştirerek, “muthos”un temelde “geçmiş”e ait bir “tasavvur” olmadığını, dâima “şimdi”mizi ilgilendiren ve “şimdi”mizde gerçekleşen bir “üretim / meydana getirme (*poiēsis*)” neticesinde ortaya çıkan ve yine “şimdi”mizin dil düzleminde yer alarak beliren bir “emek / iş (*ergon*)” olduğunu savunmaktır. Bu amaca varabilmek için iki sav ileri sürüyoruz. Bahsettiğimiz terimler, “söylemek, dile getirmek, adlandırmak, ifade etmek, çağırarak, okumak” gibi bir “üretim”i nitelendiren ve aynı anlam örgüsüne ait olan fiillere gönderme yapmaktadır. Bu terimler, “iş”i “söz”e dökerler. İkinci savımıza göre ise bir “iş”in “söz”e dökülmesinden bahsetmek, ancak “iş”in yerine getirilme düzleminde bir “değer”e temas etme gerçekleşmiş ise mümkündür. Yukarıdaki iki savın aksini kabul etmek ise bizim kavramsallaştırmamızla, dil sahnesinde “bir şey demek zorunda olmak” anlamına gelmektedir. O nedenle de değer bağlamına temas etmede yaşanan bir problem, herhangi bir “meydana getirme” fiilinin gerçekleşmesini engeller ve kendini, gerçekleştiremediği bir fiilin “gölgesi (*eidōlon*)” ile kuşatılmış bulan bir aktör, eğer durumun farkına varmaz ise, kaçınılmaz bir biçimde, sürekli olarak, bir iş yaptığını “söylemek zorunda” kalır. Dahası, böyle bir aktör, herhangi bir eleştiriye tamamen kendini kapatırsa, “söylemek zorunda kalış”ını da savunmaya geçerek, neticede bir “söylem” tesis etmeye çalışır. Biz bu durumu “muthos”un unutulmuşu olarak nitelendiriyoruz.

Anahtar Sözcükler: Emek, Değer, Üretim, Dinleme, Söz.

*Doç. Dr.; Gümüşhane Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Gümüşhane – Türkiye; u.rzg.ozturk@gmail.com.
(Bu çalışma Gümüşhane Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü’nce desteklenmiştir. Proje No: 21.F1214.01.01. Proje Başlığı: “Kültürel Yozlaşma Karşısında Felsefi Çözümlemenin İşlevini Hatırlamak: Platon Fikriyatının Gözden Geçirilmesinden Hareketle ‘Nöbetçi Aktörler’den ‘Eleştirel Özneler’e Geçiş İmkanlarının Soruşturulması.”)

Kütahya Aydoğdu Köyünde Ağaç Kültünün Mitolojik İzleri

Yasemin Domaç Yaşar*

İsmail Abalı**

Dünya üzerinde var olmaya başladığı ilk andan günümüze tabiatın içinde yaşayan ve her daim tabiatla iç içe olan insanoğlu, ilk ilişkisini yine tabiat unsurları ile kurmuştur. İçinde bulunduğu acizlik çerçevesinde tabiattan ve doğa unsurlarından korku duyan, aynı zamanda bu korkudan kurtulmak maksadıyla yine tabiattan medet uman insanlık için ateş, su, toprak, gök gibi unsurlar zamanla birer kült haline gelmiştir. Söz konusu unsurlara hem korku hem de saygı besleyen insanoğlu, din ve inanç sistemlerini bu kültler üzerine inşa etmiş ve bunlarla ilgili mitik dönemlerden içinde bulunduğumuz çağa değin çeşitli inanış ve ritüeller geliştirmiştir. Bu bağlamda, hakkında mistik kabuller ve kutsal uygulamalar yaratılan kültlerden biri de ağaçtır. Ağaç ve orman; özellikle insanlık âleminin ilk fertleri için bir barınak, tehlikeler karşısında güvenli bir sığınak ve av hayvanı barındırma noktasında eşsiz bir alan konumunda olmuştur. Dolayısıyla sağladığı hayati imkânlar ve bunların kaybedilme korkusu neticesinde tapınma derecesine varan bir saygı çerçevesinde kabul edilmiş olan ağacın kutsiyeti uygulanan çeşitli dinsel-büyüsel pratiklerle korunmaya çalışılmış ve sonraki kuşaklara aktarılmıştır. İnsanlığın mitik dönemleri aşan kültürel belleğinde izlerini hâlen muhafaza etmekte olan ağacın, sahip olduğu kült niteliği ile yalnızca kendisiyle ilgili müstakil inanış ve uygulamalarda değil günlük yaşamın inanca dair pek çok alanında tezahür eden bir unsur olduğu bilinmektedir. Nitekim ağaç; ziyaret yerlerinde tatbik edilen ritüellerde, doğum ile ilgili uygulamalarda, halk hekimliğinde, Hıdırellez’de ve ölümle ilgili kimi inanışlarda çeşitli şekillerde ortaya çıkabilmektedir. Bu bağlamda, çalışmada, Türk mitolojisinde ve eski Türk inanç sistemlerinde bir kült olarak kabul edilen ağacın, Kütahya’ya bağlı Aydoğdu köyündeki inanış ve uygulamalara olan yansımaları ele alınmaktadır. Köy halkından kaynak kişilerle görüşme tekniği ile elde edilen veriler, nitel araştırma çerçevesinde doküman analizine tabi tutulmuş ve mukayese yöntemiyle incelenmiştir. Netice itibarıyla çalışmada, köy halkının ağaç kültünü, mitolojik dönemlerden kalma izlerle, çeşitli inanış ve ritüeller bünyesinde yaşattığı sonucuna varılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Türk mitolojisi, Kült, Ağaç kültü, Kütahya-Aydoğdu

* Öğr. Gör. Dr. Iğdır Üniversitesi/Türkçe Öğretimi Uygulama ve Araştırma Merkezi
yasemin.yasar@igdir.edu.tr

** Doç. Öğr. Üyesi Iğdır Üniversitesi/Fen-Edebiyat Fakültesi/Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
İsmail.abali@igdir.edu.tr

Kültürel Bir Aracı Olarak Firdevsî Şahnâme'si'nin Osmanlı Tarih Yazımına Etkisi: Mitolojik ve Efsanevî Unsurlar Bakımından Şehenşahnâme-i Sultan (III) Murad'ın İncelenmesi

Yasemin Aygün*

Şahnâme, Firdevsî'nin İran tarihini destansı bir üslupla kaleme aldığı bir eser olmakla beraber Türk, Hint, Kürt ve Arap tarihine dair bilgilerin aktarıldığı; edebiyat, dil, tarih ve görsel sanatları da içinde barındıran bir edebi tür haline gelmiştir. Türk, Arap, Kürt ve Hint edebiyatını etkileyen *Şehnâme*, Osmanlı Tarih yazımını da etkilemiş ve şehnâme türünün ilk örnekleri Fatih döneminde ortaya çıkmıştır. Saray Tarihçiliği olarak anılan ve yarı resmi nitelikte olan Şehnâmecilik, Kanûni devrinde kurumsallaşarak devamlı bir devlet memuriyeti haline gelerek 1601 yılında nihayete ermiştir. Osmanlı tarihi açısından birinci elden kaynak niteliği taşıyan bu eserler, şehnâme tarzında efsanevî ve mitik unsurlar kullanılarak destansı bir dille yazılmıştır. Bu türde kaleme alınan en önemli Osmanlı şehnâmelerinden bir tanesi de Seyyid Lokman bin Seyyid Hüseyin el-Aşûrî el-Urmevi'ye ait Farsça, iki cilt olan *Şehenşahnâme-i Sultan (III)Murad* adlı eserdir. Tipik bir şehnâme türü örneği olan bu eserde, III. Murad dönemi 1574-1588 yılları arasında meydana gelen savaş, sulh, sadrazam tayinleri ve azilleri, devlet erkânı, padişahın hayır ve hasenatı, devlet merasimleri, Osmanlı-Safevi mücadeleleri ve daha birçok konu efsanevî, mitik ve olağanüstü unsurlar kullanılarak anlatılmaktadır. Bu çalışmada *Şehenşahnâme-i Sultan (III)Murad* adlı eserin I. cildinde yer alan mitolojik figürler, efsanevî ve olağanüstü unsurların nasıl ve kimin için kullanıldığına dair bilgiler eserden verilen örnekler doğrultusunda açıklanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Şehnâme, Osmanlı, Firdevsî, Mit, Efsane, Şehenşahnâme.

* Doktora Öğrencisi, Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Mardin/Türkiye
ysmnaygun@hotmail.com

Hıristiyan Mitolojisinin Sinemaya Yansımaları: *Lucifer* Dizisi Örneği

Yasin Öner*

Mitoloji, insanların kültürel, dini ve sanatsal anlamda kendilerini ifade etmelerinin bir yolu olmuştur. Mitolojik öyküler, insan deneyimlerini, doğayı, tanrıları ve insan doğasını anlamak için kullanılan sembollerle doludur. Sinema ise modern bir sanat formudur ve mitolojik hikayeleri, karakterleri ve sembolleri bünyesine alarak yeniden yorumlamakta ve böylece bunların günümüze taşınmasında bir kanal vazifesi görmektedir. Bu anlamda pek çok film, mitolojik motifleri ve hikayeleri temel alarak bunları modern anlatım biçimleriyle birleştirip izleyicinin karşısına çıkarmaktadır. Mezkûr yapımlardan biri de 2016-2021 yılları arasında toplam 6 sezon boyunca yayınlanan Tom Kapinos imzalı *Lucifer* dizisidir. Özellikle Yunan mitolojisine ait öğelerin ön plana çıkarıldığı bu dizide, mitolojik unsurlar modern bir polisiye ve dram hikayesiyle harmanlanarak izleyiciye sunulmaktadır. Bu doğrultuda çalışmanın amacı, *Lucifer* dizisinde yer alan mitolojik anlatıların modern dönemde neo-paganizm düşüncesine sunduğu katkıyı ortaya koymaktır. Modern çağ öncesi Avrupa'daki pagan inanışları başta olmak üzere bu minvaldeki pek çok inancın devamı olduğunu ya da bu inanışlardan türediklerini iddia eden neo-paganistler için sinema önemli bir ağ sistemi oluşturmaktadır. Çünkü neo-paganistler açısından sinema hem inançlarının dayanak noktalarını ortaya koyabilecekleri hem de düşüncelerini geniş kitlelere duyurabilecekleri bir araçtır. Konunun kapsam ve sınırlılıkları göz önünde bulundurularak *Lucifer* dizisinde neo-paganizmin her iki amaca da ulaşmak istediği görülmektedir. Netflix gibi dünya çapında tanınırlığı olan dijital sinema platformunda en çok izlenen yapımlardan biri olmayı başaran *Lucifer*'la birlikte izleyicilerin mitolojik anlatılara ve paganist düşüncelere ilgisi artmaktadır. Dizide geçen hikayeleri merak eden izleyiciler, bunları araştırmaya başladıklarında daha önce hiç bilmedikleri inançlarla tanışabilmekte ve modern çağın düşünsel anlamdaki kaos ortamından sıyrılmak için bu farklılıklara rağbet gösterebilmektedirler. Bu sayede neo-paganizm gibi düşünceler, inanç karmaşası içerisinde bocalayan özellikle genç kuşak için popüler bir kimlik ve tanımlanma aracı haline gelebilmektedir.

Anahtar Sözcükler: mitoloji, sinema, kutsal, paganizm, neopaganizm

* Dr., Millî Eğitim Bakanlığı, Diyarbakır-Türkiye, ORCID: 0000-0001-7094-3205 yasinoner21@gmail.com

Dokuma Efsaneleri: Tekstil Sanatında Mitolojik İzler

Yasemin Masaracı*

Mitoloji tekstil sanatında, tarih boyunca kültürlerin inançları, efsaneleri ve mitolojik öykülerin sanat eserlerine yansıtılmasıyla ortaya çıkar. Bu izler, desenlerde, dokuma tekniklerinde, giyim tasarımlarında ve diğer tekstil ürünlerinde bulunabilir. Her kültürün kendine özgü mitolojik unsurları bulunduğundan, bu unsurlar o kültürün tekstil sanatçıları tarafından farklı mitlere dayandırılarak yaratıcı düşünce ile ifade edebilirler. Böylece mitolojik efsaneler, varlıklar tekstil sanatında genellikle kullanılan geleneksel anlatım dilinin yanı sıra, teknik ve malzeme çeşitliliğinden de yararlanılarak yeniden yorumlanan somut imgelere dönüşür. Günümüzde sürekli gelişen ve yenilenen, soyut bir anlatım dili olarak da çağdaş sanatlar içerisinde önemli bir yer edinmiş olan tekstil sanatının, mitolojinin ışığında değerlendirilmesine az rastlanılmaktadır. Bu bağlamda İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Müzesi'nde açılmış bir sergiden yola çıkılarak mitolojinin tekstil sanatındaki izlerinin irdelenmesi bildirinin konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar kelimeler: Mitoloji, Tekstil, Sanat

* Uzm. Öğr. Gör. İstanbul Ticaret Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Moda ve Tekstil Tasarımı Bölümü, İstanbul/Türkiye ymasaraci@gmail.com

Divan Şairinin Bir Değil, İki Değil, Yedi Değil, Bin Başlı Ejderhası

Zehra Göre*

Ejderha, divan şiirinin mitolojik varlıklarından birisidir. Ejderha ekseninde divan şairi oldukça çeşitli ve renkli tasavvurlar geliştirmiştir. Genellikle ağzından ateşler saçan, bedeni pullarla kaplı, zehirli, devasa, korkunç bir yaratık biçiminde tasvir edilmektedir. Bu korkutucu görünüş kimi beyitlerde ejderhayı birden fazla başlı olarak betimlemek sureti ile gerçekleşir. Bilhassa Dahhak ile ilişkili olarak iki başlı bir ejderhadan bahsedilirken, sayısı yedi ile ilgili unsurlarla mesela felek gibi, yedi başlı ejderha ile karşılaşılır. Bazı beyitlerde ise şairler imajlarını bin başlı ejderha ile çizerler. Bildiride divan şairinin aynasından yansıyan “bin başlı ejderha” tasavvuru araştırılarak örnek beyitler aracılığıyla anlam erevesi ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ejderha, divan şiiri, mitoloji, metafor

* Prof. Dr. NE Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi zgore@hotmail.com

Modern Mitoloji Olarak Oryantalizm

Zeki Coşkun*

Doğu – Batı karşıtlığı, modern dönemde oryantalizm adı altında sanatsal, kültürel pratiklerle beslenen sistematik yapıya, düşünsel hegemonyaya dönüşmüş, siyasal - ekonomik düzlemin ötesine geçmiştir. Hegemonya, akademi için de geçerlidir: Oryantalizm, XIX. yüzyıldan XX. yüzyıl sonlarına dek “bilimsel disiplin” olarak varlığını korumuştur. Buradaysa tam tersine, oryantalizm, bir modern mitoloji olarak ele alınacaktır. Batı düşüncesi antik Yunan’dan başlayarak ikili karşıtlıklar üzerinden biçimlenir. “Mythos – logos” ayrımı bunun ilk temel örneğidir. Mitler ve mitoloji, imge, inanç, söylence ve bunlarla biçimlenen ritüelleri, sanatsal pratikleri içinde taşımaktadır. Logos ise akıl ve düşünceyi, bilimi işaret etmektedir. Mitoloji, içinden doğduğu toplumun varoluşunu, kimliğini, ruhiyatını ortaya koymaktadır. Anonimdir, kuşaktan kuşağa aktarılır. İkili karşıtlıklar, logosa dayandığını savunan modern düşüncede de sürmektedir. Modern düşüncenin inşa ettiği uygarlık kavramı Batı’yı; ilerlemeyi, gelişmeyi işaret etmektedir. Doğu, bunların karşıtı; geri, ilkel, durağandır. Doğu – Batı, ilkel – uygar karşıtlıkları oryantalizmle kurumsal ve kuramsal nitelik alır. Modern düşünceyle perçinlenen mitoloji – bilim karşıtlığı ve onun üzerinde yükselen uygar – ilkel, ileri – geri ayrımları, 1960’lı yıllarda radikal eleştirilerle karşılaşmıştır. Eleştiri, tam da sömürgeciliğin rasyonalizasyonu olarak biçimlenen antropoloji alanından yükselecektir. Claude Levi-Strauss *Yaban Düşünce* (1964), *Mythologiques* (1964/1971) kitaplarında, doğayı ve ilişkileri kavramada bilim kadar mitlerin de asli yollarından biri olduğunu vurgulamaktadır. Mit ve bilim, farklılıklarına karşın, aynı işleyişe sahiptir: İkisi de göstergeler kullanmakta, analogiler ve karşıtlıklar üzerinden işlemektedir. Aynı karşıtlıklarla inşa edilen oryantalizm de bu dönemde ilk kez olgu ve pratiklerin ötesinde bütünsel bir anlatı (söylem) olarak Edward Said tarafından çözümlenmiştir (1978). Oryantalizmin temel etkinlik alanının akademi olduğunu, kendisini “bilimsel disiplin” olarak konumladığını, meşrulaştırdığını işaret eden Said, söz konusu disiplinin “imgesel – hayali” bir Doğu miti, anlatısı kurduğunu belirtir. Bu mit ve kurgu, Batı kimliğinin inşası için olmazsa olmazlardandır. Biz Said’i izleyerek oryantalizmi modern zaman mitlerinden biri olarak ele alacağız. Bu mitle üretilen ve yayılan görsel kültürü sanat tarihi üzerinden tartışacağız.

Anahtar Kelimeler: Mythos – Logos, Oryantalizm, Sanat Tarihi, Görsel İdeoloji

*Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, İstanbul – Türkiye
zeki.coskun@msgsu.edu.tr

Klasik Şiirdeki Şamanistik Unsurlar

Zeliha Açar*

Şamanizm; merkezinde şamanın bulunduğu, kendine özgü ritüelleri bulunan vecd hâline dayalı bir yöntemdir. Şamanizm eski Türklerin asıl dini olmasa da çok geniş bir zaman diliminde inanç boyutunu şekillendirmiştir. Türk kavimleri, muhtelif kültür dairelerine girmiş ve muhtelif dinleri benimsemiş olsalar da şamanistik kalıntılar, İslâm dininin merkezi olan yerlerde dahi tutunmaya, yeni dinin cilasası altında yaşamaya devam etmiştir. En başından kutsal kabul edilen mit, zamanla kutsalı yani dini değiştirmiş halk tarafından terk edilmemiş, bilakis her seferinde farklı bir formda bir sonraki kuşağa aktarılmıştır. Öyle ki Osmanlı coğrafyası gibi sünni bir coğrafyada bile şamanistik rit ve inanışlar, İslâm örtüsü altında varlığını sürdürmeye devam etmiştir. Şamanistik dönemden kalma inanış ve ritüellerin mitik arka planı kısmen unutulmuş olsa da bu rit ve inanışlar canlılıklarını sürdürmeye devam etmiştir. Şamanistik unsurlar, isim ve form değiştirmiş dahi olsalar halk inanışları ve tasavvufun uygulanış şeklinde yaşatılmaya devam etmiştir. Bu da İslâmî cila altında yaşayan şamanistik unsurların yaygınlığını göstermektedir. Gelenek edebiyatı olan klasik edebiyatın, mazmun sisteminin azımsanamaz bir bölümünü teşbih ve kıyas yollu kullanılan mitolojik malzeme oluşturmaktadır. Bu mitolojik malzeme yalnızca şahıslar ya da olağanüstü unsurlar üzerinden değil, inanışlardan geleneklere kadar sosyal hayatın her mecrasına sinip yaşama alanı bulmuş olan mitik kalıntılardan da beslenmektedir. Yine kozmik unsurlarla ilgili ritler gibi halk muhayyilesinde diri kalan birçok mitik inanışının kökünde şamanistik döneme dayandığı göz önünde bulundurulursa klasik şiirin azımsanmayacak ölçüde Türk mitolojisinden de istifade etmiş olduğu görülecektir. Bu çalışmanın konusu; halk inanışları, gelenek ve tasavvuf içerisinde yer edinmiş, kuşaktan kuşağa aktarılarak yaşatılmaya devam eden Şamanistik unsurların klasik şiir bağlamında incelenmesidir.

Anahtar Kavramlar: Klasik şiir, şamanistik unsur, mitik kalıntı, halk inanışları, mitik unsur.

* Dr., Türkiye, ORCID: 0000-0002-0249-6527, zlhacar63@gmail.com

Mitolojik Ögelerin Teoloji ve Bizans Resim Sanatına Yansıması

Zeliha Şenel*

Bedia Yelda Uçkan**

Fatma Sema Gökcan***

Hıristiyanlıkta İsa'nın yaşamı birçok mucizeyle doludur. Meryem'in hamile kalışından göğe yükselişine kadar olan dönemde yaşadığı doğaüstü olayların ölümünden sonraki dönemde kendisine atfedildiği ve bu olayların mitleştirildiği genellikle kabul edilen bir gerçektir. İsa, gökyüzünde gerçekleşen olaylarla müjdelenen doğaüstü özelliklere sahip bir mit kahramanı haline dönüşmüş ve Hıristiyanlığın mitolojik bir din haline gelmesine yol açmıştır. Birçok felsefi ve dini hareket, üstün varlıklar dışında evrende ve özellikle de gökyüzünde görülen mükemmel düzeni oluşturan tek bir Yaratıcı Tanrı olduğu fikrine varmıştır. Gökyüzü, Tanrısal düzenin tezahür ettiği yerlerin başındadır ve onun ezelde yarattığı ve programladığı gök cisimlerinin mükemmel hareketi sayesinde yaratıcı tanrı insanlara kendisini kanıtlamakta ve insanlara çeşitli mesajlar göndermektedir. Bu durum gökyüzü cisimlerinin dizilimlerinin ve hareketli gök cisimlerinin takımyıldızlarla olan etkileşimlerinin Tanrı'nın mesajı yani *Logos* olarak algılanmasına yol açmıştır. Hareketli gökcisimlerinin yörüngeleri ve gezegenlerin takımyıldızlarla olan etkileşiminin mitlerin ortaya çıkışında rol aldığı bilinmektedir. İsa'nın yaşamındaki önemli anların, doğumu ve ölümü gibi olayların astronomik takvimle olan uyumu dikkat çekicidir. Bu çalışmadaki amacımız, Hıristiyanlığın gökcismi dizilimleri, astroloji ve mitlerle olan ilişkisini kurmak ve mitolojik bir din haline nasıl geldiğini incelemektir. Çalışmada, Bizans resim sanatında günümüze kadar gelen örnekler kullanılacak ve İsa'nın mucizelerinin nasıl betimlendiği ve bu mucizelerin astronomik olaylarla olan ilişkisi gösterilecektir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Astronomi, Astroloji, Teoloji, Bizans Resim Sanatı

*Dr.Öğr.Üyesi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0003-4882-9689, zsenel@anadolu.edu.tr

** Prof.Dr., Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, Bizans Sanatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6980-669X, byolcay@anadolu.edu.tr

*** Dr., Anadolu Üniversitesi, Eskişehir-Türkiye, fsemagokcan@hotmail.com

Faruk Duman Öyküsünde Mitolojinin İzleri

Zeynep Şener*

İnsan doğduğu andan itibaren çevresini anlamaya ve anlamlandırmaya başlar. Bu anlama işi tamamlandıktan sonra ise bildiklerini yazılı veya sözlü olarak bir başkasına anlatma ihtiyacı doğar. Anlatma esasına bağlı metinlerin temelinde olan aktarma, nakletme düşüncesi hikâyeyi biçimlendirenin elinde çeşitli sonuçlara yol açar. Türk edebiyatında farklı dönemlerde eserler veren birçok yazar veya şair mitolojiden faydalanmış ve yazdıklarını ilgi çekici hâle getirmiştir. Hayal ve gerçeğin iç içe geçtiği mitolojiyi içeren bir eserde okur, şahit olduklarıyla birlikte kendisinde yeniliğe ve deneyime açık yönü keşfeder. Türk edebiyatında önemli bir yere sahip olan hikâye türü de zamanla değişime bir kapı açar ve öykü okuruyla buluşur. Türk öykücülüğünde zamanın da getirdiği ilerlemeyle birlikte yeni sesler ve farklı bakış açıları kendini hissettirir. 1990 sonrası Türk edebiyatının önemli öykücülerinden biri ise Faruk Duman'dır. Eserlerinde yeniyi ve farklıyı denemekten korkmayan Duman, öykü kitaplarında mitolojiye yer verir. Mitolojinin okura sunduğu geniş perspektif ve düşün ötesine geçebilme becerisi onun hikayelerinde karşımıza çıkar. Faruk Duman'ın öyküsünün temelinde doğa ve doğaüstü kavramlara sıklıkla yer verilir. Duman, masalsı, mitsel bir söylemle Türk hikâyeciliğinde kendisini ön plana çıkarmaktadır. Söz konusu çalışmada Faruk Duman'ın öykülerinde mitolojik unsurlar incelenecek ve mitolojinin onun öykülerindeki belirleyici özelliği tartışılacaktır. Çeşitli konulara yönelen ve okuru her öyküsünde farklı bir maceraya ortak eden Faruk Duman, ait olduğu toplumun kültürel mirasından da faydalanarak okurunu hayal etmeye zorlar. Özellikle öykü türünde birçok eseri bulunan Faruk Duman'ın kitaplarına seçtiği isimlerden de doğaya, masala ve mitolojiye verdiği değeri görebilmek mümkündür. Öykülerinde özellikle bitki ve hayvan mitoslarına yer veren Faruk Duman, mitolojiden faydalanırken Türk toplumunun gelenek ve dinine ait öğelere öncelik tanır. Geyik, at, kartal gibi mitolojide önemli yeri bulunan hayvanlar ile çeşitli ağaçlar, meyveler ve önemli sayılar Faruk Duman'ın öykülerinde yer alırken rüya motifi de bu öykülerin tamamlayıcısı konumundadır. Zengin bir öykü birikimine sahip olan ve öykülerinde kendine has bir dil ve ifade biçimi kullanan Faruk Duman'ın mitoloji kaynağından beslenerek ortaya çıkardığı eserleri okuru hayal etmeye ve inanmaya sevk eder. Mitoloji ait unsurları ve masalsı anlatımı ile Faruk Duman'ın öyküleri Türk edebiyatında kendine kalıcı ve etkileyici bir yer bulur.

Anahtar Kelimeler: Faruk Duman, Öykü, Mitoloji, Hayvan ve Bitki Mitosları.

* Araş. Gör. Dr. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ORCID: 0000-0002-8440-3549, zeynep.sener@hbv.edu.tr

Ölüm Kültürü Üzerine Oluşturulmuş Mitler

Zeynep Arıç*

Mitler, geçmişten günümüze insanın var olduğu her alanda kendine bir yaşam alanı bulmuştur. Bu alanlardan birisi de her insanın kaçınılmaz olarak tecrübe ettiği ölümdür. Tarih boyunca neredeyse her toplulukta ölüm ile ilgili oluşturulmuş mitler, törenler, yas süreci ve ölüm sonrası yaşam ile ilgili aktarımlı ilerleyen bir kültür vardır. Ölümü tanımlamak için aynı kelimeler kullanılsa dahi, ölümün anlamı ve kavramsallaştırılması kültürler arasında farklılık gösterir. Örneğin, bazı kültürlerde ölüm yeni bir hayatın başlangıcı olarak değerlendirilirken bazı kültürlerde ölüm farklı bir âleme geçiş için bir eşiktir. Bunun yanında ölüm, çoğu zaman olumsuz çağrışım, karanlık veya kötü bir figür olarak sunulur. Aynı zamanda ölümün bilinmezliği ve belirsizliği, onun karanlıkla tasvir edilmesine sebebiyet vermektedir. Ölümlerin çoğu kültürde toprağa gömülmesi ölümün mitolojilerde karanlık ve yeraltı dünyası ile ilişkilendirilmesine sebebiyet vermiştir. Ölümün karanlıkla ilişkilendirildiği gibi çirkinlikle de ilişkilendirildiği görülmektedir. Mitolojilerdeki ölüm tanrılarının çoğunlukla korkutucu özelliklerle tasvir edilmesi bununla ilgilidir. Ölüm kelimesinin işaret ettiği cinsiyette önem arz eden başka bir konudur. Mitlere bakıldığında ölüm kelimesinin ve ölüm tanrılarının çoğunlukla eril olarak tasavvur edildiği görülmektedir. Ölümle ilgili oluşturulan mitler, ölümün anlamını açıklamaya, ölüm sonrası yaşamı betimlemeye ve ölümün nedenlerini anlamlandırmaya yönelik olabilmektedir. Bu mitler, insanların ölümle nasıl başa çıkacaklarını, ölümün ardındaki bilinmezlikle nasıl yüzleşeceklerini ve ölümü nasıl anlamlandıracaklarını şekillendirmektedir. Ölüm farklı kültürlerde birbirinden farklı algılanış biçimine sahip olsa dahi tarih boyunca oluşturulan inanç ve mitlerde var olan ortak öğeler dikkat çekmektedir. Bu durum mitlerin insanların evrensel dilleri olduğu görüşünü destekler niteliktedir. Mitlerde, dinlerde ve inançlarda yer alan ölüm ve ölüm sonrası yaşamla ilgili var olan kültürlerin birbirinden etkilendiği aşikârdır. Bazı mitler ve inançlar ise farklı biçim ve alanlarda yeniden yaşam alanı bulmuştur. Bu çalışma kapsamında çeşitli mitoloji ve inanç sisteminde yer alan ölüm kültürü, ölüm tanrıları, ölümden sonraki yaşam incelenmiş olup ölümle ilgili oluşturulmuş mitlerin insan psikolojisi hakkında verdiği ipuçları ve insan psikolojisine olan etkileri tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kavramlar: Sembolizm, Psikoloji, Mit, Ölüm, Ölüm Tanrıları

* Araş. Gör., Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, İslami İlimler Fakültesi, Gaziantep/Türkiye, zeynep-73-@hotmail.com

Müslüman Teolojisinde Mitolojinin İmkân ve Anlamı

Harun Çağlayan*

İnsan, algıladığı varlık ve onun zihninde oluşturduğu bilgiye göre çıkarımlar yapan, diğer bir deyişle yargılarda bulunan veya değer üreten bir canlıdır. Onun bu niteliği, bilindiği kadarıyla canlıların hiçbirinde olmayan eşsiz bir özelliktir. Kişinin kendisi, evren ve bunların arkasındaki etken olduğuna inandığı tanrı hakkındaki yargılarının merkezinde içinde bulunduğu kültürün belirleyici bir etkisi vardır. Bu bağlamda insan, içine doğduğu kültürün bir çıktısı olup ondan bağımsız bir tutum sergileyebilmesi neredeyse imkânsızdır. Çünkü o, yaşamı boyunca bedensel ve zihinsel sahip olduğu her türlü niteliği, çevresinden edindiği kazanımlar yoluyla elde etmektedir. Çünkü mitolojiler, bir toplumu kültürel olarak tarih sahnesine çıkaran edebî açıdan destan ve düşünsel açıdan vizyon gibi temel faktörlerin birleşmesinden doğan sosyal bilinç altını temsil ederler. Toplumların medeniyet inşasında yaratılış, yaşam ve ölüm hakkındaki genel duruşunu ortaya koyan dinî inançların da mitoloji üzerinde yadsınamaz bir etkiye sahip olduğu açıktır. Her ikisi de metafiziksel bir değer olan din ve mitolojinin sınırları nelerdir ve hangi alanlarda birbirleriyle ilişki içindedir? Sanat ve teolojinin bir dışavurumu olarak mitolojinin insan düşüncesi açısından değeri nedir? Genel olarak dinî açıdan özel olarak Müslüman inancı açısından mitolojinin geçmişte ve günümüzde ifade ettiği anlam nedir? Bu ve benzeri soruları çoğalmak mümkün olduğu gibi bunlara verilecek cevapların da çok yönlü ve karmaşık bir takım dengeleri gözetmek zorunda olduğu görülmektedir. Bu yönüyle mitoloji ve güncel değeri hakkında yapılacak herhangi bir değerlendirmenin sadece felsefî bir tartışmanın sınırlarında kalmayacağı; sosyo-kültürel ve psiko-teolojik birçok dengenin gözetilmesi gereken kapsamlı ve karmaşık bir süreç anlamına geldiğini rahatlıkla söyleyebiliriz. Çalışmada, öncelikle Müslüman kültürü açısından mitoloji ve teolojinin hangi alanlarda ayrıştıkları, birleştikleri ve birbirlerini nasıl etkiledikleri felsefî ve dinî açıdan ortaya konulmaya çalışılacak; devamında ulaşılan veriler ışığında rasyonel bir çözülmeye gidilerek konunun Müslüman düşüncesi açısından gerçekte ne anlam ifade ettiğine ilişkin bir sonuç elde edilmeye gayret edilecektir. Son olarak ise teoloji-mitoloji ilişkilerinin Müslüman toplumlar üzerindeki güncel değerine ilişkin bazı çözüm önerileri önerilecektir. Araştırmada bilgi toplama ve tasnif metodu olarak tümevarım, veri işleme metodu olarak ise sosyal bilimler açısından mukayeseli analiz ve değerlendirme yöntemleri kullanılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, Din, Metafizik, Sanat, Müslümanlık.

* Prof. Dr., Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Kelam Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-0228-5164, caglayanharun@gmail.com

Mitolojik Metinlere Göre Eski Mezopotamya’da İnsanın Yaratılışı

Abdulgani Kaçar*

Antropogoni yani insanın yaratılışını konu edinen mitleri, teogoni/tanrıların ortaya çıkışı ve kozmogoni/evrenin ortaya çıkışı mitlerinden tam anlamıyla ayırmak mümkün değildir. Bunun yanında, doğrudan Eski Mezopotamya sakinlerinin insanın nasıl yaratıldığına dair düşüncelerine ışık tutan iki önemli antropogoni miti vardır ve bunlar, Enki ve Ninmah ile Enuma Eliş mitinin kapsamında yer alan Ulu Bilge mitleridir. Bu anlatılara göre insan, çamur ile bu amaç için kurban edilmiş Sümer panteonunda baş tanrı Anu’nun ataları olarak kabul edilen iki tane Alla tanrısının etinin ve kanının karışımından yaratılmıştır. Bu inancın bir sonucu olarak insan ruhunun ölümsüz olduğuna ve dolayısıyla da insanların bedenleri öldükten sonra ruhlarının ölümler diyarı olarak bilinen Yeraltı Dünyası’na gittiğine inanılmıştır. Bunun yanında, Eski Mezopotamya düşüncesine göre tanrıların insanı neden yarattığı sorusu da bu mitler ışığında cevap bulmaktadır. Bu çalışmanın amacı antropogoni mitleri merkeze alınarak Mezopotamya yaratılış düşüncesinin detaylarını açıklamaya çalışmaktır.

Anahtar Sözcükler: Eski Mezopotamya Tarihi, Mitoloji, Din, Sümerler, Akkadlar, Babilliler.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, e-mail: ganikacar@artuklu.edu.tr

Sınırlı Sayıda Özel Seri Üretimlerin Kültür Endüstrisi Bağlamında Değerlendirilmesi: “Paşabahçe Mitolojik Özel Seri” Örneği

Akın Uyar*

Bu çalışma, Paşabahçe Özel Seri olarak sınırlı sayıda üretilen ürünlerde kullanılan arkaik unsurların, yeniden üretim bağlamında incelenmesi üzerinedir. Yeniden üretimi kültürel kodlarla birlikte ifade etmek, üretilen ürünlerde kültürel döngüyü ve kültürel kodları sürekli kılmaktadır. Bununla beraber kolektif hafızada yer alan kültürel kodlar, tazelenerek ve döngüye dâhil olacaktır. Çalışmanın konusunu, bu odak noktasından hareketle geliştirilen bakış açıları oluşturmaktadır. Çalışmanın amacı ise kültürel unsurlardan faydalanmanın getirilerini ortaya koymak adına; üretilen bir metada bilinçli bir şekilde halk bilim ürünlerinden yararlanmanın özden beslenme ile ulusal ve evrensel boyutlarda kültür tanıtımına olanak sağlayıcılığı üzerinden açıklanmaktadır. Çalışmada literatür taramasından faydalanılmış ve Paşabahçe Özel Seri üretim adı altında üretilen ürünlerdeki mitolojik baskıların kullanımı, çalışmanın veri kaynağını oluşturmuştur. Bu kullanımdan hareketle mitolojinin özel seri sloganıyla üretilen metalarda yer alması, birçok soruyu beraberinde getirmiş ve bu sorulara cevap bulma arayışı, çalışmamızı farklı açılardan ele almayı zorunlu kılmıştır. Yeniden üretim bağlamında incelenmesi hedeflenen bu özel seri üretim, aynı zamanda arkaik unsurların yansımalarını sorgulatmış; kültür endüstrisinin olumsuz algısını, yeniden üretimle beraber ele alındığında farklı bir noktaya taşıyabileceğini göstermiştir.

Anahtar Sözcükler: Paşabahçe Özel Seri, Teknoloji, Yeniden Üretim, Mitoloji, Kültür Endüstrisi.

* Öğr. Gör., Yozgat Bozok Üniversitesi, e-mail: akinuyar66@gmail.com

Digenis Akritas, Bizans Dünyasının Mitolojik Kahramanı

Atilla Tekin*

Digenis Akritas, Bizans'ta yaşamış efsanevi bir kahramandır. Kahraman, bilindik kahraman prototipinin tüm özelliklerini taşır. 7. yüzyıldan 11. yüzyıla kadar oldukça şiddetli bir şekilde devam eden Bizans–Arap savaşlarında Bizans'ın uçlarında, sınır boylarında zor şartlarda askerleri ile birlikte yaşayan, korkusuz ve girdiği her savaşı kazanan geleneksel motiflerle örülü bir kahramandır. Çok iyi bir savaşçı ve aynı zamanda bir eşir. Geleneksel çok tanrılı mitolojik Eski Yunan mitlerinin yerini Bizans'ın Hıristiyan örgütlenmesi çevresinde Hıristiyan özellikler kazanmış bir kahraman olmasına rağmen bazı yönleri ile özellikle, küçük yaştan beri var ola acı kuvveti, birçok zor görevin üstesinden gelmesi ile Herakles'e benzer. Digenis adı Dio genes yani iki soylu anlamına gelen bir addır. Bu isimle anılmasının asıl nedeni Bizans'lı bir anne ve Arap bir babadan olmasıdır. Hikâyeye göre babası annesini kaçırmış ama annesi de Bizans sınırlarını yağmalayan bu Arap beyini Hıristiyan olmaya ikna eder. Aslında burada dahi Atina gibi Bizans'ın da politik ikna gücünün büyüklüğü vurgulanır. Destanın tamamı birçok politik göndermeye sahiptir. İslam kültüründe yakından tanınan Battal Gazi de hem Digenis Akritas ile benzerlik gösterir hem de zaten kendisinden destanda bahsedilir. Büyük İskender gibi 33 yaşında ölmesi gibi destan kahramanı birçok mitolojik kahramanın ve olayın Hıristiyan Bizans dünyasında bir araya getirilmesinden oluşur. Bu nedenle de mitolojik geleneğin geniş kitleleri etkileyen önemli bir yorumudur. Hem antik geleneğe, hem Bizans dünyasına hem de Türk ve İslam dünyası ile beslenen önemli bir eserdir. Antik dönem Atina'sından, Roma'ya, Bizans'tan İslam dünyasında ve Türk dünyasına kadar bu bağlantıların bir kısmından bahsederek kültürlerarası iletişim ve etkileşimi görmek açısından önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Digenis Akritas, mitolojik kahraman, kültürlerarasılık.

* Dr. Öğr. Gör., Anadolu Üniversitesi, e-mail: atillatekin@anadolu.edu.tr

‘Hamlet’le Hesaplaşma; Cem Akaş’ın ‘Ofelya’ Romanı

Ayşe Ulusoy Tunçel*

Shakespeare tarafından 1599 ile 1601 yılları arasında yazılan *Hamlet*, İngiliz edebiyatının en güçlü trajedilerinden biridir. Eser, Prens Hamlet’in, kral olan babasını öldürdükten sonra tahta geçen ve annesi Gertrude ile evlenen amcası Claudius’tan intikam alma hikâyesi üzerine kurulmuştur. Dramatik yapısı çok güçlü bir oyun olan Hamlet, Batı edebiyatında olduğu gibi Türk edebiyatında da her zaman ilgi çeken bir oyun olarak her dönemde yeniden kurgulanmış ve yorumlanmıştır. W.S. Gilbert tarafından 1874 yılında yazılan Rosencrantz ve Guildenstern bir Hamlet parodisi niteliğini taşımaktadır. Tom Stoppard’ın Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler (1966) adlı oyununda ise eser, Hamlet’in iki okul arkadaşının bakış açısından yorumlanmıştır. Tom Stoppard’ın Rosencrantz ve Guildenstern Öldüler (1966) adlı oyununda eser, Hamlet’in iki okul arkadaşının bakış açısından yorumlanmıştır. Hamlet esinli oyunların yakın dönem örneklerinden biri de Heiner Müller tarafından postmodern bir tarzda yazılan Hamlet Makinesi (1977) adlı oyundur. Cem Akaş, 2023 yayımlanan Ofelya romanında Shakespeare’in Hamlet’inde edilgen bir kadın karakter olan Ophelia’yı, feminist bağlamda yeniden kurgulamıştır. Tiyatro eserindeki belirsizlikleri tamamlama yoluna gitmiştir. Bu çalışmada, Cem Akaş’ın, Hamlet’i dört yüz yıl sonra yeniden yazma girişiminin nedenleri ve yazarın oyunu ele alış tarzı üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Hamlet, Shakespeare, Ofelya, Cem Akaş, Metinlerarasılık.

* Doç. Dr., Afyon Kocatepe Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-mail: ayseulusoytuncel@mail.com

Ahmet Paşa Dîvânı'nda Sevgili Tasvirinin Mitolojik ve Efsânevî Bağlamda Değerlendirilmesi

Bahar Yılmaz*

Türk edebiyatının önemli bir evresini oluşturan klasik Türk edebiyatı pek çok kaynaktan beslenerek varlığını sürdürmüştür. Efsanevî ve mitolojik olarak nitelendirilebilecek pek çok hadisenin de söz konusu şiirde kendini gösterdiği bilinmektedir. Klasik Türk şiir dünyasının baş karakteri olarak nitelendirilebilecek sevgilinin özellikleri betimlenirken şairler, farklı anlam dünyalarından yararlanmışlardır. Sevgilinin dudağı, ayva tüyleri, gözleri, boyu, bakışı gibi güzellik unsurları, okuyucuya farklı çağrışımlar yaratabilecek şekilde aksettirilmiştir. Söz konusu tasvirde sevgilinin boyu uzun olması bakımından çeşitli ağaç türleriyle, bakışının etkileyeceği sihirle, ayva tüyleri renk ve görünüm bakımından çimenlikle, dudağı hayat vermesi bakımından suyla özdeşleştirilebilmektedir. Bu örnekleri çoğaltmak mümkündür. Klasik Türk şiirinde sevgilinin mevzubahis özellikleri mitolojik ve efsanevî bağlamda ele alındığında pek çok güzellik unsurunun mitolojik ya da efsanevî bir kavramla ilişkilendirilebildiği anlaşılmaktadır. Bu çalışmada 15. yüzyılın önemli şairlerinden biri olan Ahmet Paşa'nın betimlemiş olduğu sevgili tasvirinin mitolojik ve efsanevî anlamda değerlendirilmesi yapılmıştır. Bu bağlamda Dîvân'daki sevgili tasvirinin yer aldığı mitolojik ya da efsanevî olaylar, durumlar ya da kişilerle ilişkilendirilebilecek beyitler seçilmiş ve saç, ayva tüyleri, boy, ben, çene çukuru, dudak-ağız, kaş, yüz, yanak gibi başlıklar altında değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk Şiiri, Ahmet Paşa Divanı, Sevgili, Mitoloji, Güzellik Unsurları.

* Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mardin, e-mail: baharyilmaz@artuklu.edu.tr

“Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları: Ateş” Romanında Modern İnsanın Sorunları Karşısında Mitoloji Bilgisi

Banu Altınova*

“Uyumsuz Defne Kaman’ın Maceraları” üst başlıklı dörtlemenin son romanı “Ateş”, Buket Uzuner’in tabiat dörtlemesi olarak 2008 yılında başladığı "Su, Toprak, Hava" serisinin sonuncu kitabıdır. Buket Uzuner, toplumları anlamak için onların mitolojilerini araştırmak gerektiğini ileri süren ve romanlarını bu bilinçle ele alan bir yazardır. Bu eserinde de Uzuner, dörtlemenin diğer romanlarında da olduğu gibi günümüz sorunlarının çözümünü mitolojide aramakta Türk mitolojisinin yeterince bilinmediğini vurgulamaktadır. Bunun da sebebini Türk dilinin ihmal edilmişliğine bağlamaktadır. Bu eserinde Türk mitolojisini “kök kültür” olarak kabul etse de Uzuner’in diğer kültürlerin mitolojisinden de beslenen evrensel bir yaklaşım içinde olduğu anlaşılmaktadır. Türk mitolojisini tanıtmaya çabasında olan yazarın, mitolojiye karşılaştırmalı bir yaklaşım sergileyecek kadar bu alanda donanımlı olduğu görülmektedir. Yazar, mitolojideki ateş simgesini, klasik yazarlar ve yakın tarihimizdeki olaylar üzerinden anlatarak geniş bir çerçeve çizmiştir. Ayrıca romanın Mardin’de geçmesi eserin kültürel dokusunu zenginleştirmektedir. Çalışmada, romandan hareketle çağdaş insanın sorunlarına çözüm bulma noktasında mitolojinin işlevi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Sözcükler: Buket Uzuner, “Ateş”, Türk kültürü, mitoloji, Mardin.

* Dr., MEB, e-mail: altinovabanu@yahoo.com

Mitolojide Doğal Afetler

Bekir Taştan*

Afetler dünyanın çeşitli jeolojik, jeomorfolojik, hidrolojik özelliklerine bağlı olduğu gibi insanların yapmış olduğu çeşitli faaliyetlere bağlı olarak da ortaya çıkmaktadır. Günümüzde afetler insanoğlunun en çok korktuğu, üzerinde en fazla söz ettiği konuların arasında yer almaktadır. Hemen her gün ya gazete sayfalarında ya bir internet sitesinde dünyada gerçekleşen afetlere dair çeşitli haberler bulunuyor. Bu haberler afetlerin olduğu yerler, afetler sonucunda ortaya çıkan çeşitli ölüm, kayıp veya insanların sahip olduğu çeşitli varlıklara karşı oluşturduğu zararlar hakkında olmaktadır. Bu ilgi ve merak afetlerin çoğunlukla çözülememiş yapısından, insanoğluna ve çevresine verdiği zarardan kaynaklanmaktadır. Bazı kültürlerde afetlerin arkasında çeşitli süper güçlerin olduğu ve onları bu güçlerin yarattığı düşüncesi bile vardır. Günümüzde birçok afetin oluşum mekanizması anlaşılmışken, bazı afetlerin tam anlamıyla gerçekleşme yapısı açığa kavuşturulamamıştır. Bu durum afetler hakkındaki düşüncelerin gizemini korumasına sebep olmaktadır. Bu durumun benzerini eskiden yaşamış topluluklar ve kültürlerinde de görmekteyiz. Mitolojide doğal afetlerin oluşumu, etkileri, ortaya çıkış nedenleriyle ilgili birçok efsanenin olduğu görülmektedir. İster kozmik kökenli afetler ister sel, deprem veya volkanik aktiviteler olsun hepsinin arkasındaki gücün insanoğlunun cezalandırılması, süper güçlerin çarpışması gibi nedenlere bağlandığı görülmektedir. Çalışmada mitolojide doğal afetlerin yer alma biçimleri, afetlerin oluşmasının hangi nedenlere bağlandığı ve hangi kültürlerde hangi afet türlerinin mitolojik karaktere büründürüldüğü açıklanmıştır. Böylelikle günümüzdeki doğal afetler ve onlar hakkındaki bazı düşüncelerin mitolojiyle bağlantısı açığa çıkarılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Afet, afet tehlikesi, afet zarar görülebilirliği, mitoloji, mitolojik afetler.

* Dr. Öğr. Üyesi., Kastamonu Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Coğrafya Bölümü, e-mail: bekirtastan@kastamonu.edu.tr

Prometheus Miti ve Yansımaları

Billur Tekkök Karaöz*

Antik Yunan'da Prometheus miti geleceği öngören ve ateşi kullanarak evrim yapan olarak insan olarak sanatta yerini bulur. Prometheus'un ateşle birlikte düşünülmesinin nedeni ateşin uygarlığı da başlatan bir unsur oluşu ve insanlığın metali eriterek endüstriyi geliştirmesini sağlaması inancından kaynaklanır. Bu mitosun köklerini farklı anlamlarla Asya mitolojisinde, Avrupa Afrika mitolojilerinde de görmek mümkündür. Ateşi insanlığa Olymposlu Tanrılardan çalıp insanlığa hediye eden Prometheus cezalandırılır. Yunan vazo ressamcılığında bu ağır yükü taşıırken resmedilen Prometheus, aynı zamanda çamurdan yoğrulan ve yaratılan insan mitosu ile de ilişkilidir. İnsan akli, üstün yetisi ve onu diğer canlılardan farklı kılan özellikleri ile öne çıkan Prometheus miti insanlık tarihinin dönüm noktalarından olan Tufan ile de ilişkilidir. Tanrılara karşı çıkmanın cezasını Zeus'un ağır cezası ile ödeyen Prometheus bir kayaya bağlanarak Zeus'u simgeleyen kartal tarafından ciğeri yenilerek yok edilmeye çalışılsa da kendisini yenileyerek yeniden varolur. Batıda Prometheus miti Rönesans döneminde sıklıkla kullanılır. Ortaçağ sonrası bu yeni uyanış döneminde özellikle Boccaccio O'nu gerçeği arayan kişi olarak yüceltirken, her insanda varolan Tanrı'nın yansıması olarak gördüğü ışığın kaynağı olarak da görür. Prometheus miti farklı sembollerle farklı coğrafyalarda yer bulur. Bu kapsamda Mary Shelley'nin Frankenstein adlı romanı ve Ridley Scott'ın Prometheus filmi de bilimkurguda halen irdelenen bu mitin sınırsızlığını ortaya koyar. Bu sunumda çağlar boyu insanlığın yeryüzünde varoluşunu sorguladığı farklı coğrafyalarda ve dönemlerde bu mücadeleyi Prometheus'un sanatta nasıl yer bulduğu konusu irdelenecek ve neden bu konunun halen güncelliğini koruduğu üzerine yorumlarda bulunacaktır.

Anahtar Sözcükler: Prometheus, Uygarlığın Başlangıcı, Sanatta ve Edebiyatta Prometheus.

* Prof. Dr., Başkent Üniversitesi, Güzel Sanatlar Tasarım ve Mimarlık Fakültesi, e-mail: tekkok@baskent.edu.tr

Bir Maktel-i Hüseyin Metni Olan Tuhfetü'ş-Şühedâ Adlı Eserde Yer Alan Mitolojik Unsurlar

Burçin Özdemir*

Tuhfetü'ş-Şühedâ adlı eser, 1696 yılında Muhammed bin Hacı Hasan tarafından kaleme alınmış mensur bir maktel-i Hüseyin metnidir. 346 varaktan oluşan eser, Fuzuli'nin Hadikatü's-Süedâ adlı eserinden mülhem olarak yazılmıştır. Hadikatü's-Süedâ'dan farklı olarak esere birçok eklemelerin ve genişletmelerin yapılması ve eserde kullanılan halkın konuşma dili, eserin orijinal yanını oluşturmaktadır. Hz. Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesini konu edinen eser, telif edilirken anlatı geleneğine uygun olarak kurgulanmış, bunu sağlamak için de halkın günlük konuşma diline yakın bir dil kullanılmıştır. Anlatı geleneğine uygun olarak dinleyicinin dikkatini çekmek, heyecanı yüksek tutmak amacıyla, kaynak metin Hadikatü's-Süedâ'da bulunmayan bazı olağanüstü olaylar esere ilave edilmiştir. Bu olağanüstülükler hayvanların konuşması, kahramanlıklar, sayı motifi, rüya motifi şeklinde sınıflandırılabilir. Tuhfetü'ş-Şühedâ'da tespit ettiğimiz olağanüstülüklerin çoğunda râvi ya da kaynak belirtilmemiştir. Tarihsel bir gerçeğe dayanan Kerbela olayının Hadikatü's-Süedâ'da tüm gerçekliğiyle olağanüstülüklerden mümkün olduğunca arındırılmış bir şekilde edebi bir dil ve üslup kullanılarak verilmiştir. Böylelikle Hadikatü's-Süedâ daha çok tekkelerde, dergahlarda daha çok eğitilmiş, okuryazar çevre tarafından okunagelmiştir. Ancak Tuhfetü'ş-Şühedâ'da hedef kitle halktır ve halkın okuyup anlatması amaçlanmıştır. Bu amaca uygun olarak da kaynak metinden yer yer uzaklaşılarak içinde olağanüstülükler bulunan hadiselere yer verilmiştir. Bu çalışmada metindeki olağanüstülüklere yer verilecek, tespit edilen verilerin tasnifi yapılacak, ravisi ve kaynağı olmayan olağanüstülükler diğer Alevi-Bektaşî edebiyatı ürünleriyle kıyaslanarak temellendirilmeye çalışılacaktır. Böylelikle Tuhfetü'ş-Şühedâ merkezinde olağanüstülük olarak değerlendirdiğimiz bir verinin, Alevi-Bektaşî edebiyatı içinde herhangi bir eserde karşımıza çıkması durumunda Alevi-Bektaşî miti olarak değerlendirilebilmesi mümkün olacaktır.

Anahtar Sözcükler: Kerbela Olayı, Tuhfetü'ş-şüheda, Hadikatü's-süeda, Alevilik-Bektaşilik, Mit.

* Dr. Öğr. Gör., Amasya Üniversitesi, e-mail: burcin.ozdemir@amasya.edu.tr

Ömer F. Oyal'ın Romanlarında Mitolojik Öğeler

Bilal Demir*

Çağdaş Türk edebiyatının üretken isimlerinden Ömer F. Oyal, eserlerinde insanlığın geçmiş zaman anlatılarını sıklıkla işleyen özgün romancılardandır. Dinler tarihinden Türk ve Orta Asya tarihine, yakın dönem Osmanlı ve Türkiye tarihinden 2000 sonrası olaylara, felsefi düşüncelerden akademik çalışmalara, Batı'dan Doğu'ya birçok edebi, politik, tarihi, coğrafi ve kültürel konu yazarın romanlarında ele alınır. Yazar, romanlarında insanlığın kadim anlatılarını modern bir dil ve bilinçle yeniden yorumlamaya çalışmaktadır. Güncel zaman ile geçmiş zamanı bir arada işleyen yazar, güncel zamanda yaşayan roman karakterlerini tarihin herhangi önemli bir anına götürerek ilgili tarihi güncel şekilde yorumlar. Kahraman anlatıcıların zihinsel akışı ile ilerleyen çoğu romanında yazarın metinlerini; tarih, edebiyat, dil, din, coğrafya, sanat, felsefe ve toplum gibi konular hakkında tartışma metinleri haline dönüştürdüğü gözlemlenmektedir. Oyal, özellikle kutsal dini kitaplarda geçen anlatıları özgün roman karakterleriyle yeniden işler. Rüya, zihinsel akış ve postmodern anlatı tekniklerinin öne çıktığı romanlarda yazarın, özellikle kutsal kitaplardaki olayları mitolojik bir bakışla ele aldığı anlaşılmaktadır. Yazarın Mezopotamya ve Asya mitolojisi şeklinde yorumladığı kutsal kitaplardaki anlatılar, romanlarda modern işlevleriyle yorumlanır. Bu çalışmada, Ömer F. Oyal'ın bazı romanlarında tespit edilen mitolojik öğeler konu edinilecek ve yazarın romancılığı için mitolojinin önemi araştırılacaktır. Özellikle dini motiflerin birer mitolojik öğe olarak işlendiği *Sürgün Ruhun Rüya Defteri*, *Gemide Yer Yok*, *Gecelerin En Güzeli*, *Ferahlık Ânına Övgü* adlı romanlar çalışmaya kaynaklık edecektir. Çalışmada Ömer F. Oyal'ın romancılığını belirleyen esas unsur olan mitolojik öğeler belirlenerek yazarın çağdaş Türk edebiyatındaki yeri ve önemi bütüncül bir metotla ortaya konulmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Ömer F. Oyal, Mitoloji, Tarih, Din, Kadim Anlatılar.

* Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Van-Türkiye. E-Posta: bilaldemir@yyu.edu.tr

Hızır Telakkisine Yeniden Bakış: İslâm Mitolojisi Bağlamında Bir İnceleme

Büşra Çakırhan*

Bu çalışmanın amacı edebiyattan sanata, felsefeden psikolojiye kadar pek çok alanda ele alınan Hızır anlayışının, İslâm mitolojisine konu olmasının hangi itibarla gerçekleştiğini incelemektir. Mitolojiyi anlamak esasen insanı ve mensubu olduğu toplumun bilinçdışında var olanı anlamak, kronolojik zamanı aşarak nitelik açısından muhtelif bir kutsal zamana geçmek ve de hakiki anlamıyla dinsel bir yaşantıya adım atmak demektir. Zira mit dediğimiz kavram dinlerin tezahür ettiği başlıca yapılardan biridir. Bir nehrin kolları gibi akan iki kadim müktesebat olan mitoloji ve dinin kesişimi, İslâmi bir mitoloji birikiminin oluşumuna kapı aralamış ve de halk arasında köklü bir yer edinen pek çok inanç olgusunun zaviyelerini inşa ettiği görülmüştür. Hızır telakkisi ise bu konuya dair canlı bir örneklik teşkil etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada İslâm mitolojisinde özgün bir kahramanın doğuşuna imkân tanıyan Hızır telakkisinin, özü itibariyle hakikati anlattığı ancak tezahürünün farklılaşarak aktarıldığı mitik bir değer olduğu tespit edilmiştir. Bu itibarla çalışmamız, söz konusu kavrama yeni bir cihet sunmak suretiyle ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak İslâmi literatürde tam manasıyla teferruatının zikredilmediği ancak hayata dair birçok köklü inanç noktasında karşımıza çıktığı görülen Hızır kültünün, yalnızca nakli bir aktarım değil aynı zamanda çağları aşan mitolojik bir kahraman da olduğu anlaşılmaktadır. Zira yalnızca yazılı metinlerde değil bilakis yaşamın içinde atasözlerinden mahalle isimlerine, halk oyunlarından markalara değin geniş bir yelpazede halen görünürlüğü bulunmaktadır. Öte yandan günümüz insanının zihnindeki Hızır imajını yeniden değerlendirebilmek adına gelecek araştırmalarda farklı desenlerden oluşan mülakat çalışmaları gerçekleştirilebileceğini söylemek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Din psikolojisi, İslâm mitolojisi, mitoloji, Hızır, inanç.

* Trakya Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Edirne/Türkiye, busracakirhan@trakya.edu.tr , ORCID ID: 0000-0002-6236-1309

Hızır Telakkisine Yeniden Bakış: İslâm Mitolojisi Bağlamında Bir İnceleme

Büşra Çakırhan*

Bu çalışmanın amacı edebiyattan sanata, felsefeden psikolojiye kadar pek çok alanda ele alınan Hızır anlayışının, İslâm mitolojisine konu olmasının hangi itibarla gerçekleştiğini incelemektir. Mitolojiyi anlamak esasen insanı ve mensubu olduğu toplumun bilinçdışında var olanı anlamak, kronolojik zamanı aşarak nitelik açısından muhtelif bir kutsal zamana geçmek ve de hakiki anlamıyla dinsel bir yaşantıya adım atmak demektir. Zira mit dediğimiz kavram dinlerin tezahür ettiği başlıca yapılardan biridir. Bir nehrin kolları gibi akan iki kadim müktesebat olan mitoloji ve dinin kesişimi, İslâmi bir mitoloji birikiminin oluşumuna kapı aralamış ve de halk arasında köklü bir yer edinen pek çok inanç olgusunun zaviyelerini inşa ettiği görülmüştür. Hızır telakkisi ise bu konuya dair canlı bir örneklik teşkil etmektedir. Bu doğrultuda bu çalışmada İslâm mitolojisinde özgün bir kahramanın doğuşuna imkân tanıyan Hızır telakkisinin, özü itibariyle hakikati anlattığı ancak tezahürünün farklılaşarak aktarıldığı mitik bir değer olduğu tespit edilmiştir. Bu itibarla çalışmamız, söz konusu kavrama yeni bir cihet sunmak suretiyle ön plana çıkmaktadır. Sonuç olarak İslâmi literatürde tam manasıyla teferruatının zikredilmediği ancak hayata dair birçok köklü inanç noktasında karşımıza çıktığı görülen Hızır kültürünün, yalnızca nakli bir aktarım değil aynı zamanda çağları aşan mitolojik bir kahraman da olduğu anlaşılmaktadır. Zira yalnızca yazılı metinlerde değil bilakis yaşamın içinde atasözlerinden mahalle isimlerine, halk oyunlarından markalara değin geniş bir yelpazede halen görünürlüğü bulunmaktadır. Öte yandan günümüz insanının zihnindeki Hızır imajını yeniden değerlendirebilmek adına gelecek araştırmalarda farklı desenlerden oluşan mülakat çalışmaları gerçekleştirilebileceğini söylemek mümkündür.

Anahtar Sözcükler: Din psikolojisi, İslâm mitolojisi, mitoloji, Hızır, inanç.

* Arş. Gör., .C. Trakya Üniversitesi Din Psikolojisi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6236-1309
busracakirhan@trakya.edu.tr

Lale Müldür Şiirinin Mitolojik Kaynakları

Can Şahin*

Özgün üslûbu ve imgelem dünyasıyla 1980 sonrası Türk şiirine önemli yenilikler getiren Lâle Müldür'ün şiirlerinde yoğun olarak kullandığı İngilizce, Almanca, İtalyanca, Hintçe sözcükler şairin beslenme kaynaklarına işaret etmektedir. Müldür'ün şiirleri din, tarih, tasavvuf ve mitoloji gibi geniş bir bilgi alanının yansımalarını ihtiva eder. Onun şiirlerinde Hint, Mısır, Yunan ve Türk mitolojisine ait unsurlar dinle harmanlanarak sunulur ve bu da şiirlerine ayrı bir derinlik kazandırır. Mitler tanrılar veya üstün varlıklarla ilgili hikâyeler olarak tanımlanabilir. Mitolojik kavramlar, semboller, unsurlar insanoğlunun bu güçlerle ilişkisini devam ettirmeyi olanaklı kılar. Yunan kültürü mitolojik anlatılara kaynaklık etse de mitler dünyanın farklı coğrafya ve kültürlerinde ortak özellikler gösterir. Şiirleri postmodern anlayışa uygun olarak çok anlamlılığa ve çok sesliliğe imkân tanıyan Müldür, mitolojik unsurları metinlerarasılık yoluyla şiirini zenginleştirecek bir malzeme haline getirir. Mitolojik unsurlara yaptığı göndermelerle şiirinin anlam dünyasını alabildiğine derinleştirir. Şair çeşitli inançlardan, mitolojilerden, kültürlerden edindiği kelime dağarcığını postmodern kavramlarla ilişkilendirilerek kullanır. Bu yolla postmodern bireyin tanrısallığa ulaşma arzusunu ortaya çıkarmaya çalışır. Bu çalışma kapsamında Müldür'ün *Uzak Fırtına*, *Voyacı 2*, *Seriler Kitabı*, *Kuzey Defterleri*, *Buhurumeryem*, *Divanü Lûgat-it-Türk*, *Saatler/Geyikler*, *Anemon-Toplu Şiirler I (1988-1998)*, *Ultra-Zone'da Ultrason*, *Güneş Tutulması 1999*, *Medine-Kavun Likörü*, *Siyah Sistanbul*, *Yağmur Kızı Böyle Diyor*, *Anne'ye Ayetler ve O'nun Postmortem Alametleri*, *Apokalips/Amonyak Toplu Şiirler II (1990-2012)*, *Leonardo*, *Tehlikeliydi*, *Biliyordum*, *Kadinesk* başlıklı şiir kitaplarında yer alan şiirleri mitolojik unsurlar bağlamında incelenmiş ve şiirlerinin mitolojik kaynakları tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Lale Müldür, postmodern şiir, mitoloji, imge.

* Dr. Öğr. Üyesi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0001-8038-9906, csahin@erzincan.edu.tr

Takvimsel Ritüeller Bağlamında Mardin Bilâli Şenlikleri'nde Mitik Semboller

Canan Uyak Demirtaş*

Takvimsel ritüeller; yılın belirli dönemlerinde tekrarlanan davranış kalıpları, uygulamalar ve pratiklerden oluşan, mitik semboller barındıran mevsim bayramlarıdır. Mardin'in Artuklu ilçesinin Alımlı köyünde 8 bin yıllık bir gelenek olan Bilâli Şenlikleri 1958 yılına kadar kutlanan bereket bayramları arasındadır. Bilâli Şenlikleri, arpaların sarardığını ve Mezopotamya için hasat döneminin başladığını duyurmak için her yıl mayıs ayında gerçekleştirilmektedir. Şenlik, Alımlı köyünün karşısındaki tepede bereketli bir hasat için duaların edilib kurbanların kesildiği, yemeklerin pişirildiği çeşitli ritüel kalıpları ile kutlanır. Mezopotamya'dan günümüze miras kalan şenlik, çeşitli mitik simgelerle yüklü uygulamalardan oluşur. Tanrılara kurban sunma ve kötülüklerden korunma düşüncesi ile İslam öncesi dönemlerde başlamış olan kurban ritüeli bunların başında gelir. Tanrı ile insan arasındaki bağın bir sembolü olarak düşünülen kurban, doğaüstü güçlerin gönlünü hoş etmek, onun yardımını dilemek için bir araç olarak görülmektedir. Şenliğin köyün karşısındaki 'Sarı Arpalar Ziyareti' olarak bilinen yüksek tepede gerçekleştirilmesi, mitik anlatılardaki dağ kültü ile ilişkilendirilmektedir. Kutsal yüce dağ, mitik metinlerde de sıklıkla karşımıza çıkan ve insanların kötü ruhlardan ve tehlikelerden korunmak için sığındıkları, gökle yer arasındaki bağlantıyı sağlayan mekândır. Ayrıca yüksek yerler kutsal olmaları bakımından duaların ve isteklerin Tanrıya iletilmesi konusunda simgesel öneme sahiptir. Şenlikte buğdaydan yapılan yemeklerin yenmesi ve dağıtılması bereket inancı ile ilişkilendirilmektedir. Buğday ve arpa, insanların yaşamlarını devam ettirebilmeleri açısından önemli bir yiyecektir. Buğday; yaşamın, ölümsüzlüğün ve soyun devamının sembolüken yeni hasat ise yeniden doğuşun simgesidir. Şenlikte bereket dualarının okunması ve hastalar için şifa temennilerinde bulunulması İslami geleneklerin bir devamıyken dengbejlerin, rebabilerin yaptığı müzik Şamanist dönemin kalıntılarını yansıtmaktadır. Ritüeller sırasında söylenen sözler, gerçekleştirilen hareketler birer sembol değeri taşımakla birlikte insanı kutsala dolayısıyla da Tanrıya yaklaştırırlar. Çalışmamızda Bilâli Şenlikleri takvimsel ritüeller bağlamında incelenmiş; şenliğin uygulanma biçimi, mekânı ve zamanı açısından mitik semboller barındırdığı görülmüştür. Bu ritüellerin arka planında Tanrı ile iletişim kurma, Tanrıya

* Doktora Öğrencisi, e-mail: cananuyak@hotmail.com

yaklaşma/ sığınma, bereket temennisi, kötü ruhlardan korunma gibi yaşamın devamı için çeşitli beklentilerin yer aldığı tespit edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mardin, Bilâli Şenlikleri, takvimsel ritüeller, mitoloji, simge.

Savur Yöresinde Dağ Kültü

Cemre Çınar*

Mitolojik öge olarak karşımıza çıkan dağ kültü, inanç bağlamında önemli bir yere sahiptir. Eski Türklerde olduğu gibi bugün de kutsallığını devam ettirmektedir. Dağ kültü güçlü bir ruhu kendinde barındırır. Bur ruh kimi zaman koruyuculuk görevini üstlenmişken kimi zaman da doğurganlığı ile karşımıza çıkmaktadır. Türk toplumunda dağ, dokunulmazlığı ve dişiliği ile çalışmalara konu olmuştur. Doğaya yüklenen bir dişilik iyesi olarak göze çarpmaktadır. Soyun devam ettiği türe- fiili doğa kültü ile bütünleşmiştir. Bu nedenle olmalıdır ki bu çalışma böyle bir konuda araştırma yapılmasına olanak sağladı. Bu çalışmada Mardin ilinin Savur ilçesinde dağ ve kadın arasındaki ilişkiye değinildi. Başta kadınlar olmak üzere toplumun kutsal olan dağ kültü incelendi. Yöre halkı dağ kültüne farklı anlamlar ve farklı görevler atfetmiştir. Bunlardan bazıları şu şekildedir: Nazardan etkilendiğini veyahut büyü yapıldığını düşünen biri, dağın koruyucu gücüne inanarak nazarı veya büyüü bozdurmak için dağ iyesine gitmektedir. Sıkça rastlanan bir diğer sebep de hamile kalmak içindir. Doğaya sunulan kurban sonrasında kadın hamile kalmak istediğini dağ iyesine bildirerek duasını eder. Bu örnekleri çoğaltmakla beraber herhangi bir dileğin gerçekleşmesi için de dağ iyesine gidilmektedir. Sonuç olarak, yapılan çalışmada yöre halkı için dağ kültünün kutsal kabul edildiği tespit edilmiştir. Bu kutsala bazı zamanlar maddi bazı zamanlar ise manevi kurbanlar sunulmuştur. Dağda var olan her şey oradaki ruha aittir. O nedenle insanlara zarar verebileceği düşüncesiyle dağdan hiçbir şey eve götürülmemektedir. Dağ gücün ve kudretin sahibi olarak görülmüş ve insanların dileğini gerçekleştirebilen bir iye olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Savur, Dağ, Kadın, Mitoloji, İye, Kült

* Eğitici, Savur Aile Destek Merkezi, e-mail: cemrecinar316@gmail.com

Ahmed Mithat Efendi'nin Ahmed Metin ve Şirzad Romanında Mitolojinin İzleri

Cennet Altundaş*

Tanzimat döneminin önde gelen yazarlarından Ahmed Mithat Efendi çeşitli eserlerinde mitolojinin öneminden söz etmiştir. Ayrıca başta Taaffüf ve Ahmed Metin ve Şirzad romanları olmak üzere mitolojinin kurmaca eserlere katkısından da yararlanmıştır. Bu bildirinin konusunu oluşturan Ahmed Metin ve Şirzad romanında yazar, mitolojiden roman boyunca hem kurguyu beslemek için hem de okuyucuya bilgi vermek için sık sık yararlanır. Romanın başat kahramanı olan Ahmet Metin'in ağzından yazar, mitoloji konusundaki görüşlerine yer verir. Ahmet Mithad Efendi, mitolojinin koca karı masalı gibi görülmemesi gerektiğini, Antik Yunan ve Roma başta olmak üzere her milletin kendisine ait mitolojik anlatıları olduğuna değinir. Yazarın daha öncesinde gazete yazılarında mitolojiye verdiği önem romanda bir kahramanın ağzından anlatılmaktadır. Eser, okuyucularına hem mitoloji kavramını tanıtmakta hem de mitolojinin öneminden ve gerekliliğinden söz etmektedir. Roman, mitoloji konusunda yazarın görüşlerini içermesinin haricinde kahramanın kendisini çeşitli açılardan gerçekleştirdiği bir yolculuğu da işlemektedir. Yazarın "roman içinde roman" olarak adlandırdığı eserde gemiciliğe ve deniz merakına sahip olan Ahmed Metin'in sahalarda bulunduğu İtalyanca yazılmış eski bir romanda kendisi gibi denizciliğe meraklı bir beyzade olan Şirzat Selçukî'nin deniz yolculuğunu kendi yaptırdığı gemi ile imkânları ölçüsünde tekrar edip izini sürmesini konu edinir. Bu çalışmada Ahmed Mithat Efendi'nin mitoloji hakkındaki görüşlerinden hareketle Ahmet Metin ve Şirzad romanındaki mitolojik unsurlar ve kahramanın kendisini gerçekleştirme yolculuğunun izleri hem Ahmet Metin hem de Şirzat Selçukî üzerinden sürülecektir. Ayrıca romanda yazarın mitolojiye dair görüşlerinin eserin kurgusuna ne ölçüde etki ettiği ve hangi açılardan kurguyu mitolojiden ayrı tutmaya çalıştığı ortaya konulacaktır. Böylece romanda mitolojinin varlığı Türk edebiyatında romanın başlangıcında kendisine ne şekilde yer bulunduğu ortaya çıkarılarak sonraki dönem romanlarında mitolojinin kurmacaya etkisine katkı sağlanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Roman, Mitoloji, Ahmed Mithat Efendi, Ahmet Metin ve Şirzat, Yolculuk.

* Dr. Arş. Gör., Şanlıurfa Harran Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-4508-6472, cennetaltundas@harran.edu.tr

Mito-Medikal Bir Unsur Olarak Gılgamış Destanı'ndaki Ölümsüzlük Otu: Mitoloji ve Tıp İlişkisi Üzerine Bir Araştırma

Cihan Adın*

Antik zamanlardan günümüze değin Mezopotamya toplumlarının hem şifahî hem de yazılı geleneklerinde sağlık kavramının bir çeşit arketipi olan bitkiler, dinsel ritüellerde tapınaklarda yer almanın yanı sıra gençleştiren, ölümsüz kılan sırlı iksirlerin kaynağı, hastalıkları tedavi etmek ve hastalıklardan korunmak amacıyla kullanılan ilaçlar olarak görülmüştür. Antik Mezopotamya'da, gerek çivi yazılı tıbbi içerikli tabletlerde yer alan reçetelerde gerekse bunlar dışında aktarılmış birçok mitik büyüsel anlatıda sıklıkla karşımıza çıkan en dikkat çekici majiko-medikal unsurlardan olan bitkiler Mezopotamya tıbbının bir alt kümesi olan 'bitkisel sağaltım yöntemi'nin temel kaynağıdır. Tıp ve büyü'nün iç içe girdiği Mezopotamya'da hastalık ve sağlığın; mitolojik varlıkların büyüsel güçlerinden geldiği inancı yaygındır(r). Majiko-medikal külliyat içerisinde addedilen farmasötik metinlerde hastalıkların tedavisinde kullanılan bitkiler önemli bir yer işgal etmekteydi. Bu bildiri biz, 'bitkisel sağaltım'ın insanoğlunun ölümsüzlük arayışının en eski anlatılarından biri olan Gılgamış Destanı'nda majiko-medikal bir kavram olmasının ötesinde, yeni bir boyut kazanarak ölüm korkusunu gideren, ölümsüzlük getiren ve/veya yaşlılıktan kurtarıp gençleştiren Sümerce ĞEŞTİN-KİR4-RA, Akadça AMURDİNNU adlı bitkinin bizim 'MİTO-MEDİKAL' olarak adlandıracağımız ve yeni bir kavramla sunacağımız bu mitolojik bitkinin geçtiği XI. tableti yeniden ele alarak bugüne değin mitoloji ve tıp ilişkisi özelinde bahiskonusu edilmemiş yeni bilimsel tesbitlerimizi ve yorumlarımızı sunarak konuyu Mitoloji ve Tıp ilişkisi bağlamında ele almayı amaçlamaktayız. Bu yönüyle araştırmamız, 'ölümsüzlük otu' 'gençlik otu', 'ölüm korkusunu gideren ot' olarak şimdilik ayrıntılarına ve dilbilimsel incelemelerine girmeden verdiğimiz ĞEŞTİN-KİR4-RA/AMURDİNNU bitkisinin Antik Mezopotamya'nın mitik dünya tasavvuru içinde tıp tarihinin erken bir evresini belgelemesi ve 'MİTO-MEDİKAL' bir kavram olarak burada önereceğimiz şekliyle Mitoloji ve Tıp ilişkisini multi-interdisipliner açıdan ele almış olması oldukça önemlidir.

Anahtar Sözcükler: Gılgamış Destanı, Mitoloji, Tıp, Mito-medikal Öge, Ölümsüzlük Otu.

* Halk Sağlığı Bilim Uzmanı-Dilbilimci-Uzman Fzt., Kızıltepe Devlet Hastanesi, e-mail: cihanadin@gmail.com

Mitlerin Tuttuğu Matematiksel ve Bilimsel Kayıtlar

Çağnur Çörekli*

Mitler, bir “hikâye” ile karakterize edilen veya sembolik unsurlar içeren bir hikayelerdir (Usó Doménech vd., 2023). Oysa, bir hikâye olmanın çok ötesinde insanın ve evrenin en gizemli döneminin verilerini içeren yani resmi matematik, dil ve yazıdan önceki süreçlerin kayıtlarının dönem insanının bilişsel düzeyine uygun şekilde kodlayarak günümüze kadar getirdiği veri tabanlarıdır. Bu yüzden, mitlerin daha iyi anlaşılabilmesi için bilime ihtiyacı vardır ve bilimin anlaşılması için de insanın bilişsel evriminin en eski ürünü olan matematiğin veya matematiksel düşüncenin anlaşılması gerekmektedir. Örneğin, insanoğlunun en eski uygarlıklarından biri olan Eski Mısır uygarlığında anatomi sanatsal sembol ve figürlerle mitlere entegre edilmiş ve bunlardan en bilinenleri horosun gözü olmuştur (Griffiths, 2018). Gözün her bir parçası ayrı bir sembol kabul edilerek matematiksel olarak $1/2$, $1/4$, $1/8$, $1/16$, $1/32$ ve $1/64$ şeklinde giden bir dizinin terimlerini içerir ve mitolojiye göre bazı tarihçiler gözün her bir bölümünün koku, görme, düşünce, işitme, tat alma ve dokunma duyularını temsil ettiğini öne sürer (Wilson, 1996). Bu sayılar da bu duyuları sırasıyla temsil ederler ve ReFaey vd. çalışmasında bu dizisel görüntünün insan beyninin koordinatlarına eşleştirildiğinde bu duyuların anatomik konumlarına karşılık geldiği gösterilmiştir (ReFaey vd., 2019). Bir başka disiplinler arası çalışmada ise İrlanda mitlerindeki karakterlerin farklı mitolojilerde ortaya çıkan karakter ağlarının incelenmesinde bazı karakterlerin varlığına maddi kanıtlar bulunduğu gibi anlatılardaki toplumsal yapının ve olayların tarihselliği ve gerçekliğini destekleyen matematiksel ve istatistiksel metotlarla analizi yapılmıştır (Kenna ve Mac Carron, 2016). Görüldüğü üzere, Mitler ve bilim arasındaki ilişki bu gizemli kodlarını ne kadar gün yüzüne çıkarabilirsek mitlerin kaderini arkeolojik bulguların uzunca süren sabırlı ve meşakkatli ellerine bırakmadan bizlere ve evrene ait bu gizemli süreci o kadar aydınlayabileceğiz. Bu motivasyonla, bu çalışmada mitlerin arkasındaki matematiksel ve bilimsel dayanakları inceleyecek ve onları bir masal olmanın ötesine taşıyarak insanoğlunun bilgi ve fikirleri saklamak için sistematik ve bilişsel olarak kaydettiği belgeler olduğunu göstermeye çalışacağız.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, Matematik, Bilişsel Evrim, Semboller, Bilim Tarihi.

* Doktor Öğretim Üyesi, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Uygulamalı Matematik Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-5265-1425 cagnur.corekli@erdogan.edu.tr

Mitolojik Ağacın Gölgesinde Ağustos Böceklerini Dinleyen Filozoflar

Derya Avcı Dursun*

Mitoslardaki başkalaşım anlatıları, doğadaki şeylerin “bedenlenme” süreçlerine ve doğadaki düzenin korunmasına gönderme yaparlar. Kardeşlerinin ölümü karşısında duyduğu bitmek bilmeyen acı nedeniyle alabildiğine uzanan dayanıklı bir çınar ağacına dönüşen Platanos’un hikâyesi de Yunan mitolojisindeki başkalaşım anlatılarından birini oluşturmaktadır. Çınar ağacının varlığa gelme anlatısında kullanılan Platanos isminin, “engin, geniş, büyük” anlamlarına gelen *platus* sıfatından türetilmesinin bir tesadüf olmadığı görülür. Geniş gölgesiyle yanından nehir akan bu heybetli çınar ağacının altında ise, Phaidros ile Sokrates oturur. Platon’un *Phaidros* diyalogu, şehrin surlarının dışındaki bu çınar ağacına doğru yürüyen Sokrates ile Phaidros’un karşılaşmasıyla açılır. Bu pasajda çınar ağacının kullanılmasını, Platon ve Platanos kelimeleri aynı kökten geldiği için, “retorik bir aldatmaca” olarak yorumlayan Michael Marder’a göre, Phaidros ve Sokrates, ağacın kendisini temsil eden Platon felsefesinin gölgesinde kalmaktadır. Ancak doğa tasviriyle sunulan izlekler daha çok felsefe yapma etkinliğiyle ilişkili gibi gözükmektedir. Çınar ağacını ve çevresini tasvir eden Sokrates her ne kadar dinleneceği ve ağustos böceklerini dinleyeceği bu yeri hayranlık verici olsa da şehrin surlarının dışında kalan kırsal bölgelerden ya da ağaçlardan herhangi bir şey öğrenmenin pek mümkün olmadığını ifade eder. Ancak buna rağmen çevreye olan ilgisi diyalogda yoğun bir şekilde işlenir. Doğanın işlevine odaklanan Henrique Gomes Guimarães, çevresel atmosferin diyaloga aktif bir şekilde katıldığını; ağustos böcekleriyle ve çınar ağacıyla karşılaşmanın araçsal ve sınıflandırıcı olmadığını vurgular. Nitekim Sokrates, Ilisos nehri kıyısında yürümenin, çınar ağacı altında oturmanın ve ağustos böceklerinin seslerini işitmenin güzelliğine değinir. Doğadan ilham alarak tanrısal deliliğe erişmesi, ağacın sunduğu işaretlerin anlaşılması bakımından önemlidir. Homeros’ta çınar ağacının bir işaret (*sēma*) olduğu dikkate alındığında çınar ağacının gölgesi bir şeyleri öğrenmenin, geleceği o bilgiye göre tayin etmenin, bir sırta erişmenin ya da hakikate ulaşmanın yeri olarak karşımıza çıkar, çünkü Sokrates’e göre, “[tanrısal] deliliğe kapılan, yeryüzündeki güzelliği görünce hakiki güzelliği anımsar.”

Anahtar Kelimeler: Phaidros, ağustos böceği miti, çınar ağacı (platanus), insan-doğa, başkalaşım.

* Arş. Gör. Dr., İstanbul Beykent Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, İstanbul-Türkiye, deryavci@gmail.com / deryadursun@beykent.edu.tr

Mitolojik Sularda Kaybolan Rotalar: Amat ve Tiamat

Derya Güllük*

Edebî metinlerin anlam dünyasını derinleştiren ve anlatılara sonsuz bir özgürlük alanı açan mitoloji, edebiyatın ana kaynaklarından biri olarak görülür. Mitolojik bir imge üzerine yoğunlaşan anlatının çehresi bütünüyle değişirken mahiyeti de o denli dönüşür. Bu manada eserlerinde mitlerden ve mitolojiden sıklıkla faydalanan bir isim olarak karşımıza çıkan İhsan Oktay Anar'ın edebî dünyasının, nihai bir özü olarak, ziyadesiyle mitolojiden beslendiğine tanık oluruz. Anar'ın 2005 yılında yayımlanan romanı Amat, Kutsal Kitap'ın Tekvin bölümünden bir cümleyle açılır ve suç, ceza, ölüm ve bilgi arayışı etrafında gelişen olaylar kaotik bir ortamda vuku bulurken anlatı Nuh tufanından Lilith'e uzanan bir spektrumda mitolojik göndermelerle zenginleşir. 1670'te İstanbul'dan Akdeniz'e doğru yol alan bir gemi olan Amat'ta olayların seyri de onlara yüklenen anlamlar da oldukça girift ve yoğundur. Anar'ın mitolojik telmihleriyle bir imgeye dönüşen gemi motifinin merkeze alındığı diğer bir anlatısı da 2022'de yayımlanan romanı Tiamat'tır. Antik Babil mitolojisinde kaosun sembolü ve okyanus tanrıçası olarak bilinen Tiamat, parıldayan anlamına gelen ve kadın olarak bilinen bir Tanrıça'dır. Bu mitostan mülhem okyanusun derinliklerinde ve kaosun etrafında şekillenen Tiamat'ta olaylar 1915 yılında Abdülhamit isimli tahtelbahir gemisinde yani bir denizaltında geçer ve Amat'ta olduğu gibi yaşananlar oldukça zengin mitolojik göndermelerle derinleşir. Zira, her iki anlatının da gemide geçmesi ve gemi mürettebatının bütünüyle erkek olmasına karşın mitolojik göndermelerle kadının merkezi bir konuma yerleştirildiği Amat ve Tiamat'ta görünenin ardında görünmeyen bir dünya karşımıza çıkar. Bu çalışmada, mitlerden ve mitolojik göndermelerden yola çıkılarak anlatılardaki olaylar dizgesi çözümlenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Amat, Tiamat, Lilith, mit, mitoloji.

* Dr. Öğr. Üyesi, Bandırma Onyediy Eylül Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-3704-0984 dgulluk@bandirma.edu.tr

Dünyayı Değiştiren Mitolojik Çocuk Kahramanlar: Dünyayı Değiştiren Üç Kız'ın Hikâyesindeki Köken Mitler

Didem Arvas*

Bilinçdışı ekolünün kurucu isimlerinden Carl Gustav Jung, mitolojik arka plan ve bilinçdışı arasındaki ilişkiye dikkat çeken ilk psikolog olmuştur. Jung, "ortak bilinçdışı" davranışına odaklanarak, insan davranışlarının yalnızca çevre ve fitrat kaynaklı olarak geliştiği fikrine itiraz eder. En önemli dayanaklarından biri, bebeklikten itibaren bizlere aktarılan sözlü kültüre ait ninni, masal, hikâye, roman gibi bütün sözlü, yazılı, görsel ve dijital kültür unsurlarıyla oluşturulan anlatısallaştırma veya oyunlaştırmayla kolektif hafıza dediği mitolojik imgelemdir. Jung'a göre, çocukluktan itibaren davranışlar sadece somut yorumlama ve soyut düşünme bağlamında gelişmez; çocuk, aynı zamanda kültüre maruz kalırken öğrenir ve kendini keşfeder. Jung'un dikkat çektiği bir diğer husus, mitolojinin zihnimizde ortak bilinçdışımız vasıtasıyla taşıdığımız genetik bir aktarım gibi bir nosyon olduğudur. Jung'un insan psikolojisini anlamamıza önemli ölçüde katkıda bulunan arketip kavramı, doğrudan maruz kalmasak bile kolektif bilinçdışıyla rezonans yaratan arketiplerin, insan psikolojisinin doğal bir parçası olarak bizlere aktarıldığını öne sürer. Özellikle masalarda belli bir çerçevede yinelenen kalıplar ve motiflerle kurulan masalımsı yapının işleyişi, bilinçdışımızdaki arketiplerle benzerlik gösterir. Arketipler yoluyla çocuk edebiyatının zengin ve fantastik dünyasına aktarılan mitoloji, sadece eğlence kaynağı olarak hizmet etmekle kalmaz, genç zihinlere kültürel, manevi ve psikolojik bilgelik aktaran derin bir araç olarak işlev görür. Bu bildiri, zihnimizde var olan bu arketiplerin, eski anlatıların, sembollerin ve Joseph Campbell'in monomitinin *Dünyayı Değiştiren Üç Kız* masalında nasıl can bulduğunu ve bu sürecin çocukların psikolojik gelişimi üzerindeki etkilerini kurmaca-gerçeklik ilişkisi ve mit-rüya-gerçeklik bağlamında incelemeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Ortak bilinçdışı, mitolojik imgelem, arketip, çocuk edebiyatı, monomit,

Carl Gustave Jung, Joseph Campbell

* Dr., didemarvas@gmail.com

Maniheist Mitolojide Üç Zaman Dilimi Üzerinden Şekillenen Düalist Âlem Tasavvuru ve Yaratılış Öyküsü

Dilâ Baran*

Gnostik geleneğin tipik örneklerinden biri olan Maniheizm, birbirine zıt özelliklere sahip iki âlemin varlığını ve aralarındaki rekabeti temel alan düalist bir öğretiye sahiptir. Her biri kendi içerisinde bağımsız bir yapılanmaya sahip söz konusu iki âlemden biri iyiliği, aydınlığı ve yaşamı; diğeri ise kötülüğü, karanlığı ve ölümü temsil etmektedir. Bahsi geçen bu iki âlem başlangıçta birbirlerinden ayrı şekilde varlıklarını devam ettirirlerken karanlığın ışığı fark etmesi ve ona sahip olmak istemesiyle birlikte yeni bir sürece girmişlerdir. Işık ve karanlığa ait unsurların birbirine karışmasına neden olan bu süreç, evrenin ve insanlığın yaratılmasıyla sonuçlanmıştır. Bir başka ifadeyle içinde yaşadığımız evren ve tüm canlılar ışık ve karanlıktan oluşan iki zıt prensibin karışımı sonucu ortaya çıkmıştır. Sözü edilen bu süreç Maniheist öğretilerde ‘üç zaman’ kavramıyla ifade edilmektedir. Üç zamandan kasıt; iki zıt prensibin birbirinden ayrı olduğu geçmiş zaman, birbirlerine karışmalarıyla aralarında aktif bir mücadelenin yaşandığı şimdiki zaman ve son olarak tekrar eski konumlarına dönerek birbirlerinden tamamen ayrılacakları gelecek zamandır. Maniheist metinlerde ‘başlangıç’, ‘orta’ ve ‘son’ kavramlarıyla ifade edilen bu zaman dilimleri arasındaki geçiş mitolojik bir anlatımdan yararlanılarak açıklanmaktadır. Bu çalışma Maniheist öğretinin temelini oluşturan düalist âlem tasavvuru ile evrenin ve insanın yaratılış sürecini, Maniheist metinlerde yer alan mitolojik anlatımlar çerçevesinde inceleyip değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler: Dinler Tarihi, Maniheizm, Gnostik Düalizm, Maniheist Mitoloji, Maniheist Öğreti.

* Dr. Arş. Gör., Hitit Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, dilabaran@hitit.edu.tr

Arap Mitolojisinde Fantastik Unsurlar

İbrahim Usta*

Çağdaş dönem edebi türlerden biriside fantastik edebiyattır. Fantastik edebiyat, gerçeklikten uzak, hayali öğeleri içeren edebi bir türdür. Bu tür, genellikle bilim kurgu, mitoloji, fantezi, korku ve benzeri alt türleri içermektedir. Fantastik edebiyat denilince; hayali dünyalar ve karakterler, büyü ile güçlendirilmiş üstün güçler, efsanevi yaratıklar, alegorik ve metaforik öğeler ile sıra dışı epik maceralar akla gelmektedir. "Harry Potter", "Yüzüklerin Efendisi" ve "Game of Thrones" gibi yapımlar fantastik edebiyatın en canlı örnekleridir. Mitoloji, bu edebiyat türünün en önemli disiplinlerinden birisidir. Mitoloji terimi, ilkel insan topluluklarının henüz sırrını çözemedikleri tabiat olaylarını veya varoluş sebeplerini kavrayamadıkları çeşitli metafizik olay ve varlıkların anlaşılması; olağanüstü olarak nitelendirilen kimi insanların etrafında bulunan canlılara ya da kutsal saydıkları varlıklara benzetilerek onlara kişilik atfedilmesi gibi kavramları kapsayan ve bunlarla ilgili -çoğu zaman- insanlarca üretilmiş hayali anlatılar için kullanılmaktadır. Arap mitolojisi denilince akla ilk gelen cin ve onlara ait anlatılar akla gelmektedir. Bununla beraber; Tinnîn, Tenânînu'l-ıẓâm, Behamût, Nesnâs, Tâiru'r-Rah, Gûl, Câsûm, Tantal, Nidâhe, Feres Meymûn, Kibusân, Tâvûs, Kebş İsmail, Ankâ, Selût, Kutrub, Felek, Burak,ve Şeceru'l-vakvâk gibi mitolojik unsurlar da Arap hafızasında yer bulmuş diğer fantastik yaratıklardır. Yukarıda sıralanan bu yaratıklar sadece Arap folkloruna has anlatılar olabildiği gibi, bazıları ise Ortadoğu'nun ortak olgularından birisidir. Bu çalışmada Arap mitolojisi ve folklorunda varlığına inanılan fantastik yaratıklar değerlendirilecektir. Bu yaratıklar sadece Arap kültüründe olabildiği gibi başka kültürlerde de farklı isimlerle bulunması muhtemeldir.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, Arap Mitolojisi, Fantastik Edebiyat, Fantastik Yaratıklar.

* Doç. Dr. Bingöl Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Orcid: 0000-0001-8631-6679, iusta@bingol.edu.tr

Mardin Arap Folklorunda Mitolojik Bir Unsur Olarak Farklı Varyantlarıyla Antere Kıssası

Ahmet Abdülhadioğlu*

Tarih boyunca insanoğlunun doğayı ve metafizik âlemi anlamlandırma ve bir taraftan da somut kılma çabasının bir tezahürü olarak birçok medeniyette ortaya çıkan mitoloji, sözlü kültür anlatılarının da en önemli unsurlarından biridir. Arap sözlü anlatı kültüründe yer alan hikâye ve efsaneler arasında en önemlilerinden biri Antere Kıssasıdır. Cahiliye dönemi muallaka şairlerinden biri olan Antere'nin sevdiği kız Able'ye kavuşmak gayesiyle verdiği mücadeleyi ve bu mücadele esnasında göstermiş olduğu kahramanlıkları anlatan hikâyede birçok mitolojik unsura rastlamak mümkündür. Bazı Arap tarihçileri tarafından Arapların Herkül'ü şeklinde de nitelendirilen Antere'nin bu meşhur kıssası Abbasiler döneminde geniş kapsamlı bir şekilde yazıya da geçirilmiş, Osmanlılar döneminde de Fatih Sultan Mehmed'in emriyle Arapçadan Osmanlı Türkçesine çevirisi yapılmıştır. Antere Kıssası Mardin Arapça sözlü kültürünün de en önemli unsurlarından bir tanesidir. Burada insanların yaşamına televizyonun girdiği 1960'lı yıllara kadar Arap edebiyatında meşhur olan Elf Leyle ve Leyle (Binbir Gece Masalları), Zir Sâlim Kıssası ve daha çok köylerde anlatılan ve Beni Hilâl Kabilesinin göçünü anlatan "Tağribet Beni Hilal (Beni Hilal Kabilesinin Göçü)" kıssası gibi hikâye ve efsaneler yanında en yaygın olarak birçok mitolojik unsur barındıran ve farklı varyantlarıyla karşımıza çıkan Antere kıssası anlatılırdı ve söz konusu kıssanın anlatıldığı hikâye geceleri Mardin'de "el-Anteriyyât" diye isimlendirilirdi. Bu çalışmada, Mardin Arapça sözlü kültür geleneğinde önemli bir yeri olan ve birçok mitolojik unsur barındıran bu kıssanın Mardin merkezde ve köylerde ne şekilde anlatıldığına değinilecek farklı varyantlarına değinilecektir.

Anahtar Sözcükler: Mitoloji, Arap Mitolojisi, Sözlü Kültür, Antere, Mardin.

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, ahmetabdulhadioglu@gmail.com

Sosyo-Dini Kimlik ve Mit İlişkisi Açısından Kara At, Dindila ve Meymûné Anlatısının Karşılaştırılması

Halit Yeşilmen*

Mit, gerçekliği yorumlayarak anlamlandırırken sosyo-kültürel ve sosyo-dini yapı tarafından da koşullandırılır. Bu süreçte karşılıklı birbirini destekleme, hatta kutsallaştırma söz konusudur. Bu çalışmada da kimlik ile ilişkisi çerçevesinde mitin ne yaptığı ve işlevi dikkate alınmıştır. Sosyo-dini kimliğin miti, mitin kimliği hangi yönde etkilediğinin tespiti amaçlanmıştır. Bunun için üç destansı anlatının karşılaştırılarak değerlendirilmesi hedeflenmiştir. Bunlardan biri, Albert Socin'in Kürtçe diliyle ve beyit formunda aktardığı, kahramanlık içeren "Kara At" ismindeki destansı anlatıdır. İkincisi, Roger Lescot'ın, yine Kürtçeden tercüme ederek aktardığı "Gavurların Hikayesi" ismindeki anlatıdır. Üçüncüsü ise Mardin'e bağlı Midyat ilçesinde tespit edilen "Meymûné" ismindeki anlatıdır. Üçü de aynı olayı, kahramanlık ve olağanüstü öğeler içerecek bir şekilde ve ortak aktörler etrafında aktarır. Anlatılarda Ömer ve Ali isimleri, rolleri değişerek de olsa öne çıkan kahramanlar olarak zikredilir. Bu kahramanlık, yabancı diyarlarda bulunan vahşi bir atın kontrol edilebilmesiyle ön plandadır. Söz konusu anlatılar, işaret edilen coğrafyaya ve oradaki sosyo-dini kimliğe göre değişmektedir. Bu da anlatının geniş bir coğrafyaya yayıldığını gösterir. Anlatılardaki "at"ın ortak ve baskın özelliği onun hırçın, kontrol edilemez ve önüne çıkan insanları öldürme eğilimidir. Burada "at" sembolünün neyi temsil ettiği önem kazanır. Özellikle Bizans ve Sasani sınırlarının, aynı zamanda Mezopotamya'nın sürekli savaflara konu olan bir coğrafya veya istikrarsız, değişken ve dizginlenemez bir bölge olduğu dikkate alındığında, "at" sembolünü, coğrafyanın kendisiyle ilişkilendirmek mümkündür. Belirtilenlerden hareketle bu çalışma, anlatıların İslam fetihlerine işaret ettiği ve bir gerçekliğe dayandığı neticesine ulaşmıştır. Mitin işlevleri ve sosyo-dini kimliğin inşası açısından ise bu anlatıların, orijin belirleme ve prestij sağlama rolünü ifa ettikleri tespit edilmiştir. Bu açıdan çalışmada, mitin bir gerçeklik üzerinden ortaya çıktığı ve sosyo-dini kimliği kurumsallaştırarak desteklediği sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte mitin, yayılma sürecinde sosyo-dini gerçeklik tarafından yeniden yorumlandığı, tekrarlar aracılığıyla da mevcut yapıyı desteklediği görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Din Sosyolojisi, Sosyo-Dini Kimlik, Mitoloji, Kara At, Mardin

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü Din Sosyolojisi Anabilim Dalı, Mardin-Türkiye, ORCID: 0000-0002-4907-1366, halitiesilmen@artuklu.edu.tr

Tanrıçanın Ölümü Tanrının Doğumu

Gamze Batgi*

İlk çağlardan günümüze değin kadın ve erkeklere çeşitli roller biçilmiştir. Toprak Ana'dan Gök Tanrı'ya uzanan süreçte de sosyal yaşamda eril düzen karşımıza çıkmakta; oysa bir zamanlar kutsal olan, evrenin bütün gücünü elinde bulunduran kadın, bereketin ve doğurganlığın sembolüydü. Doğa ile özdeşleştirilen kadın yaratmanın, yok etmenin ve yeniden diriltmenin gücünü kendinde barındırıyordu. İlk çağlarda anaerkil toplumlardan bahsedilmesinin nedenlerinin başında üreme konusunda erkeklerin rolünün bilinmemesinden kaynaklanıyordu. Ancak tohum-toprak metaforundan sonra kadınlara atfedilen tanrısal güçler önemini yitirmiştir. Demir Çağı'nı takriben erkeğin üremedeki rolünün ortaya çıkması ile beraber eş/oğul dönemi ortaya çıkmıştır. Bereketin toprakta yani ana tanrıçalarda değil toprağa tohum bırakan erkeğin yani tanrılardan geldiğine inanılan bir çağa geçilmiş oldu. Bu yüzdendir ki ana tanrıçalar 'Toprak Ana' tanrıları ise 'Gök Baba' olarak adlandırılmaya başlanmıştır. Anne taşıyıcı, çocuk güç ve baba ise tanrı statüsüne geçmiştir. Ayrıca ataerkil dönemin başlamasında o dönemde patlak veren savaşların etkisi de olmuştur. Fiziki gücün ön plana çıkması, din ve sınıf mücadeleleri, cinsiyet ayrımları ataerkil düzene geçişin basamaklarını oluşturmuştur. Tarihsel süreçte gerek mitolojik gerekse de günümüze ulaşan bilgiler ışığında bilgisine vakıf olduğumuz uygarlıkları ele aldığımızda kadının baskın-başat güç olduğunu söyleyen tarih araştırmacıları vardır. Ancak burada başat güç olarak lanse edilen kadın değil, 'anne'liktir. Bu çalışmada anaerkil toplumların var olmadığı, patriarşinin gölgesinde var olan anaerkil toplumların olduğu savı ile araştırma yapılması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tanrıça, Tanrı, Toplumsal Cinsiyet, Ataerki, Anaerki

* Doktora Öğrencisi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Sosyoloji ABD, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü. ORCID: 0000-0002-3140-5065, gamzebatgi@gmail.com

Hassıt Merene / Yılanların Uyanışı

Ümral Deveci*

İnsanlık tarihi boyunca, doğadaki değişimler ve doğa olayları insanları doğrudan etkilemiştir. Önceleri doğanın gücü karşısındaki çaresizlik ve bilinmezlik, doğadaki unsurlara tapınma ihtiyacını doğursa da zamanla doğayı anlamaya başlayan insanoğlu, doğadaki olayları ve değişimleri kendine göre anlamlandırmış, ondan faydalanmanın yollarını aramıştır. Doğanın takvimine uygun olarak gündüz-gece değişimine, mevsimsel dönüşümlere dayalı çeşitli tören ve ritüeller geliştirip doğa ile barışık yaşamının yollarını keşfetmiştir. Bunların çoğunun temelinde de en eski inanç sistemlerine dayalı mitik unsurların izlerini görmek mümkündür. Bunlardan biri de yüzyıllardır Mardin’de gerçekleştirilen Hassıt Merene (Yılanların Uyanışı) adlı -nisan ayının ilk haftasını kapsayan- bir mevsim bayramıdır. *Merene*, Farsça *mâr* (yılan) sözcüğü ve *-ân* (çoğul eki) birleşimiyle oluşmuş –aslı *mârân* olmakla birlikte yerel ağızda *merene* biçiminde söylenen- bir sözcük olup *yılanlar* anlamına gelmektedir. *Hassıt* ise yerel dilde *uyandı* demektir. Nisan ayında toprağın ısınması ile birlikte yılanların kış uykusundan uyanmasına bir gönderme olan bu şenlik ilk günü Mardin kalesinde kutlanan bir bahar bayramıdır. Şenlik bir hafta boyunca her güne özel farklı adlarla anılmakta bu günlerde yapılan çeşitli halk uygulamaları ve pratikleri ile gerçekleştirilmektedir. Yılan, arkaik dönemlerden bu yana mitsel ve dinsel sembolik bir öge olarak pek çok kültürde çeşitli anlamlarla yer almıştır. Hem zehri, hem panzehri bünyesinde taşıyan yılan, bazı kadim kültürlerde sihir, bilgi ve ölümsüzlüğün kaynağı bir tanrı gibi de görülmüştür. Söylencelerde kimi zaman mücadele edilmesi gereken tehlikeli bir varlık kimi zaman ise hazine bekçiliği gibi koruyuculuk görevi atfedilen yılan, yeraltı ve yeryüzü üzerinde yaşayan bir varlık olarak doğurganlığın ve yeniden doğuşun simgesi olmuştur. Hassıt Merene/Yılanların Uyanışı şenlikleri de yöreye baharın geldiğinin müjdelemektedir. Ağır kış şartlarında evlere kapanan halkın bahar ile birlikte dışarı çıkmasını, hep birlikte barış içinde bir hafta boyunca eğlenmesini çeşitli uygulama ve pratiklerle baharın gelişini kutlamasını içermektedir.

Anahtar Kelimeler: Bahar Bayramı, Hassıt Merene, Mardin, yılan, mitik unsurlar.

* Doç. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Muğla-Türkiye, udeveci@mu.edu.tr

Mitolojide Toprak Unsuru

Esra Demir*

Başlangıçtan beri yaratılış olgusunu açıklamayı hedefleyen mitler, farklı bölge ve toplumlarda çoğu zaman benzer unsur ve olgularla aktarılmaya çalışılmıştır. Bunlar arasında olan toprak simgesi oldukça önemli bir yere sahiptir. Kâinatın yaratılışından beri süregelmekte olan bu anlayış evrenin birçok bölgesinde önem arz eden bir konuma sahip olmuştur: Türk, Yunan, Mısır ve Hint gibi milletlerin kültürlerinde toprak unsuru önemli bir kavram olarak yerini almıştır. Genel bir perspektifle bakıldığında toprak miti; ana rahmine geri dönüşün, temizliğin, saflığın, arınmanın, doğurganlığın, iyiliğin, cömertliğin sembolü olarak ele alınmaktadır. Genel kabule göre; mitlerin en eski zamanlarda gerçekleşen ve yaratılış temalı kutsal bir olayı konu alan öyküler oldukları ifade edilmektedir. Bu durum bazen bir yaratılışın kendisiyken bazen de yaratılış unsurları olabilmektedir. Tarihsel sürece bakıldığında mitler; reel unsurlar olarak kabul edilmiş olup devamında oluşacak olan dini zemine de kaynaklık göstermişlerdir. Bunlara ek olarak mitler sadece kâinatın, hayvanların, bitkilerin ve insanın kökenini anlatmakla birlikte onların tarihsel serüvenini de kapsar mahiyette olmuştur. Bunu da belli sembol ve olgularla açıklama yoluna gidilmiştir. Farklı kültür ve mitolojilerde benzerlik gösteren unsur ve olguların kullanılması, mitolojinin aslında bir bütünlük boyutunun olabileceğini de gözler önüne sermektedir. Dolayısıyla mitoloji; etkili ve mühim bir kültürel güç unsuru konumundadır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Toprak, Mit, Edebiyat, Yaratılış

* ytu.esrademir@gmail.com

Klasik Türk Şiirinin Efsanevi Çiçeği: Nergis

Derya Karaca*

Mitoloji, zengin bir muhtevaya sahip olan klasik Türk şiirinin beslendiği en önemli kaynaklardan biridir. Köklü bir geleneğe sahip olan klasik Türk şiirinin sunduğu ortak malzemeye her şair, mitolojik unsurlara ortak bir kullanımın dışında, şairlik yetenekleri doğrultusunda şiirlerinde yer vermişlerdir. Edebî metinlerde başta Şehnâme kahramanları olmak üzere şahıslar, hayvanlar, bitkiler gibi başlıklar altında toplanabilecek bu mitolojik unsurlardan biri de efsanevi bir çiçek olan nergistir. Beyaz veya sarı çiçekli, soğanlı bir süs bitkisi olan Nergis, Eski Yunan mitolojisinde hakkında efsaneler anlatılan, mitolojik kökeni olan bir çiçektir. Efsaneye göre çok yakışıklı, aşktan anlamayan bir delikanlı olan Narkissos, bir gün nehirde kendi yansımasını görüp âşık olur ve kendini seyrederken suya düşüp boğulur. Düştüğü yerden de nergis çiçeği çıkar. Nergis, klasik Türk şiirinde gerek çiçeği, yaprağı, sapı gibi bitkisel özellikleri gerekse mitolojik yönüyle şiirlerde çeşitli benzetme ve hayallerle yer almıştır. Yuvarlak şekli, ortasındaki siyahlıktan dolayı genellikle göz ile yakın bir ilişki kurulan nergis, şairlerin gül ve laleden sonra en fazla tercih ettikleri çiçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta bazı şairler, “nergis” redifli şiirler de kaleme almışlardır. Bu çalışmada, efsanevi bir özelliğe sahip olan bir çiçeğin sahip olduğu bitkisel özellikleri, bunlar etrafında ilgi kurulan kelimeler, kavramlar, çağrışımlar üzerinde durulacak; nergisin geçtiği beyitlerdeki söz varlığı incelenecektir. Böylece mitolojik bir öyküsü olan nergisin klasik Türk şiirindeki yansıması ve yeri ortaya koyulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Nergis, Klasik Türk Şiiri, Mitoloji, Göz, Efsane

* Dr., Iğdır Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Iğdır- Türkiye, drykaraca86@gmail.com

Çağdaş Japon Edebiyatında Japon Mitolojisi Motifleri

Ali Volkan Erdemir*

Çağdaş Japon yazarlar içinde özellikle son on yıldır Mieko Kawakami ve Yoko Tawada yurt dışında tanınırlık kazanmıştır. Bu iki yazarın eserlerinde Japon kadınının toplumsal statüsü konusundaki motifler feminist açıdan ele alınarak tartışılmaktadır. Yine kadınla ilgili olarak Japon mitolojisine de atıflar yapılmaktadır. Buna göre Güneş Tanrıçası Amaterasu ile adaları yarattığına inanılan İzanami'nin ele alınışı, bu sembollerin iki Japon kadın yazarın gözünden dünyaya aktarılması oldukça ilginçtir. Bu bildiride öncelikle Japon mitolojisi içinde yaratılış efsanesine değinilecek, sonrasında Amaterasu ve İzanami tanrıçalarının bu iki yazar özelinde nasıl aktarıldığı değerlendirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Japon edebiyatı, Mieko Kawakami, Yoko Tawada, Amaterasu, İzanami

* Prof. Dr, Erciyes Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Japon Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kayseri – Türkiye, averdemir@erciyes.edu.tr

Herakleitos'un "DK, B1" Fragmanından Hareketle "Muthos" Kuruluşunun "Sahne"nin "Yenilenmesi" Fikri Bağlamında İrdelenmesi

Hasret Altunok*

"Muthos"larda anlatılan hikayeler veya öyküler bizlere sadece insanlığın geçmiş dönemleri hakkında fikir vermekle kalmaz, şimdisi ve geleceği ile ilgili düşünme imkânı da sunar. Hepimiz, kendi dünyamızda tecrübe ettiklerimizden yola çıkarak kendimizi bir anlam dünyası içerisinde hem bulmak hem de gerçekleştirmek isteriz. Kadim mitolojiler bağlamında ele alındığında bu durum öncelikle kutsallık, kahramanlık, kehânet veya doğa üstü denen hâdiselerin bir dizi temel motif ekseninde kurgulanması ile karşımıza çıkar. Bu açıdan değerlendirildiğinde sözü edilen kurgular, yani genel olarak "muthos," hangi nedenlerden kaynaklanırsa kaynaklansın, görülen o ki, içinde bulunduğumuz sahnede yaşadığımız problemleri çözmeye, giderme veya ortadan kaldırma çabalarımızdan biridir. Tabii ki insan, yaşadığı problemlerle ilgili, tarih boyunca çok farklı tarzlarda çözüm aramış ve aramaya devam etmektedir. Çünkü insan, var kaldığı müddetçe dünyevi olma gerçeği ile sınırlandırılmış olsa da arayışına devam eder. Bildirimizde biz, "muthos" kavramına dâir, "insanın yer aldığı sahne ile kendi arasında bulunan gerilimi aşma arzusunun sürekliliği" şeklinde bir tanım sunmaya ve bu tanıma gerekçelendirmeye çalışacağız. Bunun için de Herakleitos'un Diels-Kranz edisyonunda "B1" ile numaralandırılan fragmanından hareketle, sahnemizi esâsı bakımından tanımadan ve o sahnenin bütünlüğünü tecrübe etmeden, sahnemizi aşmanın mümkün olmadığını iddia edeceğiz. Sonuç olarak ise "sahneyi aşma"nın da aslında, bulunduğumuz sahnenin "öte"sine geçmek değil, bulunduğumuz sahnede, sahneyle birlikte-olarak kendimizi ve dolayısıyla sahnemizi "yenileyebilmek" olduğunu savunmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Muthos, Sahne, Herakleitos, Sınır, Kendini Tanıma

* Gümüşhane Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Felsefe Anabilim Dalı, Gümüşhane – Türkiye, hasretaltunok01@gmail.com

Sanatta Güneş Mitinin Olafur Eliasson'nun Eserleri Üzerinden Değerlendirilmesi

Hatice Keten*

Bu araştırmanın amacı, plastik sanatlarda görülen güneş miti; kültürel, tarihsel, mitolojik bağlamından çağdaş yorumlamasıyla sanatçı Olafur Eliasson'un eserleri yoluyla ele almaktır. Sanat, bir betimleme ve yansıtma aracı olarak, yaratıcılığın ve algılamanın nesnelleştirildiği bir alandır. Sanat tarihine bakıldığında da her dönemin kendine özgü ve sürekli bir gelişim izleyen dinamik bir yapıya sahip sanat anlayışı olduğu görülmektedir. Sanat yapıtlarının değişen biçimsel yapıların yanında evrenin nasıl algılandığına ait izler, çeşitli sembollere dönüşmektedir. Sanatta görülen bu imge ve sembollerde, kültürel, tarihsel, mitolojik unsurlarla etkileşim içinde olan içsel gerçekliğin birer yansımaları yatmaktadır. Güneş, insan varlığının başlangıcından itibaren ilgi odağında olan gök cisimleri arasındadır; her uygarlıkta farklı şekillerde ele alınmış ve kutsal bir öge konumunda nitelendirilmiştir. Sanatta güneş, tarihsel süreçte insanın ilgi alanında olmaya devam etmiş ve çeşitli sıfatlara sahip bir konu olmuştur. Çağdaş sanatın içinde de görülen güneş ögesinin çok çeşitli şekillerde ve günümüz sorunları açısından ele alındığını görmek mümkündür. Araştırma kapsamını oluşturan çağdaş sanatta, Olafur Eliasson'un yapıtlarında güneş imgesi ile sanatın dinamik değişim izleri, bireyin çevresiyle kurduğu ilgi ve algılama boyutu, küresel boyutta değişen çevre kavramı ve tüm bunların güncel bağlamını esas alan bir çerçeve ele alınmaktadır. Söz konusu güneş imgesi, plastik bir unsur olarak değişikliğe uğrayarak çağdaş sanat yapıtlarında yeni semboller yüklenerek yansımaktadır. Bu çalışmada, sanat eserlerinde tarihsel akışı bağlamında bir sanat motifi olarak güneş ögesi, çağdaş sanat çerçevesinde ne şekilde yer bulduğu, Olafur Eliasson'un eserleri örneklemde, biçim ve içerik açısından ele alınmaktadır. Sanatta güneş ögesi; kültürel, tarihsel, mitolojik ve simgesel özelliği ile sanat eserlerinde yer almaya devam etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Çağdaş Sanat, Güneş, Kültür, Sanat, Olafur Eliasson

* Prof. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Burdur – Türkiye, hketen@mehmetakif.edu.tr

Mardin Evlerinde Mitolojik Bir Unsur: Hayat Ağacı

Şerif Tümer*

Mitoloji, tarihin en eski çağlarından beri toplumların inanç sistemlerinde yer almış ve aktarım yoluyla nesilden nesle geçmiş efsaneler, öyküler ve hikâyeler bütünüdür. Henüz dünyayı, doğayı ve fizik ötesini kavrayamamış insanlığın anlamlandıramadığı hususlar, onlara kutsiyet yüklemeleri ile sonuçlanmıştır. İnsanın doğa ile olan kaçınılmaz ilişkisi mitolojik hikâye, anlatı ve öykülerin hemen hemen başrolündedir. Aktarım şeklinde sonraki dönemlere ulaşan mitolojik unsurlar her toplum için gelenekler bütününe oluşturan zincirin önemli bir halkası niteliğindedir. Her toplumun gelenek ve göreneklere o toplumun ortak kültür geleceğinin şekillenmesinde önemlidir. Çeşitli şekillerde karşılaşılan mitolojik unsurlar ise bazen kültürler üstü bir genel temsil mahiyeti taşımaktadır. Mitolojik anlatı ve unsurlar geleneğin aktarımı noktasında mimari ile kaçınılmaz bir ilişki içerisindedir. Toplumların kültür ortamı içerisinde karşılaşılan mitolojik unsurlar maddi sanat eserleri noktasında bilinçli ya da bilinçsiz olarak kullanılmaya devam etmektedir. Hayat ağacı motifi de bunlardan birisidir. Hem Türk kültüründe hem de diğer kültür çevrelerinde önem arz eden bu motif yeniden dirilme, sonsuz hayat, bolluk, bereket, ölümsüzlük gibi geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Eski Mardin olarak bilinen tarihi şehir zengin mimari eser çeşitliliği sunan nadir kentlerdendir. Özellikle konut mimarisi noktasında ön plâna çıkan Mardin'in gelişmiş el sanatları becerisi sayesinde mimari tezyinat noktasında da önem arz ettiği bilinmektedir. Sarı kalker taşının işlenerek oluşturulduğu taş süsleme, mitolojik unsurlar hususunda da zengin örnekler içerir. Bunlardan hayat ağacı motifi geleneksel Mardin evlerinde sıkça işlenmiştir. Stilize olarak işlenen hayat ağaçları sembolizm açısından önemlidir. Genellikle konutlara girişin sağlandığı kapı kemerlerinin kilit taşları üzerinde karşılaşılan ve çeşitli şekillerde işlenen hayat ağacı motifleri bu bildirinin konusu olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Hayat Ağacı, Mardin, Mitoloji, Sembolizm, Mardin Evleri.

* Dr. Öğr. Üyesi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü, <https://orcid.org/0000-0002-0108-9647>, seriftumer@artuklu.edu.tr

Modern Bilimin Mitlerle Kutsanması

Mehmet Ali Yıldız*

Antik Yunancada *mithos* (*mûthos*) söz, nutuk, anlatı, söylence gibi anlamlara gelmektedir. Mithoslar etkin oldukları dönemin hakikatlerini, dünya görüşünü, inancını yansıtır. Modern düşüncede yöntem ve rasyonalitenin bilginin temellerine dönüşmesiyle önceki toplumlara ait mitsel anlatılar “herhangi bir gerçekliğe dayanmadıkları” anlamını vurgulamak üzere efsane ve masal olarak nitelendirilir oldu. Buna bağlı olarak mit (İng. *myth*) sözcüğü de tamamen negatif gönderimlerle çerçevesi. Modern bilim bu mitlerle mücadeleyi görev edinip onların aksine gerçeği/doğruyu/hakikati temsil ettiği iddiasıyla hakikatin temsilcisi olan Kilise'nin de yerini aldı. Hem eski toplumların anlatıları olarak mithoslar hem tanrısal buyruklara dayalı kutsal kabullere yaslanan Kilise ‘doğal olarak’ bilimin kendi meşruiyetini açımlayabileceği anti-tezler olarak konumlandırıldı. Fakat gariptir ki aynı bilim kısa süre sonra kendi mitlerini üretmeye başladı. Theodor Adorno'nun tespit ettiği gibi her şeyden önce modern aklın kendisi (bilimsel rasyonalite) bir mite dönüştürüldü. Buna, bilimsel yöntemin ve bilimsel bilginin nesnellğine/evrenselliğine dair mitler eşlik etti. Dinsel bir form almaya başladıkça da modern bilim Rönesans'tan günümüze, kendi gelişim sürecindeki kimi isimleri efsanevi anlatılarla bir anlamda “aziz” ilan etmeye başladı. Bilim dinsel bir hüviyet kazandıkça, başta Giordano Bruno, Galileo Galilei ve Isaac Newton olmak üzere birçok isim bu gelişmeye paralel bir biçimde on sekizinci yüzyıldan başlayarak kutsanmaya başladı. Öyle ki, bilimsel gelişmede etkileri yadsınamayacak olan yakın dönem isimlerle birlikte, Roma döneminde yaşamış olan Hypetia bile “bilim şehidi” olarak anılır oldu. Fransız Aydınlanmacılarının bilim adına kutsala açtıkları açık savaş bir yana, genel olarak modern bilimin seküler bir karakter arz ettiği konuyla alakadar olan herkesin malumudur. Bilimin kendi azizlerini üretmesi ve bunları - mit'e yüklediği kendi anlamlarıyla- efsane ve masallara dayandırması dikkat çekicidir.

Anahtar Kelimeler: Mithos, Modern Bilim, Bilimsel Mit

* Dr., Muş Alparslan Üniversitesi Felsefe Bölümü, Bilim Tarihi Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-1737-6245, ma.yildiz@alparslan.edu.tr

Modern Bir Mitik Anlatım: *Atiye (The Gift)*

Nurcan Doğan*

Gölnaz Çetinkaya**

Bu çalışma, 2019 ve 2021 yılları arasında üç sezon boyunca yayınlanan *Atiye (The Gift)* dizisinde Orta Asya'dan Anadolu'ya Altay topluluklarının inançlarının nasıl betimlendiğini araştırmaktadır. Diziden elde edilen görsel ve sözel veriler nitel içerik analizi yöntemi kullanılarak tespit ve analiz edilecek, elde edilen bulgular Türk mitolojisindeki motif ve imgeler bağlamında yorumlanacaktır. Çalışmada mitik imgelerin öne çıktığı sahnelerin analizi ile ilahi dinlerin, Türk mitolojisinin ve başka mitolojilerin dizideki kültürel anlam kodlarını tespit etmek; kültürel, değişim, dönüşüm ve süreklilik bağlamında mitik anlatıların dijital dünyanın içeriklerinde yeniden nasıl aktarıldığını incelemek amaçlanmaktadır. Araştırma, Altay topluluklarının inanç sistemleri, mitolojileri ve Şamanizm uygulamaları da dâhil olmak üzere Türk mitolojisine ve kozmolojisine de genel bir bakış sunmaktadır. Örneğin, dizide Ağaç Kültü, Dağ Kültü, Mağara İmgesi, Turna kuşu ve Zühre Yıldızı gibi mitik imgeler tespit edilmiştir. Bunlar arasında, özellikle yaşamın devamını sağlaması bakımından doğumun ve bebeklerin koruyucusu olan ve genellikle Zühre yıldızıyla ilişkilendirilen Umay Ana'nın betimlenmesi oldukça önemlidir. İnsanlığın kolektif deneyimlerinden doğan bu imgeler, bireyleri daha güvenli ve anlamlı bir varoluşa doğru yönlendirmeye hizmet etmektedir. Dizide, mitik anlatıların merkezi olan Göbeklitepe'nin yanı sıra tarihi ve mistik özellikleriyle kültürel bellek mekânı olan Mardin de yer almaktadır. *Atiye*'de bir araya getirilen bu mitik unsurlar, kültürel mirasın ve mitin çağdaş hikâyeye anlatımındaki öneminin daha geniş bir şekilde araştırılmasına katkıda bulunmaktadır. Çalışmada elde edilen bulgular, *Atiye* dizisinde kültürel süreklilik bağlamında mitik unsurların yer aldığını ve inanış temeline dayalı bu anlatıların yeniden doğuş, kader ve hayatın döngüsel doğası temaları eşliğinde tüm insanlığa hitap eden kurgusal bir içerikle aktarıldığını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Altay mitolojisi, *Atiye (The Gift)*, Ağaç kültü, Dağ kültü, Zühre yıldızı, Umay Ana, Turna kuşu

* Doktora adayı, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türkiyat Araştırmaları Anabilim Dalı, ORCID:0000-0002-3067-890X nurcan.dogan.nd@gmail.com

** Doç. Dr. Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Türk Halk Edebiyatı A.B.D.gcetinkaya@hacettepe.edu.tr

Türk Mitolojisinde Kahramanın Serüveni

Sefacan Doğru*

İlkel toplumlardaki olay, fable, fiction sözcüklerinin karşılığı olarak kullanılan olan mit kelimesi; “gerçek hikâye” ve bunun da ötesinde “sahip olunan kutsal, çok değerli ve manalı şeyler” anlamını taşır. Etnolog, sosyolog, tarihçi ve din adamlarına göre ise “kutsal gelenekler, ilkel inanışlar, örnek modeller” anlamlarına gelir. Mitler; insanların kendi varlıklarını bildiklerinden beri kurgusal bir zaman ve mekâna bağlı olarak geliştirdikleri yaratıcı güç veya güçler, yaratılış, yaşam, yok oluş ve bunlarla ilgili konuların söz konusu olduğu; kimine göre tanrısal düzeni yansıtan; ait oldukları toplumun kültürünü, inanışlarını, kâinatın ve canlı varlıkların oluşumunu anlatan öykülerdir. İlkel dönemlerde yaşamış insanların tabiatın gizemli olaylarını açıklamak için çeşitli hikâyeler anlatma ve alegorikleştirme ihtiyacı hissetmesi mitik anlatıların ortaya çıkışında etkili olmuştur. Bu anlamda mitlerin ilkel insanların dünyayı algılama görüşü olduğu da söylenebilir. Zaman içerisinde ilkel insanların anlattığı hikâyeler, kültürel kimliklerin belirlenmesinde önem arz etmiş; Eski Yunanca’da birbirine zıt manalarda kullanılan myhtos ve logos kelimelerinin birleşimi ile “tüm mitleri bilimsel metotla inceleyen bilim dalı “anlamına gelen mitoloji terimi ortaya çıkmıştır. Bir yönüyle zıtlıkların birleşiminden doğmuş olan mitoloji; günümüzde edebiyat, tarih, sanat tarihi, görsel, işitsel ve plastik sanatlar, dizi/film sektörü gibi pek çok alanda sanata, sanatçıya ve bilime ilham kaynağı olmuştur. Başta Türk, Yunan, Roma, Hint, Mısır, Çin, İran mitolojileri olmak üzere bugün geri kalmış iptidai kavimler de dâhil, her milletin bir mitolojik inancı vardır. Türk mitolojisi, eski köken ve derin bir felsefeye dayanan dünya mitolojilerinden birisidir. İyi/kötü; eril/dişil birçok karakterin olduğu Türk mitolojik sisteminde başlıca iyi karakterler olarak Tanrı Ülgen ve Umay karşımıza çıkarken Erlik ve Alkarısı ise kötü karakterler olarak değerlendirilir. Bu sistemde en ulu Tanrı Ülgen, karanlık/demonolojik âlemin lideri Erlik; iyilik ruhu ve iyiliğin koruyucusu olarak ise Umay Ana bilinmektedir. Bazı kaynaklara göre Alkarısı, Umay’ın demonolojik bir türevidir; bazılarında göre ise Erlik’in yardımcısıdır. İlgili çalışmada, yukarıda bahsedilen hususlar minvalinde Türk mitolojisinde görülen başlıca kahraman serüvenlerinin incelenmesi ve sunumu amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji, Türk Mitolojisi, Varlık, Kahraman, Yaratılış Miti.

* Arş.Gör., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0002-8111-7416, s.candogru4@gmail.com

Hoca Dehhani'den Hareketle 14. Asır Divan Şiirinde Mitolojik Çerçeve

Adnan Oktay*

Şiir, inşa sürecinde yeni bir ruha bürünmek için birçok kültürel unsuru kullanır. Bunlar arasında kutsal metinlerden inanışlara, destanlardan menkıbelere, felsefeden tasavvufa, gelenekten mitolojiye kadar birçok unsur vardır. Divan şairleri de bu unsurların önemli bir kısmını şiirlerinde kullanmıştır. Anadolu'da Divan şiirinin tekâmüle ermeye çalıştığı 14. asrın şairleri, hem önceki asırdan Mevlânâ, Yûnus Emre gibi büyük söz ustalarının mirasını devralmışlar hem de başta Âşık Paşa, Şeyyâd Hamza, Ahmedî ve Kadı Burhâneddîn olmak üzere bu asırdaki büyük şairler, şiirlerinde mitolojik unsurları kullanmayı başarmışlardır. Bunu yaparken kendi yaklaşım ve duyuşlarını ayrı bir çeşni olarak şiirlerine katmayı başarmışlardır. Belge tarama, araştırma ve analiz yöntemlerinin kullanıldığı bu çalışmada netice itibariyle Türk edebiyatının büyük şairlerinden biri olan Hoca Dehhânî'nin çağdaşları gibi başta mitolojik coğrafya ve şahsiyetler olmak üzere birçok mitolojik unsuru şiirinde malzeme olarak kullandığı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hoca Dehhani, Mitoloji, Edebiyat, Şiir, Divan, Mit

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, ORCID: 0000-0003-4196-3842 adnanoktay3@hotmail.com.

Şeyhülislâm İshak Efendi Divanı'nda Mitolojik Şahsiyetler

Ahmet Serdar Erkan*

Mit, sözlük anlamı olarak “tarih öncesine ve kahramanlık devirlerine ait destansı ve masalsı hikâye, hurafe, üsture.” demektir. Mitlerin doğuşlarını ve anlamlarını inceleyen bir bilim dalı olarak mitoloji ise en kısa tanımıyla “mitlerin tamamı, esatir” anlamlarına gelmektedir. Her ulusun mitolojisi o ulusun tarihini, efsanelerini, destanlarını ve kahramanlık öykülerini, inanç sistemlerini, masallarını ve söylencelerini barındırır. Edebiyat ise bu mit unsurlarını, farklı edebi sanatlar vasıtasıyla halkın fikir ve his dünyasına hitap edecek eserler doğuran bir zemin var etmiştir. Bu zeminlerden biri de Osmanlı coğrafyasında doğup gelişen Divan şiiridir. Bu şiirin beslendiği kaynaklarının önemlilerinden biri de mitolojidir, bilhassa İran mitolojisi. Divan şairleri, İran edebiyatının şaheseri olan “Şehnâme”den oldukça etkilenmişlerdir. Zaman içinde tarih sahnesinden adları silinen, artık unutulmuş büyük İran hükümdar ve kahramanlarına ait efsanelerin konu edildiği bu şaheser, Divan edebiyatının mitolojik dünyasının inşasında çok mühim bir rol oynamıştır. Elbette bu edebiyatın mitolojisini inşa eden yegâne kaynak sadece İran mitolojisi değildir. Aynı zamanda Arap, Hint, Çin ve Yunan mitleri de Divan şairleri için memduhu övmeye bir teşbih ve telmih unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Hatta İslamiyet’in içine İsrailiyat vasıtasıyla giren mitolojik şahsiyetlerin de Divan şiirinde kendilerine yer bulduğuna şahit olmaktayız. Bu çalışmada 18. yy. Divan şairlerinden Şeyhülislâm İshak Efendi’nin, Muhammed Nur DOĞAN tarafından edisyon kritiği yapılan “Divanı”, mitolojik şahsiyetler açısından ele alınmıştır. Şairin şiirlerinde gerek memduhunu övmek gerekse sevgilinin eziyet ve cefasını somutlaştırmak amacıyla edebi sanatlar vasıtasıyla mitolojik birçok terimi kullandığı görülmüştür. Şeyhülislam İshak Efendi Divanı’nda tespit edilen mitolojik şahsiyetler, Dursun Ali TÖKEL’in “Divan Şiirinde Şahıslar Mitolojisi”nde eserindeki konuyla ilgili tasnifi dikkate alınarak sınıflandırılmış, daha sonra her şahsa ait örnek birkaç beyte bildiride yer verilmiştir. Böylece bu çalışmayla Şeyhülislâm İshak Efendi’nin şiirlerindeki mit dünyasına şahıslar kadrosundan bir pencere açılmak istenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şeyhülislâm İshak Efendi, Divan Şiiri, Şehname, Mitoloji, 18. Yüzyıl

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı (Tevfik İleri Anadolu İmam Hatip Lisesi), ORCID: 0000-0002-0425-795X, asemata66@gmail.com

Erythrai Kuruluş Mitosunun Arkeolojik Bulgular Işığında Tarihi Arka Planı

Ayşe Gül Akalın*

Antik Erythrai Herodotos'a göre İonia Birliği içinde önde gelen oniki devletten biridir. Erythrai antik yerleşiminin bugün merkez ve akropol kalıntıları İldırı köyünde (İzmir-Çeşme) yer almaktadır ve burada 1964 yılında Ord. Prof. E. Akurgal'ın başlattığı araştırmalar, tekrar 2007 yılından bugüne başkanlığında Ankara Üniversitesi Arkeolojik kazılarında biri olarak sürdürülmektedir. Çalışmalarımızda arkeolojik kazılar yanında, kuruluş efsanelerini içeren Grek kaynakları başta olmak üzere tüm yazılı bilgiler çıkış referansları olarak kullanılmaktadır. Yazılı belgeler içinde önemli yer tutan Grek kuruluş efsaneleri, arkeolojik bulgularımızla paralel okunduğunda bize önemli tarihi ip uçları ve bilgiler sunmakta bu da kazı alanlarımızı planlamamızda ciddi yönlendirici bir rol oynamaktadır. Antik Grek yazarlarından Diodoros Siculus, Plinius ve Pausanias'ın aktardıklarına göre; halk arasında dolaşan Erythrai Kuruluş efsanesi Girit Kralı Minos'un kardeşi, Rhadamanthes'in oğlu olan ERYTHROS'a dayandırılır. Bu kişi aynı zamanda, Anadolu'ya Doğu Akdeniz'den şarap üretim öğretisini getiren yine Girit kökenli Khios kralı Oenepion'la kuzen ve Kızıldeniz'de ticarete kullanılan sallarin mucidi kral Erythras'ın akrabasıdır. Troia Savaşı öncesine dayandırılan söz konusu göçle Erythros, Ege'de denizaşırı bir seyahatten sonrada İonia adını alacak kıyılara halkıyla gelir ve kendi adını verdiği bir yerleşim kurar; zaman içinde aralarına Lykialılar, Kariyalılar ve Pamphyliyalılar'ı da kabul ederek bu yerleşimin sınırlarını büyütürler. Ardından aynı yere ikinci büyük göç Atina kökenli İon Kodros soyundan Kleopos önderliğinde yapılır. Bu kişinin de akrabaları Doğu Akdeniz'de dayanır. Antik yazarların yorumlarına göre ikinci kolonizasyon hareketinden sonra Erythrai hem Batı Anadolu hem de Hellas'la etnik-politik bağlantıları olan İonia birliğinde söz sahibi bir devlet haline gelmiştir. Kısaca örnek olarak verdiğimiz ve ele alınacak diğer ip uçları, genel ve bölgesel bazda tarihi bilgilerle ve arkeolojik verilerle birleştirildiğinde bizi; Girit'in İÖ. 3. binlere değin Akdeniz ticaretinde önemli bir üs olduğu ve buradaki Minos kültürünün kurulması ve gelişmesinde Doğu Akdeniz, özellikle Fenikeliler'in atası olan denizci halkların başat rol oynadığı tarihi dönemlere götürmektedir. Erythrai'ın içinde bulunduğu Mimas/Çeşme Yarımadası'nda Limantepe, Çeşme-Bağlararası ve 2015 yılında Erythrai Cennettepe höyüğünde bulduğumuz arkeolojik malzemeler iskan tarihi olarak MÖ. 3. binlere indiği gibi ele geçen kalıntı tı ve

* Doç. Dr., Ankara Üniversitesi-Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Eskiçağ Tarihi Anabilim Dalı, ORCID 0000-0002-6613-8120 akalın@ankara.edu.tr

buluntular da iskan karakteri olarak Tunç Çağında Ege adalarıyla bu kıyılar arasında bağlantıyı ortaya koymaktadır; dolayısıyla bunlar hikayede geçen ilişkilerin belli ölçütlerde kanıtlarıdır. Bu da Ege arkeolojisi için Tunç Çağından başlayarak denizler üzerinden Doğu Batı ilişkisi başlığı yeni ve önemli bir tartışma etabıdır. Diğer taraftan mitosda geçen isim ve kavramların filolojik tartışmaları ve yorumları önemli bağlantılar içermektedir öyle ki Grekçe renk sıfatları arasında mordan kırmızıya doğru uzanan skala içinde arka arkaya tonları ifade eden “erythros “ve “phoniniks “ yer alır ki bunlardan phoniks sıfatı phonikes şekliyle MÖ 2. binlere tarihlenen Linear B tabletlerinde de geçmektedir. Bu sıfatlardan erythros efsanede kurucu atanın da adıyla, amcasının sallarının ticaret yaptığı deniz Erythrea Denizi yani “Kızıl” denizdir ve Grekler bu bölgeden gelen denizci halka Phonikes yani Fenikeliler= bordolar/morlar demektedir. Görülüyor ki bu sıfatlar insanlara ve yerlere onları niteler şekilde takılıp isimleştirilmiştir. Söz konusu isim ve sıfatın kökeninde ise bin yıllarca Akdeniz ticaretinde lüks ticaret metası olarak geniş pazarlara ihraç edilen tyran kırmızısı da denilen, vişne çürüğünden mora doğru uzanan boyalar ve bu tonlardaki kumaşlar yatmaktadır. Söz konusu mor skalasındaki tonları veren boya Kızıldeniz’de yaşayan (dilimizde deniz minaresi genel adıyla bilinen) farklı çeşitleri olan *murex* adlı deniz kabuklarından üretilmektedir. Erythrai’da gerçekleştirmekte olduğumuz sualtı araştırmalarında deniz içinde ciddi bir *murex* popülasyonu saptanmış olmakla birlikte, kazılarını sürdürmekte olduğumuz *Aleon* konteksinde aynı cins ender *murex* türlerinin kabukları, işlendiklerini anladığımız atölyelerde ele geçmektedir, bu belli ki Erythrai için binyıllara varan önemli bir üretim geleneği ve ticaretidir. Erythrai Kuruluş hikayesi bağlantısındaki diğer önemli bilgiler de gelen kolonistlerin beraberlerinde getirdikleri, toplumsal düzenlerini yansıtan geleneksel hukukları yani kültürlerinde yatar. Bunlar arasında *Tyros* yani Fenike kıyılarında bugünkü Tir şehrinde yine bir salla yola çıkarılan, Grekleri’in *Herakles* olarak adlandırdığı kültün getiriliş hikayesi başlıca örnekler arasındadır; Bu tanrının heykeli Erythrai ve *Khios* (Ildırı’nın karşısındaki Sakız adası) adası arasında bir muhalefete sebep olur ama Erythrailı kadınlar sayesinde ana kara kıyılarına çıkartılır ve ona Erythrai’da devasa, görkemli bir tapınak kurulur. Bu efsaneyi kanıtlayacak bir *Herakleion*, ilk kuruluş zamanı henüz saptanamasa da, Arkhaik dönemdekiler taş mimari olması nedeniyle günümüze ulaşabildiği için hem Erythrai hem de *Khios* da mevcuttur. Ayrıca bu kült ve tapınak her iki devletin sikkelerinde de yüzyıllarca tasvir edilmiştir. Doğu’da *Melkhart* olarak bilinen *Herakles* Fenikeliler’de *İştar*’dan dönüştürülmüş *Astarte* ile birlikte anılır ki bu tanrıça Grek coğrafyasına *Aphrodite* ve denizci *Athena* olarak geçmiştir, yani bereket/üreme ve deniz aşırı politik güce sahip ana tanrıça. İşte *İon* göçlerinden sonra Erythrai’daki *Athena Polias* kültü birçok yönüyle *Astarte* kültürünün üstüne

kurulmuştur. Halihazırda Erythrai akropolündeki ilk inşa tarihi İon göçlerinden önce Mısır kolosal taş mimarisiyle İÖ. 9. yüzyılda varan (ama İÖ. 7. yy'da Athena tapınağına dönüştürülmüş) yapının *cellası*na tanrıça heykeli işlevindeki “*Baitylos*” un(kutsal kütleli doğal taşı) konumlandırılmış olması hem Doğu Akdeniz Fenike kentlerindeki tapınakların hem de Fenike kurulumu Kartaca tapınak geleneğinin Erythrai'daki örneğidir. Bununla birlikte tapınak kazılarında bulduğumuz en az iki yüzyıllık perioda yayılan terracota oturan poloslu tanrıça figürinleri, fildişi tipik Fenike kökenli eserler ve onlar yoluyla gelmiş Mısır kökenli mühürler, kutsal alanı kullanan etnik gruplar hakkında direkt bilgi vermektedir. Sonuç olarak; Erythrai Kuruluş mitosları ve uzantıları, arkeolojik bulgularımızla birleştirildiğinde; Erythrai'ın özelinde MÖ. 3. binlerden başlayıp Roma dönemi içlerine değin kesintisiz süren ve etnik, ticari, kültürel bağlantıları ortaya koymasının ötesinde, üst okumada Doğu Akdenizli halkların Batı Anadolu'daki kolonizasyon tarihinin aydınlatılmasında önemli çıkış noktaları olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Erythrai, Grek Soy/Kuruluş Mitosları, Fenike Kolonizasyonu, Astarte-Athena; Melkhart-Herakles Dönüşümü

Sanatçı Bawer Doğanay'ın Eserlerindeki Mitik Unsurlar

Gökçen Bilge Kırman*

Mardinli genç sanatçı Bawer Doğanay sanat çalışmalarıyla kişisel ve karma olmak üzere pek çok sergide yer almış, 2018 ve 2020 yıllarında Base İstanbul'a katılmıştır. Çalışmalarına Mardin'de devam eden sanatçı, doğduğu şehrin coğrafi, kültürel, tarihi ve mitik değerlerini kendi üslubuyla harmanlayarak özgün büyüü bir gerçeklik oluşturmaktadır.

Mardin ve Mezopotamya ovasının görünümünü imgeleştirerek sıklıkla eserlerinde kullanan Doğanay, yağlıboya tablolarında çok renkli bir palet kullanmaktadır. Resimleri, Henri Matisse'in geç dönem işlerine benzetilen ve yeni dönem figüratif bir anlayışla Matisse geleneğini sürdürdüğü ifade edilen sanatçının çalışmalarında onlarca rengi, figürü ve geleneksel motifi bir arada kullandığı görülmektedir. Mezopotamya ovasının bereketli topraklarını, eserlerinde çok çeşitli bitkilere ve çiçeklere yer vererek sembolize etmektedir.

Resimlerindeki kompozisyonları oluştururken Mardin'in ve Mezopotamya'nın kadim tarihinden beslenen sanatçı aynı zamanda mitik anlatmaların, efsanelerin, masalların büyüü dünyasından yararlanmakta ve o dünyaya ait sembolleri de işlerine taşımaktadır. Örneğin; yedi köşeli yıldız (septegram/heptagram), tavus kuşu, -boynuzlu yılan kadın- şahmeran, güneş ve ay, yıldızlar (yedi kız kardeş, akrep ve kuğu takımyıldızı, Antares), Tanrı Ra'nın asası, kutsal mavi renk, kırlangıçlar, nar, gülhatmi, sarmaşık gibi mitik öğelere yer vermektedir. Bu mitik öğeleri günlük yaşantıyla birleştirmekte iç içe geçmiş renkli bir evren yaratarak geçmişle bugün arasında kültürel bir bağ kurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bawer Doğanay, Resim Sanatı, Mitik Unsurlar, Mezopotamya, Mardin.

* Sanatta Yeterlik Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Resim Anasanat Dalı, ORCID: 0000-0001-8205-3349 gokcenbilgekirman@gmail.com

Ahmet Ümit'in Kayıp Tanrılar Ülkesi'nde Kurgunun Mühim Bir Aracı Olarak Mitoloji

Jale Gülgen Börklü*

Türk Edebiyatında polisiye roman denilince ilk akla gelen isimlerden olan Ahmet Ümit, romanlarını tarih, felsefe ve psikoloji gibi farklı alanlarla harmanlayarak/zenginleştirerek kurgular. 2021 yılında yayımlanan *Kayıp Tanrılar Ülkesi* adlı eseri, polisiye roman olmasının yanında özellikle mitolojiyle olan ilişkisiyle öne çıkar. Yazar, Zeus Altarı ve Pergamon Tapınağı'nın çevresinde, mitleri yeniden gün ışığına çıkarır. Eser polisiye roman türüne özgü bir yapı ile inşa edilmiş, bu yapıya tarih ve arkeoloji alanları ile Yunan Mitolojisine has unsurlar da başarılı bir biçimde dâhil edilmiştir. Roman, Berlin'de yaşayan Türk bir ailenin oğlu Cemal Ölmez'in Yunan Mitolojisinin önemli figürlerinden olan Baş Tanrı Zeus'un heykelinin önünde cesedinin bulunmasıyla başlar. Bu cinayeti merkeze alan olay örgüsüne paralel olarak mitolojik tanrılar ve titanların mücadelesini anlatan geçmişe dayalı başka bir olay örgüsü daha kurgulanmış böylece hâl ve mazi ekseninde çaprazlama bir olay akışı sağlanmıştır. Mitolojiye dayalı olan bu ikinci örgünün, ana olaydan farklı gibi görünse de romanda işlenen cinayet ile örtüştüğü görülür. İki zaman dilimine ait olay örgüsündeki kahraman dizilişi arasında da belirgin bir özdeşlik vardır. Romandaki cinayetin temelini, katil ve kurbanın, kurbanın ailesinin Yunan mitolojisine olan düşkünlüğü oluşturur. Kayıp Tanrılar Ülkesinde, farklı zamanlara ait olan ve çaprazlama bölümlene şeklinde farklı bir dizilişle sunulan iki olay örgüsündeki temel ortaklık suçun çağlar ve kültürler boyunca değişmeyen kendine özgü doğasıdır. Biz bu çalışma ile, romanda büyük bir öneme sahip olan “mitolojik” unsurların kurgunun şekillenmesinde, gelişiminde nasıl bir fonksiyon üstlendiğini göstermeyi amaçlıyoruz.

Anahtar Kelimeler: Polisiye roman, Ahmet Ümit, Kayıp Tanrılar Ülkesi, Yunan Mitolojisi, Zeus.

* Dr. Öğr. Üyesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Türk Dili Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-9755-1049, jalegulgen@gmail.com

Firdevsî İle Nevâî'yi Birlikte Okumak

-*Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı Acem*'in *Şehnâme* ile Mukayesesi-

Leyla Alptekin Sarioğlu *

Klasik Türk edebiyatının temel kaynaklarından biri de mitolojidir. Bilindiği üzere edebiyatımızın mitolojik karakteri bir taraflıyla İran mitolojisi kökenlidir. Firdevsî'nin (ö. 1020) kaleme aldığı, İran'ın millî destanı hüviyetinde olan *Şehnâme*, İran mitolojisinin derlenip toparlandığı en önemli kaynaklardandır. Klasik Türk edebiyatı şairlerinin etkisi altında olduğu bu eserle birlikte *Taberî Tarihi*, *Tarih-i Benâkitî*, *Tarih-i Güzîde*, *Nazmü't-tevârih* ve *Âyine-i İskenderî* gibi kaynaklardan yararlanan, bu eserlerdeki bilgileri değerlendiren Ali Şir Nevâî (ö. 1501), *Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı Acem* adını verdiği eseri ile yazmayı planladığı dünya tarihinin bir bölümünü oluşturmuştur. Bu eserde Nevâî, İslam öncesi İran hükümdarlar tarihini kısaca özetlemiş; mezkûr dönemdeki İran hanedanlıklarını, Hz. Adem'den VII. asra kadar olan devreyi ele almıştır. Çağatay sahası şairi olan Nevâî'nin Osmanlı şairleri üzerindeki etkisi düşünüldüğünde, Nevâî'nin *Şehnâme*'den ne kadar etkilendiğini, Firdevsî'yi ne denli referans aldığını ortaya koymak önem arz etmektedir. Bu minvalde çalışmanın amacı, klasik Türk edebiyatının mitolojik cephesinin temel kaynaklarından biri olan *Şehnâme*'de yer verilen mitolojik şahıslarla ilgili bilgilerin *Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı Acem*'de ne oranda kullanıldığının tespitini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: İran Mitolojisi, Firdevsî, *Şehnâme*, Türk Mitolojisi, Ali Şir Nevâî, *Kitâb-ı Tevârih-i Mülûk-ı Acem*.

* Doç. Dr. Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000 0002 9406 7235, leyla.sarioglu@msgsu.edu.tr

Antik Yunan Heykeltraşlığında Barbar İmgesi

Ulus Tepebaş*

Antik Yunan Heykeltraşlığının ikonografisinde mitolojik konularda barbar imgesi sıklıkla işlenmektedir. Bu çalışma kapsamında, Athena Marsyas Heykelleri Grubu (Mö 450-440), Parthenon Tapınağı (MÖ 447-432) Metopları, Pergamon Zeus Sunağı Kabartmaları (MÖ 197-159), Küçük Galat Anıtı (MÖ 159-138) heykeltıraşlık eserleri konu edinilecektir. Bu eserlerin yapım tarihlerinde Antik Yunan toplumunun düşmanı ve barbar imgesini yansıtan gerçek toplumlar Persler ve Galatlar iken mitolojik konu seçiminde devler (gigantlar) veya kentaurlar kurgusal varlıklar olarak kullanılmış ve heykeltıraşlık eserlerinde alegorik aktarım sağlanmıştır. Bunların seçim nedenleri, konuların eski çağ tarihindeki yansımaları, mitolojik figürlerin simgeselliği, konuların verdiği mesajların, barbar imgesi üzerinden incelenmesi çalışmanın ana konusunu oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antik Yunan Heykeltraşlığı, Mitoloji, Barbar, Kentaur, Gigant, İkonografi

* Dr., Mersin Üniversitesi İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Arkeoloji Bölümü, ORCID: 0000-0003-4182-9969, utepebas@mersin.edu.tr

Ali Ahmed Bâkesîr'in Mitolojik Unsurlar Taşıyan *Ûzîrîs* Adlı Tiyatrosu

Adem Doğan*

Mitoloji; Yunancada “mythos”, Arapçada “ustûre”, Türkçede ise “mit”, “mitos” ve “mitoloji” gibi kavramlarla ifade edilir. Mitolojinin üzerinde mutabık kalınan bir tanım yapılmamış olsa da mitolojiden kastın kısaca “dinî unsurlar içeren olağanüstü hikâyeler” olduğunu söylemek mümkündür. Kültür ve medeniyet seviyesi ne olursa olsun hemen hemen her toplumda mitolojik unsurlara rastlamak mümkündür. Mitolojinin tiyatro ile olan ilişkisi de oldukça geriye gitmektedir. Ayinsel özellikleri nedeniyle mitolojiler ilk zamanlarda tiyatroya benzer faaliyetler şeklinde ortaya konulmuştur. Sonraki zamanlarda ise dinsel ayinlerle gelişimine devam eden tiyatro, giderek müstakil bir sanat haline gelmiştir. Ancak tiyatro ile mitolojinin yolları zaman zaman tekrar kesişmiştir. Antik Yunanlıların elinde büyük bir mesafe kat eden tiyatro, bu dönemden itibaren mitolojik unsurlar taşıyan hikâyeleri işlemeye başlamıştır. Modern dönemde de mitolojik unsurları kullanan pek çok tiyatrocuya rastlamak mümkündür. Bu tiyatrocular genellikle mitolojileri kendi amaçları doğrultusunda sembolik olarak kullanma yoluna gitmişlerdir. Mârûn en-Nakkâş tarafından 1848 yılında ilk örnekleri ortaya konulan Arap tiyatrosunda da mitolojik içerikli tiyatrolara rastlamak mümkündür. Arap tiyatrosunda bu anlamda ilk eser veren Tevfik el-Hakîm olmuştur. Amaçları farklı olsa da Ali Ahmed Bâkesîr de onu takip ederek eserlerinde mitleri kullanma yoluna gitmiştir. Onun *Ûzîrîs* adlı tiyatrosu, eski bir Mısır mitolojisi olan *İsis ve Osiris* adlı mitolojiden esinlenerek ortaya konulmuştur. Bâkesîr bu mitolojiyi İslamî kimliği çerçevesinde ele alarak ona dini bir misyon yüklemeye çalışmıştır. Bu çalışmada onun mitolojik unsurlar taşıyan bu tiyatrosu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Arap Tiyatrosu, Mitoloji, Ali Ahmed Bâkesîr, *Ûzîrîs*.

* Dr., Bingöl Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Doğu Dilleri ve Edebiyatı Bölümü Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0002-2881-4191, ensar.1980@hotmail.com

Mil ve Zil: II. Abdülhamid Dönemi'nde Kürt Aşiretlerinin Yükselişi ve Aşiretler Üstü Bir Mit

Erdal Çiftçi*

Ortak ata ve ortak tarih, gerçek ile kurgu arasında ortaya çıkmış ve aşiret mensupları tarafından aşiretin kolektif kimliğini inşa eden sözlü bilgileri ihtiva eder. Bu bilgiler çoğu zaman kurgusal olarak mitleştirilerek aşiretlerin politik ve sosyal yapılarına göre şekillendirilmiştir. Aşiretlerin kendi ata ve tarihlerini kurgulamalarının ötesinde, 19. Yüzyılın ikinci yarısında ortaya çıkmış olan Mil ve Zil miti dönemin siyasi gelişmelerinin izlerini taşır. Ziya Gökalp'ten modern dönem araştırmacılara üzerinde tartışılan bir konu olarak Mil ve Zil miti Kürt aşiretlerinin bu dönemde ürettiği bir mit olarak ortaya çıkmıştır. Birçok Kürt aşiretinin sözlü bir gelenek olarak kendilerini bu iki grubun birinde konumlandıkları II. Abdülhamid dönemine ait raporlara yansımıştır. Her ne kadar farklı görüşler bulunsun da bu mitin ortaya çıkmış olması aşiretlerin 19. yüzyılın son çeyreğinde yükselen nüfuz ve güçlerinin bir sonucudur. Osmanlı Doğusu'nda nüfuz, prestij ve gücü elinde barındıran yerel aristokrasinin (Yurtluk/ocaklık ve Hükümet sancak beylerinin) kolektif olarak 19. Yüzyılın ortasında ortadan kaldırılması sonrasında, 19. yüzyılın ikinci yarısında aşiretlerin ve bu aşiretleri yöneten yönetici ailelerin birincil yerel güç olarak belirdiği görülmektedir. Muhtar veya müdür olarak Osmanlı idari sisteminde temsiliyet alanına giren aşiretler buldukları bölgelerin idari meclislerinde de bulunmuşlardır. Bilhassa II. Abdülhamid döneminde Hamidiye Alayları'na dahil oluşlarıyla yükselen bu gücün idari ve adli ayrıcalıklara sahip olmaları birçok aşirete altın çağını yaşatmıştır. Aşiret reisleri artık yalnızca trans-humans aktivitede bulunmamış, aşiret içi artan eşitsizliklerle köy merkezli bölgelerde birer idareci ve tüccar olarak güçlenmişlerdir. Bu dönem yani 19. yüzyılın son dönemleri Mil ve Zil mitinin ortaya çıktığı dönemdir. Mil ve Zil, bölgesel olarak aşiretlerin çatışmalarından ve ittifaklarından izler taşımakla birlikte, aşiretlere kolektif olarak soyluluk ve meşruiyet inşa etmiş mitsel bir kurgudur. Bu kongre sunumunda Mil ve Zil mitinin literatürdeki yeri ve bahsedildiği üzere bu mitin ortaya çıkışındaki dönemin izleri bu çalışmada analiz edilecektir.

Anahtar Kelime: Aşiret, Mit, Mil, Osmanlı, Zil

* Doç. Dr., Mardin Artuklu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ORCID:0000-0002-8716-2031, erdalçiftci@artuklu.edu.tr.

Cudi Dağında Cebrail Kapısı olarak Bilinen Yerin Mitoloji ve Bölge Kültürü İle İlişkisi

Osman Bilen*

Cudi Dağı dinler tarihi ve özellikle İslâm dini açısından çok önemlidir. Kurân-ı Kerim’de Hz. Nuh’un gemisinin tufandan sonra Cûdî dağına oturduğu belirtilmektedir. Bu konudan bahseden ayette şöyle geçmektedir: *“Ey arz, suyunu yut ve ey gök -suyunu- tut! denildi. Su azaldı, iş bitirildi. Gemi Cûdî üzerine oturdu”* (Hûd 11/44). Cûdî kelimesinin “cömertlik” anlamındaki cûd kökünden geldiği kaynaklarda geçmektedir. Cûdî dağı Güneydoğu Anadolu bölgesinde Türkiye-Irak sınırına 15 km. uzaklıkta, Dicle ırmağının kıyısında bulunan Cizre’nin 32 km. kuzeydoğusunda, Şırnak il merkezine 17 km. mesafededir. Cûdî dağı elips biçimindedir. 2000 metreyi aşan dört doruktan oluşmaktadır. Bu tepelerden 2017 m. yüksekliğinde olanı “Nuh peygamber ziyareti tepesi” adını taşır. Cûdî ismi, geminin oturması münasebetiyle bölge insanları tarafından “sefine” olarak bilinmektedir. Sefine olarak bilinen bölgeye Cebrail Kapısı denen bir yoldan geçilmektedir. Bu kapı Müslüman ve Süryaniler tarafından binlerce yıldır bu isimle anılmaktadır. Bu ismin mitoloji, tufan ve dinler tarihi açısından hangi maksatla ortaya çıktığını ve bölge kültürü üzerindeki dini ve manevi etkilerini bu çalışmamızda ortaya koymaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Cudi Dağı, Cebrail Kapısı, Mitoloji, Kültür ve Diğer Dinler

* Dr., Milli Eğitim Bakanlığı- Halk Eğitim Müdürü, osmanbilen371@gmail.com

Female Loyalty as a Myth: Carol Ann Duffy's *Circe* and *Penelope*

Ayşegül Azaklı*

This study challenges the prevailing loyal portrayal of women in Greek mythology, particularly in Homer's *Odyssey*, where stories are narrated by male voices with hegemony in the hands of patriarchy. The traditional depiction of women as docile and loyal perpetuates the notion of female subservience. In her poetic reinterpretation of Homer's characters, Carol Ann Duffy offers an alternative perspective on Circe and Penelope, subverting the conventional narratives. Homer's *Odyssey* presents women as either seductive and malevolent, exemplified by Circe, or virtuous and faithful, as seen in Penelope. As subverted versions of the myths, Duffy's namesake poems reiterate the voices of these two women, presenting a departure from the conventional portrayal of wives' commitment to their husbands. Circe, in Duffy's rendition, is portrayed as desiring men not with loyalty, but with a more liberated sense of lust. Likewise, Penelope, traditionally depicted as patient and loyal, takes on a new dimension in Duffy's portrayal, expressing contentment in her husband Odysseus' prolonged absence. By allowing Circe and Penelope to speak from their own perspectives, Duffy challenges and reconstructs the traditional expectations placed on Greek women. Through these alternative narratives, the study explores the redefinition of loyalty anticipated by the ideal Greek women and sheds light on the complexity of the essence of female loyalty beyond the confines of patriarchal interpretations.

Anahtar Kelimeler: *Circe*, *Penelope*, Carol Ann Duffy, Loyalty, Greek Mythology.

* Arş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi İngiliz Kültürü ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, ORCID: 0000-0002-6820-2384, ayazakli@agri.edu.tr

Mayolika Tabaklarında Görülen Mitolojik Konulu Sahneler

Deniz Tamer*

15. yüzyıl başında İtalya'da sermaye sınıfının gelişimi sanatın her alanında olduğu gibi seramik sanatında da bir gelişimin ortaya çıkmasına yol açar. Kalaylı sırın kullanımı ve gelişen fırınlama teknikleriyle birlikte Kuzey İtalya'nın ilk kalaylı sırlı seramikleri olan arkaik stilden farklı olarak renkler ve kompozisyon değişir. Arkaik stilde görülen mangan moru ve yeşil rengin yanında turkuaz, mavi, sarı, turuncu, zeytin yeşili ve lila gibi yeni renk ve pigmentler de kullanılmaya başlar. Beyaz sırlı yüzeye uygulanan boyanın çabuk emilimi, tempera ve fresko tekniğinde çalışan ressamın mayolika seramikleri üzerinde çalışmasına neden olur. 1420-1440 yıllarında Floransa'da daha ince işçilikli armalı tabaklar yeni üslubun ilk örneklerini oluşturur. Mayolika seramiklerinin günlük kullanım objeleri olmaktan çıkarak birer sanat eseri niteliği kazanmaları dolayısıyla Rönesans plastik sanatları içerisinde yer almalarını sağlayan ana etmen, ressamlar tarafından resmedilmeleridir. 16. yüzyılın başlarında, istoriato adı verilen hikayelerin resmedildiği seramiklerle birlikte sanat mesenleri tarafından daha da ilgi görür. 17. yüzyıldan itibaren önemini kaybeder. Ortaçağ skolastik düşüncesinde kiliseye hizmet eden sanat anlayışı Rönesans'la birlikte merkezine doğrudan veya dolaylı olarak insanı koymuştur. Yeni dünya görüşü içinde dini konuların yanı sıra mitolojik konular da resim sanatı içinde yer almaya başlamıştır. Ressamların kendi tasarımlarını resmettiği hikaye sahneli tabakların en erken örneklerinden olan Castel Durante kasesinde (1503) satir tarafından izlenen yıkanan su perileri tasvir edilmiştir. Boticelli ya da Filippino Liipi tarzında tüm yüzeyi resmedilmiş bir başka tabak üzerinde ise Sonsuz uykuyu diletten aşk: Selene ve Endymion resmedilmiştir. Rafael'in çalışmaları sonrası baskı yapımının yaygınlaşmasıyla istoriato tekniği gelişmiş tüm tabak üzerine yayılan sahneler yaygınlaşmıştır. Durante ve Urbino atölyelerinde çok iyi boyanmış tabak serileri üretilmiştir. Bu sunumda Mayolika seramikleri üzerinde görülen mitoloji konulu sahneler üzerinden, bunların resim sanatında kullanılan gravür, baskı ve kitaplardan alınan kopyalarının irdelenmesi ve günlük kullanımda yer alan bu tabakların birer sanat objesine dönüşmesinin arkasında yatan Rönesans entelektüel düşüncesi ve bunun Yunan ve Roma mitolojisi ile olan ilişkisinin ortaya konulması amaçlanmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mayolika, Istoriato, Mitoloji, Seramik, Rönesans

* Dr., Kültür ve Turizm Bakanlığı, deniztamerr09@gmail.com

Tanrıça Aphrodite, Yardımcıları ve Sıfatları

Ebru Tamer*

Yunan ve Roma mitolojisinde önemli konu başlıklarından biri tanrıça Aphrodite 'ye aittir. Romalıların Venüs, Yunanların ise Aphrodite olarak adlandırdıkları ölmezlerin en güzeli, “aşk ve güzellik tanrıçası” ya da “ışık ilahesi” olarak bilinmektedir. Aşk tanrıçası olarak Aphrodite, antik mitolojideki erotik kadın figürlerinin tarihsel zincirindeki önemli bir halkayı da temsil etmektedir. Olympos Pantheon'unda yer alan Aphrodite, aşk, güzellik, zevk ve üreme tanrıçasıdır. Antik dünyada plastik sanatlar içerisinde en fazla mitolojik sahnelerin yer aldığı vazo resimlerinde Aphrodite genellikle tek başına resmedilmez, bazen tek başına ya da ölümlülerle birlikte tasvir edilir. Görüldüğü sahnelerde aktif bir role sahip olan tanrıçanın yan figürlerle tasvir edildiği görülür. Aphrodite'nin etki alanı diğer tanrı ve tanrıçaların çoğuna uzanır ve ilahi birlik veya meclislerin temsillerinde, Paris ve Menelaos savaşı gibi diğer efsanevi sahnelerde de görülebilir. Kendi alayına sahip olan Dionysos ile karşılaştırmalar yapılabilir. Eroses, Horalar, Peitho ve Kharites Aphrodite'ye eşlik eden yardımcıları olarak karşımıza çıkmaktadır. **Eroses**, Eros'un çeşitliliğini oluşturan aşkı temsil eden kanatlı aşk tanrılarıdır. **Horalar** doğada düzeni sağlayan, mevsimlerin ve zamanın doğal bölümleri olan Eunomia, Dike ve Eirene adında üç tanrıçadır. **Peitho**, ikna, baştan çıkarma ve büyüleyici konuşmanın tanrıçası ya da kişiselleştirmesidir. **Kharite/Kharitler** göze hoş olanı simgeleyen, doğaya, insanların hatta tanrıların yüreğine neşe saçan tanrıçalardır. Tanrıça Aphrodite ve yardımcıları aracılığıyla edindiği sıfatlarla antik kentlerdeki tapınımı hem antik yazarlar yoluyla hem de kazılarda ele geçen materyaller yoluyla kanıtlanabilmiştir. Aşk ve evlilikte önemli bir tapınımı olan tanrıçanın Miletos, Halikarnassos, Knidos ve Iasos gibi kentlerde ismi ön plandadır. Kadın ve annelik yönünü bağdaştıran *genetyllis* ya da *genetrix* (üreten ve doğuran) sıfatları tanrıçanın doğumlardaki kadınların yardımcı bir gücü olarak da karşımıza çıkar. Aphrodite ve yardımcıları seramik ya da mozaik gibi arkeolojik buluntular ve antik yazarların aktardıkları üzerinden örneklerle incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Aphrodite, Eroses, Horalar, Peitho, Kharites (*Kharitler*)

* ekirkanli@gmail.com

Recaizade Mahmut Ekrem'in *Araba Sevdası* Romanındaki Mitolojik Unsurlar

Sultan Sarı Gerçek*

Tanzimat Fermanı, Osmanlı Devleti'nin sosyal hayatında etkileri uzun yıllar sürecektir bir hareketlilik yaratmış ve edebiyat dünyası da bundan payını almıştır. Doğu kültürünün etkisinde yetişen Tanzimat sanatçıları ülkenin yüzünü Batı'ya dönme safhasında eski ile yeni arasında kalır. Bir yandan asırlardır içinde yaşadıkları Doğu medeniyetinin ve edebiyatının özelliklerini muhafaza etmeye çalışırken bir yandan da Batı'nın daha çok Yunan mitolojisi ekseninde şekillenen güzel sanatlar anlayışını tanımaya çalışırlar. Münif Paşa antik dönemlerdeki pagan toplumların inşa ettiği harikalardan bahseder, Şinasi tercümelerinde Batı mitolojisinin unsurlarını az da olsa ele alır, Ahmet Mithat Efendi en meşhur roman kahramanlarından Felatun Bey'in soyunu Yunan mitolojisinin kadim tanrılarında Uranos'a bağlar ve eserlerinde Venüs ile Athena karşılaştırmalarına yer verir. Recaizade Mahmut Ekrem de bu ikiliği yaşayan sanatçıları arasındadır. Ancak o eskiyi tamamen reddetmek yerine yaşadıkları hassas süreçte hem eski edebiyatı iyi bilen hem de Batı'yı tanıyan nesillerin yetişmesini önemser. Bu nedenle *Araba Sevdası* adlı romanında yanlış Batılılaşmanın kurbanı olan bir genci ele alırken onun Yunan mitolojisinin etkisinde şekillenen hayal dünyasını betimler. Eserin başkahramanlarından Bihruz Bey giyimi, hayata bakışı, konuşması, arabalara olan aşırı düşkünlüğü ve kendi toplumuna yabancı oluşuyla tam bir alafranga tipidir. Doğru dürüst Fransızca bilmez ve okuyamaz. Ancak hocası Möysö Pierre sayesinde ulaştığı kitapları okuyarak, onların resimlerine bakarak Yunan mitolojisi kaynaklı bir muhayyile geliştirir. Karşılaştığı kişileri ve içinde bulunduğu ilişkiler ağını Yunan mitolojisinde bahsi geçen Venüs, Satir, nympheler ve Kalypso gibi olağanüstü varlıklar süsler. Çalışmamızda *Araba Sevdası*'nda kullanılan mitolojik unsurlar üzerinde durulacak, eserin gerçekleri ile Bihruz'un antik Yunan'dan beslenen hayal dünyası arasında ilişki kurulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Edebiyatı, Yunan mitolojisi, Venüs, Nymphe, Satir.

* Arş.Gör. Dr., Manisa Celal Bayar üniversitesi Eğitim Fakültesi, ssari_9@hotmail.com

Salâmân and Absâl'ın Mecazi Aşk Hikâyesi İçin Yeni Bir Platonik Yorum

Ünsal Çimen*

Salâmân ve Absâl alegorik bir aşk hikâyesidir ve çoğunlukla Yunanlı bir kökeni olduğuna inanılır. Farslı bir filozof ve astronom olan Nasîrüddin Tûsî, bu hikâyenin Yunancadan Arapçaya Huneyn bin İshak tarafından çevrildiğini ileri sürdü. Nureddin Abdurrahman Câmî (Molla Câmî) (1414-1492), Huneyn bin İshak'ın çevirisini kullanarak bu hikâyeyi nazım şeklinde yazmış ve şiirini 1478 ve 1490 yılları arasında Akkoyunlu devletini yöneten, Oğuz Türklerinin Bayındır boyundan sultan olan Yakup Bey'e sunmuştur. Câmî'nin bu şiiri Türk şair Lâmi'î Çelebi (1472-1532) tarafından bazı yeni bölümler de eklenerek Türkçeye çevrilmiştir. Tûsî, bu aşk hikâyesini Yeni Platoncu bir şekilde yorumladı; buna göre, prens Salâmân rasyonel ruhu, Absal bedensel gücü, bilge ilahi feyzi ve kral etkin aklı temsil eder. Bu çalışmada, Tûsî'den farklı olarak Salâmân ve Absâl'in aşk hikâyesinin Platonik bir yorumunu yapacağım; buna göre Absâl dünyevi Afrodit'i (bedensel aşk); Zühre göksel Afrodit'i (Platonik aşk), Salâmân sevgiliyi; bilge (filozof) âşığı; kral ise filozof kralı temsil eder.

Anahtar kelimeler: Platonik Aşk, Molla Cami, Lâmi'î Çelebi, Tûsî

* Doç. Dr. Ünsal Çimen, Muş Alparslan Üniversitesi, Felsefe Bölümü, ORCID: 0000-0003-0575-6053, u.cimen@alparslan.edu.tr

Batı Sanatında Antik Dönem Tanrıçası: Hera

Şule Gedikli*

Yunan mitolojisinde Zeus'un karısı ve aynı zamanda kız kardeşi olan Hera, Roma mitolojisinde kadın ve evlilik tanrıçası olan Juno olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca Olympos tanrıları arasında evlilik kraliçesi olarak da bilinmekte ve buna bağlı olarak taç giymektedir. Mitoloji ve sanattaki rolü, esasen sadakatsiz bir kocanın karısı olması yanı sıra sevgililerinden intikam alma planları yapan güçlü, kıskanç, hırçın ve kavgacı bir kadın örneğini temsil etmektedir. Antik dönemde ona atfedilen iki sembol, bereketi simgeleyen nar ve aldatılan eşin sembolü olan guguk kuşu ile çevrelenmiş bir asa şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Özellikle Barok dönem ve sonrasında da tanrıça Hera'ya atfedilen tavus kuşu, inek ve nar sembolleri kullanılmaya devam etmektedir. Tek olarak resmedildiği tasvirlerde dolgun vücutlu, azametli, vakur yüzlü, ciddi ve düşünceli bakışları olan bir kadın olarak ayakta ya da tahta gösterilmiştir. "Herkül'ü emzirmesi", "Paris'in en güzel tanrıçayı seçmesi", "Dev Argos'un gözlerini tavus kuşuna yerleştirmesi", "Hephaistos'dan intikam alması", "Zeus'un sevgilisi İo'yu ineğe dönüştürmesi", "Zeus'la ilişki yaşayan Semele'den intikam alması" ve "Zeus'un sevgilisi Kallisto'nun saçlarından sürüyerek ayıya dönüştürmesi Tanrıça Hera'nın Yunan mitolojisinde anlatılan konu başlıklarıdır. Bu çalışmada doğrudan kendi has bir efsanesi olmayan, ancak Zeus'un aşklarında büyük rol oynayan Hera'nın hayatının, batı sanatına ait farklı dönem örnekleri esas alınarak incelenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Hera, Juno, Nar, Tavus Kuşu, Zeus.

* Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü Türk İslam Sanatları Anabilim Dalı, ORCID: 0000-0001-8097-5921 sgedikli@aybu.edu.tr

Mezopotamya Mitolojisinde Bir Efsane: Gizemli Nemrut'un Ortaya Çıkışı ve Kökenine Dair

Şeyhmus Sarice*

Mezopotamya Mitolojisi, coğrafi olarak Güneydoğu Anadolu, Kuzeydoğu Suriye ve Kuveyt'in bulunduğu Fırat ve Dicle havzalarında MÖ 4200- MÖ 1000 arasında yaşamış olan Sümer, Doğu Samileri (Akad, Asur, Babil) ile sonradan bölgeye gelen Arami ve Haldiya gibi halkların çok tanrılı inanç ve kültürlerinin bir potada erimesiyle oluşmuştur. Bu bağlamda Mezopotamya mitolojisi, kadim dönemlere kadar uzanan efsane ve mitlerle zenginleşmiş ve adeta insanlığın ortak mirası haline gelmiştir. Dolayısıyla Mezopotamya mitolojisinin zengin ve karmaşık dünyasını incelemeyi amaç edinen araştırmacılar konuyla alakalı ortaya koydukları birçok eserle de alana hizmet etmişlerdir. Yaratılış hikâyeleri, insan kavramı, tanrılar, krallar ve çeşitli ritüeller üzerine zengin söylemlerle ön plana çıkan Mezopotamya mitolojisi, bu yönüyle de büyüleyici figürler içermektedir. İşte bu figürlerden biri olan ve söz konusu mitoloji kapsamında kendisine efsanevi bir yer edinen Nemrut figürü de dikkatleri üzerine çekmeyi başarmıştır. Efsanesi yüzyıllardır gizemle örtülmüş olan Nemrut'un antik Mezopotamya'nın önemli yerleşim merkezlerinden Ninova şehri ile ilişkisi başta olmak üzere tarihselliği de önemli söylemler içermektedir. Bu bağlamda Nemrut'un kim olduğu ve Mezopotamya mitolojisinde nasıl bir rol oynadığının anlaşılmasına odaklanan çalışmamız, bu esrarengiz karaktere ışık tutarak tartışma yürütmektedir. Buna göre bu çalışmamız kavramsal çerçeve olarak Mezopotamya mitolojisinden hareketle dinamik bir figür olan Nemrut'un tarihselliğini mitolojik bağlamda ortaya koyarak analiz etmeyi hedeflemiştir. Araştırma, inceleme ve hermenötik metotların kullanıldığı ve alan yazın eserleri ışığında tamamlanan çalışmanın ortaya koyduklarıyla literatüre katkı sağlaması ön görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Mezopotamya, Mitoloji, Mezopotamya Mitolojisi, Nemrut, Tarih

* Süryani Dili ve Edebiyatı Yüksek Lisans Öğrencisi, Tarihçi Yazar, 0000-0002-9415-3416, Mardin/Türkiye, seyhmussarice@hotmail.com

20. Yüz Yılın Arap ve Türk Edebiyatının Ortak Mitoloji Kavramları ve Şiirde Kullanımı; Cahit Sıtkı Tarancı, Ahmet Haşim & Mahmut Derviş, Cıbran Halil Cıbran Örneği

Şirin Ali*

Anadolu coğrafyası tarih boyunca kadim ve modern kültürlerin buluşma noktası olmuştur. İpek yolu ve üç kadim kıta ile Akdeniz, Marmara ve Karadeniz gibi stratejik noktaların birleşme halkası rolünü oynamış bu topraklar; her türlü uygarlık, medeniyet, kültür, tarih, yapı, edebiyat ve mitolojiyi içine alıp kaynaşmıştır. Özellikle geçmiş krallık, dinler ve devletlerin mitlerinden faydalanmak, edebiyata büyük oranda zenginlik katmıştır. Aynı coğrafyanın farklı etnik kökenlerine mensup halkların her biri kendi dilince söz konusu mit ve efsaneleri edebiyatına ve özellikle şiirlerine taşımış olup, inanç farklılığına bakmaksızın bu mitleri birer benzetme ve örnekleme aracı olarak kullanmış, çeşitli zenginliklerle şiirlerine derinlik katarak, şiirde bahsedilen mitlerin olay ve hikâyelerine hâkim olmayan kimsenin, anlatılmak istenenini anlamayacağı bir akım oluşturmuştur. Söz konusu akım hem klasik hem de modern edebiyatta özel bir yer edinmiştir. Özellikle 20. Yüz yılı şairleri tarafından fazlasıyla ön plana çıkarılmış ve edebi toplum tarafından büyük beğeni almıştır. Türk edebiyatının tüm tasavvuf ve diğer tür şiirlerde mitleri imge ve simge olarak kullanmış ve o mitlerden farklı olgular oluşturmuşlardır. Modern Türk Şairlerinden; Cahit Sıtkı Tarancı ve Ahmet Haşim ile Modern Arap Şairlerinden Mahmut Derviş ve Cıbran Halil Cıbran bu ortak kültürlerin ortak mitlerini kullanan şairlerdendir. Özellikle bu şairlerin şiirlerinde kullandıkları ortak mitleri ele alarak, iki dilin edebiyatının ortak yönlerinden sadece birine değinmek ve de söz konusu mitlerin kullanıldığı amaç ve anlamlara değinerek, şairlerin mitlere olan yaklaşım tarzını karşılaştırarak göz önüne sermeyi hedeflemektedir.

Anahtar Kelimeler: Mitoloji Edebiyatı, Şiirde Mitoloji, Arap Şiirinde Mitolojik Kavramlar, Türk Edebiyatında Mitolojik Kavramlar, Arap-Türk Şiiri.

* Doktora öğrencisi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlahiyat Fakültesi, Temel İslâm Bilimleri Anabilim dalı, Arap Dili ve Belagati bölümü, Orcid: 0000-0002-1133-4693 e-mail: mikelnur@gmail.com

KATILIMCI LİSTESİ

AD SOYAD
Prof. Dr. Ali Volkan ERDEMİR
Prof. Dr. Ayşe ULUSOY TUNÇEL
Prof. Dr. Aytekin DEMİRCİOĞLU
Prof. Dr. Bedia Yelda UÇKAN
Prof. Dr. Billur TEKKÖK KARAÖZ
Prof. Dr. Erdoğan ERBAY
Prof. Dr. Gülgün KÖROĞLU
Prof. Dr. Günay TAŞ
Prof. Dr. Harun ÇAĞLAYAN
Prof. Dr. Hasan ŞENER
Prof. Dr. Hatice KETEN
Prof. Dr. Hüseyin YAŞAR
Prof. Dr. İlknur TAŞ
Prof. Dr. Mehmet Sait TOPRAK
Prof. Dr. Nilüfer İLHAN
Prof. Dr. Ömer SOLAK
Prof. Dr. Osman DÜZGÜN
Prof. Dr. Yunus CENGİZ

Prof. Dr. Zehra GÖRE
Doç. Dr. Adnan OKTAY
Doç. Dr. Ahmet ABDÜLHADİOĞLU
Doç. Dr. Ahmet KIRKAN
Doç. Dr. Ayhan TEK
Doç. Dr. Ayşe Gül AKALIN
Doç. Dr. Dizar ERCİVAN ZENCİRCİ
Doç. Dr. Ekrem GÜZEL
Doç. Dr. Emel HİSARCIKLILAR
Doç. Dr. Erdal ÇİFTÇİ
Doç. Dr. Gülnaz ÇETİNKAYA
Doç. Dr. Gülsüm YILDIRIM
Doç. Dr. Gülşah Gaye FİDAN
Doç. Dr. Halit YEŞİLMEN
Doç. Dr. Handan BELLİ
Doç. Dr. İbrahim USTA
Doç. Dr. İlknur SERTDEMİR
Doç. Dr. İlyas SUVAĞCI
Doç. Dr. Irmak BAYBURTLU ÇETİNSOY
Doç. Dr. İsmail ABALI

Doç. Dr. İsmet TUNÇ
Doç. Dr. Kenan SUBAŞI
Doç. Dr. Leyla ALPTEKİN SARIOĞLU
Doç. Dr. Mehmet Emin PURÇAK
Doç. Dr. Mehmet Halil ERZEN
Doç. Dr. Mehmet YONAT
Doç. Dr. Metin EREN
Doç. Dr. Nazire ERBAY
Doç. Dr. Necla KAPLAN
Doç. Dr. Oğuz DOĞAN
Doç. Dr. Oğuz YARLIGAŞ
Doç. Dr. Özden KANTER
Doç. Dr. Sadık TUMAY
Doç. Dr. Sebahat ARMAĞAN
Doç. Dr. Serap ÜNAL
Doç. Dr. Seval Deniz KILIÇ
Doç. Dr. Soner İŞİMTEKİN
Doç. Dr. Süleyman ŞANLI
Doç. Dr. Tamer YILDIRIM
Doç. Dr. Ümit ÖZTÜRK

Doç. Dr. Ümral DEVECİ
Doç. Dr. Ünsal ÇİMEN
Doç. Dr. Yakup AYKAÇ
Dr. Abdulgani KAÇAR
Dr. Adem DOĞAN
Dr. Ahmet Serdar ERKAN
Dr. Atilla TEKİN
Dr. Ayhan YILDIZ
Dr. Bahar YILMAZ
Dr. Banu ALTINOVA
Dr. Bekir TAŞTAN
Dr. Bilal DEMİR
Dr. Bülent ALAN
Dr. Burçin ÖZDEMİR
Dr. Çağnur ÇÖREKLİ
Dr. Can ŞAHİN
Dr. Cennet ALTUNDAŞ
Dr. Deniz TAMER
Dr. Derya AVCI DURSUN
Dr. Derya GÜLLÜK

Dr. Derya KARACA
Dr. Didem ARVAS
Dr. Dilâ BARAN
Dr. Ebru Özlem YILMAZ
Dr. Elif ÖNDEŞ
Dr. Elif PALIÇKO
Dr. Emrah ÖZDEMİR
Dr. Ercan BARAN
Dr. Eyüp SEVİNÇ
Dr. Fatma Sema GÖKCAN
Dr. Fazile EREN KAYA
Dr. Fegani BEYLER
Dr. Feray KORUCU YAĞIZ
Dr. Ferhan AKGÜN ÜNSAL
Dr. Gamze ÜNSAL TOPÇU
Dr. Gizem KUNDURACI
Dr. Gizem ORÇİN
Dr. Gülşah HALICI
Dr. Güneş KAN
Dr. Hacer HANCI

Dr. Hasan AKSOY
Dr. Hatice YILDIZ
Dr. Hazar Faruk GÜVEN
Dr. Hüseyin KAYHAN
Dr. Jale GÜLGEN BÖRKLÜ
Dr. Kübra Fatma DURSUN ÖNEN
Dr. M. Şirin FİLİZ
Dr. Mehmet Ali YILDIZ
Dr. Mehmet Fatih DENİZ
Dr. Mehmet Rezan EKİNCİ
Dr. Mehmet Yunus AKTÜRK
Dr. Mesude SAĞIROĞLU
Dr. Mesut ARSLAN
Dr. Muhammed Emin DEMİRDAĞ
Dr. Muhammet Bilal TOLAN
Dr. Muhammed Şerif AZARKAN
Dr. Mustafa Yasin BAŞÇETİN
Dr. Necip UYANIK
Dr. Necmiye ÖZBEK ARSLAN
Dr. Nevzat AĞÇAKAYA

Dr. Nilay EDİZ OKUR
Dr. Okan DEMİR
Dr. Ömer Aytaç AYKAÇ
Dr. Osman BİLEN
Dr. Özden SAVAŞ
Dr. Özel TERAMAN HEPDİNÇLER
Dr. Özge AKSOY SERDAROĞLU
Dr. Özlem ÖZTOK
Dr. Özlem ŞAHİN
Dr. Pınar YILDIZ
Dr. Ramazan ÇEÇEN
Dr. Resul GEYİK
Dr. Sanem SOYLU YILMAZ
Dr. Sedef AYYILDIZ
Dr. Sultan SARI GERÇEK
Dr. Şehmus KURT
Dr. Sema Hatun TÜRKER
Dr. Sema LEVENT
Dr. Semih GEZER
Dr. Şakire BALIKÇI

Dr. Şerif TÜMER
Dr. Sevda AKTULGA GÜRBÜZ
Dr. Shahab VALI
Dr. Sinem AYDOĞAN DEMİR
Dr. Şule GEDİKLİ
Dr. Tuğba BATUHAN
Dr. Ulus TEPEBAŞ
Dr. Ümran ALTINKILIÇ
Dr. Yasemin DOMAÇ YAŞAR
Dr. Yasin ÖNER
Dr. Zeki COŞKUN
Dr. Zeliha AÇAR
Dr. Zeliha ŞENEL
Dr. Zeynep ŞENER
Öğr. Gör. Erhan ADEN
Öğr. Gör. Akın UYAR
Öğr. Gör. Güllü ERMİŞ
Öğr. Gör. Mehmet Faruk TOSON
Öğr. Gör. Yasemin MASARACI
Arş. Gör. Ayşe Melike BİRCAN

Arş. Gör. Ayşegül AZAKLI
Arş. Gör. Büşra ÇAKIRHAN
Arş. Gör. Elif OĞUZ
Arş. Gör. Fırat AĞCAKAYA
Arş. Gör. Gönül KARABOLU
Arş. Gör. Hilal ERDOĞAN AKSU
Arş. Gör. Mehmet Ali DOĞAN
Arş. Gör. Merve PALANCI
Arş. Gör. Onur YILDIZ
Arş. Gör. Sefacan DOĞRU
Arş. Gör. Şule Nur ALACATLI
Arş. Gör. Zeynep ARIÇ
Abdullah ESEN
Adem COŞKUN
Bahri ÇABUK
Canan UYAK DEMİRTAŞ
Cemre ÇINAR
Cihan ADIN
Cumhur ÖLMEZ
Derya AKDENİZ

Dilan BAYHAN
Ebru TAMER
Efruze Esra ALPTEKİN
Emine Şeyma TAŞDELEN
Engin ÖLMEZ
Erkan YILDIRIM
Esra AKSÖYEK
Esra DEMİR
Fetullah UÇMAZ
Gamze BATGI
Gizem BULUT
Gökçen Bilge KIRMAN
Gülsün ACAR
Hafsa TOSUN HAFIZ
Hamit DALGALI
Hasret ALTUNOK
İbrahim MERAL
İklim ORAL
Jameel MOHAMMED ANWAR
Mahsa ANVARI

Mehmet Emin GÖKDEMİR
Mehmet Şah ASLAN
Mehmet TOPAL
Meral KILINÇ
Meryem Selva İNCE
Nurcan DOĞAN
Merve Deniz Erdem
Ömer Fırat BAVLİ
Ömer ÖNCEL
Özcan ÇİÇEK
Özlem BOSTANCI SEFA
Pınar ŞEN ZENGİN
Rümeysa TAŞTAN
Rojhat IŞIK
Sami ÇELİKTAŞ
Seda YALÇIN
Seher KARAK
Serpil AYTÜRE KARAKAŞ
Şeyhmus SARİCE
Şirin ALİ

Sümevra HAMARAT
Yasemin AYGÜN